

A.T.V.
4031

Dr. P. F. Wainwright
Oppenheimer

Ab. Arnold Schnorr

A T V
4031

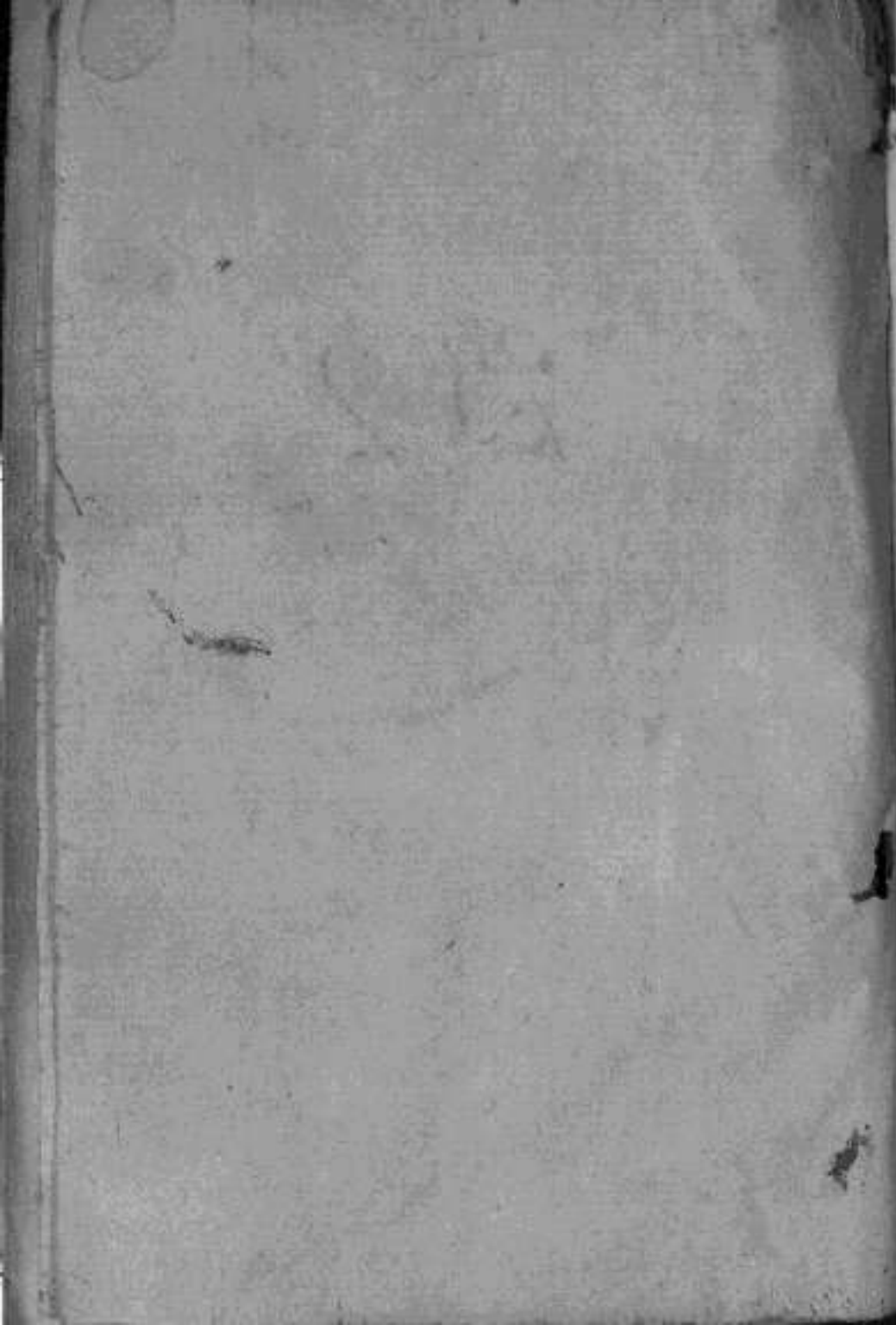
A.T.V.

4031

CANON

REGULAR

2/3 2

H. 12109
R. 5938

VITA
FRANCISCI
BORGIAE

Tertij Societatis IESV Generalis

A
P. RIBADENEIRA

Hispanice scripta; Latine
vero ab

AND. SCHOTTO ANTVERP.

utroque eiusdem Societatis Sacerdote.

Accesserunt nunc primum pia Opuscula
FRANCISCI BORGIAE.

ANTVERPIAE,

in Typographeio Ioach. Trognaesij.

CL. MD. XCVIII.

Cum Gratia & Privilegio.

VITA
FRANCISCI
BORGHIAE

Temporis Societatis I. & V. Generalis

P. RIBADENEIRA

Hispanice scripta; Latine

versus

AND. SCOTTIO ANTVERP.

et hoc auctorem Societatis Societate

habetur in primis per Opuscula

translati horum.

ANTVERPIAE

in Typographico loco Joh. I. Rognaelii

cl. d. 1671

Com. Gualt. de Bruggis

S V M M A
P R I V I L E G I I
E R N E S T I P R I N C I P I S

E L E C T O R I S , E P I S C O P I

L e o d i e n s i s , & c .

PRIVILEGIO *Celsitudinis*
eius cautum est, ne quis abs-
que consensu IOACHIMI
T R O G N A E S I I , T y p o -
g r a p h i A n t u e r p i e n s i s , V i t a m F R A N -
C I S C I B O R G I A E , T e r t i j S o c i e t a t i s
I E S U G e n e r a l i s a R ^{do} P . A N D .
S C H O T T O L a t i n e s c r i p t a m i n t r a
d e c e n n i u m i m p r i m a t , a u t a l i b i i m p r e s -
s a m i n D i o e c e s i m L e o d i e n s e m i m p o r t e t ,
v e n a l e m v e h a b e a t , s u b p o e n a i n D i -
p l o m a t e c o n s t i t u t a . D a t u m A r e n s -
p e r g i j , 4 . D e c e m b r i s , 1 5 9 7 .

Signatum

Ernestus.

APPROBATIO.

VITAM R^{di} Patris FRANCISCI
BORGIAE, Ducis Gandiae, & So-
cietatis IESU Praepositi Generalis
Tertij, nec non eiusdem libellos, seu
tractatus sex approbo, praeloque di-
gnos iudico. Datum Antuerpiae,
Nonis Nouemb. 1597.

SILVESTER PARDO, S. Theolo-
giae Licentiatus, Cathedralis
Ecclesiae Antwerp. Canonicus,
librorumque Censor.

AD ILLVSTRISS.

CAR. BORGIAM

GANDIAE DVCEM,

LOMBAIAE MARCHIONEM,

ET

OLIVAE COMITEM

ANDREAS SCHOTTVS

Societatis IESV Sacerdos.

VITAM FRANCISCI
BORGIAE, proavi
tui, CAROLE DVX,
qui Societatis no-
stræ tertius ab Igna-
tio familiam duxit, Gandiae, te
hortante, Latine scribere ingres-
sus, Romae ad exitum adduxi, &
in tuo nomine, duabus potissi-
mum de caussis, apparere volui.
Primum, Superiorum iussu, qui
* 3 hanc

hanc qualemcunque exstare vo-
luerunt grati animi testificatio-
nem erga gentem Borgiam: e
qua FRANCISCVS Societatem
recens tunc ortam, accessione
sua mirifice illustravit. Deinde,
quod in eam spem venerim, fo-
re, vt, cum magna sit in omnem
partem ad bene, beateq; viuen-
dum vis exemplorum; maiorem
tibi, Sociisque nostris fructum
domestica exempla sint allatura.
Tibi quidem, quod, vt in atriis
maiorum tuorum mutas imagi-
nes, & signa spectare soleas, hanc
ipsam proavi tui spirantem pae-
ne, ac loquentem effigiem, ea te
animi alacritate accepturum con-
fidam, qua me olim de Principis
officio,

officio, e M. Tullij, Philosopho-
rumque libris quotidie differen-
tem audire conueras. Sociis vero
nostris, haec ipsa exempla non
mediocriter credantur emolumen-
tum allatura: quod ea Parentis
optimi expressa pietatis vestigia
intuebuntur, quibus dum insi-
stere volent, velle autem debent,
minime degenerasse a maioribus
videri possint. De me, illud affir-
mare licet, lacrymas mihi per-
saepe scribendo manasse: dum
me tacitus ipse tanti exemplo viri
castigo. Quin & ad alios, vt con-
iuges, vt nobiles viros, hinc est
peruentura, cupio quidem certe,
utilitas. Legendis enim nostris,
obseruabunt rerum humanarum,

honorumq; despicientia, veram
animi tranquillitatē, atque adeo
voluptatem contineri: quas ar-
tes veterum Philosophorum na-
tio inuestigando quaesuit, sed
quaesuit tantum; Christiana ve-
ro disciplina, atque Religio, in-
uenit, ac possidet. His & illa causa
accessit. Cum Ignatij Loiolae, &
Francisci Xauerij, innocentissi-
morum virorum, res domi, fo-
risq; sancte gestas, Latine a tribus
Societatis nostrae disertis homi-
nibus, Ribadeneira, Maffeio,
ac Turfellino scriptas viderem;
meas esse partes duxi, licet cona-
tu impari, pari tamen voluntate,
quae de FRANCISCI vita, legen-
do praeclara Petri Ribadeneirae
monu-

monumenta, sciscitandoq; pri-
dem didicissem, Latino posteris
sermone transcriberem: quod in
iis Edetanorum, Consentano-
rumque locis diu, multumque
versatus essem, quibus ille, abdi-
catis iam honorum, bonorumq;
titulis, penitus abdens se diuinæ
Philosophiæ primum consecra-
rat. Latine vero scribendum du-
xi: quod cum Hispana lingua
suis finibus continetur, Latina
ab omnibus prope gentibus le-
gatur, intelligaturque: & res ab
illo praeclare gestæ, dignæ pla-
ne sint, quæ ab omnibus genti-
bus cognoscantur. Stylum vero
studio sic temperavi, ut pij, &
Religiosi viri res gestas, histo-
riamq;

namque Ecclesiasticam scribi a
me perpetuo meminifsem: Sal-
lustianam quidem breuitatem
secutus; sed obsoletis, & nimis
antiquis vocibus, quas e M. Ca-
tonis Originibus ille hauserat,
valere iussis: legi simul & intel-
ligi exoptans. Doctis certe ne
sermo agrestis taedio esset, sedu-
lo caui; semidoctis vero ne mo-
lestiam obscura dictio pareret,
operam dedi. In interpretando
M. Tullij, & Horatij regula sum
vfus, ne verba annumeranda, sed
sententias modo, nihil vt omit-
terem, appendēdas existimarem.
Ad veritatis autem fidem omnia
retuli, non ad pompam, osten-
tationemq; ingenij: vt militares
olim

olim conciones solent; in quibus Sallustium, Liuiumque Sex. Pópeius Trogus apud Iustinum, quod Historiae modum excesserint, reprehendit: vel denique funebres laudationes; quibus iidem Cicero, & Liuius factam esse Historiam mēdosioremerito queruntur. Habes quid sim fecutus. Iam hoc agamus; & a pueritia, de more, paullo altius ordiamur.

INDEX

INDEX CAPITVM

QVAE LIBRO PRIMO.

CAP. I. NATALÈS, & educatio.	pagina 1
II. Adolescens patrio solo egreditur	5
III. In aulam Caesaris propiscitur	10
IV. Vxore ducta liberos sustulit	14
V. Exercitationes animi, & corporis.	16
VI. Vita, & obitus Mariae Gabrielae Fran- cisci aethiae.	22
VII. Isabellae Augustae mors.	26
VIII. Gothalaniae Prorex a Caesare creatur	31.
IX. Orationis, & Paenitentiae in imperio studium	37
X. De frequenti Eucharistiae vsu consultus Ignatius.	41
XI Ioannis Ducis Gandiae mors	43
XII. Obitus Lenorae vxoris	46
XIII. Gandiae Societatis IESV Collegium, Academiamque constituit.	48
XIV. In nouo vitae genere suscipiendo Socie- tatem IESV delegit	50
XV. In Societatem ab Ignatio recipi cupit	53
XVI. Rem domesticam componit	56
XVII. Romam anno saeculari sacro cogitat	58
XVIII. Romae comiter a Pontifice, & Ignatio accipitur	60
	XIX.

- XIX. Ad Caesarem de bonis abdicandis mit-
tu, Cardinalatus honorem fugit 64
XX. Pace Caesaris titulis sese abdicat 69

LIBRO SECVNDO.

- CAP. I. Abdicatis Fortunae bonis quae gesserit 72
II. Nauarrorum Regnum ingreditur 76
III. Ludouici Principis Lusitaniae, & Fran-
cisci litterae 78
IV. Francisci exemplum complures secuti 83
V. Cardinalium Collegio Franciscum Iulium
tertius adscribere vult 86
VI. Ognato digressus, variis in locis quae ges-
serit 90
VII. In Lusitaniam proficiscitur 94
VIII. Pintiae in Regia quae gesserit, & concio-
nandi ratio 99
IX. Commissa Francisco Hispaniarum, In-
diarumque Societatis provincia 102
X. Collegiorum Placentini, & Hispalesis
origo 105
XI. Caesari Carolo imitae Societatis ratio-
nem reddit 110
XII. Septimaniae Tirocinij domum instituit
114.
XIII. Regiam litteris cōsolatus, in Lusitaniam
proficiscitur 119
XIV. Caesaris obitus, & funebris Francisci
laudatio 122
XV.

- XV. *Quae in Hispania Societati aduersa ac-*
ciderunt 124
- XVI. *Mittit Socios Catechistas in Asturum*
agros Hispaniae, & in Medaunum
Africae 126
- XVII. *In Lusitaniam reuersus, Prouincia obita,*
lustrat, fundatque Collegia 128
- XVIII. *Portuensis Collegij Societatis initia* 128
- XIX. *Romam a Pio Quarto Pontifice euocatus,*
proficiscitur 133
- XX. *Bis Societatis Vicarius renunciatus* 134

LIBRO TERTIO.

- CAP. I. *Praepositus Generalis Societatis renun-*
ciatur 136
- II. *Rem Societatis publicã gerere coepit* 140
- III. *Py Quinti Pont. Max. ad Aethiopiae Pa-*
triarcham litterae 142
- IV. *Cetera in Societatem Pontificis beneficia*
146
- V. *Pestilenti lue Romae grassante quae ges-*
serit 150
- VI. *Primus Sociorum in Occidentis Indiam*
aduentus. Nouem Socj in Florida in-
sula necati 153
- VII. *Socj Peru Indiarum prouinciam, & no-*
uam Hispaniam ingressi 158
- VIII. *Poloniae Rex Societatem Regno accipit:*
Collegium Pultoniae exstruitur 161
- IX. 164

IX.	<i>Varia item variis in Prouinciis constructa Collegia</i>	163
X.	<i>Socij vndequadraginta in Brasiliam Indiae proficiscentes ab haereticis interempti</i>	168
XI.	<i>Duodecim rursus Socij ab haereticis uigulati</i>	178
XII.	<i>Collegia Societatis passim aedificata</i>	183
XIII.	<i>Summo se magistratu abdicare conatur Franciscus</i>	188
XIV.	<i>Profectio in Hispaniam, Galliamque Pij Quinçii Pont. iussu suscepta</i>	191
XV.	<i>In Lusitaniam, post in Galliam proficitur</i>	199
XVI.	<i>Morbus Francisci, et iter Romam versus</i>	202
XVII.	<i>Francisci obitus</i>	205
XVIII.	<i>Corporis forma, & mores</i>	208
XIX.	<i>De scriptis ab eo editis</i>	210

LIBRO QVARTO.

CAP. I.	<i>Animi demissio, atque modestia</i>	213
II.	<i>Paupertatis studium</i>	223
III.	<i>Singularis Obedientiae documenta</i>	227
IV.	<i>Orandi frequens studium, & praedictiones</i>	232
V.	<i>De Paenitentia effectibus, sing. victoria</i>	244
VI.	<i>Affimum amore quatenus restinxerit</i>	251
VII.	<i>De Pietate, morumque facilitate</i>	258
VIII.	<i>De Prudentia eiusdem</i>	263

FINIS.

FRANCISCVS BORGIA III.
A te, quid volui ſuper terram.

P. FRANCISCVS BORGIA, Ex Duce Guadalu,
Societatis IESV Praepositus Generalis tertius, Obijt Romae,
prae die Kal. Octob. anno Chryſti MD. LXXII. Aet. LXII.

BORGIA, maiores vrbis pietatis honore
Praeflinguis, ſtellas Sol veluti exorians.

DE VITA
FRANCISCI
BORGIAE

Societatis IESU Praepositi Ge-
neralis ab Ignatio Tertij

LIBER PRIMVS

ANDRĒA SCHOTTO Societatis
eiusdem interprete.

CAPVT I.

Natales, & educatio.

VI illustrium virorum res,
domi, forisque gestas, lite-
rarum monumentis con-
signarūt, ij fere maiorum
stirpes a capite arcessere
solent. Equidem breuiter,
etsi felicitatē his non me-
tiar, FRANCISCI BORGIAE, patre,
auro, maioribus clarissimi, natales recense-
bo: quando ad laudem permagni interesse
existimant, domi nobilem, virtutis via ad
Pietatis culmen peruenisse; contemptisque
maiorum imaginibus, & honorum titulis,
CHRISTO sese crucifixo consecrassē.

A Igitur

Igitur FRANCISCUS BORGIA,
 Gandiensium Dux quartus, post Societatis
 IESU sacerdos, & Praepositus Generalis
 tertius, filius fuit primogenitus Ioannis
 Borgiae Gandiensium Ducis tertij. Natus
 matre Ioanna Aragonia, Alphonsi filia, eius
 qui Ferdinandi Regis Catholici filius fuit:
 Idque Gandiae, quod in Consentanis ter-
 tio lapide, *Leucas* Hispani vulgo appellant,
 à Sucronis fluminis ostio, nono vero Va-
 lentia situm est oppidum: ante diem V.
 Kal. Nouembris, qui dies Simoni & Iudae
 Apostolis, anniuersario ritu sacer est: anno
 reparatae salutis decimo supra millesimū,
 & quingentesimum: Iulio secundo Ponti-
 fice Maximo Ecclesiae Romanae clauum
 tenente, Imperij vero Maximiliano I. Cae-
 sare: cum apud Aragoniam Regnum ob-
 tineret Ferdinandus Rex, cui Catholici
 cognomentum merito tributum, FRAN-
 CISCI nostri proauus: quique Castellae
 tum regna administrabat Ioannae filiae
 nomine, & Caroli nepotis, qui post & Hi-
 spaniarum Rex, & Imperator eius nominis
 quintus fuit. Borgia vero gens, Hispanas
 inter familias clara in primis, & nobilis; ex
 qua meri Principes prodierunt: Pontifices
 duo, Calixtus tertius, & Alexander Sextus;
 Cardinales, & Duces plurimi. Mater gra-
 uida,

uida, cum vteri doloribus angeretur, & Religioſorum hominum preces ſacrificiaque adhibuit, & pauperibus multa eleemoſynis elargita eſt, vt felicem partum ederet: tum Beatum Franciſcum, cui addicta maxime, dum viueret, appellauit. Partui vicina, eius cingulo ex Diuæ Claræ coenobio oblato, feliciter enixa, & ex voto parens, FRANCISCI nomine partum honeſtauit.

Hic iam ſumma cura diligentiaque ab vtroque parente educatus, primis ſtatim fidei Chriſtianæ rudimentis imbutus, vna cum lacte ea virtutis ſemina imbibit, quæ in omnem ætatem adhaeſerunt. Cauerunt diligenter, ex Platonis præcepto, ne tenera ætas ineptis nutricum fabulis inficeretur. Orationibus pro captu ætatis, Deum frequenter precabatur, flexis etiam genibus, vt a parentibus edoctus; libentius etiam ſua ſponte: quod indolis optimæ, virtutiſque argumentum viſum eſt. Diuum Iacobum inter ceteros colere; aras domi erigere, imaginibus Sanctorum placari, ſi vel, vt in tenera ætate, excandesceret, vel lacrymas funderet. Erat & ſolemne familiaræ Borgiæ vetere inſtituto, vt e Diuorum numero aliquem quotannis ſorte educeret: Seruabat religioſe hunc morem puer etiam tum FRANCISCVS: (quem etiam

*Lib. 2. de
Repub.*

4 DE VITA FRANC. BORGIAE
in Societatem induxit, prius quam familiam ducere coepit.) Diu nomen cui obuenisset, is profecto die duos mendicos vicatim collectos alebat; festo vero, binis binis mares, feminis feminae, ad mensam ministrabant. Mores candidi, suaves, sine fastu, neque, ut in hac aetate plerumque, difficiles: sic fiebat, ut carus omnibus, quibus vteretur, acceptusque esset. Septimum iam aetatis annum attigerat, cum praecptori Ferdinando, Theologo insigni, negotium parens dedit, ut primis Latinae linguae praecptis erudiret accurate, & scribendi rationem traderet. Morum item praefectus, vir nobilis, ut custos additus, qui aulicis moribus imbueret; salutandique comiter, & agendi officium doceret. Hi inter se, non contentione, inuidiaque dissentiebant; sed honesta potius, & ab Herodo Iudata aemulatione, suum quisque munus sedulo obibat. Neutri perdifficilis ad formandam primam illam aetatem provincia fuit, quod docile ingenium puer natus esset, & obsequens, nec ad parendum pernicax. Decimum agebat annum, cum Verbi Dei praecones in templis libenter audiret: qui si forte, ut disertis homines, actione placuissent, eorum venuste gestus exprimebat, sententias memoriter recitabat.

bat. Concionari ab auia, & amita puer ius-
sus, ea tum de CHRISTI assertoris nostri
cruciatibus verba fecit, supra quam ab ea
aetate exspectari posset: vt non pueri, sed
Spiritus Sancti vocem audisse se, qui ade-
rant, affirmarent. Matrem decennio maior
morte amisit, anno post natum Christum,
millesimo quingentesimo vicesimo. Aegro- 1520.
tantis salutem a DEO, si ita placitum esset,
postulare, lacrymas fundere, obtestari. Ad
haec in cubiculum sine arbitris secedere:
flagellis in se ipse facuire; sua ne sponte, an
a piis hominibus edoctus, non habeo dice-
re: illud tantum; praeclare iam tum iecisse
fundamenta, initiumque fecisse austerioris
vitae. Matris obitum luxit, quoad aetas illa
pariebatur, & constanter tulit. Consilia,
vitaeque praecepta piae matronae ad ex-
tremum vsque spiritum retinuit, religio-
seque seruauit.

CAPVT II.

Adolescens patrio solo egreditur.

TVM VLTIVATVM ea tempestate 1521.
in Hispania civili seditione, absente
Carolo Rege, qui tum in Germania, Impe-
rator appellatus, versabatur. Plebs enim
secessione arma aduersus Optimates in-
duerat. Quiritando libertatem inclamare,

& ad pileum etiam seruitia vocare. quæsta a diuitioribus, potentioribusque oppressam se, aegre vitam tolerare, grauem seruitutem seruire. Tempore, vt fit, paruis e principis orta seditio huc demum euaserat, vt castris locatis signa conferrent, neque a nobilium caede inflammatum vulgus temperaret. Non eius expertis calamitatis (læuitum enim in omnes maiorum gentium familias) Borgia gens. iam enim Palmam inter, & Gandiam patentibus campis coniurati cum Prorege, omnique adeo nobilitate manus conferere ausi, superiores euaserant; turbati, fugatique nobiles terga verterant. Gandia prædæ cessit, direptaq; confestim: vti vix matrem Ioannes Dux, sororem, & filias, Virgines DEO ad Diuæ Claræ consecratas, emittere potuerit. FRANCISCVS filius fuga salutē, admissō equo, inuenit; Dianium, qui quarto inde lapide portus est, delatus. Inde cum parēte, & Prorege, nauigio in arcem rupi impostam venit: quæ rupes a forma *Paeninsula* ab incolis vocatur. Hinc Caesaraugustam eum parens deduxit; ipse tranquillatis rebus, caesis ad internecionem, fugatisque a Segobrigensium Règulo rebellibus, domum tandem reuertit. FRANCISCVS in auunculi Ioannis Aragonij Archiepiscopi Caesaraugustæ

Caerangustani contubernio haesit. Is artibus, quas liberum scire aequum est adolescentem, Grammaticis, Musicis, & equestri disciplina, ab optimis doctoribus imbuedum curauit. In his tamen FRANCISCVS pietatis studium minime negligendum duxit. Audierat tum, verni temporis ieiuniis, cum de rebus diuinis ad populum sermones haberi solent, familiae Diui Hieronymi disertum hominem, de vltimo Vniuersi Iudicio vehementer, firmisque lateribus perorantem: iterumque de Christi passi cruciatibus. Pupugit nimirum adolescentis animum Dei verbum, ancipiti gladio acutius: illinc timor tribunalis illius seueri, vbi omnes sisti nos oportet; hinc commiseratio dolorum in Cruce, sui redimendi gratia, susceptorum. Quibus rebus adductus, fastidire praesentia, & iam tum de perfectioris vitae ratione, in aliqua piorum hominum familia transigenda, animo agitare: sed quia annis minor, neque integra res ei, qui nondum sui iuris esset: illud saltem commodi accepit, vti res omnes prudentius, quoad aetas ferret, ne transuersum animum agerent, administraret. Caesar-Augusta Baëzam (vt incolae Granatensi in regno situm oppidum appellant) officij gratia in viam se dedit, inuitatus a lectissi-

§ DE VITA FRANC. BORGIAE

ma femina Maria Luna, proauia, vxore
 Henrici Henriquez, qui Ferdinandi Regis
 Catholici patruus, & Praetorio praefectus,
 magnus item Legionensis militiae Magi-
 ster erat. Huc etiam auia Maria Henriquez,
 illius filia, cum amita, sororibusque ciuili
 illa secessione, pedestri itinere fuga dila-
 pfae peruenerant. Quarum conspectu, et si
 delectatus FRANCISCVS, in morbum
 post tamen, itinerum forte incommodis,
 incidit. Sex ipsos menses lectulo affixus,
 iacuit. Mox cum meliuscule haberet, ecce
 tibi terraemotus, periculosus iuxta, & diu-
 turnus. Igitur quadraginta dies sub dio, &
 pellibus, lectica vsus, egit, haec illi lectum,
 lectumque, periculo declinando, praebe-
 bat. Sanus iam, valensque, missus a parente
 Tordefillam (oppidum id *Turrim Syllanam*
 sine auctore quidam vocant) ad Catheri-
 nam, Principem Hispaniae, Ioannae Regi-
 nae filiam: cui de more seruiens, operam
 adolescens nauauit, priusquam ea Ioanni
 III. Lusitaniae Regi nuptum daretur. Cae-
 saraugustam post, vnde venerat, ad auun-
 culum redit: qui patruum sapiens, ne otio
 adolescens (quod vitiorum omnium semi-
 narium est) languesceret, ad Philosophiam,
 de more, appellere animum iubet: & dis-
 ferendi primum ratione imbuendum tra-
 didit

didit Gaspari Laxo, subtili tum Philo-
 sopho; sed, vt ea tempora erant, minime
 deserto; quod aetatis potius, quam homi-
 num vitio, Humanitatis ibi studia iacerent:
 quibus caeterae artes, tanquam in bono
 lumine collocatae, splendescunt. Diale-
 cticam vero facultatem Borgia tractabat,
 qua disputando, qua dictata euoluendo,
 perinde atque lauream, Academiarum
 more, accipere constitutum haberet. Per-
 ceperat, radices scientiarum amaras, fru-
 ctus ex se dulcissimos efferre. Animi vero,
 quod caput est, pietatisque summam cu-
 ram adhibuit, ne assiduo litterarum studio,
 nimio sui neglectu siluesceret. Igniculos
 itaque animo infitos identidem excitabat,
 assiduo Sacramentorum Poenitentiae, &
 Eucharistiae vsu. Si quod spiritui bellum
 intestinum naturae fomes, & Daemon fa-
 ceret, ad orationem, confessionemque,
 tanquam ad anchoram confugere. Quibus
 rebus fiebat, vt domesticas aulicorum, &
 parasitorum blanditias, adulationis plenas,
 & libidinem, casti Iosephi exemplo, effu- Gen. 39
 geret; Vlyssis denique more, obturatis cera
 auribus, Sirenum voces praetercundo, ad
 scopulos non adhaeresceret. Sacros adhaec
 libellos de rebus asceticis, domi libenter
 lectitâdo, (qui animos potius, quam oculos

pascunt) obfirmata mente virtutem amplectendam; vitia sibi fugienda persuaserat, illud Regij Vatis saepe numero vsur-

Psal. 118.

psans: Iuravi, & status custodire iudicia iustitiae tuae. His potissimum rebus ad sacrum coniugium, castum integrumque corpus attu-

Epist. 9. ad Salustianum.

lit. Quod & in Nebridio, equite Romano, Sanctus Hieronymus mirifice praedicauit.

CAPVT III.

In aulam Caesaris proficiscitur.

VNDE VICESIMVM aetatis annum agebat, cum Caesar augusta domum, visendi parentis gratia, reuertit: humaniter ibi menses aliquot habitus, missionem deinde postulare coepit; liceret pace illius, cui semper dicto audiens fuisset, in aulam Caesaris migrare, vt in tanti se Principis clientelam daret, cui Christianum orbem multum esse merito debiturum augurabatur. Parens filij prudens consilium probare. *Amo te, inquit, de hac sententia, fili: & volo, vt vis: vnico te non inuitus carebo, dum e te sit optimi Principis. Malte igitur animi, & quo tua te virtus, & maiorum exempla vocant, perge.* Familiam hinc proficiscenti adornat, qua honeste stipatus in Vaccaeos venit. Hic Pintia, quae hodie Vallisoletum, Caesaris tunc sedes, nobilissimis omnium nationum

tionum viris abundabat. FRANCISCVS, vt in hoc aetatis flore pulcra erat, & imperio digna forma, facile omnium in se oculos conuertit. Hic igitur, Deo bene iuuantem, ita se comparauit, vt post paullo falsam eorum refellerit opinionem, qui dicerent, aulicum simul Christi, & Principum aeseclam esse vix posse. Vt enim Carolo placere FRANCISCVS ex officio obnixè studuit; sic ad Christum respectum habuit, rerum omnium inspectorem, & Iudicem: vti nihil equite, & Christiano, quae laus summa est, indignum diceret, ageret, cogitaretue. Domesticis itaque ignauo otio, aleae ludo, libidine, obiceno sermone, & iurandi praua consuetudine, qua verbo, qua exemplo, interdixit. Quae mala, vt sunt, pestes palatij iuuenis appellabat. Qui lenocinium, impurum admodum vitium, profiterentur, suas sibi res habere iussit. *Aliis, inquit, voluptatem parasiti, Gnathones, Tbrasones, & ollae amici assentando adferant; mihi, vt quod sentio dicam, non placent. Placent viri graues, & innocentes, qui verum dicere libere audeant.* Seruos aiebat, non tam dominis honorem stipando adferre, quam contra a dominorum bona existimatione decus mutuari. De aliorum fama detrahi, se praesente non sustinebat: sed vel modeste, cum

cum res daret, reprehendere, vel certe sermonem abrumpere solitus, tacite officij admonebat. Hisce artibus bonis, domi suis exemplo esse, & honestis sermonibus tacem praeferre. Aulicos voti sui in ambiendo compotes fieri, praemiaque a Principe accipere, tantum abest vt inuideret, vt etiam libentibus auribus acciperet, laudaretque factum; illis etiam gratularetur, cum bona spe, fore, vt sibi itidem decurso spatio honos aliquando haberetur. Equidem memoria teneo, cum diceret qui ab intimis illi cubiculis erat, vidisse se, quoties matronas nobiles, officij gratia, visere oporteret, hirsutum, pilisque asperum cilicium induere solitum: vt hoc tanquam clypeo munitus, tela Daemonis ignea, carnisque illecebras restingueret. Solet enim per oculorum fenestras ad animum mors penetrare, vulnerare etiam telo saepe letali. Sic Scyllam inter, & Charybdim, nauem saluam deduxit. Quin & coniuge domum ducta, quae illo natu grandior erat, cum & fores Regiae semper illi paterent, nihil vnquam ferunt aut intemperans a FRANCISCO, aut leue dictum, factumue. Equestribus porro exercitationibus mirifice delectabatur, hausta illa ex Xenophonte Philosopho disciplina. Ludos igitur

Troianos agere libenter, hastis concurre-
re, tela iacere, fuga Parthorum more ficta,
hostem ferire, auersa manu vulnerare,
tauros in arena laceffere, equum in gyrata
agere, cursu cum aequalibus contendere,
praemia nemini concedere; omnia deni-
que se digna dextre exsequi. Non fefellit
ea virtus, quae diu latere non potest. Ca-
rolum; sed, quasi in illustri loco posita, in
oculos incurrit, sermonemque passim de-
dit. Erat in comitatu Augustae, fidamque
illi operam pridem probarat, Leonora Ca-
stri, virgo nobili apud Lusitanos loco nata;
Aluari Castri, & Isabellae Menesiae Bar-
retae filia: candidis ornata moribus, & in
DEVM eximia pietate. Huic conditio dum
quaeritur, vnus FRANCISCVS Augustis
placuit, ob morum honestatem prope singu-
larem: missusq; ex templo Gandiam Petrus
Gundifalvus Mendosius, Augusti oecono-
mus: qui Caesaris nomine a Ioanne Du-
ce postularer, quaesitam filio vxorem, con-
iugiumque ratum esse vellet, iuberetque.
Nec abnuuit Dux: Caesari per litteras gra-
tias agit, quod filij rationem habuisset. Nec
FRANCISCVS matrimonium detre-
ctauit, ratus id, quod erat, Caesari, cui om-
nia deberet vitae ornamenta, simul & pa-
renti, cui vitam, morem esse gerendum.

CAPVT IV.

Vxore ducta liberos sustulit.

NUPTVM iam data Leonora in Borgiam familiam, FRANCISCVM Marchionis Lombayae titulo Caesar decorauit, Regioque equorum stabulo, quae summa fere dignitas est, praefecit. Mores vtrique coniugi concordēs, & omni bono de aliis merendo, pia quadam contentione certabant. Augustorum amicitiam, benevolentiamque, non tam sua, quam inopum causa affectabant. Quibus rebus fiebat, vt rerum parens, & effector DEVS, pauperum gratia illos vicissim proueheret in maius. Hinc constans valetudo, opes, clientes, honores, magistratus affluebant: quodque DEI benignitate accidere credimus, liberorum, & quidem optimorum, copia. Timentis enim DEVM (inquit Psaltes Regius) *vxor, sicut vitis abundans in lateribus domus eius. Filij eius, sicut nouellae oliuarum, in circuitu mensae eius.* Sulcepti ex ea liberi octo: mares quinque, tres feminae. Nati maximus Carolus Borgia fuit: qui in honorum titulis parenti successit. Caroli Caesaris nomen, qui tum in Italia agebat, ei donauit Augusta vxor, cum Philippo Principe iuuentutis Hispanicae, Christi anno

Psal. 126.

anno CIO. IO. XXX. Summa vir prudentia, & acerrimo iudicio, ex omni nobilitatis flore vnus ad Ligurum seditionem pacandam, a Philippo II. Rege Catholico missus anno CIO. IO. LXXV. Postquam in Regis potestatem venit Lusitania, idem militiae Imperator, summa auctoritate prouinciam rexit. Huius natalem anno vertere Isabella excepit, Lermae Comes: Marchionis Dianij, Comitumque matronarum Lemosij, & Altamirae, Ioannis quoque Sandoualli mater. Tertius, Ioannes Borgia Belpouchij, Gothalaniae vico natus, cum vterque parens Caesarem conuentus Aragoniae regni agentem, secutus esset. Hic similiter Legatus a Philippo Rege in Lusitaniam missus: post, ad Maximilianum Augustum in Germaniam; nunc in curia Augustae Mariae, sororis Philippi, Praefectus maximus. Quartus, Aluarus, & ipse, Catholici Regis nomine arduis de rebus Romae apud Pontificem Legatus: post, vxoris dote, Alcanizij Marchio. Quinta soboles, Ioanna Aragonia: nuptum matura aetate data Alcanizij Marchioni. huius filia Aluaro, quem nominavi, auunculo in manum, Pontifice indulgente, conuenit. Sextus, Ferdinandus Borgia, Mariae Augustae & ipse curiae Praefectus. Hinc Dorothea
filia,

16 DE VITA FRANC. BORGIAE
filia, quae in tenera adhuc aetate, qua se
DEO ad Diuae Clarae virgo deuouerat,
vita abiit. Natorum vltimus, Alphonsus
Borgia, ipse quoque fratrum exemplo Au-
gustae curiae, dum vixit, praefuit.

CAPVT V

Exercitationes animi, & corporis.

TAMETSI prudenter antea rem fami-
liarem administrarat, vt cuius in aula
patrifamilias praesire videretur; nunc ta-
men cautius rem tueri domesticam coepit.
Rationes, & aera subducenda Leonorae
uxori mandata: publica ipse negotia cu-
rare; nihil praetermittere eorum, quae
Caesar in mandatis daret. Familiam elegit
optimam, ex frugi, non nequam, seruis.
Alea, & id genus ludis, longe quam antea
seuerius, interdixit: oculorum eam falsam
esse voluptatem dictitans. Interrogatus
etiam, quidnam causae esset, cur, quam
auide aulici amplectuntur alea ludendi cu-
piditatem, eam ipse formidaret? *Dementis,*
inquit, est nauem bene compactam, & mercibus
plenam, data opera, in scopulos velis, remisque im-
pellere. Scopulum recte vir prudens aleam
appellabat, ad quem, exiguum quidem cu-
bum, vi tamen magnum, plerique re lauta,
ac beati, nauem fregissent. Quattuor adhuc
rerum

rerum quantiuis pretij damna adferre solere: temporis, pecuniae, & pietatis litterarum fieri; conscientiae denique bonae religionem, periurio, ludorum comite, facile amitti. Melioribus itaque, valetudinis tuendae, exercitationibus animum relaxabat; ut Musicae symphonia: in qua sic excelluit, ut non canere solum suaviter, modulanteque posset, sed & numeros ipse ex arte concinnaret, cantusque meditaretur, qui in Hispaniae templis hodieque, in redimina, sacrisque, Gaudiae Ducis titulo, accinuntur. Corpori vero exercendo aucupium adhibuit, falcone potissimum usus, & accipitre. Qua quidem venationis forma, eo impensius delectatum narrant, quo gratior ea Carolo Caesari tum erat, quem singulari studio affectabatur. Verum non hic FRANCISCI industria subleuit: altiora animo agi abbat, vberioresque ex agrorum aspectu, venationeque, fructus tulit. Ut enim diuinum illum FRANCISCVM, cum pedibus se daret in viam, spectatis rum flosculis, DEVM omnium effectorem laudare solitum accepimus: sic nosset ex conditis rebus, agris, aubus, canibusque architectum DEVM assidue laudabat. Quas quidem pias meditationes, non a me excogitatas, sed ex illius ore acceptas, precium

operac erit referre. Magna, inquit, DEI ex-
stant in vtramque partem in me beneficia; agros
etiam, siluasque oberrantem, feras insectantem, &
praedam ex anibus agentem. Quo fit, vt interdum
sapientiam illius admirabundus meditari solear,
qui hominum generi feras, & aues, ad rapinam com-
paratas, parere docuerit: quae quidem vinculis solu-
tae, in caelum vsque eo subuolant, vt vel oculorum
aciem effugiant. Homini quoque tantum tribuerit
honoris, vt eius imperio aues, & vinculorum, & pri-
stinae libertatis oblitae, sibilis, fletisque clamoribus
obediunt: vocatae redeant, memores manus, quae
cibum praebere solet; & quamuis fero sint, agrestis,
ingenio, vsu tamen, & educatione mansuescant.
Haedem emissae ad capturam, tanquam milites ad
explorandas hostium copias, fugandasque, reliquas
aues, etiam maiores, vnguibus, rostrisque caedunt,
sternunt, & ad humum affigunt. Mox parca victo-
ria, praedam domino relinquunt, partem minimam
patienter expectant. Pugnantes itidem in aere cum
spectarem, subit ea mentem cogitatio, talem videri
Daemonis pugnam, cum piorum animos ex insidiis
aggreditur; dum, vt leo rugiens, circuit quae-
rens, quem deuoret: & si quis paulo constantior
existat, cuniculis rationis arcem evertere studet.
Frequentius vero pudorem mihi meditatio illa in-
cutere solet, feram illam carnivoram, modicae escae
gratia, agreste ingenium exuere, cicurem, atque
mansuetam reddi, voce hominis accitam statim ad-
uolare;

solare; pari adhaec velari lumina, quibus nihil in
 vita carius: Hominem contra rationis, & orationis
 participem, & ad civilem societatem conditum, alis,
 talaribusque, quibus diuinam vindictam effugere
 possit, carentem, tot, tantisque beneficiis ornatum,
 adeo ingratum acritatem agere, vt DEO vocanti
 parere nolit. In canum vero venatione illud mira-
 bar, quamuis famelicum, & in feram rabie quadam
 actum animal, obsequi tamen hominum imperiis,
 praedamque relinquere: Hominem contra, DEI
 simulacrum, si quo se scelere obstrinxerit, aegre
 auelli, surdis auribus degere, nec DEO appellanti
 dicto audientem esse. Hisce meditationibus
 FRANCISCVS, etiam agros lustrans, fru-
 ctus capiebat vberrimos: dum non oculos
 solum, corpusque, vt venatorum natio; sed
 animum etiam caelestium rerum memo-
 ria pasceret. Praedam ad haec vnguibus
 saepius eripere, & manumittere solitus,
 quam longo diei spatio quaesisset, vt vin-
 cere sese ipse, animique sensum iam tum
 assuesceret.

Mathematicis etiam disciplinis operam
 dedit: iis praesertim, quas in optimo belli
 imperatore requiri audierat, ad machinas,
 molesque iaciendas, moenia munienda,
 locum castris capiendum; caeli, solique
 situm, & nitoram inuestigandam. Quibus
 artibus magnos saepe duces victoriam mi-

20 DE VITA FRANC. BORGIAE
liciae peperisse, metu etiam milites libera-
rasse, acceperat. Calcar addebat & Cacia-
ris, quo familiariter utebatur, exemplum,
cur maiores in dies progressus facere vel-
let: cuius & Cosinographo, Sanctae Crucis
cognomento, operam dedit, horis tamen
diuersis. Carolus itaque libenter FRAN-
CISCVM consulere, dictata exigere. Qua
vna re ad pristinam consuetudinem non
parua accessio facta est. loca itaque & se-
ria cum illo communia habebat omnia.
Verum ne illis quidem animi studiis, Musi-
cis, & Mathematicis, aut corporis exerci-
tationibus, venatione, & aucupio, satis erat
ad constantem corporis habitudinem tuen-
dam comparatus: sed, ut plerumque fit, in
hac vitae imbecillitate, morbis etiam in-
terdum tentabatur.

Febri enim ardentiissima debilitatus, di-
didit nihil esse in rebus humanis proprium,
nihil perpetuum. Cum vero alterno, & no-
uercali die, igni medullae coquerentur, pia
illa mentem pupugit meditatio, ecquae-
nam illos flammae vterent, qui ob flagitia
apud Inferos poenas aeternas penderent:
quique purgante igni, cum futurae beati-
tudinis spe, expiarentur. Pro his igitur ex
illo tempore & orare in dies ipse, & rem
diuinam curare cepit. Illud etiam com-
modi

modi e morbo accessit, vt libris iam tum profanis nuntium remisit, sacros assidue tractauerit, nouum praecipue Testamentum, Sanctorumque vitas, summa & voluptate, & vtilitate: impuros vero scriptores, vt vitiorum, libidinumque feminaria, ne nominari quidem sit passus. Lectica valetudinis gratia, dum in agros portaretur, Diui Pauli Epistolas, adhibito etiam sacro interprete, lectitabat: non secus atque Haiae vaticinia Candaces Aethiopiae Reginae Eunuchus. Verum non multa, sed multum legere studium fuit. Si quid laudabile occurrisset, sustinens, ponderare ea, & exsequi cupiebat. Hinc piorum librorum lectionem, recte primum melioris vitae gradum esse dicebat.

Vix iam confirmatus, suscepta in eam Galliae partem, quae Prouincia Romanis est appellata, expeditione; arma tractans Caesarem secutus est, adscitis sociis, Ruiſio Gomeſio Sylua, qui post Euoli Princeps; Georgio item Melo: quos vnice caros habuit, & in paucis, vt coniugis cognatos, dilexit. Affecto iam bello, missus a Caesare, qui Augustae vxori omnem belli euentum exponeret, deque valetudine sua securo esse animo iuberet.

Anno, qui est insecutus CIC.IO.XXXVII. 1537.

22 DE VITA FRANC. BORGIAE
dum Segoniae in Carpetanis conuentus
Ordinum haberentur, morbo item anginae
decubuit, vt sanguine paene fauces
obstruerentur, sed linguae licet vltim ami-
fisse videretur, mentem tamen in DEVM
fixam tenuit: ad mortem obeundam ani-
mo, quam vnquam alias, paratiore. Iam
tunc enim fingulis mensibus pane illo cae-
lesti, criminibus expiatis, victitabat. Prae-
ter illa morborum incommoda, stimulos
ad pietatem addidit tristis nuncius Gandia
de morte Mariae Gabrielae auiae allatus:
quae lectissima femina, vita prius pie, in-
nocenterque acta, post in Diuae Clarae
coenobium sese abdiderat. De cuius vita,
moribusque, quando locus manum inji-
cere videtur, pauca de multis attingam.

CAPVT VI.

*Vita, & obitus Mariae Gabrielae FRAN-
CISCI auiae.*

INTER cetera felicitatis argumenta nu-
merabat, auiam sibi pientissimam obti-
gisse, Mariam Henriquez, Catholici Regis
Ferdinandi patrualem, quam Ioannes Bor-
gia Gandiensium Dux secundus, thalami
consortem habuit. sed illo immatura mor-
te praerepto, haec octauo decimo aetatis
anno vidua relicta est; susceptis duobus

libe-

liberis, Ioanne, & Isabella: quae tenera adhuc aetate ad Diuae Clarae DEO sese votis obstrinxit; Ioannes vero natus maximus, in matrimonium Ioannam Aragoniam cepit, ex qua FRANCISCO, primo iam partu suscepto, ad Diuae Clarae Maria, filiae Isabellae exemplo, migravit. Nec, ut maxime optarat, praestare, citius licuit: quod, ut piam matronam decet, liberi antea parente orbati recte educandi, prolesque ex iis propaganda esset. Cuius iam voti compos, in tot, tantisque vitae miseris, nihil coenobij solitudine duxit antiquius. Ioannes Dux tertius factum illud heroicum, lacrymis deprecari, & dissuadere frustra tentavit: veritus ne quid vnico familiae, nominisque heredi FRANCISCO recens nato, humanitus accideret. At illa: *Ego vero hoc te, fili, metu libero. Natus enim tibi FRANCISCUS talis, tantusque euadet, ut multorum instar liberorum vnus sit. Huius itaque diuini beneficii nomine virumque gratias DEO quotidie agere, nisi ingrat' esse volumus, necesse est. Equidem de me affirmare possum, quoties in Virginum DEO laudes canentium coetu versor, toties Angelorum choris interesse videor. Hanc cur mihi veram voluptatem, fili, inuideas, non video.* Paruit his dictis Ioannes, inuitus tamen. Tertium itaque, & tricesimum aetatis an-

24 DE VITA FRANC. BORGIAE
num attigerat, cum Maria, abdicatis aulac
tialis, Regum se maximo consecrauit:
corporis tamen ea imbecillitate, vt vel
annum superesse posse inter velatas Virgi-
nes, tam aulicæ vitæ abstinentia, nega-
rent medici. Atqui, DEO iubente, tres
iplos, & triginta annos in coenobio, summa
& religione, & disciplina, vixit, ceterisque
omnibus exemplo fuit, nulla dignitatis, &
natalium habita ratione. Iam enim Mariae
Gabrielæ, vt sacrae solent Virgines, no-
men adsciuit. Filius, cum forte Abbatissæ,
vt vulgo nominant, titulo virginibus præ-
cesset, matri pro tunica detrita nouam tra-
didit, iussitque veterem sibi indumento
relinqueret. Certatum hic vtriusque offi-
cioso de attrita veste, dum neutra alteri
eam concedit. Cessit tandem mater filiae,
vt dignitate tum maiori, hoc addito, augu-
rij loco: *Habe tibi, nata, vestem meam, quam cu-
pide affectasti attritam: scexit parens ille Vniuersi
DEI, qui nos nostraque respicit, tum demum
eam abijcias, cum in Carpetanorum Regno (vt post
euenit) nostrarum Virginum Diuæ Claræ titulo
familiam institues.* Memorandum & illud, Igna-
tiam Corellam virginem nobilem, Con-
sentanorum Comitis filiam, a Maria sibi
carissima, morti vicina, (quod sine illa vi-
tam sibi acerbam fore putaret) obnixè ob-
testando

testando petiſſe, vt defuncta a DEO impetraret, ſibi in caelum ſubſequi ſtatim vt morte liceret. Facturam ſe Maria recepit. Viſum non longo poſt interuallo illius ſpectrum, iamque voti compotem factam nunciauit. Sic non diu poſt Ignatia feliciter vita decedens, ſubſecuta eſt. Nec minorem illud admirationem legenti pariet; pridie eius dici, quo vita migravit, mortem praefagiſſe: *Cras*, inquit, ad Mariam Ieſu, Comitum Dianij ſororem, conuerſa) *Dei benignitate, hinc tanquam e diuerſorio in caelum, vt ſpero & opto, euolabo. Interea febris ardentiffima, vt antea vitae errata experiuntur, excoquar: nihil enim immundum ſedes illas introibit. Sed in his ardoribus illud poſtremum morienti officium praefta, vt pace tua (erat enim vicaria auctoritate praedita) ſitienti mihi frigida porrigatur: nec enim niſi ſumma neceſſitate flagitabo. Vix dicendi finem fecerat, cum febris medullas occupat, adeo vehemens, vt flammis ardere videretur. Dux enim Ioannes, manum exoſculatus, matris benedictionem poſtulans, poſtremum iam Vale de more dicens, ignis ſe carbones, non hominis manum, contrectaſſe affirmavit. Franciſcae filiae, quae cum imperio praeerat, benedicens, id negotij dedit, vt ſimul extremum eſſlaſſet ſpiritum, hymnum illum, Te Deum laudamus, cum*

gratiarum actione a Virginibus decantari iuberet; quod DEI benignitate, tandem aliquando, veluti vinculis libera, migrasset. Fuit & illud sanctioris vitae argumentum: fito iam corpore, priusquam efferretur, auditas esse Angelorum voces, sacrae Virgines praedicarunt. Quibus etiam, cum Dux, Ecclesiasticis ordinibus stipatus, ad iusta patri persolvenda, funusque curandum, adesset, Sacerdotes sacris operaturi silentium imperarunt; quod in illarum odinio, cantus symphonia audiretur. Neminem vero tum mortalem cecinisse compertum; creditumque diuinitus auditam vocem, ut saepe in beatorum hominum funere, Gregorius Pontifex accidisse commemorat. Hic matronae religiosissime exitus fuit: cuius iactura FRANCISCUS, quod vitae magistram re, consilioque iuvantem amisisset, vehementer indoluit: patrocinio tamen, quod DEO potiretur, iam tum se foueri sensit. Cuius etiam precibus in Societatem IESU se, tanquam in portum post esse delatum, existimavit.

CAPVT VII.

Isabellae Augustae mors.

1537.

SEPTIMO, illa, & tricesimo, post
CHRISTVM natum, supra millesimum,

mum, & quingentesimum gesta: haec, biennio post, non minus quam illa admiranda, acciderunt. Carolus Caesar Tolleti, quae Carpetanorum caput, Regumque fedes Gothicis temporibus, vt Hispaniae vmbilicus, fuit, omnium Ordinum conuentum agebat, magno & festorum ludorum apparatu, & nobilium, plebisque plausu. Sed, vt plerumque fieri solet, gaudia luctus contaminauit. Isabella enim Augusta, Caroli vxor, vita decessit, magno Caesari sui relicto desiderio. Erat enim foemina ob singularem pietatis cultum, & in egenos liberalitatem, omnibus cara: & vt illo, non peregrino, caelo nata, Hispanica ingenia cum nosset, moderabatur egregie. Decretum Caesaris auctoritate, vt Marchio Lombayae funus deduceret, Illiberim versus: quae vrbs hodieq; Granatensis Regni caput, templumque in ea sepulcris Catholicorum Regum, auorum Isabellae, clarum. Qui Reges, maiorum memoria, eam urbem Mauris erepta CHRISTI regno vindicarunt. Efferebatur insigni pompa cadauer, stipante FRANCISCO cum omni familia, & vxore. Hic nihil ad custodiam, decusque funeris, ac sumptus quod pertineret, praetermissum. Illiberitanis compositum corpus traditur, vt Regio sacello

cello maiorum monumentis inferretur: & in acta publica, tabellionis fide, & manu, referunt, Augustae hoc cadaver esse, quo tempore, cuius opera acceptum, conditumque. Nudata vero facie, ut agnosceretur, ne qua forte fraus commissa esset, adeo deformis apparuit, ut spectantibus terrorem incuteret; graui etiam odore, itineris comites fugaret: ut qui testificari auderet illam ipsam Augustam esse, repertus sit nemo. Moriens enim, qua erat matrona verecundia, nequis corpus tangeret, vel aromatibus condiret, mandarat. FRANCISCVS solus mansit, & quanquam iurando firmare non auderet, eandem illam toto terrarum orbe clarissimam Principem esse, quod adeo sui dissimilis appareret: illud tamen, sancte, & conceptis verbis affirmans, in acta referri iubet, ipsam Augustam videri; quod nihil eorum, quae ad fidam custodiam pertinerent, in Illiberitano itinere, sciens, prudens, omisisset. Hic tacitus ille secum, & moestus, praesentia praeteritis committens, cogitare: *Haecine illa sunt lumina, quae omnium in se oculos conuerterant? haec venustas illa, quae aliarum formas existinxerat? Tunc Isabella? Tunc Augusta? Fallunt oculi? aberrat mens? Sed non fallunt: Nimirum humanarum haec rerum vicissitudo est. I nunc, fragile*
illud

illud formae bonum admirare. Illud sane verum,
 certumque est, vno hoc, breuique aspectu
 cadaueris, adeo immutatum, sui que dissi-
 milem redditū & ipsum FRANCISCVM,
 vt eundem esse negares. Iam tum enim
 diuina luce illustratus, longe diuersa medi-
 tabatur, animumque serio semel induxit,
 falsa haec, fluxaque bona, formam, diui-
 tias, clientelas, honores, pro nihilo esse
 ducenda; vera illa, aeternaque sectanda;
 caelestia terrenis, diuina humanis antepo-
 nenda. Breuibus vitae curriculum spaciis,
 angustisque terminis circumscribi. Vni-
 cum singulis animum caelitus infusum,
 qui, morte obita, corporisque vinculis li-
 ber, aut delictorum aeternas poenas dabit;
 aut virtutis praemia sempiterna conseque-
 tur. Nihil itaque procrastinandum ratus,
 meliora omnia, vbi primuni potestas fo-
 ret, animo agitare, DEOQUE religiose pro-
 mittere. *Quid enim, inquit, mihi est in caelo,* Psal. 72.
a te quid volui super terram? Quae vilitas in san- Psal. 29.
guine meo, dum descendo in corruptionem? Sicut
 iam rite in aede sacra cadauere, domum
 FRANCISCVS se contulit, & in cubicu-
 lum confestim, sine arbitris, pessulo ianuae
 obducto, se abdedit; humique prostratus,
 lacrymis gemitus miscens, in has fere vo- Lib. 3. Cap.
 ces erupit: Augustinum, credo, imitatus, fess. cap. 8.
 cum

30 DE VITA FRANC. BORGIAE
cum & ille recens caelesti vulnere, cerni
instar, ictus esset. O miseram vitae rationem! &
fallaces hominum soes; & inanes nostras cogitatio-
nes! Quousque tandem diligimus vanitatem, &
quaerimus mendacium? Quousque veris neglectis,
vmbrae consecramur? Regna, imperia, nobilitas, ho-
nores, morte solvuntur; formae dignitas morbo, &
morte amittitur: omnia denique cito ex laetitia, &
voluptate, ad luctum, & lacrymas recidunt. En illa
Augustarum pulcherrima, vi in funere deformata
iacet! Expergiscere igitur anima mea, expergiscere
tanquam e veterno. Sat Principi mortali datum.
Te, te sequat immortalis. Illumina DEVS oculos
meos, viamque commonstra; vt quod reliquum est
vitae spacium, perbreue illud quidem, at quantum id
est, recte, pieque transigatur. Sic fere FRAN-
CISCVS, fuis vbertim lacrymis; re-
petens identidem illud: Sat datum mortali
Principi; deinceps immortalis seruiendum, si sapio.
Transcribam igitur reliquum vitae tempus Regiae
caelesti. Noctem, quae subsecuta est, anxii
hiscē cogitationibus insomnem traduxit.
Postridie eius diei, facta re divina, paren-
tatum est, iustaque rite persoluta. Mox
Ioannes Auila, Ecclesiastes insignis, &
quod scripta testantur, egregia sacrarum
litterarum peritia, & pietate, pro concio-
ne breuiter Augustae landes perstrinxit:
vehementer vero, & fusius, vitae mortalis
condi-

conditionem, spes hominum inanes, miserias, calamitatesque innumerabiles praedixit. Nec pupugit solum FRANCISCI animum, qui diuinitus iam ictus esset; verum & gladium spiritus, DEI verbum, altius adegit. Sumpto itaque modico in meridie cibo, sacerdotem illum ad se accessendum curauit: vulnus aperit; mentem animi detegit; rogar, quae in rem futura existimet, audacter edisserat. Ille aulicorum tria potissimum vitia fugere iubet; ambitionem, inuidiam, libidinemque, tanquam animorum pestes, praesentiaque venena. Alter hic stimulus accessit. Redditae ea tempestate litterae amicae Franciscac Iesu, quae ad Diuae Clarae Gandiac velatis Virginibus praecerat. Narrat, visum sibi in oratione FRANCISCVM, dum in Illiberitana profectioe esset, tendere ad DEVM manus, supplicem: deinde manu diuina sublatum, ad optima quaeque subuectum. Augustae etiam animam a sacris Virginibus spectatam; e purgantibus flammis in caelum ab Angelis elatam. Quibus visis, tamen si summo iudicio, atque dilectu fides habenda; quod multae simplicitate deceptae mulierculae, graues etiam viros in errorem traxerint: illud tamen inficiari nemo potest, sanctissimis hominibus vera

saepe

32 DE VITA FRANC. BORGIAE
saepe visa, & simulacra apparuisse. Ma-
gnum certe FRANCISCVS, ex huius
litteris, vt Augustae funere, Ioannis item
Auilae concione, emolumentum cepit.
Ecles. 7. Adeo verum est illud sapientissimi homi-
nis consilium, *melius esse domum luctus, quam
conviviij frequentare.* Quare in austerioris vi-
tae studio magis in dies confirmatus, ab
aula se domi colligere, priuatiusque vivere
cum vxore, & liberis decreuit. Hoc am-
plius, si quid vxori, quod nollet, accideret,
& superstes ipse esset, idcirco, vt in aliquam
se religiosorum hominum familiam daret:
tum demum praeclare secum actum iri
existimabar, hancque vitae felicitatem ap-
pellabar. Quod quidem votum DEO rite
promisit, & tandem, data longioris vitae
vsura, re ipsa praestitit.

CAPVT VIII.

Gothalaniae Prorex a Caesare creatur.

ILLIBERI domum reuersus, Carolo rei
Igestae curatique funeris rationem con-
stare voluit. Is collaudato officio, honori-
fice dimisit. Post non diu, ad se accitum,
Proregis, seu Praetoris cum imperio, legat
in Gothalaniam provinciam: sic a Gothis,
& Alanis, qui ibi sedem, occupata Hispania,
fixerunt, appellatam; vt & a Vandalis
Baeti-

Baetica, hodie *Andalusia* quasi *Fandalia*, & a *Longobardis* *Insubrum* regio *Lombardia* est dicta. Quae quidem a Septentrione gentes, immanitate barbarae, & multitudine innumerabiles, in Italiam, & Hispaniam infusa, ducentos, & quod excurrit, annos imperium vi tenuerunt. *Cataluniam* incolae nominant. Sunt qui a *Gotalunnicis* Galliae campis *Cataluniam* deriuent. *Caletanos* esse *Ptolemaeo*, alij autumant. Sed hoc agamus. *Tergiuersari* primum *Marchio* coepit; munusque plenum quidem honoris, oneris tamen immensi esse affirmavit. *Caesar* contra sic virgere; illius ad hanc rem opus esse ingenio. *Bonorum* enim *Principum* uti *vicaria* potestate velle se, non eorum, qui *quaesitum* ex imperio, dignitateq; ambirent. *Vicit* tandem *Caroli*, qui pro suo iure imperare posset, auctoritas. *DEVM* itaque venerans precatur, quando non studio *quaesitos* esse *fasces*, & *titulos*, nec *ambitam* a se *provinciam* sciret, vires idem *negociis* pares, qui *vnus* & posset, & *veller*, *sufficeret*. *Proregis* iam auctoritate in *viam* se, *Barcinonem* versus, *dedit*; sed *Valentia* primum, & *Gandia* profectus, ut *parentem* optimum de *via* saluaret. *Abeunti*, *Caesar*, *Diui Iacobi* *Hispaniae* tutelaris, *Crucem* *rubeam*, *ensis*

14 DE VITA FRANC. BORGIAE
forma pectori appositam, gestare iubet,
additis etiam annuis opimis praediorum
fructibus, & vectigalium. Is est inter mili-
tares Hispaniae Ordines primus, in quem
nobilissimi dumtaxat, approbatis prius na-
talibus, optimeque de Repub. meriti, ad-
scribuntur. His multae in prouinciis, tum
in ea, quam ingrediebatur, immunitates a
Regibus datae: Barcinone publica civium
laetitia, festisque ludis exceptus, nihil duxit
antiquius, quam ut munus feliciter obiret:
DE I-ante omnia, Iustitiae auctoris, ope
implorata, vnde omnia rerum gerendarum
ducenda initia. Prima vero cura fuit, viam
regiam a latrociniis tutam reddere, ut mer-
ces vbi opulentissimae commode, & im-
portari, & exportari possent. Erat omnis ea
tunc oris, Galliae vicina, latrociniis infam-
is, siue loci ingenio, syluis, montibusque
impediti, siue gentis vitio, incertum.

Hic FRANCISCVS nobiles quosdam,
latronum receptatores, factionesque alere
audierat. In hos primum, more maiorum,
animaduersum. Rumor erat quinquaginta
paene sicarios, agmine facto, vastatis agris,
vicisque direptis, agrestes abduxisse in oculis
paene Barcinonensem. Copiis itaque coac-
tis, corporisque custodibus eductis, FRAN-
CISCVS bello eos persequi studet. Illi

terga vertunt, in arcem se recipiunt. Meticolosi enim id genus homines, siue armorum tractandorum imperiti, siue conscientia stimulati. Marchio muris inclusos arma deponere, & imperata facere iubet: ni pareant, machinas aeneas admoturum. Sic ad deditionem tandem compulsi, poenas dederunt. Alios in fuream tolli: sectis corporibus, membra in viis publicis collocari, quo ceteris exempla darent, iussit: alios Regis triremibus, ad remigandum, adscripsit. Formidinem ea seueritas sonibus ceteris attulit. Obieruarunt & curiosi, cum diceret, ex hac Sicariorum venatione, qui vias obsidentes in viatores incurrorent, maiorem cepisse voluptatem, quam dum feras iuuenis consecraretur. Rem enim publicam corpori componebat: membra putrida secari, & cauterio vri solere, vt reliqua salua permaneant: improbos a bonis iudicibus ad mortem damnari, vt bonis inter improbos tutis esse liceat. Vicia itaque, non homines oderat, sed eorum vicem miseratus deplorabat: cunq; ad supplicium raperentur, sacrificia singulatim triginta fieri suo aere iubebat. Iudicum quoque rationem habuit: cum vt ius ex aequo, & bono administrarent: tum ne lites ampluando redderent immortales, litemque

36 DE VITA FRANC. BORGIAE
prauaricando facerent suam; magno liti-
gantium, quorum facultates exhauriantur,
detrimento. Controuersias vero, paruum
consensu, saepe ad concordiam adigebat,
ne lites ex litibus sererentur. Diuites aēs
alienum inopibus dissoluere confestim iu-
bebat. Pauperes quoque, de suo dissoluto
aere, quod contraxerant (ne Praetoris Edi-
cto creditoribus addicti seruirent) liberali
caussa, manu afferebat. His qui ludos lite-
rarios aperirēt, quibus prima aetas optimis
informatur & literis, & moribus, donum
publice attribuit, & salarium. Seminaria
enim rerum publicarum pueros esse, e qui-
bus recte institutis, optimi ciues exsiste-
rent, praedicabat.

Praesidia item diligenter inspexit, vt
Reipublicae nervos. Militum dilectum ha-
buit. Ignavos, & ad signa infrequentes ex-
auctorauit. Si quae copiae, vt solent, in
Italiam illac transfirent, iniuria agrestium
abstinere iussit. Qui secus fecisset, dam-
num Tribunus militum pendere cogeba-
tur. Barcinonem, qua mari alluitur, muris
nudam, cinxit, pariete continenter ducto:
molemque iecit, cui, quod primum funda-
mentis lapidem iniecerit, FRANCISCI
nomen adhaesit. Laboratum eo tempore
annonae caritate, vti periculum esset, ne
fame

fame exhauriretur respub. Marchio vndique, terra marique, datis litteris, importandum frumentum curauit, viritimque distribuit. Quo factum est, vt Respub bono natus diceretur, & Patriae parens a ciuibus appellaretur. Magnam pecuniae vim pauperum subsidio donauit. Clam alebat quos ex opimis Fortunae bonis excidisse cognorat: quod his inopiam onus Aetna grauius esse, non ignoraret. Pias Monachorum, Virginumque familias eleemolynis iuuat. Denique, vt ne tristem abs se praesidio indigentem vllum dimitteret, quod & de Tito Vespasiano Imperatore terunt, diligenter cauit. Sueton. c. 8.

CAPVT IX.

Orationis, & Poenitentiae in imperio studium.

NEC Caesaris solum curanda negotia, remque publicam tractandam Marchio censuit; Illius suae maiorem rationem ipse duxit: ratus, quod res est, breui mortales occidere: tolli plerosque in medio cursu, falsos inani spe: nihil nos hinc efferre: vnam virtutem comitem esse. Animum itaque, cuius ea propria est, potissimum excolendum; quod a funere super sit. In mentem interdum reuocabat susceptum melioris vitae consilium, ne, vt fit, obliuione,

38 DE VITA FRANC. BORGIAE
uione, vel defidia languesceret. Dicere &
illud solitus: mortem Augustae, vitam sibi
attulisse. Fixum itaque illud manebat, sae-
culi pompis nuncium aliquando remitten-
dum, quamuis ea res sermonem plerique
datura esset: & quale tandem cumque alio-
rum de se iudicium foret, minime labo-
randum. His quali alte iactis solidae virtutis
fundamentis, quae in vulgi rumore, glo-
riaque contemnenda sita sunt, precationi
quotidie, & rerum caelestium ineditatio-
ni, subseciuas aliquot horas dandas putauit.
Hanc vnam rerum prudenter, feliciterque
gerendarum anchoram, optimorum con-
siliiorum basim appellabat. Sacramento-
rum item usum frequentandum duxit,
Poenitentiae, & Eucharistiae; quae nau-
fragij tabulas colligentibus nauem com-
pingant, & anteactae vitae errata expiando
restaurent. Cum itaque ex commendati
sibi tituli Crucis officio, recitare in dies
statis horis orationes Dominicas, saluta-
tionesque Angelicas teneretur; ad horas
Canonicas septem, meditationes totidem
salubres adiunxit passionis Christi: quibus
illum a monte Oliuarum, ad Caluariae
vsque, hinc cum Spiritum Patri commen-
dasset, ad sepulcrum, officij gratia comita-
batur. *Vt autem septies in die cadere iustum,*
morta-

mortalium sapientissimum iudicasse: lic
parentem illius, regium Prophetam, *Septies Psal. 128.*
in die laudem dicere solitum, medias inter re-
gni occupationes, diuicerat. B. Virgini pre-
ces quou die rite adnumerabat, mylteria
animo vertans: ex quibus triplex capi emo-
lumentum aiebat. Primum, immortales
Deo pro tot, tantisque donis gratias a-
pudore deinde nos affici, quod ea adhuc
contemplerimus: denique ad eas ipsas vir-
tutes, quae hic eminent, incitari. Harum
mediationum vsu, ad Pietatis maius in dies
studium extimulabatur, maiora animo
agitans. De i itaque attributa, ineffabilem
potentiam, qua condidit vniuersa; inscu-
rabilem sapientiam, qua gubernat omnia;
bonitatem inexhaustam, qua pascit cun-
cta, ac vegetat, meditari: & misericordiam,
atque iustitiam, Gloriam denique aeternae
beatitudinis, pulchritudinemque contem-
plari. Quo, tanquam mari magno inuectus,
altum tenebat, extraque se admirabundus
rapiebatur. Hinc fiebat, vt lacrymae vber-
tim fluerent, diceretque identidem illud:
Domine, quis silice, aut rupe, immo adamante du-
rius cor meum mollire potuit, nisi tu misericordia-
rum DEVS, qui de petra fontes aquarum eduxisti?
Qui potes ex hysce lapidibus, Abrahamae filios excitare: Matth. 3.
cor denique saxeam, reddere carneum. Sic dilu- *Exech. 27.*
culo,

40 DE VITA FRANC. BORGIAE
culo, quinque saepe horas flexis genibus
orando transigebat: diei reliquum publicis
negotio impendens, ne suo ipse muneri
defuisse videretur. Ludis saepe inuitus ade-
rat, & spectaculis, aliud tamen agens, ut
quid gestum esset interrogatus, nihil re-
ferre aut posset, aut vellet. Haec quidem de
Oratione admiranda: nunc de Abstinentia,
& Poenitentia. Cenis sibi perpetuo inter-
dixit. Prandio ita parce victitabat, ut her-
bis, & leguminibus coctis tantum vteretur:
pane solum, & frigida contentus. Laetitias,
& eduliorum fercula respuebat. Piis ipse
sermonibus conuiuas, prolixè etiam nobi-
les viros, de more, accipiebat. Principum
enim virorum vocationes, quibus illac in
mediam Hispaniam iter esset, omittere ho-
noris gratia non potuit. Hac abstinentia
factum, ut cum obeso admodum corpore,
ventreque esset, breui laxae nimis tunicae
essent, duplicarique indumenta possent.
Par austeritas in vigiliis, & cilicio, quibus
carnem domabat: flagellis item, & sui con-
temptu, atque victoria; quam Plato, vel
urbium expugnatione maiorem esse, di-
cebat. Reprehendet fortasse non nemo, ni-
miam in Principe viro austeritatem: at non
abhorret a vero, DEO ita visum, atque im-
petu adeo vehementi, vas illud electum
edolare

*Lib. 1. de
Legib. anti-
120.*

edolare voluisse, expiandis prioris vitae peccatis.

CAPVT X.

De frequenti Eucharistiae vsu consultus Ignatius.

SACROSANCTVM Eucharistiae sacramentum, priuatim quidem octauo quoque die, publice vero anniuersariis festis, quo ciuibus exemplo esset, frequentabat. Verum frequens ille Sacramentorum vsus, sermonem plerisque dedit, variis varie sententibus: quando imperitae plebis, quot capita, tot sententiae. In desuetudinem enim abierat, vetustissimus ille mos frequentius diuinis Eucharistiae epulis accumbendi: qui tamen, inde ab initio nascentis Ecclesiae, inualuerat. Non detuere itaque tum homines, cetera non indocti, qui maiorem dignitatis Sacramenti rationem haberi crederent, si raro admodum, vel semel quotannis, iuxta Ecclesiae praeceptum, panis ille Angelorū manducaretur. Ceterum alij nihilo illis inferiores, assidua Sanctorum Patrum lectione didicerant, ut indigne sumere nefas esse; ita utilissimum digne, frequenterque illum accipere: quod & frigidus incendat, & a vitiis deterreat. Optabat FRANCISCVS, in tam repugnantibus sententiis, cognitam veriore

42 DE VITA FRANC. BORGIAE
obuiis vlnis amplecti. Venerat commo-
dum Roma Barcinonem Antonius Araoz,
Societatis Theologus, ab Ignatio Loyola
missus. Hic officij gratia dum Marchionem
salutat, inter varios de pijs animi exercita-
tionibus sermones, de Eucharistia etiam
mentio incidit: quantumque in eo genere
excelleret Ignatius, exposuit. Incessit Mar-
chionem cupiditas, ad illum hac tota de re
animi sentium referre. Datis itaque Ro-
mam litteris, gratulatur primum Ignatio,
de recens orta, opera ipsius, stirpe, Ecele-
siae Catholicae emolumento: orare, quid
de frequenti Sacramentorum communio-
ne sentiendum putaret, certiore faceret.
Redditis litteris Ignatius respondit, Soci-
etatis illud bonum, solidum esse DEI bene-
ficium. *Paulus plantauit, Apollo rigauit, DEVS
autem dedit incrementum.* Ad Eucharistiam
quod attinet: inter eius commoda, vt plu-
rima sunt, & illud non postremum videri,
frequentiore eius vlu, a vitijs homines auo-
cari, rariisque impingere: sin, vt homines
sumus, labi contingat, citius exsurgere, re-
suscipere, ad frugemque reuocari. Neque
vna amissi ingenia omnia metienda: alijs
rarius, frequentius alijs, ad diuinam men-
sam accedere, vtile videri. Suadere itaque,
& hortari, prudentem aliquem, piique e
multis

multis deligeret, cuius potissimum consilio in pietatis studio vteretur. Assensus ita-
 tim Marchio est, in eiusque sententiam
 libens iit; & iam tum Societatis IESV pres-
 byteros, ad excolendum animum, consi-
 lioque regendum, libenter consuluit.

CAPVT XI.

Ioannis Ducis Gandiae mors.

HIS fere intentus, recte provinciam
 administrabat; incolis acceptus, quod
 omnes officio adiungeret, laederet nemi-
 nem: cum tristis e patria nuntius nec opi-
 nanti allatus, Ioannem parentem vixisse.
 Percussit non leuiter FRANCISCI ani-
 mum, tali se parente orbatum. Erat enim
 ob singularem animi facilitatem Ioannes,
 morumque integritatem, carus, acceptusque
 suis; tota ut in luctu, & squalore ditio Gan-
 diensis, amisso communi parente, iaceret:
 lugerent vero potissimum inopes, quos, ut
 CHRISTI mēbra, fouit liberaliter. Vnum
 de multis exemplum seligā. Cum Praefec-
 tus Curiae pares eleemoynis non videri
 rationes expostularet, Ioannes respondit:
*Cum ad meam ipse voluptatem, deliciasque splen-
 dide mea expendere, conqueri minime solebas:
 nunc cum egentibus, quibus debentur, hac distribuo,
 deesse quereris? Verū ita statuo; mihi potius omnia*

tuas

vita necessaria desse, quam CHRISTI mem-
bris, patiat. In DEVM quoque maxime pius
 exiit: dum enim Gandiae corpus Do-
 nnicum per compita ad aegrotos viatici
 nomine, veteri consuetudine, deferebatur,
 facem ipse ardentem dextra gestare soli-
 tus, suis omnibus exemplo erat. Quin &
 venatum egressus, (quo studio mirifice te-
 nebatur) si forte, vt iusserat, signū daretur
 aere Campano, confestim retro domum,
 reducto equi freno, calcaribus etiam ad-
 motis, redibat, vt hoc officij de more prae-
 staret. Valentiae quoque nobilibus viris
 praeiuit, vt ab aula, quae Diui Laurentij
 templo obiacet, ad Hieronymianorum
 vsque Diuo Michaeli sacram aedem, Re-
 giam cognomento, longo admodum in-
 teruallo, ordines nobilium duceret: qui
 nobiles taedis ardentibus, honoris gratia,
 Eucharistiam antecedeabant, & reduce-
 bant. Morte itaque parentis nunciata,
 FRANCISCVS ab Imp. Carolo, qui tum
 forte Barcinone in Italiam cogitabat, po-
 stulauit, vt ad suos redire, pace illius,
 remque tueri familiarem liceret. Impe-
 trauit, quamuis aegre, a Caesare: ea tamen
 lege, vt Philippi Hispanicae iuuentutis
 Principis, (Romano more loquor) qui tum
 vxorē ducere parabat, Mariam Ioannis III.

Lufitanorum Regis filiam, Curiae Praefectus
 etis esset; sponsae vero a cubiculis Leonora
 ra vxor. Quae res tabulis etiam imperata,
 immatura Mariae morte, dirempta est. Igitur
 Gandiam magna omnium expectatione peruenit,
 anno CIO. IO. tertio, & 1543.
 quadragesimo: bene ominantibus suis,
 quod in illius humanitate, & beneuolentia,
 magnum sibi praesidium collocassent. Parentis
 famulos non dimisit, ne desertos se quererentur;
 tametsi pridem familiam inegre constituisset. Xenodochium ad hoc
 instaurandum curauit, & amplificandum; annua
 etiam pecunia attributa. Oppidum Mari nostro
 vicinum, quod piratarum incursionibus obnoxium
 esset, qui ex Africa in Hispaniae oras defilientes,
 captiuos abducerent, & pecora abigerent, munien-
 dum, murisque cingendum, qua parte nudam,
 censuit: tum ne praesidiis militum, qui fere
 impotenter agunt, & libidinoso, inquilini
 perpetuo vexarentur. Aenea quoque tormenta
 recens conflata disposuit, moles iecit, fossas,
 & vallum duxit, excubias ordinauit: nihil
 ut ad elegantis oppidi speciem, decusque
 desiderari posset. Palatium etiam, membro
 exaedificato, auxilio posteriorum commodo
 pagos ad haec finitimos, suorum concordiae,
 & quieti, magno

46 DE VITA FRANC. BORGIAE
gno appenso aere, redemit, adiunxitque
Gandienſium ditioni. In vico Lombayae,
coenobium Dñi Dominici familiae, &
fundamentis conſtruxit: vaſis aureis, ar-
genteiſque templum ditavit, victui corpo-
riſque cultui, quantum ſatis eſſet, attribuit.
Maximam enim rationem habendam exi-
ſtimabat inopiae Religioſorum hominum.
Iudicabat item, reque ipſa praecſtiti, pau-
peres quidem iure alendos; tum vero ini-
uſtius eos, qui ſplendida olim fortuna uſi,
gravi accepta calamitate, ad extremam
inopiam recidiſſent.

CAPVT XII.

Obitus Leonorae uxoris.

PARENTE optimo orbatus FRANCIS-
CVS, poſt non diu coniuge etiam vi-
duatus luxit. Qua quidem ſidiſſima ſocia
plures annos uſus eſt; non ſolum tori, ve-
rum etiam piarũ omnium exercitationum.
Erat enim matrona ſingulari in DEVM
pietate, & in egenos caritate. Et, tametſi
diſſimili ingenio fuiſſet, mariti tamen do-
meſtico exemplo frangi potuiſſet. Interro-
gata aliquando a nobiliſſima femina, cur
ſimplici adeo, paeneque attrita veſte, nulla
dignitatis habita ratione, vteretur: *Mene,*
inquit, byſſinis, ſericis, aut purpureis indui vis,

cum

*eam dominum meum (sic enim virum appel-
labat) calicem gestare sciam? Cum igitur annos
iplos duodecington, una querela, simul vi-
xissent, prior illa, diuturno morbo con-
fecta, tandem decessit. Lento nimirum
dolore expiati crimina, si quae forte con-
traxisset, voluit DEVS. Affixit igitur & ille
calicem FRANCISCI, quamuis constantem,
animum: quod altera sui parte spoliari se
videret, liberorum matre, & dolorum, cu-
rarumque iocia. Aegrotante illa orare fre-
quentius, piorum etiam hominum preci-
bus adhibitis, eleemosynis, atque ieiuniis.
Solis aliquando conclauē, remoris arbi-
tris, ingressus, obnixē, lacrymis fusi, obre-
statur DEVM, saluam coningem, su-
perstitemque vellet: cum ecce tibi vocem
quandam interiorē clare audire visus
est, vt post ipse retulit, quae diceret: *Vxo-
rem si diutius superesse vis, arbitratu tuo fiat: at
tibi non expedit. Qua re turbatus, nunime
dubitauit DEI vocem esse. Parendum ita-
que: tacite enim redargui, quod, quid pete-
ret, ignorare. Rursus vero in lacrymas it,
hisce admittis vocibus: Domine DEVS, vnde
hoc mihi, vt arbitratui committas meo, quod in tua
solus est potestate? Mea permagni refert, tuam
sequi in omnibus voluntatem. Quis enim te nouit
rectius, quid e re mea sit? tua itaque voluntas fiat:
nec de**

48. DE VITA FRANC. BORGIAE
nec de vxore solū, sed de liberis oriam, statuas sup-
plex oro. Obseruatum, coniugi morbum
statum quendam tunc tenuisse, vt dubita-
rent medici, meliuscule ne, an deterian
haberet; post has vero preces ad despera-
tionem laborare coepisse. Animam agenti
ad cervical adfuit, & diuinis alloquiis con-
firmavit: mortem forti animo, DE I MISERI-
cordiae innixa, obiret. Illa vero CHRISTI
de cruce pendentis imagine pie amplexa,
animā salutis auctori, spei plena, reddidit,
ante diem vj. Kal. Aprilis, anno redempti
orbis CIO. IO. quadragesimo sexto.

1546.

CAPVT XIII.

*Gandiae Societatis IESV Collegium, Aca-
demiāque constituit.*

MORTVA Leonora, Gandiam com-
modum venerat Petrus Faber, Allo-
brox, qui primus se ad Ignatij Loyolae
societatem Lutetiae Parisiorum applicuit.
Hunc ex Hispania Paulus III. Pont. Max.
euocandum curarat, vt in Theologorum
sedis Pontificiae numero, Tridétino Con-
cilio, Catholicae fidei causam, aduersus
recens ab inferis excitatas haereses, tueretur,
vna cum Iacobo Layne, & Alphonsio
Salmerone Tolerano, Sociis. Ignatius in
mandatis Fabro dederat, Gandia iter facer-
ret,

ret, FRANCISCVM Ducem, officij gratia, salutaturus; qui aedes Societati excitare animum induxerat: coque paullo ante sacerdotes Roma, & Olyssipone, allegati. Incredibile dictu, quantum illius aduentu delectatus FRANCISCVS: vt animi parentem, & moderatorem, tum demum nactum se, DEI beneficio, praedicaret. Exercitationes enim Faber, quas Ignatius de CHRISTI rebus gestis, & morte dictarat, meditandas proposuerat. Asceticum hoc opusculum (sic enim, Basilij Magni auctoritatem secutus, appello, quas vulgo *Exercitationes spiritus*) post FRANCISCVS, vtilitatem re ipsa expertus, Pauli III. Pont. Max. auctoritate, ratum haberi curauit. Diploma quoque vt in eam sententiam fieret, quod libello additum legimus, impetrauit: ad eorum opinionem minuendam, qui, quae non legerunt, temere damnant; aut si legerunt, fascinato inuidiae oculo, non recta ratione, dijudicant. Iacta collegij fundamenta, feliciter, ante diem iij. Nonas Maias, anni MD. XLVI. 1546.

Primū quidem lapidem Faber, sacris rite operatus, posuit; alterum Dux, postque, eius exemplo, liberi. Breui aedes constructae, ludique aperti humaniorum litterarum, diuinac item, & humanae Philo-

D phiac.

50 DE VITA FRANC. BORGIAE
phiae. Quin & in Academiae formam,
Summi Pontificis, & Caesaris auctoritate,
euexit. Prima ea omnium Societati cre-
dita. Bibliotheca item exornauit. Faber,
salutato FRANCISCO, quammaximis in-
uenibus Romam peruenit. Mox Kal. Sexti-
libus, magno Sociorum luctu, occubuit.
1547. Insequenti anno Monsonium, in Celibe-
riae finibus id oppidum, ubi trium regno-
rum haberi conuentus solent, Philippus
Hispaniae tum Princeps, FRANCISCVM
honorifice euocauit: quo nobilium animos
ad concordiam reuocaret. Memoria tene-
bat, parentem suum Carolum Caesarem,
quincto ante anno, fidei eiusdem opera
vsum. FRANCISCVS, quasi iam vltimum
id officium Principi praestaret, & immor-
tali se Regi compararet, quod ad patriae
commodum, nobilium emolumentum,
Regis ornamentum pertinere videretur,
nihil praetermisit.

CAPVT XIV.

*In nouo vitae genere suscipiendo Societatem
IESV delegit.*

EX IN maiora animo agitabat; uti ad
summam vitae perfectionem contem-
deret, & Euangelij consilia, vinculis iam
coniugij liber, amplectenda duceret. Ro-
gare

gare itaque pios homines, quoties ad se adirent, precibus, Liturgiis, a DEO poscerent, salubria sibi consilia de optimo vitae genere deligendo, in quo sunt omnia, suggereret. Ipse quoque eleemosynas indies erogabat, plusque tribuebat temporis orationi, meditationi, atque vigiliis: ieiunia, & corporis verberationes intendebat. Diderat enim puer, deliberationem de vitae cursu ineundo, omnium esse difficillimam. Illud vero fixum, animoque obfirmatum, diuitiis, honorumque titulis abdicatis, CHRISTVM sequi, eiusque, Crucem tollendo, vestigiis insistere. Haec vero dubia, & impedita cogitatio, in duplici Religiosorum hominum via, vtram ingredi melius esset: eorum ne, qui caelestium rerum meditationi dediti, in solitudinem se, hominumque infrequentiam abdiderunt, & suae duntaxat saluti inuigilant, an qui eccellente animi magnitudine, proximos Christo, qua verbo, qua exemplo, lucrifacere student: qualis Christi, & Apostolorum vita fuit. Et vero sunt arctissimo inter se vinculo, tanquam germanae, colligatae, quae in contemplatione, quaeq; in actione versatur vita; in Maria, & Martha sororibus, designatae. FRANCISCVS quidem solitudinis amantior videbatur, vt vni

52 DE VITA FRANC. BORGIAE
sibi DE OQUE in solitudine commodius vacaret; ieiuniis, & abstinentia corpus in eremo maceraret: verum cum se ad orandum daret, eorum potius institutum sibi commendari, DEO inspirante, sensit, qui contemplationi etiam actionem, publico commo-
do, adiungerent. Sed in hoc ipso vitae genere, perplexum & illud, in tot, tantisque piorum hominum familiis, quam potissimum sequeretur. In primis, Diui FRANCISCI institutum ceteris praetulit, quod & tutelarem illum, iam inde a puero, nomenque adsciuiisset. Illic summam & inopiam, & vitae austeritatem, quas pridem artes bonas exoptarat, exerceri sciebat. At dum haec DEO saepe commendat consilia, aridum ab oratione, frigidum, & ieiunium exurgere se sensit: rari vero ad Societatem IESV, quod recens nata Religio, in vulgus etiam ignota esset, nullus denique hic ambitioni, dignitativae locus pateret. Fore itaque, ut ibi ignobilis, & inglorius falleret, ac lateret. Qua in deliberatione, rem ad Diui FRANCISCI pium, & eruditum sacerdotem, tanquam arcannum, retulit, DEI oraculum, illo interprete, & deprecatore, auditurus. Ille vero sacris operatus, narrat, vocari illum in Societatem IESV; ita Deo placitum: *Quod,*
inquit,

inquit, tibi, *Dice, & Ecclesiae vertat bene.* Victus tandem cessit FRANCISCVS, Societatemque inire certo decrevit. Haec dum agit, orationi intentus, septem continuo diebus tiaram capiti imminentem clare vidit. Ecclesiasticam dignitatem designari putans, obtestari Deum, ac deprecari, ne, quos fugeret honores, quaesuisse alibi videretur. Cum post Societatis Praepositus renuntiatus esset, a Gaspare Fernandez interrogatus, illane tiara esset, iucunde respondit, eandem videri.

CAPVT XV.

In Societatem ab Ignatio recipi cupit.

IGITUR FRANCISCVS nihil ultra cunctandum ratus, domesticum ex templo cum litteris Romam ad Ignatium allegavit, qui tum Societatis familiam auctor ipse ducebat: rogat primum reliquis Sociis adscribendo, voti compotem faceret. De re omni familiari, liberis, annuo censu, redditibusque certiore facit: quae consilio regeret, moderareturque. Non exiguam, redditis litteris, Ignatius voluptatem cepit: quod recens ortam familiam, tanti viri accessione, illustratum iri confideret. Et vero pridem id praevideret, DEO suggerente. Romam enim ex Hispania re-

54 DE VITA FRANC. BORGIAE
uerso Fabro, vitaeque mox defuncto, cum
moestos videret Socios Ignatius, tanti viri
immature obitu, atque iactura: Bene sperare
aureo, ait, minimeque legendum censeo; quando
praeclare cum illo agi non dubito. Spero item fore,
ut qui Fabrum nobis eripuit intempestive, idem
alium patrem sufficiat, Ducem Gandiae tacite
vaticinans. Epistolam, qua respondit Ignatius,
attexam: sed mihi fraudi non sit, verba
non esse adnumerata, cum sensum fide
bona redditum sciam. **BENEDICTVS**
DEVS, qui consolatur nos in omnibus, cui quoniam
pro meritis gratias agere non possumus mortales,
laudent eum omnes Angeli, beatorumque spiritus,
quia te vineae suae excolendae destinavit, atque
conduxit. Equidem te in ordinem nostrum adopto,
recipioque libens; cum bona spe, vrilnati id fore Ec-
clesiae DEI, cuius honor quaeritur; tibi quoque
summae consolationi, Societati ornamento, omnibus
denique exemplo, & emolumento. Precabor itaque
DEVM, ut, qui velle dedit, det idem & perficere,
ad laudem, & gloriam nominis Filij sui **IESV**
Christi, in cuius Societatem, pusillum hunc gregem
vocare placuit. Venio ad singula epistolae tuae capi-
ta. De te, quando in nostrum gregem admitti possis,
quaeris. Equidem in Domino sic statuo, rem primum
familiarē, ut gnauum patrem familias deiet, consti-
tuas prudenter, & mature. Mature quidem, ut citius
voti compos sis, prudenter vero, ne in vulgus effecti
prius

prius sanum in consilium patiaris, quam praestare, quod valde exoptas, commodo tuo possis. De filiabus matrimonio collocandis dignitatis, & ordinis tui habendam rationem censeo. Marchioni quoque filio natu maximo vxor quaerenda. Fratribus reliquis tantum in bonis relinquis, quantum satis est, quo in Academia disciplinarum studia persequi commode liceat. Caesarem praeterea eorum rationem habiturum, cum pro tuis in illum officiis, tum quia ita merebuntur ipsi, confido. Aedificia, si quae uicinata, ad teila perducantur. Denique, ut semel dicam, absolui omnia quam maturissime, ad exitumque, quoad eius fieri potest, referri optarim: quo citius libero te, & expedito frui liceat. Interca loci, studia reuocanda omnino existimo; & utgenda serio est Theologia, sacerdoti necessaria, in qua etiam laurea te Doctoris insigniri uelim in Gandiensi Academia. Cetera, ut se dabunt, ad me referas licet; equidem rebus tuis parentis posthac animo consulam. DEVM que precabor, te, tuaque sospitet, atque ad portum salutis aeternae perducatur. Romae.

Hisce lectis litteris FRANCISCVS gaudio paene exsiliit, quod e sua ipse potestate exisset, & Ignatio se, ut coepit, commisisset. Omnia itaque satagere ne longius fieret, quo citius sese vinculis expediret. Optabat iam tum Vota concipere, Religiosorum hominum ritu. Quam rem, litteris illius adductus Ignatius, a Pontifice

56 DE VITA FRANC. BORGIAE
Max. impetrauit. Anno itaque salutis CLO.
ID. XLVII. Vocis nuncupatis solemnibus,
Sociorum numero adscriptus Gandiae est;
paucis tamen consciis, ne in vulgus prius
manaret, quam rebus omnibus composi-
tis, Societati se adiungeret.

CAPVT XVI.

Rem domesticam componit.

IGITUR parendum in reliquis sibi Igna-
tij sanis consiliis duxit. Filio Marchioni
Lombariae Carolo, familiae principi, vxor
data Magdalena Centellas, Francisci Cen-
tellae Comitris Oliuae, (id oppidum mille
passibus Gandiae adiacet) & Mariae Car-
donae filia. Filiarum trium natu minima
Dorothea, nondum amissa matre, Chri-
stum sponsi loco adsciuerat, in coeno-
biumque D. Clarae, puella admodum, se
abdiderat: ceterae nobilissimis viris col-
locatae. Isabella nuptum cessit Francisco
Rogio Sandoualio, Lermae Comiti, &
Marchionis Dianij heredi: Ioanna Arago-
nia Ioanni Henriquez, Alcanizij Marchio-
ni, in manum conuenit. Gener sane vter-
que, vt genere nobilissimus, sic & mori-
bus honestissimus. In quibus nuptiis illud
FRANCISCI Ducis consilium laudari vi-
deo. Alterum generu, Lermae Comitem,

ad tertium diem adesse iussit; pactus horam, tempusque, quo sacris rite peractis, sponsalia inirent: ne, vt saepe fit, non recte, ante Ecclesiae benedictionem conuenirent sponsi. Restabat alterum e mandatis, quod exsequi studio fuit simul & voluptati. Liberorum enim nuptiis expeditus, totum se sacrarum litterarum studio dedit. Ei rei in Societatis Collegio membrum domus, quod exstat, exaedificarat, quo se cum liberis studiorum gratia colligeret. Theologiae itaque partim mysticae, partim ei, quae in scholis tractari disputando, via, ac ratione solet, egregiam operam nauauit; Doctore vsus Magistro Perefio, quem Valentia Edetanorum, magno praemio, honore, atque stipendio, euocandum curarat. Hunc attente, assidueque audiuit, & legendo, disputandoque, ea industriae, atque doctrinae dedit argumenta, vt breui laureae titulo omnium suffragiis dignus haberetur. Magisterij itaque primum, mox Theologiae laurea, adhibitis prius & disputationibus, & examine, decoratus est. Operaepretium fortasse fuerit, horas, studique rationem referre. Tribus horis solem anteuertebat, quas, & alteras tres, precationi tribuebat. Octaua diei hora, vt Hispani numerant, expiatis quotidie criminibus

§ DE VITA FRANC. BORGIAE
communicabat. Nonā, Doctorem Theo-
logiae attente auscultabat, dictata etiam
calamo excipiens. Summa temperantia
pransus, de rebus diuinis cum liberis age-
bat. Pomeridiani temporis reliquum, par-
tim studiis, partim negotiis priuatis, publi-
cisque dabat. Vergente ad occasum sole,
SS. Patrum monumenta Scripturae le-
ctioni adiungebat: horis item Canonicis
temporis nonnihil tribuens. Somni enim
parcissimi fuit, non lecto; sed tabulis li-
gneis, villosa tegmine instratis, vltus. Ante
somnia seipse accurate excutiebat, appa-
ritoris, lictoris, rei, & iudicis sustinere se
personam fingens. Quo vitae genere fa-
ctum est, vt fama disseminata, illius visendi
gratia, dynastae aliquot Gandiam vene-
rint: in his & Episcopus Carthagini Spar-
tariae, Stephanus Almayda; datis etiam ea-
de re honorificis ad amicum litteris.

CAPVT XVII.

Romam anno saeculari sacro cogitat.

CESSE RAT dies, quem Pontifex re-
bus componendis FRANCISCO
praefixerat, & decursō iam triennij studio-
rum spatio, annus saecularis sacer, qui
hodie *Iubilaeus*, imminebat. Romam ita-
que proficisci decreuit, cum vt principum
Aposto-

Apostolorum, quae tum rite vniuersa panduntur, lumina frequentaret; tum Ignatii videndi studio denique ne sua iterum opera Caesar in negotiis obeundis vteretur. Verebatur contra, ne Romae praefens cum esset, a Paulo III. contra Societatis institutum, Cardinalium Collegio inuitus adscriberetur: quod Alexander VI. gentis Borgiae, purpureo illum olim galero donasset. Auxerat quoque metum, quod FRANCISCI fratres duo, ab eo ipso Paulo Cardinale nuper creati fuerant. Sed commode cecidit, quod Paulus ex humanis exemptus, Iulio item tertio vacuam sedem Pontificiam reliquit. Conditis igitur testamenti tabulis, Carolum, familiae heredem, seuocat. *Postremum hoc te, inquit, Carole fili, forsitan alloquor. Romam iter adornari vides, anno saeculari sacro, vt Apostolorum lumina exosculet. Societati IESV me volens addixi, bonis me, titulisque abduaturus: quo viuam securus, aeternamque beatitudinem, DEO bene iuuante, consequar. Fratres itaque, ditionemque Gandiensem tuas committo fidei; tu vicissim da operam, ne eam tibi, familiae principi, commisisse nos aliquando poeniteat. Ius, & aequum imprimis tuere: consiliarios prudentes, fidosque adhibe, qui verum libere dicant; non assentando blandiantur. Cuium potius, quam tuis commodis stude, & amari, quam timeri malis. ITIS*

60 DE VITA FRANC. BORGIAE
 tibi coenobia, tamquam maiorum monumenta, in
 manus trado: Lombayae, Sodalium S. Dominici,
 Gandiae, Sociorum, & D. Clarae Virginum, in quibus
 soror est, & amitae. Piorum enim hominum
 precibus, consilioq; respub. feliciter geritur. DEVM,
 quod res caput est, tunc, & religiose colito. Hanc
 inspectorem rerum humanarum in oculis gestato, &
 Iudicem expecta. Salue, & Vale. MARCHIO lacrymis
 vberim fufis, paucis optima quaeque pollicitus,
 dexteram parentis, more gentis, exoscularur. FRANCISCVS, ceteros
 ordine liberos complexus, valedixit; Ioanne tantum,
 natu secundo, patrem comitante: moxque vicinum Societatis
 Collegium ingressus, comites adsevit Antonium Araoz,
 Franciscum Stradam, septem item alios Sacerdotes.

CAPVT XVIII.

Romae comiter a Pontifice, & Ignatia accipitur.

EQVIS conscens, Gandia discessit
 Epridie Kal. Septembres anni sacri 1610.
 10. L. Oppido egressus, sublatis in caelum
 oculis, manibusque, mixtis etiam praec
 lantia lacrymis, Davidis illud alta voce reci-
 tant: In exiit Israel de Aegypto. mox etiam:
 Laquei contritus est, & nos liberati sumus: cum
 bona spe, & mente fixa, fore vt eodem
 nunquam reuerti, patriumque solum reui-
 scere

Psal. 113.

Psal. 125.

tere cogere, qui ad caelestem patriam properaret. Seruauit hoc religiose. Missus enim longo post temporis intervallo, a Pio V. Pont. Max. honorifica legatione, cum Alexandrino Cardinali in Hispaniam ad Regem Catholicum, Valentiamque ingressus, numquam sibi imperari passus est, ut Gandiae oppidum, quod vnius duntaxat diei itinere abest, inuiseret. Proficiscens orationi quotidie horas complures dabat. moremque, quem perpetuo tenuit, de peccatis quotidie confitendi, sacrisque epulis accumbendi, seruauit. In meridie tantum cibum capere solitus, etsi de via fessus langueret: in cena modico admodum contentus cibo vixit: flagellis etiam in se, licet in diuersoriis incommodum esset, faciens. Colloquia diuina, quibus itinerum taedium leuari solet, sic partiebatur, ut precationi horas tribueret vicissim, & sermonibus diuinis, piisque meditationibus; nec ad aurium se voluptatem, sed animi utilitatem potius compararet. Italiam simul attigit, ecce tibi nobilem virum cum litteris ab Hercule Etensi, Ferraciensium Regulo, FRANCISCI patruo maiore: orare, ad se ut de via diuertere non omittat: cupere, pro veteri necessitudinis vinculo, aspectu eius frui, quod sine vlllo paene viarum incommodo,

62 DE VITA FRANC. BORGIAE
modo, temporisque iactura fieret. Paruit,
ut decuit, FRANCISCUS, triduumque
Ferrariensi Duci tribuit, comiter acceptus:
biduum etiam cum Cosmo Medice, Etru-
riae Duce fuit, qui & ipse nullum officij
genus praetermilit. Mox ne longus fieret,
quo Ignatium videret, Romam festinavit.
Introductus honorifice in urbem, Cardi-
nalem aliquot, Caesariſque Legati volun-
tate. Canerant: enim ne, quod maxime
optabat FRANCISCUS, nocte intempeſta
obſcurus ingrederetur. Latere nimirum,
atque ignorari, qua erat modestia, malebat.
Sed & ipse Ignatius, Superiorum auctori-
tate victus, manu ſua, horis aliquot ante-
quam Urbem iniret, ſignificarat, aequi, boni
gratulationis pompam faceret, quam ille
probri, non honoris loco, duceret. Iulius
III. Pontifex Max. palatium illi laeta cum
gratulatione, quod exſpectatus veniſſet,
per Legatos obtulit, aediumque mem-
brum, ſi volenti eſſet, attribuit. Magnas ille
gratias agere: Societatis enim I. E. S. V. hu-
mili domicilium delegerat. Hic pro fo-
ribus Ignatius praesto labatur, amplexus
Ducem amice, humoſque reluctantem tol-
lens, quod pedes, manuſque exoſcularetur
miſtis etiam caritatis lacrymis, quod ma-
gno FRANCISCUM emolumento ampli-
ficandae

ficandae Ecclesiae DEI; Sociis quoque, re, & consilio, iuuandis; exemplo denique ad maiorem DEI gloriam vsui futurum prouideret. Fessus ille non nihil de via, vbi se modicum collegit, confirmavitque, nihil duxit antiquius, quam Pontificem Max. venerari, pedesque, more maiorum, exoculari. Hic in basilica Pontificia acceptus officiosus est, quam ceteri eius ordinis solent. Laudare factum Pontifex, gratumque id sibi accidisse, ab vltimis paene terris, hoc anni tempore, & aesta, qui nondum se fregerat, Romam religionis gratia aduolasse: vt beatorum Apostolorum sepulcra viseret, & patefacta iam portae aureae limina oscularetur. *Vtinam, inquit, talium Principum magnam copiam haberemus: constantius se res Christiana haberet.* Aedes rursus suas patere illi coram testatus. At FRANCISCVS modeste abnuere, gratias agere; quod in Sociorum collegium diuertisset: satis fore, immo summi beneficij loco ducturum, si patientes interdum aures sibi daret, & benediceret. Sic honorifice domum reductus, redditus sibi videbatur. Cardinales tamen, quos necesse erat, officij gratia inuisit. His tandem lustrationum curis expeditus, sacra Duorum templa ordine lustravit, adhibito, tanquam viae duce, &

nomen-

64 DE VITA FRANC. BORGIAE
nomenclatore, Itinerarij libello: in quibus
templis, innumerabiles beatorum marty-
rum reliquiae, vt nusquam alibi plures,
asseruantur, & a pijs hominibus frequen-
tantur. Quibus e commodis, copiosiores vt
fructus caperet, omnem anteaetae vitae
rationem reddendam Ignatio putauit; &
errata Sacerdoti confitendo, in Vrbe san-
cta, temporeque sanctissimo expianda ite-
rum censuit. Nec foris solum se, lustrandis,
obeundisque locis sacris, oblectabat; domi
etiam mirifice aspectu Patrum illorum,
principum Societatis, & familiae auctoris
Ignatij, recreabatur. Inter cetera vero plu-
rima Romae praeclare gesta, illud ad aeter-
nitatem memorabile, ab illo prima esse
Collegij Romani fundamenta iacta. Sem-
inarium id omnium nationum quoddam
est, eritq; semper. Sed omnis ea laus Gre-
gorio XIII. Pont. vere Max. Societatisque
parenti optimo relicta cessit, aedibus, au-
gustoque ludo exaedificato.

CAPVT XIX.

*Ad Caesarem de bonis abdicandis mittit, Car-
dinalatus honorem fugit.*

OPTABAT FRANCISCVS aetatem
Romae diutius agere, & nusquam
alibi libentius consensescere, tum ob loci
sancti.

sanctitatem, religionemque; cum ob Ignacij innocentissimi viri mores. Optimum itaque factum duxit, suis sese Fortunae bonis, titulisque exspoliare, quo pietati commodius operam daret. Igitur e domesticis vnum Gasparem Villalonum ad Caesarem Carolum, qui tum in Germania res gerebat, cum litteris seu supplice libello allegat: bona illius venia, filio natu maximo, Lombayae Marchioni, Gandiae ditionem concedere, titulosque liceret, rogat. Gratum id sibi, acceptumque fore, qui colligere se ipse, & abdere vellet. Societatis IESV familiam potissimum dilegisse, in qua reliquam vitae curriculum consumeret; nuperam quidem illam, sed ut ceteras, ab origine calidiorem, maioremque in dies futuram. Litterarum exemplum, ut cum voluptate simul & utilitate legatur, adscribam. Quanto pridem opere exoptarum, Caesar Auguste, tuum in Italiam aduentum, ut quae nunc litteris absens coram postularer, vni DEO notum est: cui quando ita visum, ne merito meo voti compos fierem, ratam ipsius, ut debeo, voluntatem habeo. Et cum absentem me, non minus quam si praesens essem, sensa mentis explicaturum considam; idcirco, ut mentis interpretis oratio est, & vicissim orationis scriptura, hac utar, quando illa, in tanto loci intervallo, non licet. De me sic habeto: peccatorem me ingenue

confiteor, ceterisque offendiculo aulicis fuisse, cum in
 regia tua versarer, cuius delicti gratia nullam de-
 cretulo poenam a DEO caeli Rege, nec ab i te, qui in
 terris imperas. ille misericordiarum parens, totius
 inferorum cruciatus meritis cum sim, ad hunc diem,
 incredibili patientia, mansuetudine, benignitate
 sustinuit me, quo respiscerem, in viamque redirem.
 tempusque largitus est, ut quanta illius essent in me
 beneficia; quot, quantaeque meae in illum iniurias,
 tempestive animaduertarem. Haec ipse dum consi-
 dero, iam inde a coniugis morte Leonorae, quattuor
 ipsos annos, multisque, ea gratia, fusus a piis viri
 precibus ad DEVM, crevit vitae nouae cupiditas
 in dies, & quasi depulsa mentis oculis caligine, ter-
 rena omnia despiciatui ducere coepi. Nunc, licet in-
 dignus sum Dominiacae vineae cultor futurus, praes-
 fertim cum tam sero accesserim, & vites olim, quas
 alij plantarunt, euellere studuerim; DEI tamen
 benignitate, Societatis IESV sacerdotes me in or-
 dinem suum, nullo meo merito, admisserunt. In qua
 quidem etsi iam pridem degere, & emori exopto;
 prohibitus sum tamen, dum boni parentis officium
 expleo, filiusque abunde consulor: qua cura post unum,
 & item alterum mensem semel me expediari. Quam-
 obrem, maxime Caesar, dona tua venia, id mihi li-
 ceat quia cliens tuus, & equestri D. Iacobi ordini,
 rogo, ut quod reliquum est vitae spacium, perbreue
 id quiescam, at in lucro deputandum, ita transi-
 gam, quo antea vitae iacturam, dignis poen-
 teturiae

tentiae fructibus, DEO bene iuuante, sarciam;
 praeterita errata corrigam, praesentia pericula su-
 giam, futura euitem. Et si quid in hac ipsa vitae
 melioris forma profecero, equidem dabo operam, vt
 sacris astant altaribus, re diuina, atque ieiunij assi-
 due pro imperij tui incolumitate vota faciam, & pro
 tua salute, a qua & multorum pendet, DEVM
 precer: vt qui nuper de Turcis, & haereticis victo-
 riam tibi concessit, det idem, vt te ipse vincas, quae
 sane vincendi ratio, vt difficillima, ita est & vtilis-
 sima, maximeque laudabilis; denique amoris te di-
 uini ignibus inflammet, idque assidua meditatione
 cruciatuum CHRISTI; vt iure cum Apostolo
 dicere possis, Mihi absit gloriari, nisi in Cruce Calat. 6.
 Domini nostri IESV CHRISTI. Ille, qui
 crucis dolores pro nobis tulit CHRISTVS, te
 quam diutissime Reipub. Christianae seruet inco-
 lumem. Dat. Romae A. D. XVIII. Kal. Feb.
 CLO. IS. LI.

Dum Caesaris iussum expectat, spar-
 sum iam in vulgus erat, mutasse FRAN-
 CISCVM vitae statum in melius. Qua re
 cognita Pont. Iulius FRANCISCVM (quod
 antea metuerat, vt Romam idcirco profi-
 cisci cunctaretur) Cardinalium collegio
 adscribere cupiebat. Ille vero tristi nuncio
 tam exhorruit, quam cupide quidam ho-
 norem illum consecretantur, & captant.
 Itaque Ignatio visum est expedire subito

68 DE VITA FRANC. BORGIAE
FRANCISCVM Roma discedere, vt
Pontificis oculis subductus, fuga se hono-
ribus eriperet. Igitur iisdem Sociis, quibus-
cum Romam ex Hispania venerat, cum
vix quattuor menses in vrbe mansisset, in
Hispaniam reuertit. Hic, vt erat solitudinis
in primis amans, procul a vulgi strepitu
agere cum vellet, Guipuzcoam, Canta-
briae Prouinciam, sedem sibi delegit: cum
quod pauciores eam oram haberent; tum
quod Ignatij natale solū id esset. Hispanias
itaque simul attingit, recta in Cantabriam
tendit: domumque Loyoleam ingressus,
locum percunctando studiose quaesuit,
quo loco primum natus terram contigisset
Ignatius. Hic terrae osculum, postibusque
figere: DEO gratias agere, quod eo loci,
tam vilem orbi terrarum virum nasci vo-
luisset, seque tanti magistri discipulum fe-
cisset. Igitur re diuina audita, sumptaque
Eucharistia, Ognatum discessit; oppidum
id Loyolea domo tertio abest lapide. Hic
Petrus Michaelius Araoz aedes aliquot So-
cietatis collegio exaedificando moriens te-
stamento legarat. Hinc comitum nonnulli
varie dimissi, in suas Prouincias remigra-
runt; alij in FRANCISCI contubernio,
cum Ioanne filio, haeserunt.

CAPVT XX.

Pace Caesaris titulis sese abdicat.

NEC diu factum est, cum Gaspar Villalonus e Germania redux, Caesaris litteras FRANCISCO attulit: quarum hoc exemplum est. Tuas mihi, Dux Borgia, reddidit Gaspar Villalonus, cliens tuus. Quamuis sanctum, piunique id consilium tuum, vitaeque institutum, quo secedere, ac te colligere vis, ut terrena caelestibus permutes: (quis enim nisi impius id negauerit?) angit tamen nonnihil nos, te carendum quod erit. Verum meae ipse morem gerere cupiditati, commodaque mea tuis antepone, nec volo; nec, si velim, possim. Potestatem itaque facio libens, volensque, ut Carolo natu maximo, Gandiensi ditione, tuo arbitrato, cedas. De facto equidem sic sentio, plures aemulos, quam imitatores, reperturum pronum enim, atque proclive cuius alteri inuidere; paria praestare fuit, eritque semper difficile. Quod ceteros liberos deseras, id mihi oneris imponi facile parior, vis ut ipse pro virili consulam, & parentis in locum succedam. Effectum id dabo, cum officiorum gratia Leonorae matris, seminae lectissimae; tum parentis, qui & ipse bene de me, meisque meritis est. Illis damno non erit, utrumque parentem operam mihi dedisse. DEVS Opt. Max. consilia tua, Dux Borgia, ad exitum felicem adducat; quem, ut nos quoque, remque publicam, difficillimis hisce temporibus respiciat, precator.

70 DE VITA FRANC. BORGIAE
ator. Sic te seruet ille, & sospites. Dat. Augustae
Vindellicorum. Idib. Feb. Clō. Id. L. I.

His lectis gaudio paene triumphans
FRANCISCVS, conclaue statim ingre-
sus ad CHRISTI de Cruce pendentis ima-
ginem genibus accidit. Domine IESV, in-
quit, cuius misericordiae non est numerus, tot,
tantaque cum exsint tua in me beneficia, nouis ta-
men cumulare non cessas. Gratiam quam possum ha-
beo, agamque, dum viuam. Nunc te vocantem sponte
sequor; & bonis Fortunae omnibus, quae liberali
manu donaras, me exuo, te vt cruci affixū, nudumq;
nudus promptius imiter. Abjicio libens omnia, mo-
dica illa quidem; sed & regna, atque imperia, si
suppeditent, eadem animi alacritate dimitterem, vt
tu probe, qui corda scrutaris & tenes, nosti. Supplex
igitur rogo, obtestorque, vt prodigum illum filium a
longinquis reducem me recipere, & amplectere ex-
pansis vlnis misericordiae tuae. Pateant mihi foras
domus tuae, apud Religiosos vni tibi deditos. Vnum
hoc peto, vt inhabitem in domo tua, omnibus diebus
vitae meae. Tu qui lux es, via, veritas, & vita,
respice me: & qui hanc mihi mentem dedisti, da ex-
itum felicem. His cum se precibus DEO ad-
dixisset, in publicum prodiit; confestimque
accitis tabellionibus, & actuariis, ditione
se Gandiensis iure, bonisq; omnibus exue-
re, & Carolo natu maximo transcribere
vniuersa, in acta retulit, superstitibus praes-
entibus,

sentibus, nihil ut sibi reliquum fecerit. Mox
 deorsum barba, vestibus abiectis, talarem
 Sociorum togam, tritamque induit: lacry-
 mantibus famulis, non secus atque si vita
 decederet. Ille vero gaudere, vix ut apud se
 esse videretur, quod toga se publica, Du-
 cisque titulis exuisset, &, quasi maximo e
 naufragio, & tempestate emerisset, ratus
 portum se tenere, & in summa Societatis
 paupertate ditissimum reuera esse: identi-
 dem illud exclamans, *Dirupisti, Domine, vin-* *Psal. 122.*
cula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Mox
 seruos amice dimisit; Ioanni Borgiae alios
 clientum in numero attribuit; alios Carolo
 Duci per litteras commendatos, misit.

E 4 DE

DE VITA
FRANCISCI
BORGIAE

Societatis IESU Praepositi Ge-
neralis ab Ignatio Tertij

LIBER SECVNDVS

ANDREA SCHOTTO Societatis
eiusdem interprete.

CAPVT I.

Abdicatis Fortunae bonis quae gesserit.

LAETIOREM nullum ad id temporis
diem illuxisse sibi FRANCISCVS, &
sentiebat, & praedicabat, quam quo bonis
sefe omnibus exspoliasset. Liber enim a
curis, vni DEO, qua re nihil illi iam tum
erat antiquius, sese dabat. Id vt procederet
felicus, sacris initiatus est. Quo quidem
Ordine ne indignus videretur, orare iam
in dies DEVM, corpusque castigare solitus
erat. Nec enim ignorabat, ad illa adyta illo-
tis manibus irrumperere, sacrilegio affine
crimen esse. Ritus iam, cerimoniasque
edidicerat. Loyolam itaque contendit, pri-
mamque Liturgiam obtulit, tribuens hoc
Igna-

Ignatij, & patriae, & pietati, Kal. Sextilibus, anni post Christum natum CIO. IO. LI. Arae ornamenta, mappaeque graphice elaboratas, atque sororis acu pictas, Ludouicæ Borgiæ Comitis Ribagorzae adhibuit. Ioannes vero Borgia, filius, Eucharistiam de manu illius sumpsit. Iulius tertius Pont. Max. liberaliter FRANCISCO Iubilacum, ut nominant, indulserat, ut cum primo publice sacris operaretur, quotquot rite confessi adessent, ij veniam acciperent peccatorum. Igitur Vergaram in oppidū secundo ab Ognato lapide, ut ad plures sacrificij maneret utilitas, properauit. Incolis simul atque innotuit, tantus fuit subito hominum circumcirca concursus, ut spaciosum quidem templum, non caperet. Quare sub dioram erigere necesse fuit, iuxta D. Annae sacellum: totque ad caelestem mensam accesserūt, ut meridiana hora longe transferit; mirantibus cunctis, prae gaudioque a lacrymis non temperantibus, quod Ducem Apostolico habitu libeter spectarent, qui summa animi magnitudine titulos, factumque, cum Evangelica inopia, & purpuram cum Religiosorum hominum attrita veste commutasset: siue quod rarum, & insolens aevi nostri exemplum esset; siue quod populari iudicio cuius honori sacer-

74 DE VITA FRANC. BORGIAE
dotium postponerent. Facta re diuina, ad
populum concionatus est. Rogati plerique
cur eo concionante, cuius aut sermonem
ignorarent, ob idiomatis diuersitatem, aut,
quod longius in tanta hominum corona, a
suggestu abessent, non satis audirent; la-
crymati essent: illi ingenue, vt est gentis
illius ingenium, diuinam in eo vocem,
non humanam, audiri visam; ad haec pro-
digij simile esse, Ducem sanctissimae vi-
tae spectari. Sacerdotio inauguratus, nihil
duxit antiquius, quam vt colligere se, &
DEVM venerari qua precibus, qua poeni-
tentiae effectis posset. Petiit itaque mode-
ste ab Ognatanis sacellum D. Magdalenae
sacrum, mille passibus distitum, habere
liceret. Impetrauit facile; domum exilem
addere constituit, & perangustam, e ma-
teria rudi, & impolita fabricatam, vt pau-
pertatis amantior, aularum, augustarumq;
aedium pertaesus. Huc cum paucis Sociis
migravit, quos tum rexit Michael Nauar-
rus, sacerdos: a quo illud primum petiit,
coquo operam dare, bona illius venia, li-
ceret. Quod non minore animi voluptate,
quam alij Principis beneficio summum
magistratum, Prouinciamque, impetra-
uit. Domestica hic officia exsequi, ligna,
& aquam in culinam ferre, ignem accen-
dere,

dere, verrere pavimentum, lances munda-
 re, & ollas, ceteraque id genus, quasi So-
 cietatis vel infimae conditionis tiro esset.
 Mox apparatus omnibus, mensae ministra-
 bat. A Patribus, fratribusque negligentiae,
 erratorumque veniam deprecabatur: sin-
 gulatim pedes osculatus, pro se DEVM
 interpellarent, hanc ut sibi mentem per-
 petuam esse vellent, rogabat. His exercita-
 tionibus probe informatus, non angustiis
 domus finibus contētus, de pluribus officio
 bene mereri studuit: memor illius Aeo-
 pagitae Dionysij, *Bonum quo longius manat, eo*
esse praestabilius. Igitur excurrere in vicinos
 pagos, sacculo mendicantium more onu-
 stus, & scipionem gestare, panem elee-
 mosynae loco vicatim, stipemque Christi
 nomine exigere. Cantabricae matronae,
 sanctitatis opinione, incredibile dictu est,
 quam alacriter domo pedem extulerint,
 panemque osculatae obtulerunt: benedictio-
 nem vicissim reposcentes, orationemque
 pro communi salute efflagitantes. Hic pue-
 ros tintinabulo, virgam manu gestans,
 euocabat, ductabatque longo ordine can-
 tantes in templum, forumque publicum,
 quo prima illos Fidei rudimenta catechista
 doceret: & interrogando, & iterando sae-
 pius eadem, inculcare non piguit cognita
 neces-

*Lib. de Di-
 um. nomi-
 nis cap. 4*

76 DE VITA FRANC. BORGIAE
necessaria. His fere officiis horas bonas bene collocavit, ad Sebastiani vsque Cantabrorum portum peruadens: hinc Victoriam pedibus adiens, (Oppidum id *Vellicam* Cantabrorum Ptolemaco esse putant) & pueros erudit, & in templis frequenter egit Ecclesiasten.

CAPVT II.

Nauarrorum Regnum ingreditur.

IN solitudinem se abdiderat FRANCISCVS, frequentiam hominum vitans: latere tamen, & fallere alios perpetuo non potuit. Odor enim pietatis longius vagatus, finitimis etiam afflabatur: fama, in immensum omnia augere solita, varie increbuerat, dum alij factum praedicant, alij vituperant. Vt enim sensus cuiusque est animi, ita fere sermones serit. Qui terrena sectantur, atque caduca, praeterea nihil, hi ex suo sensu reprehendere: Indignum illo, honores repudiasse iam ad culmen progressum; liberos certe deseruisse videri. Quorum contra praestans erat de rebus, verumque iudicium, factum FRANCISCI laudibus in caelum tollere. Nec enim honores, magistratus, ceteraque imperitae plebi admiranda, in bonis ducenda; animi tranquillitate, Deiq; cultu, & cognitione felicitatem
homi

hominis, aut nulla re, metiendam. DEI obsequio sese dedere, id denique esse longe, lateque imperare, liberum, & dominum, ac Regem esse: quod rerum terrenarum despicientia, infra se ducat omnia, caelestia tantum animo verferet. Commendare FRANCISCVM, qui excelso animo Fortunae bona calcasset: gratias etiam DEO agere, quod in haec tempora, rara etiam vetustatis exempla transfulisset; quales viros singulos vix singulae aetates, DEI benignitate, tulissent. Officij itaque, & obseruantiae gratia, latentem intulerunt viri nobiles. In primis Carolus Borgia Gandiae Dux, & Alvarus Borgia, filij: Martinus item Arragonius, Villae formosae Dux, qui sororem eius vxorem duxerat: Comes quoque Lermae, & Marchio Alcanizij, generi. Complures etiam nobiles viri, & Episcopi, per suos salutarunt, de mutata in melius vitae conditione gratulati. In his & Bernardinus Cardenas, Maquedae Dux, qui tum Natarrici Regni Prorex erat, nouum Ecclesiasten audire auebat, & de officio Principis coram differentem. Domesticum itaque cum litteris allegauit: optare se, Pompelonamque, cui praeset, praesente illo frui, & salubria vitae consilia capere. Dimisso cum litteris aulico, FRANCISCVS

98 DE VITA FRANC. BORGIAE
SEVS postredie eius dici in viam se duobus
adhibitis Sociis, Pompelonam versus de-
dit. Hic Proregem inopinato aduentu op-
pressit: qui illum ad se traduxit in aulam,
omnique officiorum genere accepit. Mul-
tae de officiis Principum horae, in mul-
tam etiam noctem consumptae. Quae in
mentem venissent, ea non voce solum
tradi, sed & memoriae causa, litteris con-
signari cupiuit Prorex; scriptumque reli-
giose asseruandum curauit. Crebro ad po-
pulum, rogatus, verba fecit in aede summa,
familiarisque monachorum, & monialium.
Cum satis esset factum Proregis voto, ple-
bisque studio, Ognatum reuertit, Allau
Prouincia profectus, per viam erudiciens
multos, & pietatis studio excolens.

CAPVT III.

*Ludouici Principis Lusitaniae, & FRAN-
CISCI litterae.*

NEC vero Hispaniae solum eam oram,
quae Carpetanorum est, FRANCI-
SCI nomen peruasit, etiam Lusitaniae in
extremos fines vsque penetravit. Hic Lu-
douicus, Lusitanorum Princeps, Ioannis
tertij Regis, & Isabellae Augustae, ger-
manus frater, FRANCISCVM quam
faceret, hac epistola testatum reliquit.

Alteras ad te dedi, Pater optime: his itaque illud
 dimittas adiciam, per mihi gratum fore, si, quod
 illis abs te postularam, semel consequar: commodo
 tamen quod fiat tuo: cui, tametsi mea permagni id
 fieri interest, animi mei sensum, desideriumque la-
 bens postpouo. DEVM testem appello, quanquam
 nihil adhuc de te meritus sum, amorem tamen, to-
 lumatemque numquam defuisse, si qua se res daret,
 tibi gratificandi, pro veteri meo in familiam Bor-
 giam studio: quam tu quidem mea sententia dum
 relinquis, teque abdens DEVM sequeris, immen-
 sum quantum illustraris. Ea res vna, ut cetera deji-
 ciant, satis esse poterat, te deinceps ut pluris facerem,
 amaremque ardentius. Mirabilis sane DEVS in
 sanctis suis, & misericordiae eius non est numerus.
 Tuum est itaque gratias eidem agere, quando con-
 uersio tua opinione longe maiores fructus adfert Ec-
 clesiae. De me illud certo affirmare liquet, verba tua,
 quae adhuc memoria teneo, auribus meis insonare,
 quasi coram te audiam; incessumque videre videor
 tuum tam maturum, quasi praesens adesses. Sed o
 te felicem DEI seruum, qui in hac Reipublicae per-
 turbatione, atque tumultu, animi tranquillitatem
 inuenieris, pacemque interioris hominis: quae cum a
 DEO sit, exsuperat omnem sensum. Quae vna in
 te, si quae est in vita mortalium, beatitas sita est;
 specimenque est, & particula eius felicitatis, quam
 in meliori aeternaque vita omnes speramus. Equi-
 dem maiorem in modum peto abs te, ut post hac
 DEVM

80 DE VITA FRANC. BORGIAE
DEVM orans, nostri memoriam agas; quo semitam mandatorum suorum benignus ostendat: eius voluntati, non meae, obtemperem; vti amque beatam, illo bene iuuante, consequar. Si qua vero in re mea tibi opera vsui erit, pergratum mihi, si per te certior fiam. Vale. Almerino III. Idus Quindiles. CLO. IO. LI.

Pio Principi respondit FRANCISCVS; non tam ad pompam, quam ad vitam, moresque dictata epistola. Spiritus DEI, qui pauperum pater, idem & misericordiarum est, gratiam tibi referat, quod nos amice litteris consolentur, mei peccatoris non immemor. Quod etiam beneficium ad se pertinere Socj omnes, quorum ego minimus sum, ingenue consententur. Singulari hac tua humanitate, etsi multis antea nominibus tibi obstructus tenebar, magna accessio facta est: quo nomine meam tibi operam addico, DEVMque rogo induat, ut sicut externis te exornat donis, ita internis magis, magisque perficiat. Benedictus DEVS, qui, ut

Psal. 75. Propheta regius canit, aufert spiritum Principum. Qua in te si in alios Principes terribilis, in te certus, ac clemens existit, extincto spiritu illa, & fastu, quo surgent nonnulli dynastiae, immemores

Psal. 50. DEI, & ingrati. Dedit tibi Spiritum principalem, quo se confirmari exoptat idem Propheta. O te sebecem, Princeps cui hic in paucis obigit spiritus! Et a beatam Lusitaniam, quae tales Principes sine spiritu Principum, semper extulit! Utinam vero intellegat

quod,

queat, quantum id DEI beneficium sit, auferri ab aliquo spiritum Principum, & principali confirmari. Utinam discrimen utriusque cognoscatur. Alter enim belli auctor est, pacis alter: ille perturbator; hic pacatos reddit: ille hominum hic DEI est. Magnum certe emolumentum esset, si, quantum studij ponant mortales in Fortunae, corporisque bonis parandis, tantum in caelesti spiritu quaerendo tribuerent: Probate, inquit Apostolus, spiritus, si ex DEO sunt. Plerique sane erroris tenebris erepti, viderent acutius. Sed nostra negligentia fit, ut toties causa cadat spiritus ille diuinus, & quidem impie, carnis vero spiritus stet in iudicio, & vincat. Suum quisque spiritum hodie ducem sequitur, qui carcutit; cum contra DEI spiritui principali obsecundare oporteret. Erit, erit aliquando dies illa, cum decurso hoc vitae spacio, aperientur libri multorum, qui humani spiritus pleni praecipites ierunt, inopes a spiritu, qui ad aeternae beatitudinis portum ducit. DEO itaque gratias ago, cum te videam a communi spiritu Principum alienum, optate spiritum principalem. hic enim spiritum proprium superat, ut idem Regius vates ait: Expectabam eum, qui saluum me fecit a pusillanimitate spiritus, & tempestate. Hic ille diuinus est spiritus, qui vbi vult spirat: qui ingressus viuificat, quos, & quomodo libitum fuerit. Hunc mundus colligere, quia colligere se ipse detrectat, non potest. In hoc clamamus Abba, Pater: est enim adoptionis spiritus.

§2 DE VITA FRANC. BORGIAE

Hunc accipere oportet, manipulis odorum, operumque,
2. Thes. 1. in caritate. Sic gentium Doctori parebimus: Nolite,
 inquit, extinguere spiritum. Id tibi euenire
 DEVM precor, ut & dicere cum Propheta queas,
Psal. 76. Defecit spiritus meus. Sic fiet, ut nihil intelligas,
 velis, credas, inuestigesque praeter spiritum
 DEI, fidemque Ecclesiae Catholicae: memoria demique hic
 defixa haereat: res conditae infra te ductas, & seclorum
 tantum ministerio adhibeas, quibus ad DEVM, architectam
 vniuersi, ascendere possis: ut ex creatis vere cognoscas,
 & cognitum, quae felicitatis summa est, ames. Vere enim
 illud dixero, res conditae in DEO amplius, quam per se ipsae
 splendent: in eo spectatae delectant: contra absque illo
 expetitae angunt, & cruciant: possessae vero timorem,
 & amissae dolorem asferre consueuerunt. Hoc DEI spiritu
 si potitus vixeris, vitam vitam beatam, nec aliud extra
 eum quaeres. Quo fiet, ut vere illud vsurpes, Defecit
 spiritus meus. & cum Deipara: Exultauit spiritus meus in
 DEO salutari meo. De me, vitam vere dicere queam,
 Defecit spiritus meus. Externa si spectes, talis videor
 plerisque, quando mutato vitae genere, DEI benignitate,
 alios spiritus abieci, receptusque sum, nullo meo merito,
 in Religiosorum hominum familiam. Ut ut est, cum multis
 antea nominibus, ut dixi, deuinctus tibi teneat, nunc voluntatem,
 studiumque (quae sola mihi votis astriculis reliqua sunt)
 libens, volensque offero: quibus tunc
 DEVS

DEVS placari se sinat, tu eadem aequi, boni facito; quoniam DEI te ipse voluntati accommodas. Idem bonis te omnibus augeat, prouebatq; in maius virtutis, pietatisque incrementū, vt caelesti tandem regno pollaris. Ognati XV. Aug. CL. IS. LI.

FRANCISCVS peccator.

CAPVT IV.

FRANCISCI exemplum complures secuti.

MAGNA vis est in vtramque partem Exemplorum, vt iis quisque vel ad virtutem informetur, vel impellatur ad vitia. Cum ergo FRANCISCI fama longius emanasset, egregij aliquot ac nobiles viri ad illum profecti sunt, vt in eius ludo instituerentur ad pietatem, & pallibus, si non aequis, non longo certe intervallo, Christum nudum nudi sequerentur. In his Antoninus Corduba, Laurentij Suarez Fergueroae, & Catherinae Ferdinandi Cordubae, Marchionum Priegi, & Comitum Feriae, filius. Hic cum illustri genere, & FRANCISCI proprius sobrinus, tum singulari virtute, morumque facilitate praeditus, Salmanticensi gymnasio Hispaniae celeberrimo, in studia incumbens, omnium suffragiis eam Academiam rexerat: qui summus ibi magistratus, non nisi pri-

84 DE VITA FRANC. BORGIAE
mae nobilitatis viris defertur. Agebatur
per id tempus, rogari Hispaniarum Prin-
cipis, vt in Cardinalium collegium adscri-
beretur; sed aliam insistere viam consti-
tuit: Societati enim, DEO vocante, nomen
dedit, & se FRANCISCO aggregauit.
Ognatum eodem consilio, & tempore ve-
nit Sancius Castellanus, & Petrus Lodoza
Navarreus: Theologi item duo, qui Ioanni
Auilae, egregio, vt supra ostendimus, in
asceticis viro, operam dederant, Didacus
Gusmanus, Comitis Baileni filius, & Ga-
spar Loartes. Vterque iam annos aliquot
antea in dioecesi Calagurritana, per oppida,
& pagos concionati, rudes homines Euan-
gelium docuerant, pueros etiam Christianae
doctrinae summam: inopes multorum
commodo, qua pecunia, qua consolatione,
iuuerant. Verum instituti nostri ratio non
postulat, vt ad vnum omnes recenscam,
qui iam tum ad FRANCISCVM con-
fluxerant. Vnum tamen sine flagitio prae-
tereire non debeo, Bartholomaeum Busta-
mantium, sacerdotem Theologum, & Ec-
clesiasten egregium. Is Cardinali Ioanni
Taverae, Toletanorum Archiepiscopo, a
secretis, magna apud Hispaniae dynastas
auctoritate valuit, dum Toleti, quod Car-
petanorum caput est, Ecclesiam Tavera
admi-

administrarct. Tandem vero, vt a publicis negociis animum tessum auocauit, ambitione procul, atque auaritia, rerum terrenarum iam pertaesus; de optimo vitae genere suscipiendo animi dubius, huc illic, vt fit, impellebatur: est enim ea deliberatio difficillima. Hac in ancipiti cogitatione, ad DEVM, vberimum vitae fontem, sitibundus se recepit. Rem diuinam faciens, DEVM, quem manu gestabat, adorans, precabatur, eam monstraret vitae viam, quam ingressus, salutem, illo bene iuuante, adipisceretur. In ea precatione, vt saepe postea memoriter & iucunde narrare solebat, interiorcm quandam vocem audiuit, vt, si saluus esse vcllet, Cantabriae prouinciam Guipuscoam adiret, FRANCISCIQUE Borgiae exemplum sequeretur; de quo iam ad DEVM conuerso per nebulam inaudierat: ea tamen vis DEI vocantis fuit, vt eo ipso die, familia valere iussa, nihil cunctandum ratus, in viam se Guipuscoam versus dederit: quam quidem oram sanctitatis iam opinione impleuerat FRANCISCVS, quem primum obuiam habuit, simul atque Ognatum, ad diuae Magdalenae, ingressus est Bustamantius. Sporta reperit gestantem lateres, & calcem, aediculae construendae: qua abditus

86 DE VITA FRANC. BORGIAE
perpetuo, si per Ignatium liceret, cum
paucis lateret. Genibus itatim accidit
FRANCISCI supplex: aduentus causam
exponit: in Societatem ut recipiat, rogat.
Nec vero multis opus erat precibus. Ra-
mulis itaque dimissis, in contubernio hae-
sit Bustamantius, & assiduus FRANCISCI
comes negotiorum omnium, & peregrina-
tionum, ob singularem prudentiam, iuit.

CAPVT V.

*Cardinalium Collegio FRANCISCVM Inlus
tertius adscribere vult.*

SUMMAM FRANCISCO tot, tan-
torumque praestantium virorum ad-
uentus, laetitiam attulerat: optabat enim
complures eadem animi tranquillitate,
quam degustare coeperat, perfrui. Parit
nimirum vitae coniunctio honestam quan-
dam virtutis, atque vtilem aemulationem:
quae tamen careat omni acerbitate dissen-
sionum: & vero domestica magis inuitant
exempla, quam externa. Sed inuidit hanc
illi quietem, nescio quis: ut nihil est in re-
bus humanis proprium; & laeta tristibus,
& amaris dulcia permista temperantur.
Carolus enim Caesar Augustus, cognito
FRANCISCVM sponte abditum late-
re, indignum ratus virtutem abscondi, ad

suu-

summum Pontificem retulit, Borgiam, raro huic aevo, & inusitato spectaculo titulis se abdicasse, & fallere perpetuo in gloriam velle. Dignum itaque videri, qui in purpuratorum Patrum numerum adscisceretur, nisi quid secus illi videretur. Virtutem enim hac tempestate, si vnquam alias, id genus praemiis ornandam, & tanquam in illustri loco ponendam. Sibi pergratum id fore. Nec erat cur laboraret, dubitaretque Caesar: non enim difficile fuit, currentem, quod aiunt, incitare. Persuasit extemplo Pontifici, cui iam eadem pridem in mentem venissent: FRANCISCO enim antea Romae vltus erat familiariter, & amice. Re itaque ad Collegium Cardinalium delata, assensum est ab omnibus. Quod vbi Romae Ignatius inaudiuit, serius tamen, (vt fieri solet ab iis, ad quos periculum proxime pertinet;) veritus, ne, quod res erat, multum de FRANCISCI opinione decederet, dum quisque calumniandi libidine ansam prompte arripere consuevit, iactando, hypocrisin late regnare: idcirco bonis sese, titulisque abdicasse FRANCISCVM, vt purpureum galerum priuatus, Religionis, sanctitatisque specie, captaret sibi; liberos verò, etiamnum superstes, ditaret. Deinde & illud

perincommodū Societati fore: fenestram enim ambitioni aperiri, quae pestis est terrima, labes, atque perniciēs non familiarum solum piorum hominum, sed rerum omnium publicarum, regnorumque. Quare optimum tactum iudicavit, datam recens Societatem, contrariis artibus tueri, & amplificare, paupertate nimirum, & honorum contemptu. Aequalitate enim vitae, simul & munerum, mortumque similitudine, caritas, arctissimum religiosae conjunctionis vinculum, invalescit. Quamobrem omni ope huc nitentur, ut aditum ad honores Sociis obstrueret, legibusque latis vetaret. Quo factum est, ut Pontificis pedibus aduolutus, rogaret, deprecareturque, ne invito honorem deferret: verum quo Caesari, & Collegio Cardinalium fieret satis, galerum quidem offerret, capere tamē obedientiae vi, ne cogeret. Sic enim & illius honori consultum iri, & animo suo morem gesturum. Interesse etiam per magni Societatis, ab honoribus alumnos arceri. Nascenti saltem, & surgenti Sodalitatis plantae hoc benignus tribueret. Impetravit Ignatius, quod supplex lacrymis coram postularat: FRANCISCO interim nihil horum conficio, & secessu illo Cantabrico mirifice capto. Qui simul atque audi-

audiuit, animo quidem cruciabatur: at eodem fere nuncio aegritudinem deterfit, audito, rem Ignatij singulari prudentia, & oratione discussam. DE O item gratias egit, qui hunc sibi honorem detulisset, quem libens illi redderet, a quo proficisceretur; omnemque adeo terrarum orbem, si eius imperio potiretur, eadem alacritate animi, ac despicientia rerum humanarum oblaturus. Pontifici quoque Iulio, grati animi litteris testificationem dedit: orans, ut, bona ipsius venia, & benedictione, obscuro, atque priuato degere liceret, quo coepta mutatae in melius vitae, ad exitum adduceret: quod vnum, praeterea nihil, propositum sibi fuisse tum, cum se Ducis titulis, bonisque abdicaret, liquido affirmabat. Nec vero semel his sese periculis emerferat, neque iam vsquequaque securus erat. Iterum enim, saepiusque idem a Pontificibus tentatum. Illo ipso Iulio III. postulante Philippo, Hispaniarum Principe, qui nunc Regni clauum, atque vtinam diu, tenet; id enim negocij Ioanni Pogio, Apostolicae sedis nuncio, post Cardinali dederat, rem vt transigeret. Hunc vero FRANCISCVS in coenobio B. Dominici Calcedae, obuium cum habuisset, quid rerum gereretur, accepit. Ille facundia qua-

90 DE VITA FRANC. BORGIAE
dam diuinitus data, iis rationum momen-
tis differuit, vt facile rem discuteret, &
Regi post idem atque Pontifici, Poggius
dissuaderet, ne FRANCISCO latere vo-
lenti, negocium facerent, animique
tranquillitatem adimerent: quando nulli
honores animum satis explent, beatumque
efficiunt. Pij rursum duo Pontifices, quar-
tus, & quintus Romae agentem, Cardina-
lem creare conati, vt fama vulgavit. Cuius
rei non modo commemoratio, sed vel re-
cordatio, lacrymas illi excutiebat. DEVM
itaque frequenter precabatur, vt qui a sac-
culi curis, honoribusque abduxisset, &
pauperem esse iussisset, idem in dignitatum
procellas reuolui ne pateretur. Memoriae
proditum, Gasparem Hernandes, qui illi
aures quotidie confitenti dare solitus erat,
ex FRANCISCO audiisse aliquando, in-
iecta forte dignitatum mentione, DEVM
pridem precatum fuisse, vt vita prius abire
liceret, quam titulis iterum, bonisque onc-
raretur inuitus.

CAPVT VI.

Ognato digressus variis in locis quae gesserit.

PERGRATVM FRANCISCO accide-
rat, honorum titulos, tanquam scopulos
Sirenum euitasse: & securo iam de tempe-
itate,

state, atque naufragio, in illo ad D. Magdalenae secessu, quam sibi vitæ, mortisque sedem iam delegerat, ecce tibi nec opinanti mandatum ab Ignatio allatum, egrederetur, & tanquam ex umbra, in solem, aspectumque prodiret, fructumque aliis adferret; memor, non eo se Societati a DEO aggregatum, sibi vni ut studeret. Ognato itaque quamprimum digressus, cum lacrymis, atque suspiriis, quasi non amplius dulcem illum secessum visurus, oppidum, Reginae casam appellant, accessit Ferdinandi Velaszi Comitis Itabuli Regij: cuius vxor, Iuliana Angela Aragonia, FRANCISCI matris consobrina erat. Multa de religione, ac pietate, omnique adco officiorum genere studiose quaerendo didicit. In aulam tamen illius vt diuenteret rogatus, recusauit; humili tecto contentus. Inde Burgos vrbem profectus, in aede summa, rogantibus Canonicis, & Senatu, populoque, concionatur. Hinc digressus est Pintiam Vaccaeorû, vbi tum Caesaris sedes, & regia erat: pauci vero Societatis sacerdotes anguste habitabât, in aede parua xenodochij S. Antonij. Mox in oppidum, quod a Tauris nomen inuenit, profectus est, euocatus a Ioanna Lusitaniæ Principe. Hic hebdomada, quam maiorem

92 DE VITA FRANC. BORGIAE
alij, alij sanctam appellant, de cruciatibus
CHRISTI passi, magno audientium fru-
ctu, differuit. Hinc Salmanticam venit:
qua in Academia, multi magnae spei, simul
& rei adolescentes, exemplo FRANCIS-
SCI inuitati, Societati sese iponte addixe-
runt. Post Tordesillâ ingressus, vbi Ioannâ
Hispaniae Regina, Caroli mater, tum forte
ex morbo decumbebat, in aulam iterum
diuertere constanter detrectauit. Hinc Me-
thymnae Campi commodum concionatus
est, in sacrorum primitias Antonij Cordu-
bae, sacerdotio recens inaugurati: iactaque
Collegij fundamenta ad tectum perdu-
cenda curauit. Hic litteris euocabatur rur-
sum visendi gratia, ab Antonij Cordubae
matre, Marchione Priegae, & sorore, Du-
cibus Arcos, & Medinae Sidoniae. Eo pro-
fectus, perpetuos de rebus diuinis sermo-
nes habuit, breuique amorem insequit, ac
benevolentiam erga Societatem; vt &
ipsae post non diu, Socios in ditiones suas
habitatam inuitarint. Illud in praesens pa-
tientiae FRANCISCI, modestiaeque
exemplum praeterire non debeo. Dum e
Castellae regno Baeticam adiit, Sociis sti-
patus Antonio Corduba, & Bustamantio,
in asperis, confragosisque montibus Ma-
rianis, (*Sierra Morena* hodie incolae nomi-
nant)

nant) diuerforium, mansionemque publicam, fessus de via, inuit; vt cibo lassum corpus, dum se meridianus aestus frangit, reficeret. Ad pedes cum defiliit, conclaue vnicum hospitij, & vacuum ingressus, statim, vt solet, genibus flexis, orationi intentus, DEI auxilium implorabat. Rediit interea viator, qui prior, impedimentis ibi locatis, occuparat; ratusque e vulgo clericum illuc ingressum, ac pietatis specie, res suas furto sublegere conatum, iurgari iratus coepit, vocemque intendere, conuicia iacere, verbera etiam minitari. FRANCISCVS, qua erat animi modestia, ab oratione surgens: *Da mihi, inquit, hanc veniam, animoque sis tranquillo. Nec enim mihi propositum, conclauem te excludere: quin potius, si prior tempore occupassem, tibi libens cederem. Verbera, quae mihi minitaris, fateor equidem meritum me peccatis.* Concurfus subito ad clamantis vocem factus, qui cum illum iurgantem placassent, docuissentque, in quos stomachum euomeret, illustres esse, & claros viros, sibi ille redditus, magno sui pudore, genibus accidens, veniam precatur. FRANCISCVS vero humo sublatum, amplexusque in Domino, assidere sibi iussit: hortatus ad patientiam, neue deinceps, si saperet, iracundiae frena laxaret.

CAPVT VII.

In Lusitaniam proficiscitur.

CVM in Lusitania increbuisse, FRANCISCVM in Baeticam profectum, Hieronymo Natali, qui tum Olyssipone versabatur, cuique in Hispania Sociorum provincia commissa erat, negocium Rex dedit, eum euocandum curaret. Optare enim vehementer, coram videre, & cum eo de rebus diuinis agere. Natalis vero ad haec, potestatem se in Hispaniae promincias Sociorum, iussu Ignatij, habere, extra vnum FRANCISCVM: rogaturum tamen se per litteras, quae Reges vellent. Promittit cum bona spe fore, vt quam primum, quo erat obsequendi studio, aduolaret. Nec fefellit hominem opinio. Redditis enim litteris, quod nihil magis Societatis interesse arbitraretur, rebus omnibus prolatis, continuo accurrit; non immemor quot, quantaque exstarent Regis Lusitaniae (vt patronus merito appellari possit) in Societatem eximia beneficia. Viam ingresso cum Bustamantio, illud prodigij simile accidit. Dum rupem, saxi asperam, & impeditam, iumentis superant, quam *septem Pallares* vicini nominant, cis Mundam flumen, non procul Conimbrica, FRANCISCVS

CIVIS anteibat, precationi intentus; sequebatur pone Bustamantius, B. Virgini preces orbiculis numerans. In crepidine, angustiisque loci vel aspectu formidabilis, iumentum lapsu in praeceps decidit, volutum in gyrum sursum, deorsum; ut cetera exanimatus Bustamantius, integram tantum vocem haberet, inuocaretque CHRISTVM, atque Deiparam. FRANCISCVS dicto citius ad pastorum, qui ad spectaculum inclamarant, vocem, reflectit oculos: illud saepe ingeminans: *IESV adiuvus, pater misericordiarum*. Cum ecce tibi (dictu mirum) lapidi continuo instat mulus: quodque incredibile videtur, illaeso corpore. Bustamantius a viatoribus funibus tamquam ex abyssu extractus, vivus, valensque emerfit; Virginis, cui tum preces fundebat, & FRANCISCI votis, vitam referens acceptam. Ventum tandem Conimbricam, vbi Socios praesens FRANCISCVS exhilaravit. E suggestu concionante, in Societatis aedem, flos Academiae celeberrimae, nobiliumque virorum, confluit. Olyssipone post, a Regibus singulari humanitate exceptus, auditusque de rebus sacris assidue, publice, priuatimque. Caterina Regina FRANCISCI potissimum alloquiis est delectata, non immemor, puerum sibi Tordeillac

96 DE VITA FRANC. BORGIAE
desillae olim ministrasse: cum quod san-
ctitatis in eo splenderet non adumbrata
imago; tum quia cōsilia vitae salutaria, Re-
ligionisque suggereret. Ludouicus ad haec
Lusitaniae Princeps, FRANCISCO vte-
batur familiariter, pro veteri, quae antea
intercesserat, necessitudine, in Caesaris
olim aulam profectus cum esset, vt Augu-
stam sororem viseret: cumque in Africa
Tunctum Carolo armis expugnanti adfuis-
set. Hic & caelibem degebat vitam, & col-
ligens se ipse, inglorius agebat, aliis pietatis
facem praeferebat: in oratione ad DEVM
assidue, & meditatione rerum caelestium
acquiescens. FRANCISCI consuetudine
vsque eo inflammatus est, vt Societati sese
dedicare constitutum haberet: verum, quod
imbecilli utebatur valetudine, & natu iam
esset grandior, visum Ignatio, plus com-
modi publice allaturum, si in Regis fratris
comitatu re, atque consilio, vt adhuc, ad-
iuuans caelebs permaneret. Cetera, vnum
e Sociis fuisse diceres. Humili enim domo
contentus, & ineleganti, absque regio splen-
dore, & famulorum turba. Vasa aurea, ar-
gentea, & peristromata, ornatumque adeo
omnem, vaenum dedit, redactaque pecu-
nia, aes omne alienum dissoluit. Votis con-
tinentiae, paupertatisque, consilia Euan-
gelicae

gelicae legis secutus, & obedientiae, quantum res, & dignitas ferret, sponte se obstrinxit. Morum facilitate, & comitate, prudenti grauitate mista, nihil sermone turgidum, nihil elatum prae se ferens. Subleuare solitus libenter aliorum inopiam, & eleemosynis fouere indigentes. Puerum a pedibus, in domum professorum Sociorum ad D. Rochi, Xenobriga pago mittere consueuerat, qui sacerdotem aliquem, quisquis tandem is esset, expiandis criminibus, quasi ad vnum de multis hominem, euocaret. Laerymans frequenter, haec saepe vsurpabat: *Quid misero me fiet, si vel aethiops, mancipium domesticum, me longe felicitus, caelo potiatur; ego vero excludar? Et si tam praecclare nobiscum agetur, ut ambo beati simus: quid si ille multis me partibus felicitior, quia DEVM dilexit ardentius; ego vero saeculi curis nimis implicatus, salutem neglexi? Imitatus fortasse hoc sermone Augustinum, cuius memoranda illa* *Lib. 8. Confess. cap. 8.*
Surgunt indocti, & caelum rapiunt: & nos *sess. cap. 8.*
cum doctrinis nostris sine corde, ecce tibi, volut amur in carne, & sanguine. Idem fratri Henrico Cardinali auctor fuit, ut Socios amplecteretur, foueretque, exstructo Eborae, cuius Praesul Ecclesiam regebat, Gymnasio. Quod dum aedificatur, Ludouicus in dies, qui tum Eborae esset, opus vrgebat, &

98 DE VITA FRANC. BORGIAE
operis instabat. Socios item aegros quasi
fratrum loco ducens, inuisebat: venam,
arteriamque, & praecordia, medicorum
more, tentabat: morbi ortum, statum,
decessumque explorabat, ministrabat, &
alloquiis consolabatur. Quae quidem eo
potissimum consilio referre placuit, quod
omnis ea vitae in melius mutatio, FRAN-
CISCO, cum a DEO discesseris, debea-
tur. Iacta per id tempus fundamēta domus
Professorum ad B. Rochi: Sacellum id
erat in vrbs Olyssiponensis pomoeris, lo-
co deserto, & oliuetis confito. Rex aream
summa liberalitate, & munificentia coe-
mendam suo aere curauit, opera Petri
Mascarenac, viri nobilissimi, Societatisque
studiosi: qui olim Lusitaniae apud Pontifi-
cem Orator, vt primi in Orientis Indiam
Socij mitterentur, auctor exstirrit. Rex, cum
Principe Lusitaniae Ioanne, sacris aderat.
Rem diuinam Hieronymus Natalis fecit.
FRANCISCVS de superiore loco de re-
bus diuinis disseruit, summa audientium
admiratione. Princeps templo digressus,
dynastis, qui aderant, dixit: *Hic vero malis Ec-
clesiastes placet, qui re ipsa, quae docet, praestat.*
Igitur domus ampla sociis, templumque
augustum, regia munificentia aedificati
coepta: crenisque, suburbanis adiectis cir-
cumcirca

cum circa vicis atque aedibus, vrbs. His rite curatis, regumque voris expletis, in Castellae regnum reuerti, vrgentibus negotiis, statuit. Henricus tamē Cardinalis, alter Regis frater, cognitis quae Olyssipone gesta essent ex Ludouici litteris, FRANCISCVM & ipse videre auebat: rogat illac iter habeat. Idque negocij Sociorum ibi Praefecto dat, vt in aduentu quamprimum se certiozem faciat. Postridie quam vrbs ingressus est Eborensem, in summa aede concionatus, Cardinalem mirifice, omnesque adeo ciues recreauit. Octauo inde lapide Theodosius Brigantinus Dux, Vilauiosa in oppido, videndi & ipse cupiditate incensus, obuiam processit. Ea vero comitatus officia cruciabant potius, quam obletabant animum FRANCISCI. Principibus tamen, bene de Societate meritis, mos gerendus fuit. Quo in beneuolentiae genere, Dux ille multis praestitit, idemque in Socios studium liberi, posterique, haereditatis iure a maioribus traditū, seruarunt.

CAPVT VIII.

Pintiae in Regia quae gesserit, & concionandi ratio.

ELVSITANIA reuersus, Pintiam erecta contendit, vbi tunc Philippi Hispaniarum Principis, pro Caesare Carolo

100 DE VITA FRANC. BORGIAE
imperantis, regia erat. Huc enim ardua ne-
gocia inuitabant. Diuertit ad Socios, qui in
xenodochio, ad Diui Antonij, anguste ha-
bitabant, vt veterem secessum Ognaten-
sem, quo primum se abdiderat, agnoscere
videretur. Nihilominus vel humili domo
latitantem, Hispaniae dynastae frequenter
inuisebant. Qui cum solempne illud suum
in salutationibus speciosisque titulis serua-
rent, taedio affectus FRANCISCVS, flexis
genibus, interdum rogabat, titulis tempe-
rarent; ne exprobrasse DEO viderentur,
quod in se contulisset eximium vocationis
beneficium; neue pluris facerent, quae ab-
ieciisset, quam quae nunc sumpsisset. Fre-
quentes hic de verbo DEI sermones ha-
buit, tum ad velatas Virgines, tum in D.
Antonij Sociorum templo, vt magna mo-
rum in melius mutatio subsecuta sit. Thre-
nos Hiereniae pro concione explanauit,
quibus & Compluti finem imposuit, ma-
gno vtriusque Academiae doctorum ho-
minum concursu; qui dicerent, non tam
ex libris, quae publice doceret, quam ex
humili oratione, caelitusque data scientia,
proficisci. Gessit & illud eo ipso tempore
memorabile. Virgines DEO sacratas, quae
austeram D. Clarae vitam, normamque
tenent, Gandia in Castellae regnum tra-
duxit.

duxit. Cuius Gandiensis coenobij haec origo fuit: Anno circiter CLO. CCCC. LXII. Gallicae aliquot matronae DEO votis consecratae, Massilia, maritimo itinere, patrio solo iustis de causis cedere coactae, Barcinonem appellunt, & a Ioanne, Aragonum Rege, hoc nomine secundo, humaniter acceptae, Gandiamque missae sunt, aede D. Clarae sacra, quam priuatae aliquot, & piaec mulieres habebant, illis attributa. Nec ita multo post pietatis odorem, vitaeque seuerioris, & continentiae, longe lateque propagarunt, vt integrae virgines complures, illustri etiam genere natae, eandem vitae viam ingredi (abdicatis saeculi curis) cupientes, CHRISTO sese sponte addixerint, caelestemque in terris vitam egerint. In hac familia auiam FRANCISCVS vidit, filiam item, sorores, consobrinas, & neptes. Inde, tanquam coloniae ductae sunt in alias Prouincias, Gerundam, Tubalim Lusitaniae (quam *Salaciam* veterum fuisse non nemo existimat) Valentiam item Edetanorum, Emporias, & in Illicitanum oppidum, siue Alona est nominanda, quod hodie *Halicanturum* indigenis est. Nondum tamen ad eam diem in Castellae regna sacrae illae Virgines penetrarant. Egit ea de re FRAN-

102 DE VITA FRANC. BORGIAE
CISCVS cum Iuliana Angela Aragonia,
Duce domina Frias, simulque ad Lusita-
niae Principem Ioannam retulit, persua-
sitque non aegre. Bona itaque Pontificis
venia, Gandiensi monasterio egressae,
amuae duae, Francisca Ioannis Gandiae
Ducis, Maria Marchionis Dianij soror. So-
rores item FRANCISCI duae. Pintia
dehinc profectae Madriti sedem fixerunt.
Monasterium Ioanna princeps pecunia sua
exaedificauit: quod idem nuper Marga-
rita Austriaca, Maximiliani Caesaris filia,
dum in eam se familiam, spretis mundi ho-
noribus atque delitijs, tradidit, mirifice
illustrauit.

CAPVT IX.

*Commissa FRANCISCO Hispaniarum, In-
diarumque Societatis prouincia.*

BENE rem gerere FRANCISCVM
viderat Ignatius, vt quas res cumque
aggrederetur, ad felicem exitum addu-
ceret. Vniuersae itaque Hispaniae Socijs
praeficere decreuit. Erat iam tum Lusitania
singularis prouincia: reliquam Hi-
spaniarum partem Doctor Araoz, Ignatij
iussu, regebat. Crescente vero in dies Col-
legiorum numero, oneri ferendo parem
se esse negabat. Placuit itaque Ignatio,
vtrius-

utriusque Castellae, vt hodie vocant, Prouincialem Praefectum renunciare, quo leuius onus Araoz haberet. Accesserant prouinciae rursus duae, Baetica, & Aragonensis. His in vniuersum quinque Societatis in Hispania prouinciis, & Indiarum Orientis impositus ab Ignatio FRANCISCVS, commissaque ei generatim administrandae Societatis cura. Ille vero onus detrectare, latere se malle, obscurum vivere, sibi que & DEO vacare. At Ignatius, datis ad eum litteris imperare; DEO ita placitum. Quare, vt adhuc fecerat, dicto audiens esset, Societatem ad perfectae vitae rationem exemplo, consilioque vocaret: numerum auget, quo ad posset, cum delectu tamē, & prudentia. Lustraret item, obiretque collegia Sociorum; quae instauraret; prouideretque iam coepta. Quod ab itineribus reliquum esset temporis, in regia consumeret: ibi enim commodum fore, & pietatis negocium promouere, & litteras quaqua versum mittere. Paruit, cessitque, qua erat animi demissione, FRANCISCVS Ignatij iussis: & vero in difficili hac administrandae prouinciae ratione, ratus, quod res erat, fore vt rationem DEO reddere creditarum sibi animarū aliquando cogeretur, licet antea in se ipse saeuus

Psal. 76.

effet quaesitor, tunc tamen facere omnia
 diligentius, accuratiusque coepit: illud in-
 terdum mente repetens, *Nunc coepi*. Iam
 enim legibus quali solutus, & inspectore
 carens, morumque custode, immoderatus
 in se ipse animaduertit vigiliis, ieiuniis, &
 flagris, valetudinem vt non parum labefa-
 ctarit. Qua re cognita, Ignatius factum ab-
 sens reprehendere, modum in omni re, in
 asceticis quoque exercitationibus seruan-
 dum, vt superesse possimus. Sacerdotem
 itaque senem addidit, cuius consilio po-
 nitentiae effecta regeret; valetudinique,
 ne laesisse eam temere videretur, ratio-
 nem haberet. Duci vix potest, quot, quan-
 taque Sociis emolumenta, exterisque in
 Hispania tunc attulerit. Recēs enim etiam
 tum Societas erat, & a multis oppugnaba-
 tur, vt fere sit maxime in ipsa origine. A se
 primum initium ducere constituit; & ro-
 gare imprimis *DEVM*, vt qui humeris
 onus imposuisset, idem etiam vires, feren-
 do oneri pares, sufficeret. Collegia partim
 inchoata prouexit, ad rectumque perduxit;
 partim etiam inchoauit; quae maius post
 incrementam sumpserunt.

CAPVT X.

Collegiorum Placentini, & Hispalensis origo.

DVORVM de multis Collegiis, ad posteritatis memoriam illustrium, referre libet, Placentini, & Hispalensis originem. Placentiae Episcopus Guterius Caruaialius, fama adductus cum FRANCISCI, tum Sociorum Laynis & Salmeronis, quibus in Tridentina synodo fuerat vsus; litteras ad eum dandas curauit, rogans Socios aliquot mitteret, quos in curarum commissi sibi gregis partem vocaret: idque cumulatus beneficium, si se illis adiungeret, futurum. FRANCISCVS nihil prolatandum ratus, mox Sociis aliquot adhibitis, in viam se dedit: tam humaniter ab Episcopo acceptus, vt a parente maiora proficisci non possent. Domi Sociis vsus familiariter, famam re ipsa, quod contra solet, superari comperit. Erat tum Guterius animi impetu insolentior, & aulicis in vulgus moribus plus aequo deditus, quam sacerdotis, ne dum Episcopi officio, dignum videretur. Nec fugit ea res FRANCISCVM. Orare igitur DEVM assidue, Sociisque idem negocium dare, mensum vt integrum, Episcopi salutem DEO precibus, ieiuniis, ceterisque exercitationibus

106 DE VITA FRANC. BORGIAE
commendarent. Viderat vir prudens, ma-
gnum esse in Principum virorum exem-
plis ad vitam, moresque civium moderan-
dos, momentum. Tandem intensiore cura,
atque diutius DEVM precatus, conclavi
egressus, oculis incensis, vt flammam emi-
care crederes, obuiis forte Patribus hilari
voce, *Boyo*, inquit, *esse animo iubeo: gratiasque*
DEO *agendae, qui preces nostras audiit, & Epi-*
scopum bene de vobis meritum miseratus aspexit.
Nec diu factum est, cum se ipse Caruaia-
lius collegit, Orationi intentus, & lacrymis
anteactae vitae memoriam repetens vlti-
mam, totius vitae crimina rite confessus
expiavit. Edixit statim praeconis voce, om-
nibus a se satisfactum velle. Si quem forte
sciens, prudens laelisset, sua, vel ministro-
rum opera; si fraudasset, audacter res repe-
ritum veniret. Iudices adhaec constituit, &
arbitros, Ioannem Ayoram, qui eius tum
vices gerebat, & Ouetensis Ecclesiae post
Episcopus fuit: Socios item duos, Theo-
logiae alterum, alterum Iuris Pontificij
bene peritum. Hi lites componerent, & ius
suum cuique ex aequo, & bono, tribuerent.
Familiam quoque domi ad frugem, parf-
moniamque traduxit, seruorum, & auli-
corum grege missa facto, sex contentus
sacerdotibus, morum honestate singulari:
quos

quos & mensae, summa temperantia instructae, adhibuit. Lectusque quotidie ab anagnoste sacrae scripturae liber, quo animus potissimum reficeretur. Cum Canonicis Ecclesiae in gratiam rediit: remissisq; sponte iniuriis, politae similitates, & odia. Dioecesim integram lustrandam piis maxime viris mandauit, qui non rudes duntaxat docerent, sed palcerent etiam inopes, magna vi pecuniarum distributa. Domi suae trecentis interdum, & mille egenis quotidie victum suppeditauit, praesensque aderat mensae: doctrinae item Christianae praeceptis a Catechista Socio traditis. Vitae haec in melius mutatio, & admiratio nem attulit omnibus, & exemplum ceteris praebuit. FRANCISCI id omne precibus acceptum referendum.

Hispali daemon clam ea tempestate zizania serere coeperat: cui malo in tempore prouisum est, vigilantia Censorum Fidei: & ut in partem iuaret FRANCISCVS, eo, tanquam in coloniam, Socios mittere decreuit. Igitur Ioannem Suarez, qui tum Salmanticae Sociorum Collegium regebat, nondum tamen a diuturno morbo satis confirmatum, Hispalim allegat. Domum humilem, atque angustam quaerere iubet, quae duodecim Socios caperet: se propediam

108 DE VITA FRANC. BORGIAE
dicem eodem venturum Collegio instruendo promittit. Paruit, Calendis circiter
Nonembris Hispalim delatus, comitante
Ioanne Guterio. Hic Archiepiscopi vices
gerebat Ceruantes Salazarius, qui post
Cardinalis creatus, & Archiepiscopus Ta-
raconensis, nostros fouit, Collegiumque
exaedificauit. Huic se supplice libello Sua-
rez obtulit, concionandi potestatem, sacri-
ficandique postulans. Pontificis de Socie-
tatis instituto diplomata profert: ei facile
se, suaque probauit. His rebus peractis, pace
tanti viri, gnauiter agere, partim de rebus
diuinis publice differendo, partim confi-
rentibus aures dando, vt a lento morbo
sic recrearetur, quasi hanc illi valetudinis
confirmandae viam DEVS ostendisset.
Ferdinandus Pontius Leonius, vir nobilis,
captus hominis pietate, aedes illi amplas,
laxasque incolendas tribuit. Euocatur ita-
que FRANCISCVS: qui vna cum Mi-
chaele Torres, Bartholomaeo Bustaman-
tio, & Paulo Hernandes, Palatium vt vidit,
non humiles casas quaesitas fuisse (vt erat
paupertatis amantissimus) Ioannem Sua-
rez, modeste tamen, obiurgat; superbam
nimis pauperum sedem videri, paupertatem
vero maximum esse Religionis praes-
fidium. Mansit tamen, temporis angustiis
coactus,

coactus, quod Natalitia CHRISTI agerentur. Post non diu in aedes humiles migravit, quae vetustate iam rimas, vitiumque agerent, vt & pluente caelo guttae cubiculum aspergerent, stillaretque vndique domus. Ingenti inedia primo affecti, quod invulgus adhuc ignoti Socij laterent. Accidit vt nec cibū domi, neque aes, pecuniamue haberent, venissentque de via Socij non pauci; hora vero meridiei ad prandium inuitaret. Suarez, quod res erat, ad FRANCISCVM retulit, nihil esse quod apponeretur: dandumne igitur signum, quo intriclinium omnes convenirent. Ille paululum, quasi DEVM precaturus, se collegit; mox vultu ad hilaritatem composito: *Date signum prandij licet, quando multum iam est dies: DEO fidere; illi curae sumus.* Ecce tibi ad portam duo, cum sportis panis, ciborumque, vt ad pauperes foris pascendos redundarit. Isabella Galindij, matrona illustris, comitatum illum dono miserat. FRANCISCVS precibus a DEO impetrarat, & Socios allocutus: *Discite, ait, filij DEO fidere: cuius si gloriam quaerimus, animis, corporibusque nihil defuturum scitote.* Nec Hispali solum, sed alibi semel atque iterum idem accidit, Pintiae nimirum, & Septimantiae: vbi necopinantibus similiter allatus est cibus, sed ab iis homi-

110 DE VITA FRANC. BORGIAE
hominibus, qui dicere nollent, quis mortalium mitteret; vt DE I providentia res geri videretur. Et haec quidem Societatis in Baetica initia, parua illa quidem, & infirma, in tanta rerum omnium inopia, sed quae nimium quantum post creuerunt: vt iam Collegium Sociorum, domumque Professorum, diues ea Reipub. magno suorum ciuium emolumento, alat; quod non litteris tantum, sed & morum pietate, iuuentus imbuatur.

CAPVT XI.

Caesari Carolo inuiae Societatis rationem reddit.

DVM Placentiae versatur, loci opportunitas suadere videbatur, vt Caesarem, qui propius aberat, inuiferet, rationemq; suscepti consilij praestens redderet. Dederat enim res inopinata sermonem multis, qui secus ac par erat interpretarentur. Caesar vero, pius Princeps, cum bellis externis implicitus antea fuisset, Societatem, vt recens ortâ, vix agnorat. Secesserat hic, fessa iam aetate, in Sodalium Hieronymianorum coenobium, Iusti cognomento, Placentino in agro Hispani aeamoenisimo: vt quod reliquum esset vitae spacium, DEO transcriberet. Rarum id in primis, & nostro saeculo inauditum exemplum in
Impe-

Imperatore summo visum. Qui enim tantos de hostibus Fidei, Religionisque maiorum, Turcis, atque haereticis, triumphos egisset, imperio orbis pacis terrarum cessit quo se commodius Christo consecraret, anteactaeque vitae errata, dignis poenitentiae fructibus expiaret. Igitur FRANCISCVS gratulari coram Caesari, sui que facti rationem reddere operae existimavit. Litteris etiam Ioannae Caesaris filiae, & alteris, Ferdinandi Aluari Tolei, Oropesae Comitissae, saepenumero cognorat, in secessione illa Caesarem, quid FRANCISCO fieret, quaerere solitum. Bustamantio itaque sacerdote itineris comite adhibito, ad Caesarem pergit. Laetus eius aduentu Carolus, apud se domi accipi iubet humaniter, a Ludouico Quixadae cubiculumque apparatus. Facta salutandi potestate, genibus FRANCISCVS accidit. Surgere. & sedere Caesar contestim iubet; at ille obluendo duravit. *Liceat, quaeso, Auguste Caesar, bona cum venia tua, supplicii mihi genibusque nixo hodierno die paucis apud te agere. Multis me tibi nominibus obstrictum agnosco, & prae me sero non inuitus, ut cliens deuotus Maestati tuae. Quae me causa impulsit, ut in praesens tibi mutatae vitae rationem reddendam praestarem. Diuersos enim ea de re in vulgus sparsos rumores in-*

audisti.

*audini. Cum in contubernio tuo haereres, multis
 criminibus obnoxius, deliqui, fateor, non raro, ceteris
 que offendiculo fui. Visum tandem est DEO,
 animoram parenti benignissimo, nullo meo merito,
 me ad se trahere, eamque mentem inijcere, ut saeculi
 curis nuncium remitterem, & in Religiosorum
 hominum Societatis IESU familiam me darem.
 In quam potissimum familiam (cum animus ad D.
 Francisci institutum magis propenderet) trahi me, &
 trahi in dies sensi, dum precationi ad DEVM fusae
 insisterem. Idem ut facerem alij, qui & intima
 animi mei recessus penitus norant, re eidem DEO
 oblata, auctores mihi exstiterunt. Hic & aditum
 honoribus obstrui acceperam, quibus iam me sponte
 abdicaram. Nuperam esse sciebam: & vero, quem-
 admodum si quis recenti Regis pomario stirpem in-
 serendam afferat, gratius haud dubie munus esset,
 quam si in hortos pridem arboribus consitos traduce-
 ret; sic in piorum hominum familiis, summi Regis
 DEI viridarius, vsu venire existimo. Actiones
 istidem Contemplationi coniungunt: a quo vitae in-
 stituto nunquam abhorruim, & perfectissimum esse
 sapientes viri iudicarunt. Certa, ex animi mei sen-
 tentia, confirmare possum, ad hanc me diem incun-
 da in Societate, & summa animi tranquillitate, vixisse.
 Ad haec Caesar: Mirabar sane, cum Roma Au-
 gustam Vindelicorum ad me ea de re putares referen-
 diam, quidnam accidisset, cur mutata velificatione,
 quasi conditionis tuae pertaesus, vitae cursum retrahere
 agere*

agere induxisses. Tum vero maxime admirabar, quod in nouam illam familiam Societatis te contulisses: de qua secus, quam vellem, sentire, & loqui plerosque video. Scilicet, deerant tot, tantaeque veteres, piaeque familiae antiquitate ipsa, vsuque probatae. Hic modeste FRANCISCVS: Si nouas Religiones, magne Caesar, hoc nomine contemnimus, quia nuper natae: omnium eadem conditio est, quod originem semel sumpserint, temporisque diuturnitate creuerint: & haec ipsa Sodalitas, tempore ipso veterascet. Immo, si vere existimare volumus, quo ab origine res propius abest, eo melius verum cernit, & accuratior est. Et motus initio semper incitator est, & vebementior. Similiter ad fontium capita limpidiior aqua, puriorque bibitur. Christi Euangelium, lexque gratiae praestantiores viros, sanctiores, doctioresque extulit, quo principio viciniore fuerunt. De probatione vero, Summi Pontificis auctoritate atque auspiciis Societatem confirmatam videmus. Aemulos reperisse, & aduersarios, non inficior. Hoc enim rebus omnibus, praesertim recens natis, proprium perpetuumque accidit. Sed yfere nos oppugnant, qui aut Socios, viuendique modum ignorant; aut animi perturbationibus, odij & inuidiae ducuntur. Equidem, si quid in Sociis non probassem, pedem non intulissem; aut si intulissem, te comperta, statim retulissem. Mox interpellat Caesar: Sed illud quo modo refelles, adolescentes huius familiae esse omnes: senem, quem canities com-

114 DE VITA FRANC. BORGIAE
mendet, atque prudentia, neminem? Hic FRANCISCVS: Si mater iuuenilis aetate est, non senili, quid, quaeso, mirum, si & liberi eius iuniores sint? Et si propius inspicias, cani non pauci nobis se addicunt. Equidem sextum iam, & quadragesimum aetatis annum ago: hicque meus, ne longius abeam, iuueris comes (Bustamantium significans) (sexagenarius paene Societati nomē dedit, tirociniumque ponere vir doctrina, & modestia singulari, minime detrectauit. Caesar introire iubet, & agnitum sibi olim memoria repetebat: quod olim Neapolim missus a Ioanne Tavera, Tolentanorum Archiepiscopo, secum de rebus arduis egisset. Triduum cum Caesare versato, iamque itineri accincto, ducentos aureos eleemosynae vice dandos Carolus curauit: modicum id esse testatus, sed se iam bonis exutum priuatam personam sustinere. Cuius si status, conditionisque respectum haberet, numquam alias maius a se beneficium accepisse, agnosceret.

CAPVT XII.

Septimaneae tirocinij domum instituit.

PINTIAM reuertit FRANCISCVS, ubi domus ad tectum perducebatur, crescebatque in dies Sociorum numerus. Ille vero, & in aede nostra, aliisque templis frequenter concionabatur. Hic cum plerique

plerique ad eum aulici confluerent, vt suis potius rebus, quam animorum saluti consulerent, dicere solitum accepimus: *Quam pauci mortales ex vrbe Hierusalem huc commeant: plerique omnes ex Aegypto veniunt, vt nostra opera ditiores potius, quam meliores fiant.* Respiciebat ad Antonij Abbatis dictum diuinitus, de quo Palladius memoriae prodidit, e Maca- Lascruca
hist. cap. 26 rio rogare consueuisse, cum absentem se quaeuissent: *ex Aegypto, an Hierosolymis aduenissent.* Hos CHRISTI gloriam; illos sua tantum commoda sectari significans. Aegre itaque adduci FRANCISCVS potuit, vt sui omnibus potestatem sine delectu faceret: ne, si hanc fenestram patefaceret, diuinis rebus operam dare non posset. Commodum iam Septimancenses Societati domum obtulerant, quam eo auidius FRANCISCVS arripuit, quo secedere aliquo libentius cupiebat, & a negociorum fluctibus, tanquam in portum se recipere. E Salmanticensi, & Complutensi Academiis, magnae spei adolescentes, nomen vt Societati darent, confluebant: verum quo reciperentur locus deerat. Ratus igitur FRANCISCVS, quem iam solitudini, & orationi idoneum sibi locum compererat, eundem etiam Tironibus ad pietatem informandis aptum esse: augere domum,

116 DE VITA FRANC. BORGIAE
membris additis, constituit. Obseruabat enim longo rerum usu, quod idem epistola ad Socios data testatur, permagni Societatis interesse, omniumque adeo Religionum, primum tirocinium feliciter poni, & tanquam fundamentum iaci. Vt enim bonus tiro, bonus tandem miles euadit: sic & in ascetico vitae instituto, qui se ipse, perturbationesque animi vicerit initio, reliquum vitae curriculum feliciter decursurum. Domum igitur humilem, qualem Ognari aedificandam curarat, instituit: laborans ipse, materiam, calcem, & caementa ferens. Multos hic non adolescentes modo, sed & viros genere, & litteris claros Societati adscripsit. His magistrum morum, & pietatis Bustamantium, aetate iam & prudentia grauem, praefecit. Libentissime vero caeteris aggregabat, qui grandiores natu, & integra aetate Societati se addicerent: idque multis de causis. Primum, quia iudicio maturo, diu multumque deliberantes, eam vitae rationem amplebantur; eademque constantia ad extremum usque spiritum retinent. Deinde, quod iuniores magnis sumptibus, multisque annis educari, incerto etiam euentu, debeant: viros vero, decurso iam studiorum spacio, statim Societati utilem nauare operam videas,

deas, cum docendo, tum concionando; tales modo sint, qui paruulorum simplicitatem, vt iubet Christus, cum morum prudentia coniunxerint. His FRANCISCVS faciem exemplo praeferebat, viamq; monstrabat, hortando, vrgendo, consolando, & reuocando; cum freno alij, alij calcaribus indigerent. Per compita publica, praecunte canentium puerorum choro, catechistae officio fungebatur. De superiore item loco DEI verbum explanabat. Erat tum forte in tirocinio, qui a lancium sordibus abstergendis abhorreret, inuitusque hoc onus, cetera libenter, susciperet: quem vt inutilem metú exueret, spectante illo, FRANCISCVS aquam sordibus inquinatam, qua tum orbis lauerat, auidius hausit. Adolescens, rei spectaculo fractus, ad pedes ei accidit, veniamque postulauit. Collegium Septimancense aliquando Pintia ingressus, recta in culinam tendit: coquam ignotus rogat, num quid iubeat: hodie se illi operam daturum. At ignarus ille, quid nosset, rogat. Nihil, ait FRANCISCVS. *Quae tamen rectius praestare, & in quo minus aberrare soleo, haec sunt: passimentum verrere, ollas abstergere.* Laua igitur, ait coquus, ollas illas fictiles, fuligine oblitas. Ille vero, *Et libenter;* diuq; ibi haesit, dum a comite ad res graues

118 DE VITA FRANC. BORGIAE
obeundas auocaretur. Pintia quoque serius
aliquando egressus, moraque in itinere
iniec̄ta, Septimancam intempeſta nocte,
altero inde lapide diſſitam, acceſſit. Fores
Collegij pulſat. multa tum caelo nix deci-
debat: fruſtra tamen ad alteram noctis vi-
giliam, captis arctiſſimo ſomno Sociis,
exſpectat dum fores paterent: domus enim
longius a porta abſceſſerat. Tandem ali-
quando intromiſſus, tantum abeſt vt mo-
leſte moram, caelique intemperiem tulerit,
vt magnum & inde fructum pietatis
reportarit. Credo equidem, aiebat, vt Princeps,
ſera ſtimulis, & arundine in arena, & venatione
agitata, ſummam capit voluptatem, ſic Deum, me,
feris iſtis nihilo meliorem, mollibus dum petit ni-
uium globis, hoſte delectatū: qui tamen non me lae-
derent, ſed vrgerēt, atque impellerēt. Sic enim Vates
Pſal. 147. ait: Qui dat niuem ſicut lanam; nebulam ſicut cinerem ſpargit. Nobilis item adoleſcens hic
Sociis recens adſcriptus erat: aſceticis tamen
exercitationibus, paupertateque illa
domeſtica adeo non capiebatur, vt facti
paenitens, a ſuſcepto vitae inſtituto reſili-
ret. Cum nihil FRANCISCI alloquia ad
constantiam ſeruandam valerent, Socius
vaticinans ait: *Smite abire: nondum enim matu-
ruit. Reuertetur, mihi credite, & hanc ipſam iudicij
imbecillitatem poſt te ipſa corriget.* Nec vanus
augur

augur FRANCISCVS fuit. Post enim idem Ecclesiastica dignitate sponte se abdicans, in Societatem iterum reuertit, vixitque ad extremum vsque diem pie, constanterque, vt ceteris omnibus exemplum esset singulare.

CAPVT XIII.

Reginam litteris consolatus, in Lusitaniam proficiscitur.

DECESSERAT per idem fere tempus, anno eius saeculi LVII. A. D. iij. Idus Iunias Lusitaniae Rex Ioannes III. princeps pacis, bellique artibus clarus, pietate vero in DEVM, Religioneque clarissimus. Societatem maxime fuit, primusque Socios ad se in regnum traduxit; domos regia liberalitate attribuit, collegiaque a fundamentis extruxit. Primus idem in Orientis Indiam Socios misit: qui gentibus illis barbaris, densa caligine dissipata, Euangelicae veritatis lucem importarent. Luctuosa ea mors, cum Christiano orbi vniuerso, tum Societati fuit: quae & parentem amisisse simul & patronum videbatur. Franciscus Catherinam Regis coniugem, communi Societatis nomine, pia epistola consolatur: esse quidem Reges instar procerum, fulcrorumq; Ecclesiae

DEI; sed e militante Hierusalem in triumphantem, cum placitum fuerit, transferri. Praeclare cum illo agi, qui terrenum hoc regnum cum caelesti permutasset, feliciter: hortari itaque ut regni gubernacula non derectet, dum Sebastianus nepos Imperio adolescat. Nec diu post, in Lusitaniam ipse subsecutus, Caesaris iussu, cum eadem, & cum dynastis magnis de rebus egit. Eboram nondum adierat, cum ardentissima febris, quae mox morbi violentiam in delirium pestiferum vertit, ad desperationem medicorum laboravit. Indictae preces, supplicationesque iussu Principis Cardinalis Eborensis. Iacenti iam in Collegio Sociorum, deplorato, ac paene depolito lacrymantes aderant medicus Regius, & Socij, quibus necopinato FRANCISCUS; *Cur, inquit, lacrymas frustra funditis? an illae mortem eripient, si DEO visum, in patriam ab hoc vitae exilio renocare? Sed nondum maturuit hic fructus, ut summi Regis mensis apponatur. Grandis adhuc nobis restat via: immo intra quatrimum vivus, valensque Olyssiponem pergam. Inopinatum illud, praeterq; fidem visum, &, si naturae leges consuleres, fieri non posse. Postridie tamen eius dici, hausto salubri pharmaco, purgata alvus est, & vis morbi remisit, habuitque melius. Tertius iam dies illuxerat,*
cum

cum a Catherina Regina missi domestici
aderant : quibuscum postridie itineri se
Olyssiponensi commisit. Verum ne hic
quidem periculi omnino expers fuit. Ta-
gum enim flumen trajiciente, ea subito
exorta tempestas est, vt propius factum sit
nihil, quam vt aquis mergeretur; cum &
alia nauigia non pauca, procella illa perie-
rint. Regina aduentu nunciato Xobrigam,
regiam in villam flumini vicinam, amoc-
nitate, aërisque salubritate claram, deferri
iubet : omnique regio apparatus accipien-
dum curat. Hic dies aliquot moratus, ad
D.Rochi Societatis domum Professorum
Olyssiponem maturare se ostendit. Colli-
gere itaque sarcinas iubet. Regij ministri
rati, quod res erat, eo festinare, quod re-
gium illum luxum fugeret, & Sociorum
inopiam longe illi apparatus anteponeret;
hortari valetudinis habita ratione, ne in-
tempestiue in viam se daret. At nihil ille
remisse agere, & instare noctem ibi trans-
acturum se negat. Incommodum haud du-
bie cum Sociis FRANCISCVS accepisset,
ni providentia quadam effugisset. Eadem
enim ipsa nocte ventorum procella, ab ex-
tremis vsque Indiae sinibus vehementius
spirans, pestilentem morbum inuexit; mul-
tisque iis anni horis vbique gentium con-

122 DE VITA FRANC. BORGIAE
sumpti. Non dissimile diuinæ prouidentiae
exemplum apponam. Occurrit ei olim in
itinere Suerus Vega, Ioannis Vegae Hispa-
niae Praefidis filius, in idemque hospitium
diuenterant: cumque frigus igne depulsi-
sent, secessit, vt solet, DEVM oraturus
FRANCISCVS. Vega focum retinuit. Post
non diu cubiculo raptim noster egressus;
Fugiamus, inquit, periculum praesto est. Dictum,
ac factum: vix domo digressis, tectum
decidit, omnes oppressurum, ni cauisset
FRANCISCVS. Pij nimirum in tutela
DEI sunt. A morbo recreatus, confirma-
tusque, Lusitaniae Reginam, & Sebastia-
num nepotem salutat: regni item dynastis,
legationemque exponit.

CAPVT XIV.

*Caesaris obitus, & funebris FRANCIS-
SCI laudatio.*

DOMVM reuertit: Caesari gestae rei
rationem reddit: de animi salute, &
asceticis frequens sermo. Carolus enim ad
mortem tum se comparabat, optabatque
vehementer, rationes anteaetae vitae, ge-
stique imperij DEO summo animorum
iudici probare. FRANCISCVS mis-
ericordiae DEI, atque clementiae com-
memoratione, languentem erigebat. Nec
fesele-

sefellie de morte vicina augurium. Vix enim coenobio digressus Pintiam attingit, cum tristis nuncius allatus, Caesarem obiisse A. D. xj. Kal. Octob. anno salutis CIO. 1558.

IO. LVIII. Tabulis exequendae voluntatis vltimae, quam ratam haberi vellet, FRANCISCVM nominat. Per molestum vero id ei accidit, quod animam agenti Carolo praesto non fuisset, vt patrono optime de se merito, postremum hoc officium praestaret, oculosque morienti clauderet. Post tamen rogatus non detrectauit funebri illum laudatione praedicare Pintiae, in aulicorum frequenti corona: adhibitis Regij Prophetae verbis: *Ecce elongauit fugiens, & mansi in solitudine.* *Psal. 55.* Factum praedicans heroe dignum; qui cum de hostibus toties triumphasset, tandem se ipse vicisset. Nuncio enim rebus humanis, Imperio, & regnis remisso, secessisse, priuatumque egisse. Coronas, scepra, falces, ad CHRISTI crucifixi pedes sponte posuisse; quo rationem gesti imperij, mortem longe ante praesagiens, commodius redderet Imperatori summo, cum bona aeternae felicitatis spe. Illud in ceteris memorabile, & ad posteros transmittendum; Carolum ab vno, & vicesimo aetatis anno, nullum diem abire passum, quo non horam orationi, meditationi;

124 DE VITA FRANC. BORGIAE
tionique tribueret, negociisque demeret.
De morte demum, quae ad aeternam vi-
tam ianua est, sermonem FRANCISCUS
clausit extremum.

CAPVT XV.

Quae in Hispania Societati aduersa acciderunt.

PER idem tempus Pintiam, occulte
inuaserat deprauatarum in Religione
opinionum lues: idque malum, quo occul-
tius, eo periculosius, paruis, vt fit, igniculis
ortum, Prouinciam Hispaniae inflamma-
set, nisi ad commune incendium restin-
guendum mature, atque alacriter Philip-
pus Rex vere Catholicus, & Quaefitores
Fidei aduolassent. Mali origo haec fere
memoratur. Dum Caesarem Augustum
flos Hispanicae nobilitatis in Germaniam,
ceterasque hac labe infectas regiones se-
queretur, vsu, commercioque, & disputa-
tionibus, (quae damni plus, quam com-
modi adferre solent) contaminati nonnulli
uentum haereticae prauitatis imbiberant,
edocti ab iis qui a fide maiorum, vt trans-
fugae, turpiter desciscentes, in alia omnia
blasphemiae, impietatis, & atheismi abie-
runt. Conuenticula itaque nocturna, &
conciliabula clandestina cogere (quod fere
seditionum initium) Libellos impios, &
famosos

famosos in vulgus spargere ausi; & iam Virgines DEO dicatas tabes illa occuparat. In his ipsis coniuratis nonnulli Socios, vt conscios, falso nominarant, in eandem causam inuolucere tentantes. At illi innocentia freti, recti se conscientia sustentabant; calumniamque tempus, & eius filia Veritas, diluit. Ferdinandus enim Valdesius, Hispalensis Archiepiscopus, idemq; Censurum Fidei princeps, ceteris Iudicibus negocium dedit, vt Socios, in templis, vicisque a calumnia liberarent, & honorifica praedicatione in integrum restituerent. Hispali quoque in Baetica, in Socios incurrere, calumniisque petere factiosi ausi: & quod mireris, ij ipsi, quorum intererat omni ope pro veritate niti. Honori tamen nostro, (ea nimirum vis est in omnem partem Veritatis) consuluerunt boni; nosque pro concione innocentes, & integros publice praedicarunt, ipsi etiam Dominicanae familiae sodales. Nihil his tempestatibus, aduersisque fractus FRANCISCI animus, quin & fortius, palmae instar, nitcbatur.

CAPVT XVI.

Mittit Socios catechistas in Asturum agros Hispaniae, & in Madaurum Africae.

CHRISTOPHORVS Rogius Sandouanlius, qui post ex Episcopo Ouetensi, & Pacensi, Hispalensis Archiepiscopus decessit, FRANCISCVM amanter monuit, Asturum, montiumque incolis circa Ouetum habentibus, non solum victum in summa temporum difficultate, ex continenti annorum aliquot sterilitate deesse; sed, quod rei caput est, etiam doctrinae Christianae praecepta, & caelestis panis frequentiore vsum. Asturum enim ager, licet optimorum ferax equorum est; ingeniorum non item, in agrestibus praesertim hominibus. Adeo verum illud, *Non omnia vno solo, caeloque nasci.* Nec mora, FRANCISCVS ad Ioannam clarissimam Hispaniae Principem, quae absente in Belgio Rege Philippo, imperabat, Ouetensis agri inopiam animis, corporibusque sustentandis, retulit: opem implorat: se in partem laborum venturum, missurumque Socios, qui rudimenta doceant, & sacra procurent: sed quando in tanta rerum omnium indigentia, vt anni tempus erat, inanis venter auribus careret, rogat, Asturum inopiam subleuare

leuare vellet. Sic enim fore sperabat, vt fructus non paenitendus animorum colligeretur. Vetus enim, fructuosumque Societatis est institutum, in paganorum agros excurrere, & quasi legationem DEI, docendo, concionandoque obire. Princeps illa, vt ad omnia pietatis officia propendebat, Asturum inopiae subleuandae, quattuor aureorum millia ex aerario publico numeranda curauit. Haec vt pauperibus viritim distribuerent, duo Socij profecti, Petrus Saanedrius, & Caruaialius, agrumque per se sterilem, diuini verbi semine ita coluerunt, vt tum primum nati, videntesque qui caeci ad eam diem fuissent, sibi viderentur. Missi item a FRANCISCO Socij extra Hispaniam, in Mauritaniae Caesariensis urbem, hodie *Oranum*, quam olim Icosium alij, alij Madaurum, L. Appuleij patriam, existimant. Quae vrbs in Africae ora sita, Francisci olim Ximenij Cardinalis, & Toletanorum Archiepiscopi opibus, auspiciisque capta, praesidiis nunc Catholici Regis tenetur, ad gentes Maurorum incursiones. Exercitus ex Hispania nauibus eo deportabatur, ad gentes illas, Christiani nominis acerrimos hostes, debellandas, anno, opinor, CIO. IO. LVIII. 1558.

Igitur missi a FRANCISCO e nostris,
Petri

128 DE VITA FRANC. BORGIAE
Petri duo, alter Martinez, qui post Martyr
obiit in Florida, insularum insidiis. Alter
vero, Petrus, cognomento Domenichus.
Eductis in hostem copiis, Mostaganum
oppugnaturis, iussit belli dux in vrbe So-
cij manerent, aegrotis quadringentis mi-
litibus, qui in nosocomio decumbebant,
operam nauarent. Hi, tametsi militibus
animum in praelio addendo praesto esse
mallent, dicto audientes fuerunt, & visum
magno illi Imperatori DEO, vt ad maiora
referuarentur. Caeso enim ad internecio-
nem exercitu, captisque qui cladi super-
fuerant, periculum nostri euitarunt. Post
in Hispaniam reuersi, mortuorum se in nu-
merum relatos, sacris etiam rite peractis,
compererunt.

CAPVT XVII.

*In Lusitaniam reuersus, Provincia obita, lustrat,
fundatque Collegia.*

SEMELE, iterumque Lusitaniam ingres-
so, sed negotiorum duntaxat gratia,
Sociorum Collegia lustrare, solatiumque
otiose adferre, integrum non fuerat. Com-
modum iam per ea ipsa tempora, Henri-
cus, Lusitaniae Princeps, Cardinalis (qui &
Sebastiano in Africana expeditione caeso,
regnum tenuit) Eborac Collegium, Acade-
miamq;

miamque excitatam aere suo, Societatis fidei commiserat; petieratque per litteras a FRANCISCO vt mitterentur doctores Sacrarum litterarum duo; vtque se his adiungere ne grauaretur. Valetudinis etiam interesse medici affirmabant, animum a curis, quibus Pintiae obruebatur, auocare, & peregrinando relaxare. Praemissis igitur Sociis duobus, Petro Paulo Ferrario, & Ferdinando Perez, qui Theologiam docerent, in Lusitaniam se contulit; vt Principem bene de Ecclesia, Societateque meritum, cum officij causa salutaret, tum gratias etiam Sociorum nomine ageret. Acceptus hic omni officiorum, & caritatis genere; pari comitate, qua eum olim Ioannes III. Rex, eiusque frater Ludouicus, complexi fuerant. Concionabatur Dominicis fere diebus, vernis quadraginta dierum ieiuniis, in aede sacra, audiente cupidissime Henrico Cardinali. Hic, cum de via fessum orationibus ad populum habendis onerandum quidam negarent, instabat Cardinalis: *Nec postulo, inquit, disertè concionetur: abunde erit populo, mihi que, vel suggestum conscendisse eum, qui omnibus sese bonis sponte, CHRISTI propter amorem, abdicauit.* Interea Henricum cupido inceserat, & FRANCISCI inuisendi, & Academiae lustrandae,

130 DE VITA FRANC. BORGIAE
quando absentem integrum nunquam fuisset. Deductus itaque a nobilitatis flore, omnibusque Academiae ordinibus, & Sociis, Collegium ingreditur. FRANCISCUS pro foribus praestolabatur. Iure, inquit, optimo, Princeps amplissime, omnes te omnium aetatum ordines, doctique homines, honoris gratia, ut scientiae parentem, deducunt: hic quoque, licet indoctus coetus (se nimirum, & cocum significabat) tuus est, tibi que devotus. Adduci tum nullo modo potuit, pugnante licet, diuque urgente Henrico, ut caput tegeret: obfirmato enim animo honorem illi deberi serio affirmabat. Accessit eo ipso tempore & Brigantinus Dux e Villavitiola oppido, Henricum Lusitaniae Principem, eademque opera FRANCISCUM salutaturus. Post FRANCISCUS & Collegium Bracarense lustravit, nuper aedificari coeptum, sumptu Bartholomaei, Martyrum cognomento, e familia Divi Dominici, Archiepiscopi: qui singularem cum doctrina pietatem ita coniunxerat, ut vtrae praestaret, incertum esset. Sociorum hic opera, in commissio sibi grege curando uti velle prae se ferebat; quod re etiam praestitit. Post ut erat summa vitae innocentia, & sanctitate, sponte abdicato Episcopi officio, cellae coenobij se iterum, suisque reddidit.

didit. Scripsit re penitus explorata, Chry-
sostomi, & Gregorij Pontificis exemplo,
De Cura Pastorum, volumen egregium.

CAPVT XVIII.

Portuensis Collegij Societatis initia.

COLLIGERE sese & ipse FRANCISCVS, ad orationemque, vt solet, & solitudinem festinabat. Profectus itaque in Galleciae fines, vt a publicis negociis, quae nimis occupatum habebant, se abduceret: Portum venit, quae Vrbs hodie nomen retinet, quia portus est oppidi Calis: indeq; adeo, vt Hispanicarum rerum scriptores tradunt, toti provinciae nomen inditum. And. Re-
sendus. &
Ant. Vipe-
ranus. Ea mille circiter, & quingentis passibus Durio flumine, vbi in Oceanum influit, imminet, loci ingenio, & situ saluberrima. Hic olim FRANCISCVS Strada commoratus, assiduis concionibus, vt erat in dicendo acer, & vehemens, magnos antea fructus retulerat. Delatus & FRANCISCVS noster Kal. circiter Sextil. anni Cl. Id. Lx. rectaque in xenodochium Rochi Amatoris pertendit. Vix iam ad pedes desilierat, cum Rodericus Pinetus Episcopus Portuensis salutatum accessit. Cines item admirabundi, cognito quis olim FRANCISCVS fuisset, atque ob com-

132 DE VITA FRANC. BORGIAE
missam illi totius in Hispania Societatis
prouinciam, & modestiae nomine obser-
uabant. Postularunt Socios eo mitteret,
qui cum agrum diuini verbi semine exco-
lerent. Annuuit FRANCISCVS, impetra-
uitque, bona cum Episcopi venia, sedem
Sociis, & facellum. Re item iuuit Henricus
Gouianus, vir nobilis, ex eorum numero,
quos Strada antea Christo lucrificerat;
mutata in melius vita, qua virtutis odorem
caeteris afflabat ciuibus. Pauperes alere,
ministrare etiam ipse in nosocomiis assue-
uerat: DEO, & Societati tres filios obtulit,
domumque attribuit. Grassante in Vrbe
Portuensi lue, pauperum curam incautus
gerens, occubuit. Non fugit Catharinam,
Lusitaniae Reginam, FRANCISCI ad-
uentus, cui per idem tempus peram antec-
scripsit, laetari se, quod eam urbem de via
attigisset, ciuesque, & Episcopum cum Se-
nato optasse, Socios eo mitti, Collegiumq;
excitari. Idem sibi pridem votum fuisse,
ratumque esse velle. Tale fere Portuensis
Collegij principium fuit. Ille & aetatis im-
memor, & inualetudinis, cuncta ferre,
agere, concionari, Eucharistiam manu te-
nendo hortari, pueros acre Campano vi-
catim ad Fidei rudimenta discenda euoca-
re. Quare velut hominem caelo delapsum,
suspiciebant omnes.

CAPVT XIX.

Romã, a Pio Quarto Pontifice euocatus, proficiscitur.

IN secrete hoc secessu libenter acquiescisset FRANCISCVS, sed Pius Quartus Pont. Max. missis litteris, honoris gratia euocauit. Nihil verò antiquius FRANCISCO, quam Pij iussis parere, tametsi fessa iam aetate esset, & a valetudine non satis firmus, aestusque anni a profectioe detereret. Regi mox Catholico Philippo, quod erat, exponit: egredi se Hispania iubente Pontifice; quem penes, vt Christi vices gerentem, summum esset hominum, rerumque arbitrium: orare itaque bona cum venia proficisci liceret. In viam se dedit, ardente etiam tum Canicula, anno CIO. 1561. ID. LXI. adscitis Sociis Petro Saauedrio, & Gaspare Hernandez sacerdotibus, & veteri comite Marco. Terrestri itinere Galliam attingit Narbonensem, & Prouinciam. Lauretũ vbi venit, lustravit supplex aedem sacram Deiparae Virginis Lauretanae: religione, simul & loci maiestate, hominumque frequentia commotus. Post A. D. vij. Idus Septemb. Romam ingressus, incredibili Sociorum omnium gaudio acceptus. Pius cognito aduentu, cubiculi intimi Praefectum salutandi gratia extemplo

134 DE VITA FRANC. BORGIAE
miserit, expectatum diu, adesse. Ad se ut mi-
graret, rogat. FRANCISCUS contra
comiter pro officio gratis actis, reculare.
Postridie eius diei postquam illuxit, quam-
uis de via fessus nondum se collegisset,
Pontificis pedes, more maiorum, exoscu-
latus, genibusque nixus, ter assurgere ius-
sus, obduravit, rogando, obtestandoque.
Tandem obedientiae imperio, pedibus,
aperto capite, insilit. De variis mox ultro,
circoque habitis sermonibus, honorifice
dimittens Pontifex, hisce verbis appella-
uit. *Nostrium est, inquit, te, tuoque sedulo curare,
quando raro, & huic saeculo inusitato exemplo, te
bonis excolasti.*

CAPVT XX.

Bis Societatis Vicarius renunciatus.

ABERAT tum forte Roma Iacobus
Laynes, Praepositus generalis Socie-
tati, ab eodem Pio IIII. Pontifice socius
additus Hippolyto Cardinali Estensi, in
Galliam Legato, ad Carolum Regem IX.
& Catharinam Medicem, matrem: ut da-
rent operam, ne quid, nascente haeresi, in
Gallia Christiana Respub. detrimenti ca-
peret. Alphonius Salmeron, vnus e decem
primis Ignatij Sociis, Romae tum a Layne
relictus erat, Regni Neapolitani in Socie-
tate

tate Praefectus. Verum post non diu ad Synodum, Tridentum pridem indictam, & nunc instauratâ, ytrumque misit Pontifex. FRANCISCVS vicariam operam praestare, locumque tenere iussus est. Cui muneri cum repugnaret, qua erat animi demissione, summo tandem Laynis Imperio dicto audiens, acquieuit. Domi omnes Socios hortari, Collegia lustrare, re, consilioque ad pietatem calcas addere: demique ad virtutem verbo, & exemplo impellere. Publice vero ad D. Iacobi festis diebus concionari: ad quem audiendum purpurati Patres, Legati, omnisq; adeo nobilitas confluebat. Gessit hoc Romae munus annos aliquot, dum demissa Tridentina Synodo, Laynes rediret: qui cum in grauem morbum reuersus incidisset, insequentis anni eius saeculi quinti, & sexagesimi xiv. Kal. 1565. Febr. supremum vitae diem clausit. Igitur extincto Layne, vacuum rursum tenuit locum FRANCISCVS, communi omnium suffragio, antea re bene gesta probatus. Rebus, quoad licuit, ordinatis, ad omnes Societatis in Europa Prouincias, quam citissime tristem nuncium mortis Laynis transmisit: simul mones continuo conuentus agerent, & nouo Praeposito diligendo, bini quam maturime Romam aduolarent.

DE VITA
FRANCISCI
BORGIAE

Societatis Iesv Praepositi Ge-
neralis ab Ignatio Tertij

LIBER TERTIVS

ANDREA SCHOTTO Societatis
eiusdem interprete.

CAPVT I.

Praepositus Generalis Societatis renunciatur.

LVOCATIS vndique per
litteras Sociis (qui con-
uentus in suis quique Pro-
uinciis egerat, selectosq;
binos prouinciali Prae-
posito additos, cum au-
toritate Romam misce-
rant) veritus FRANCISCVS, quod euenit,
ne in quem omnium oculos coniectos vi-
deret, inuitu se ac repugnantem Societati
praeficerent vniuersae; occurrendumque
ei rei tempestiue ratus, Salmeronem, pau-
cosque sacerdotes, re mature deliberata,

ita

ita compellat. Tameſi, Patres, me certo ſcio non ſatis idoneum, qui vel minimum in Societate munus obire queam, dum me ipſe in dies magis, magisque ad vnguem exploro: tamen, vt ſunt varia hominum, incertaque inducia, dicam quod ſentio. Praeſagit animus, vereorque ne inuitus a Socijs eligar, ceteriſque hoc nomine anteponar, quod & vicariam operam, morte Laynis, praestem Societati; quodque neſcio quod exile nomen Ducis abiecerim. Quamobrem, niſi quid ſocus vobis videatur, animus eſt Socios deprecari omnes, obteſtarique per Ignatij memoriam, vt quemvis potius quam me, huic muneri obeundo deligant, cui ex omni numero me magis ineptum eſſe neminem, ex animi ſententia affirmare liquet. Quod conſilium vobis probari velim. Patres vero, re mature conſiderata, DEO que precibus conſulto, contra ſentiunt. Deinde ſumma omnium conſenſione reſpondent, in alia omnia ire ſe coactos: ſilentio itaque conſilium illud premendum videri. Tacita enim hac animi demiffione, ingenioſaque deprecatione, munus potius ambiſſe, quam defugiſſe viſum iri: abditas enim eſſe mortalium cogitationes. De illo deligendo, vt Societatem adminiſtraret, in mentem veniſſe fortaſſe nemini. Itaque miſſa illa faceret, DEO fretus, cuius Spiritu coetus gubernentur piorum. Si deligeretur, quod nolle illum facile viderent, tum demum

138 DE VITA FRANC. BORGIAE
integrum fore tergiuersari, onusque de-
precari. Paruit ille, nihil pernicaciter ad
haec locutus. Quare quo se gessit submis-
sius, eo sublatus a Deo altius est, omniumq;
suffragiis, Praepositus generalis magno
omnium consensu, atque laetitia renun-
tius, post die Kal. Quintiles, qui dies B.
Virginis visitationi sacer est. Ille delata di-
gnitate perculsus, animoque perturbatus,
tantum abest vt se purgare verbis potuerit,
vt sermonem etiam impedierit omnino
insperata res, quod vel ipse vulnus, & color
satis arguebat. Summa Romae laetitia hinc
est consecuta, in Prouinciasque manauit.
Deductus, facta re diuina, gratiisque DEO
actis, de more ad Pontificem Pium IIII.
*Factum bene, inquit ille, prudenter iudicatis,
multumque vidistis, qui FRANCISCVM potissi-
mum de tanto insignium virorum numero delegistis.
Quod Ecclesiae commodum videtur, & Societati, vt
euentus ipse DEO, hominibus, meque approban-
tibus post docebit.* Domum vbi cum Sociis
reuertit FRANCISCVS, priusquam coe-
tum dimitteret in Prouincias, ad Patres
verba fecit: animaduertent quantum
onus infirmis humeris imposuissent: ro-
gare itaque in partem laborum venirent,
ne humo afflictus succumberet. Hortaren-
tur, admonerent, vrgerent, reprehende-
rent,

rent, si, ut res sunt humanae, opus foret, officioque ipse deesset. Re, & consilio adiuuarent, simul & precibus. *Iumentum*, inquit, *factus sum apud vos. Si oneri ferendo non sit, onus cum clivellis tollitur. Idem vos facite: imperium tollite, si tanto oneri impar videar. Erit hoc divinae gloriae, Societatiq[ue] emolumento, vobis, Patres, periculis, mihi denique commodum, & pergratum.*

Assurrexit his dictis FRANCISCVS: ceteris allacrymantibus gaudio, surgere vetitis: mox ordine, singulorum pedes humi exosculatus, etiam complectitur, comiterque in Prouincias discedentes dimittit; laetos quod Ignatio, & Layni dignum, qui succederet, reperissent. Per idem tempus Melitam insulam terra, marique arctissima obsidione Solimanus Turcarum Imperator cinxerat: capta pridem Rhodo diuturna obsidione, pertinacique conatu, dum equitibus Diui Ioannis, singulari fortitudine dimicantibus, auxilium nemo ferret. Melitam vero summi Pontificis Pij vigilantia, & opibus Philippi II. Regis vere Catholici, adhaec militari virtute Equitum, quibus eam olim insulam Carolus V. Imperator defendendam tradiderat, liberatam vidimus. Militum copiis quae suppetias ferre iussae erant, Socij additi sunt, ex eo ipso aggregatorum Patrum numero: qui militibus

145 DE VITA FRANC. BORGIAE
litibus animum, mentemque piam addere
conarentur.

CAPVT II.

Rem Societatis publicam gerere coepit.

PRI^{MA} iam cura, dimissis in Prouincijs
Socijs, fuit, quando ab origine pendent
omnia, de turocinij domo Romae consti-
tuenda in qua iuuenes, qui frequentes quo-
tidie ex omnibus Europae vrbibus con-
fluebant, Societatiq; adscribi cupiebant,
ad pietatem, & religiosas exercitationes
informarentur: ne ignorarent, quo modo
orandus DEVS, qua ratione Spiritui caro
subijcienda, & animi perturbationes do-
mandae, denique vt pueri Catechesi Chri-
stianae doctrinae imbuendi essent. Epi-
scopo Tiburtino eam DEVS mentem
indiderat, vt templum S. Andreae sacrum
Socijs tradere, quod in colle Quirinali vi-
situr. Nec diu post, eandem beneficentiae
voluntate dedit Ioannae Aragoniae, quae
nobilissima matrona Ascanio Columnae
nupta, singulari pietate in DEVM fuit, &
in Socios liberalitate. Domum enim in
eodem colle, annuosque redditus attribuit.
Idem in omnibus Prouincijs FRANCIS-
CVS teneri iussi, vt sua cuique tironum
Societatis domus esset, in qua ad pietatem
infor

informarentur, Specimenque sui darent, qui se Societati recens, DEO vocante, ad-
dixissent. Alterum item Collegium in Pro-
vinciis instituendum curavit, hodieque
Seminarium alicubi appellatur, vbi his ar-
tibus imbuerentur, quae humanitatis Pro-
fessori, qui alios docere commode posset,
necessariae viderentur. Cumque recens
nata Societas tunc esset, omnes Transal-
pinarum gentium adolescentes Romam
bonis artibus instruendos mittere incredi-
bili sumptu necesse erat: cui incommodo
FRANCISCI confusio remedium adhibi-
tum vt in principiis doceretur. Aedes item
sacra domus Professorum, paucorum capax
erat, cum multi ad rem diuinam, & Sacra-
mentorum, hortantibus Sociis, frequen-
tem usum, ac Verbi Dei sermonem con-
fluerent. Hanc igitur amplissimo Cardinali
Alexandro Farnesio DEVS mentem pri-
us iniecit, vt & Pietatis studio, & in
FRANCISCVM amore adductus, au-
gustissimum templum a fundamentis ex-
struendum curarit, videritque ad rectum
perductum: augustum in primis, siue ar-
chitecturae artem spectes, siue ornatum.
In ceteris vero quibus FRANCISEVS cu-
ris agebatur, frequentes erant litterae ex
omnibus terrarum oris, & quidem prin-
cipum

142 DE VITA FRANC. BORGIAE
cipum in Repub. virorum, vt somno fac-
penumero tempus demere opus esset, si
omnibus satisfactum vellet. Alij enim So-
cios ad se mitti postulabant: nonnulli Col-
legia apud se excitari: non nemo rogare,
vt pro incolumitate sua DEVM precare-
tur. Quod & olim Regibus studio fuisse,
ex Athanasio discimus: qui ad Antonium
Abbatem scribere solitum Constantinum,
refert; vt se fidemque Christianam DEO
precibus commendaret. Quamuis vero
crebrae litterae multum & operae cripe-
rent, & somni, nihil tamen destinati tem-
poris orationi ad DEVM fusae detrahi,
quo pietatis progressum contineri dicebat,
patiebatur. Cum DEO enim potissimum
esse agendum, in primisque eius regnum
studiose quaerendum. Mox Principum
Christianorum salutem, a qua penderet
reliquorum, DEO commendandam.

CAPVT III.

*Pij Quinti Pont. Max. ad Aethiopiae Pa-
triarcham litterae.*

HIS rebus ita ex sententia peractis, eo
ipso anno Pius IV. vita simul & ca-
thedra decesserat, locumque dederat Mi-
chaeli Gislerio, viro e Dominicanorum
familia egregio, qui Pij Quinti nomen
induit,

*Athan. in
vita Anto-
nij. Niceph.
lib. 2. cap.
39. de Theo-
doso misso-
re.*

induit, talemque se moribus gessit. Hic etiamnum Cardinalis FRANCISCO vsus perfamiliari, & amico, postquam ad Ecclesiae clauum sedit, nihil in amando remisit: quin rebus in arduis consilium eius, & operam, frequenter adhibuit. Commodum iam e Lusitania litterae redditae erant, Socios in Aethiopiam legatos premi, & temporum iniquitate ludare, nec proficere: praecisa iam spe messis colligendae: in laponia vero insula, Episcopum lacris rite procurandis, in recenti nascentis ibi Ecclesiae origine, vehementer desiderari. Obibat Aethiopiae regionem e Sociis Andreas Ouetensis, Patriarcha: quem olim Iulius III. rogante Ioanne item III. Lusitanorum Rege, Episcopum crearat, vna cum Melchiore Carnero Lusitano. hi socij additi Ioanni Nunneshio Lusitano, Patriarchae, in Aethiopiam Pontificis iussu proficiscenti, Ignatio etiam tum superstite. David enim Aethiopum Rex, Lusitaniae Regis opera, a summo Pontifice, quem in terris Ecclesiae caput agnosceret, mitti ad se rogabat, qui eam Ecclesiam, in remotis Africae, siccisque terris sitam, paene dixerim relegatam, iudaismo inquinatam (baptizantur enim Aethiopes simul, & circunciduntur) purgarent erroribus, in viam reuo-

reuocarent, rudesq; illas nationes, ac barbaras crudirent. Nunnelius Goam vix attingerat, inde in Aethiopiam cogitans, & conscendere parans, in beatorum sedes, morte simul & legatione obita, migrare iussus, locum, munusque Patriarchae, Andreae Ouetenſi Socio, & Episcopo cessit. Nihil enim Socij praeter dignitatis nomen & labores ferebant; honoribus, & commodis omnibus abdicatis. Hic simul in Aethiopiam venit, a Claudio Rege, Christianorum quidem sacris imbuto, sed lento homine, non satis humaniter accipitur. frigide itaque rem Christianam promouit. Qui vero regnum proxime exceperit, re, & nomine Adamantius, natura crudelis, & immanis, in Socios grassari, facuire, & incurrere ferarum more instituit. Christi enim nomen extinctum cupiebat, nulla ut spes propagandi Euangelij superesset. Vinculis enim, fame, inopia, & nuditate vexati Socij, aliaque incommoda, & persecutiones passi, ut solent, qui pie viuere in Christo I E S V volunt. Quamobrem, iusto mox iudicio D E I, a Turcis deuicta Aethiopia, in ditionem illorum, tyrannidemque regnum incidit, vastum cetera, & incolarum multitudine frequens. Pius Pontifex re cognita, FRANCISCO referente, Andream

Andream Patriarcham, Aethiopum furori
cedere, & se ad maiora referuare iubet;
commodamque nactum nauigationem,
maturime in Iaponiam insulam traicere:
vbi multos esse & nuper Christianis adscri-
ptos audierat, qui & confirmari, & sa-
cerdotio manuum impositione inaugurari
possent. Andreae, accepto Pij diplomate,
iniecta Religio est, quam eximere nemo
posset, quod iuberet Pontifex, tum demum
Aethiopiam relinquere, cum salua religio-
ne & tuto posset, nullaque spes reliqua
eius Ecclesiae iuandae foret, hinc in
Iaponiam insulam frequenter habitatam
transiret. Ille vero bene semper DEI be-
nignitate speraret, fore vt CHRISTO
plures lucrifaceret; & Aethiopia excedere
non poterat, quin in Turcarum aut praedo-
num manus incideret. In his itaque aerum-
nis vitam egit, diemque clausit extremum.
Melchior quoque Carnerus, cui par pote-
stas tributa fuerat ordinandi, confirman-
dique neophytos Christianos; in Machao-
nem portum delatos, qua Lusitaniae naues
onerariae in Iaponiam transmittunt, rite
obita legatione, & Episcopi munere, de-
cessit e vita. Nostra quoque memoria Se-
bastianum Moralem, qui Prouinciae Lusi-
taniae Sociorum praepositus fuerat, Sixtus

146 DE VITA FRANC. BORGIAE
Quinctus Episcopi nomine in Iaponiam
legavit: sed, ut incertae sunt mortalium
res, Goae portum nondum tenuerat, cum
& ille, longae taedio navigationis, incom-
modisque, mortem cum vita commutavit.
Adeo verum est, quod ipsi etiam male in
Socios animati fatentur, dignitates Eccle-
siasticas, ex Ignatii instituto, defugere So-
cios, aliisque libenter concedere: labores
vero, pericula, mortem denique pro Ec-
clesia, ad maiorem DE I gloriam, vltro
ac libenter subire.

CAPVT IV.

Cetera in Societatem Pontificis beneficia.

PLURA vero exstant Pontificis vere
Pij, & illis temporibus pernecessarij,
singularia in Socios amoris indicia, ac be-
neuolentiae. Vetere enim instituto, Ro-
mae paenitentiae administri, Pontificia
auctoritate, Monachi, & Sacerdotes Theo-
logiae, & canonum, linguarum diuersa-
rum periti, nodos conscientiae soluebant,
peccatisque expiabant. Magnum id Eccle-
siae munus, & arduum, ut quaecunq;
diuina potestate in terris soluant. Visum
itaque Pio Pont. quando munus hoc a va-
rijs varie obiri vidisset, Societati mandare,
ut paenitentium curam susciperent, & in
sacra

sacra D. Petri aede summa confitentibus
quotidie aures darent, virgamque manu
gestarent, potestatis argumentum. Alcia-
tum itaque Cardinalem, qui tum pro Ca-
rolo Borromaeo ei muneri praeerat, ad
FRANCISCVM misit, qui persuaderet,
rem per se Ecclesiae vilem, ac necessa-
riam. Ille vero tergiversari primum, ac
defugere: mox ubi se collegit, haec fere ca-
pita supplice libello Pontifici obtulit. Per-
incommodum id Societati futurum: qui
enim legitime id munus ad hanc diem ad-
ministrassent, iis eripi sine querimonia non
posse: ad haec complures in Ecclesia DEI
familias, vetustate corroboratas, & sancti-
tate morum illustres, ad quas id potius per-
tinere videretur; alioquin praeteritas sese,
molestae laturas: Sociis denique priuatim
fraudi futurum, & damno: quod qui illud
munus obirent, continuo Societatis legi-
bus solui, & obedientiae vinculis vellent,
tamquam ministri Pontificis iam creati.
Lectis his, Pius nihil prolatandum ratus,
nodosque facile solui posse; Societati ex-
templo paenitentiae Pontificiae munus
pro suo iure mandat, domumque non pro-
cul ab aede summa D. Petri, certumque
stipendium, ad victum, cultumq, corporis
assignat. FRANCISCVS dicto audiens

148 DE VITA FRANC. BORGIAE
acquieuit, praestantesque e Prouincijs vn-
dique sacrarum litterarum, Officiorum
simul & linguarum peritos euocatos, lo-
cat. Gregorio mox tertio decimo Romae
sedente, Societas onere illo leuari, sed fru-
stra, optabat: munusque sustinet in hunc
vsque diem, commodo, opinor, publico.
Ecclesiasten item Pontificium e Societate
tunc deligendum putauit, qui coram in
amplissimo Cardinalium consensu de re-
bus diuinis frequenter differeret. Primus
hoc munus obiuit, FRANCISCO iubente,
Benedictus Palmius, Italus: hunc secutus
Alphonfus Salmeron, vnus in decem pri-
mis Ignatij Sociis: sed duodecimo post
mense, nimirum secessus amantior, &
commentandi S. Scripturam studio inten-
tus, alteri e Sociis, Lusitano Theologo,
Emmanueli Sa, lampada tradidit. Mox ces-
sit Francisco Toletus Cordubensi: qui apud
alios continenter Pontifices Ecclesiasten
egit, ad annum vsque CLO. IO. XCIV. quo
anno, inuita, & repugnante Societate, in
Cardinalium Collegium a Clemente VIII
adoptatur: viraque nuper, & dignitate de-
cessit, postridie Idus Septemb. anni CLO.
IO. XCVI. Neque hic substitit Pij erga nos
studium: Sociis enim examinandi prouin-
ciam dedit eos, qui Romam frequentes
con-

confluunt, & sacris initiari, vel iam initiati confessiones excipiendi fieri sibi potestatem, volunt. Erant ea tempestate, (quis credat?) in vltimis Neapolitani regni finibus, haeresis Valdensium reliquiae, qui Pauperes de Lugduno vocari gaudebant, quod malum vt maturime tolleretur, e Sociis Christophorum Roderiges, doctorem Theologum, mittit: qui partim disputando, partim monendo, ad bonas eos partes, melioremque mentem traduxit: captos comitate hominis, & pietate, vt poenam, Pontificia potestate irrogatam, libenter susceperint. Exploratum iam tum erat, Societati finem esse propositum, gentes a fide alienas, & haereticos, ad sanam mentem pro virili reuocare. Si qua forte rursus tempestas exorta in Socios esset, statim aduolare Plus solitus, & opem ferre; Principibus Christianis Socios commendare, rogare, obtestari, precibus, minisq; agere. Vt in seditione Auenione excitata, statim exstinxit incendium. Huius studij specimen erit diploma vnum in multis, ad Coloniensem Episcopum. Praeterea Mendicantium in numero esse Socios pronunciauit; immunesque similiter esse, & haberi voluit: dato ea de re, quod exstat, diplomate, quinto Pontificatus anno c10. 10.

150 DE VITA FRANC. BORGIAE
LXXI. Nonis Iulijs: vtque tuti ab iniuria in
Prouincijs Socij viuerent, permisit Patro-
num sibi, quem Conseruatore[m] vocant,
cum res postular[et], bona sua venia, deli-
gere ipsi summa auctoritate possent. Quod
beneficium Gregorius XIII. immatura
morte extincto Pio, insequenti anno So-
cijs libens datis tabulis concessit. Non de-
fuere tamen, vt fit, qui dicerent, Pio pro-
positum, Societatis institutum commutare,
simul & vestitum. Qui rumor cum latius
vagaretur, FRANCISCVS pro Societatis
honore diligenter excubans, animiq; pen-
dens, Francisci Patieci Cardinalis, & Bur-
gentium Archiepiscopi opera, Pium ru-
moris in vulgus sparsi certio[re]m facit. Ille
vero tantum absuit, vt id cogitarit, vt nun-
cio illo tanquam aduersa re perturbatus,
in haec ipsa verba clamans eruperit: *Absit a
nobis hoc peccatum. Video enim complacitum esse
DEO in his famulis suis, institutoque viuendi, quo
fructum referunt Ecclesiae. Dum iidem erunt, qui
hactenus, institutumque religiose seruabunt, nemo
illis, qui sapiet, molestus erit, negociumque facesset.*

CAPVT V.

Pestilenti lue Romae grassante quae gesserit.

INEVNTAE aestate anni MD.LXVI.
Romae multi pestilentiae lue extincti,
VI &

vt & morbi contagio serperet latius. Corruptis enim aquis ea vrbis regione, quae Flaminia olim via, nunc Populi dicitur, quod stagnarent, sordibusque plenae, & putrefactae subterraneam puteorum frigidam corrumpent, qui hauserant, labem, praesentemque mortem senserunt. Tot passim in ea Urbis regione strages, vt tacto odore, quem affabant cadauera, inficerent alios prius, quam opem implorarent. Exincti incolarū plerique Mytheriorum viatico non instructi. FRANCISCVS simul detrimentum cognouit, Socios misit, qui viciatim aegros inuiserent. Hic opinione maiorem stragem comperit. Itaque nihil cunctandum ratus, binos statim Socios ad Pontificem legat. Hic magnam vim pecuniae in eleemosynam aegrotorum inopiae subleuandae liberaliter erogauit: cuius etiam; tali Pontifice digna, audita vox: *Ea tempora esse, vt & calices auratos, Crucisque signa argentea oppignerari vellet, quo* CHRISTI membrorum inopiam subleuaret. Eius etiam mandato Socij Senatum, populumque Romanum adeunt: ne difficili tempore deessent, rogant. Auditi, & vero perlibenter, factumque est in eorum sententiam Senatus consultum: Panis, caro, vinum gratuito aegrotis egenis e publico

152 DE VITA FRANC. BORGIAE
daretur. Aedilibus item mandant, stipem
ex omnibus Urbis regionibus corroga-
rent. Nobilibus e suo corpore duodecim
viris negotium datum, vna cum Sociis
aegrotos quotidie inuiferent. Igitur Socij
aegrotantium numero per vicos explora-
to, Urbem in quindecim regiones distri-
buunt: singulis officinas medica-
rias, & penu attribuunt. Ipsi bini singulis in
regionibus cum medico aegrotos ad-
eunt, ministrant animi, corporisque alimenta,
nihil vt egentibus, ad valetudinem quod
pertineret, deesse paterentur. Nec minor
animis curandis diligentia adhibita, ne qua
in malis consolatio deesset. Sacris itaque
procuratis, erratisque confessis, panis An-
gelorum migrantibus porrigebatur. Iudi-
cabat enim FRANCISCVS, quantum
animus corpori, & aeterna caducis ante-
cellunt, tanto maiorem curam sacris adhi-
bendam. Gratum id omne Societatis offi-
cium Pio, Senatui, populoque Romano
accidit, vt & biennio post ingrauescente
morbo, non perinde tamen periculoso,
idem Pius; multo post etiam Gregorius
XIII. Pontifex, Sociis iterum aegrotorum
curam mandarit, FRANCISCO Bor-
gia nuper exstincto.

CAPVT VI.

*Primus Sociorum in Occidentis Indiam aduentus.
 Nouem Socij in Florida insula necati.*

IN Orientis Indiam pridem Socij complures penetrarant; in Occidentis vero ad eam diem nemo. Igitur FRANCISCVS portam illic aperiri, Euangelique lucem, & veritatem incultis illis gentibus nostrorum opera inferri, ex quo familiam ducere coeperat, vehementer exoptabat. Missi primum Christi anno MD. LXVI. Di-

1566.

*Plato in Timaeo, & in Critia.
 Seneca in Medea act. 2.*

K 5 Sociis,

154 DE VITA FRANC. BORGIAE
Sociis, lustrabatq; dioecesim pedibus am-
bulans, boni nullum officium Pastoris
praetermittens. Eo ipso tempore Philippus
Rex Catholicus, datis ad FRANCISCVM
litteris, pro bona Societatis existimatione,
quattuor & viginti in Occidentis Indiam
mitti rogat: victui & cultui corporis in
itinere nihil defuturum, gratumque id
DEO, sibi, & incolis fore. Ut tam honesta,
piaque postulanti Regi satisfaceret FRAN-
CISCVS, misit primo electos e multis So-
cios: Petrum Martines, ex agro Turonio
regni Aragonij, Ioannem item Rogerium
sacerdotes, Franciscum Villaregium. Hi
A. D. v. Kal. Sextil. eo ipso anno Hispalensi
portu conscendentes, Floridam insulam
viij. Kal. Octob. tenuerunt. Petrus Marti-
nes classe exsiliens, terram simul attigit,
ut DEI verbum, Euangeliumque praedi-
caret, interit, ictus caput pertica ab inco-
lis, qui tum in littore agitabant, aduentum
Europaeorū prohibitori: mox semivivum
in mare proijciunt. Nimirum pro singulari
in DEVM pietatis studio hunc fructum re-
tulit, ut quod pridem operat, fidei testis,
vita decederet. Qui casus tantum abest, ut
ceteros in Europa Socios ab expeditione
deterruerit, ut etiam incitarit magis, quod
pro Christo mortem oppetere, & ipsi pari
studio

studio exoptarent. Igitur secundo post anno **CLD.LXVIII.** alia missio Sociorum **1568.** in eas ipsas oras instituta, quibus praefecit **FRANCISCVS** Ioannem Baptistam Seguram, quo se Ioanni Rogerio sacerdoti, qui superstes adhuc esset, eiusque sodali Villaregio coniungeret: qui Hauanam portum occupantes, in Floridam post penetrarant. Erat tum forte in comitatu Caci-cha quidam (sic enim Florida in insula principem virum appellare solent) quem Praefectus Petrus Menendes classe in Hispaniam adduxerat. Hic fidei Christianae rudimentis Catechumenus iam imbutus, & salutari baptismi lauacro tinctus, Ludouici nomen acceperat. Credebant fore, ut gentis suae, morumque gnarus, simul & linguae callens, commode Socios deduceret, viamque muniret: sed contra euenit. Baptista enim Segura septem adhibitis Sociis, Floridam saluus tenuit: reliqui in portu subliterunt, nanibusque exscensione facta, pedibus porro ingressi, duce viae Ludouico vsi, sine militum Hispanorum, qui se illis vltro comites dabant, praesidio. Supellectilem sacris procurandis, libellosque humeris gestant. Siltias, solaque loca, & paludes, pedibus emensos, com-
meatus iam defecerat: herbis itaque, &
radi-

156 DE VITA FRANC. BORGIAE
radicibus victitabant, cubabant sub dio:
Ludouico interim proditionem animo agi-
tante: cuius tandem patriam attigerunt,
procul admodum a mari sitam, a siluestri-
bus hominibus, iisque nude agentibus, ha-
bitatam. Socios ille in pago morari iubet,
seque exspectare, dum salutatis amicis,
redeat. Profectus igitur quinque passuum
millibus, ad diem dictam rediturum se pol-
licitus, cunctabatur: qui dies cum venisset,
quattuor item additis, diuturnae morae, &
solitudinis pertaesus Baptista, sacerdotem
cum fratre ad Ludouicum allegat. Hic
structis insidiis, (incertum, siue quia a fide
Christiana transfuga descuerat, seu quia
prodicionem pridem animo cogitarat) ar-
mata omni familia, Socios aggressus, in-
cautos summa perfidia necat. Postridie eius
diei vix illuxerat, ceteros Barbarum in
modum adoriuntur, & silenti nocte, duce
Ludouico, interimunt Socios, genibus ni-
xos, precibusque ad DEVM fulis, mortem
fortiter pro fide oppetentes. Exspoliant ca-
dauera Barbari: sacratis vestibus sese in-
duunt: illudunt, petulanterque insultant,
quasi rem magnam, contrucidatis inermi-
bus, & non repugnantibus, praestitissent.
Arculam mox tres aperiunt, thesauro in-
hiantes. Erant hic Biblia sacra, Missarum
officia,

officia, libelli pij, precum orbiculi, imagines, agni caelestis effigies, cilicia, & flagella: Religiosorum nimirum arma, quibus & carnem ipsi domant, & Daemonem fugant. CHRISTI item Cruci affixi imaginem continebat, quam simul curiose aspiciunt, exanimnes ceciderunt, humo afflicti, & mortui. Comites qui aderant, inopinata re perterriti, in fugam se, terga vertentes, dederunt. Quae quidam certa fide retulit, a se oculis inspecta, Hispanus adolescens, qui e classe Socios comitabatur: ideo non iugulatus, quod ad idola evertenda minime venisse, & tenera adhuc aetate cum esset, nihil metuendum, sed in vinculis habendum putarint. Occubere etiam Baptista Segura, Toletus Carpetanorum oriundus, morum probitate FRANCISCO gratiosus, Ludouicus item Quiros, sacerdotes. His aderant fratres, Gabriel Gomez, Petrus Linares, Sanctius Sauallius, Ioannes Baptista Mendes, Christophorus Rotondus: alter item Gabriel de Soliz. Eo ipso anno, ut ex Indicis litteris didici, ob eandem fidei constantiam Franciscus Lopez interfectus; dum e Cochinchensi Collegio Goam proficiscitur, a piratis Mauris captus, cum tribus Sociis: quodque raso vertice viderent, sacerdotem, quod res erat, diuina-

158 DE VITA FRANC. BORGIAE
 diuinarunt: ad fidei defectionem sollicitant: sic saluum fore & incolumem. Honores etiam pollicentur: precibus denique minas miscnt. Ille vero: *Ego ne vt CHRISTI castra deseram? non sinat ille DEVS, cui milito. Quodius potius supplicij genus subire stat sententia, quam a Christiana Religione nigrem.* Lancea itaque ilia confodiunt: ille ad Beatorum sedes abiit, feliciter. Alterum e Sociis captiuum abducunt: quid reliquis factum non competi. Eodem ipso anno, Socios iterum binos Oranum in Africam FRANCISCVS misit, Petrum Domenicum, & Hieronymum Mur: vtrumque Valentiae superstitem vidimus: Comites hi dati fratri germano, Petro Ludouico Borgiae, Magistro equitum Montefanorum, a Philippo Rege misso, vt eam Africae oram armis teneret, & militaribus copiis praefectet. Socij in hac statione incolis, & militibus sacra rite procurarunt.

CAPVT VII.

Socij Peru Indiarum prouinciam, & nouam Hispaniam ingressi.

1567. **E**ODEM ipso anno, qui est eius seculi septimus, & sexagesimus, alteris ad FRANCISCVM litteris petit Philippus Rex mitti Socios viginti in Peruanam Indiam,

Indiam, prouinciârum ad Occidentem longe maximam: quam in Sacris litteris Ophir, & Pinum etiam nominari quidam putant, Auri fodinis, & Salomonis Iudaeorum Regis commercio nobilem. Conscenderent igitur primo quoque tempore, collegiâque aedificarent, & domos, vti certis sedibus morati, Christianam Religionem propagarent, puerosque imbuerent optimis & moribus, & disciplinis. Postridie Kal. Nouemb. selecti de multis pauci, Luciferi fano (quem Baeticae portum *Sancti Lucar* hodie appellât) profecti Hieronymus Portillius Sociorum praefectus, Antonius Aluarus, Ludouicus Lopez, & Michael Fontanus sacerdotes. His additi Didacus Bracamontius, Ioannes Garcias languêlis, Franciscus Methymnaeus, & Petrus Loberus. Hi primi Socios in eas Peru oras duxerunt, ludosque studiorum aperuerunt: hodieque docentur ibi de superiore loco artes omnes futuro Theologo necessariae: incredibili fructu & inquilinorum Hispanorum, qui illic negotiantur, & neophytorum, qui CHRISTO iam nomen, suscepto Euangelio, dederunt. Quae res, simul Regis Catholici auribus, animoque grata accidit, alteram classe missionem institui iubet, profectique cum Praetore Francisco

*Gaffar
Barreira,
& Bon-
Aras Mont
Luzan.*

Toleto sacerdotes quinque, septemque alij Socij. Anno vero secundo, & septuagesimo, vndecimo Kal. Quinctil. in nouam, vt vocant, Hispaniam, quae regio nihil ambitu nostra minor est, opulentia sane maior, primi e Socijs traiecerunt quatuordecim, postulante eodem Rege Catholico: quorum eo libentius nomina adscripti, quod primi viam munierint, portarintque Euangelium, longe nunc, lateque fufum in Occidentis Indiam. Sociorum Praefectus Petrus Sanchius, doctor Theologus, qui pridem Complutensem Academiam rexe- rat, & publici doctoris personam sustinens, valere iussis titulis, & commodis, Societati se addixerat. Sacerdotes vero Didaci duo Lopez, & Fonseca: Petri item, Diaz, Concha, Bazan, & Camargus cognomen: reliqui sacris nondum initiati: Ioannes complures, his cognominibus, Sanchius, Mercatus, Curielius, & Matillus: Bartholomaeus: item Lariosus, Lupius, Nauarrus, Martinus Gonzales. Haec in Peru Pro- uincia; nuperque detecto orbe, FRANCISCO Generali Praeposito praeclare gesta: nec minus in Europa Societatis incrementum fuisse, nunc ostendam.

CAPVT VIII.

*Poloniae Rex Societatem Regno accipit: Collegium
Pultoniae exstruitur.*

APVD Sarmatas, superflite etiamnum
Iacobo Layne, inchoatum Sociis col-
legium, sumptu, & auspiciis Stanislai Hofij,
Praefulis Varmienfis, Bransberga in vrbe,
eius dioecesis, magno prouinciae Prussiae,
quae ad Polonos attinet, emolumento. Hic
Episcopus, ob singularem cum pietate
coniunctam doctrinam, in Cardinalium
urbis Romae Collegium adoptatus, Syno-
do Tridentinae non interfuit solum, sed &
Legatus praefuit. Dimisso itaque Concilio,
insequenti anno quarto, & sexagesimo, ob 1564.
praeclare in Concilio nauatam a Sociis
Layne, & Salmerone operam, Societatem
acciuir, amplexusque est peramanter. Si-
gismundus vero, qui tum Poloniae Regnum
tenebat, animi dubius erat, quid Societate
faceret: qua de sinistros in vulgus rumores
sparserant, vt solent haeretici, in circulis,
& conciliabulis; famosis ad haec libellis.
Et vero ita nunc comparatum est, vt in
aulis Principes verum non audiant, vbi
assentatorum, & parasitorum (quos palatii
forices, tineasque Licinius Imperator ap-
pellabat) plena sint omnia. Tandem vero

L Fran-

*Sex. Aure-
lius Victor
in vita Con-
stantini.*

Francisci Comendonis opera (qui Apostolicae sedis Nuncius in Polonia, post etiam purpuratus est Patribus adscriptus) Rex metu liberatus est, honorifica de Sociis praedicatione: necessarios cum rebus publicis omnibus, tum iis potissimum exsistere, quae temporum vitio sectarum lae, & opinionum monstris infectae sint. Catholicos enim confirmant: aduersarios refellunt: incolarum denique liberis pie, honesteque educandis mirifice profunt: qui cum ciuitatum sint Seminaria, in eius actus institutione posita videri omnia, spemque fidam constituendi optimi ciuitatis status, & quod rei caput est, Religionis maiorum. His sermonibus, ut a pio viro profectis, assensus Rex, animoque crectus, & rei diligentius veritate explorata, Vilnense Gymnasium vniuersum Societati attribueri instituit: ut sectariorum, quae tum pestis ibi grassari coeperat, audaciam, seditiones, atque tumultus infringeret. Pius IV. Pont. Socios eo mitti, Rege postulante, iubet. At Vilnae Palatinus vir quidam, domi nobilis, & potens, sed Ariana lae aspersus, arma contra tulit; nec prius deposuit, quam victus, more maiorum, poenas dedit. Pacis itaque tempus in bellum, secessionemque vertit, resque de Vilnensi Gymna-

Gymnasio dilata est: cuius in locum Pul-
 touiae, quae Prouinciae Mazouiae regni
 Poloniae ampla vrbs est, nouum Colle-
 gium Sociis institutum, bona cum Regis
 venia, qui regis comitiis honorifico diplo-
 mate, quod in manibus est, Societatem
 ornauit. Anno sequenti Vilnae Collegium 1565.
 institutum: mox & Iaroslauiae: deinde
 Posnauiiae. Qua tempestate parebant vni
 Prouinciali Praefecto Austriae: qui statis
 anni temporibus ea collegia iustrabat: ve-
 rum quod vasta ea Regio obiri commode
 non posset, crescente indies Collegiorum,
 collegiarumq; numero, Poloniae regnum
 Prouincia facta. Accesserat enim Colle-
 gium ad ea, quae in Moscouiae finibus sita,
 proxime recensui, & Rigense in Liuania.

CAPVT IX.

Varia item variis in Prouinciis constructa Collegia.

APVD Hispanos item Collegium in
 Baetica Marchenae in oppido exci-
 tari coeptum a nobilissima matrona Maria
 Toletana, vxore Ludouici Poncij Leonij,
 Ducis Arcos. erat eadē soror Antonij Cor-
 dubae, qui Societati pridem se addixerat.
 Tanto igitur studio hoc agebat, vt euoca-
 tos Socios suorum commodo colligeret,
 vt aedificando Collegio mundum etiam

164 DE VITA FRANC. BORGIAE
muliebrem omnem venderet, redactamque
pecuniam alendis Sociis aedificioque im-
penderet. Templum ibi satis magnifice
conditum, domusque ampla: in qua, quia
multorum capax, Baeticae provinciae Con-
uentus Sociorum tertio quoque anno ha-
bitus saepenumero est: in gratiam Rode-
rici Poncij Leonij, & Terefae Zunigae
coniugium, Ducumque Arcos: qui veluti a
maioribus relictam in DEVM pietatem,
Sociisque studium, cum ipsa haereditate
adiisse videntur. Hoc ipso tempore Toleti
Carpetanorum, Sociorum coetus, e Col-
legij iure, in domus professae formam
transiit. Proximo anno Pintiae Vaccaeo-
rum ex Collegio, temploque S. Antonij,
domus item Professorum Sociorum con-
stituta: Collegis ad D. Stephani portam
migrantibus, quod antea Ambrosij Colle-
gium dictum, coemptis aedibus beneficentia
nobilis matronae Maioris Biueruae. An-
no post secuto, in Carpetanis, Carauaccae
in oppido Michael Reynus, vir opibus cla-
rus, pro singulari in Socios studio, bona
omnia testamento legauit Collegio Sociis
exaedificando: hoc addito elogio mode-
stiae pleno: *Si quis tantundem adderet, & aedifici-
opus faceret, fundatoris se nomen, iusque ei conce-
dero.* In ea ipsa regione, anno insequenti
Segurac

1567.

1568.

1569.

Seguræ montium, hodie *De la Sierra* indigenæ vocant, Christophorus Rodericus Moya, duabus virginibus Catherina Diaz, & Francisca Auiles, ex se natis consentientibus, sua item liberaliter Sociis assignavit: eo potissimum consilio, vt Collegio exstructo, ea ora satis inculta, litteris coleretur simul & moribus. Et hæc quidem tunc in Hispania gesta accepimus.

In Gallia conditum Auenione Collegium: quæ eius regni vrbs est Pontificia. Anno quincto, & sexagesimo, Virodunum 1565.
Socij in Collegium, tanquam in coloniam, primum missi; euocante eius vrbs Episcopo, e familia Praemonstratensi. Cambericnse item Collegium inchoatum: quæ vrbs metropolis est Allobrogû. In Austria Prouincia iacta tum fundamenta Collegij Olomucensis, in Moravia regione, sumptibus Doctoris Guilielmi, qui Praesul eam tenebat. Anno proximo Spiram Nemetum 1566.
Rhenana in prouincia, quam tunc Hieronymus Natalis obibat, euocati primum Socij beneuolentia, & amore nobilis, insignisque Collegij Canoniorum: in primis auctoritate pij, ac nobilis viri Andreae ab Oberstein, Ecclesiae Cathedralis, vt vocant, Decani. Hic vir ad generis claritatem tanta est grauitate, pietate, ac virtute, vt

166 DE VITA FRANC. BORGIAE
merito lumen, & exemplū Ecclesiasticæ
disciplinae dici possit. Cumque tempo-
rum, ac locorum angustiis tam pio desi-
derio remora obijceretur, cuius tamen
sententia, vt, quamuis pauci, ac tenuiter,
alerentur tamen nostri. Sed fundata So-
cietas piorum liberalitate nonnihil creuit,
tantumque sua opera domi, forisque præ-
stitit, quantum ab optimo quoque potuit
exspectari. Neque hic stetit honorati il-
lius, ac nobilis Canonorum Collegij
officiū. Vrbe enim pellendi Socij cum
essent eorum opera, qui deprauatarum
opinionum aestu abrepti in alia omnia dis-
cesserunt, intercessere illi, inprimisque
honorandus, ac nobilis, quem dixi, Deca-
nus, contraque nixi, Maximiliani etiam
Caesaris auctoritate peruicerunt. Quin &
membris additis amplificare domum, quo
maior indies seges spiritalibus exercitatio-
nibus colligatur, student. Herbipoli, in ea
ipsa Prouincia, anno millesimo quingente-
simo sexagesimo septimo, Fredericus Her-
bipolitanus Episcopus, accitis ex Italia So-
cijs, vacuum monasterium Beatae Agnetis
attribuit: qualia multa in Germania coc-
nobia, pro dolor, videas. In Turolensi co-
mitatu biennio post, conditum Collegium
Halense, auspicijs, & pietate Augustarum
filia-

filiarum Ferdinandi Caesaris, Magdale-
 nae, & Helenae e gente Austriaca: quae se
 virgines D E O deuouerant, eoque se ab-
 diderant, Sociis, tanquam pietatis admini-
 stris, vtae perhumaniter. Bona item cum
 venia Subalpini Reguli, Augustae Tauri-
 norum, quae metropolis Allobrogum est,
 vir locuples Collegium Sociis aedificat: in-
 choatum quidem anno CIO. IO. LXIV.
 ante quam FRANCISCVS Praeposi-
 tus generalis crearetur; sed triennio post
 profecti Socij, & in possessionem legibus
 missi. Brixiae item, quae Venetae ditionis
 vrbs est, e paruis principiis magnum breui
 Societas sumpsit incrementum. Sacerdos
 enim Brixienlis domi nobilis, Sociis pri-
 dem vsus familiariter, (quibus etiam ad-
 scriptus, vt optabat, fuisset, nisi valetudine
 incommoda vsus foret) communia cum
 Sociis officia exercere: aures paenitentibus
 dare, hortari ad pietatem, aegrotos inuisi-
 re, cetera id genus exsequi. Aseclas, vt
 fit, mox reperit ad triginta, qui vni illi re-
 uerenter parebant, nullis tamen Religio-
 forum hominum votis astricti. Res item
 publica Brixienlis duo iis templa attribuit,
 D. Antonij alterum, alterum Calera no-
 mine. Verum disciplinis non satis excul-
 tis, & idcirco de superiori loco concionari

168 DE VITA FRANC. BORGIAE
prohibitis, optimum visum omnibus, So-
cietati se adiungere: bonis etiam Fortunae
in commune collatis. FRANCISCUS non
inuitus accepit; quin & DEO gratias egit,
quod tantam, tamque breui tempore mel-
liorem, iis in locis, quibus maxime opus esset,
attulisset. In ea ipsa prouincia tironum do-
mus Societatis Nouillariae, Comitum eius
ditionis beneficio, a fundamentis eo ipso
nono, & sexagesimo anno excitata.

1569.

CAPVT X.

*Socij vndequadraginta in Brasiliam Indiae profi-
ciscentes ab haereticis interempti.*

NEC vero Collegiū duntaxat propa-
gata Societas, nec Europae finibus
circumscripta; in Indiam iterum profecta
est, & loca illa solitudine vasta, barbaric,
& immanitate inculta, fuso sanguine irri-
gavit. Vt enim recens planta agris infixā,
aqua rigari solet ab agricolis, donec altas
egerit radices, tum ventos contra, atque
tempestates immota consistit; sic & nas-
centem DEVS Ecclesiam martyrum san-
guine, admirandisque operibus fouit, dum
adolesceret; vt corroborata aduersus ty-
rannorum vim, haereticorumque insidias,
duraret. Scitum illud Tertulliani, Mar-
tyrum sanguinem semen esse Christiano-
rum.

rum. *Plures, inquit, efficiuntur, quoties metimur a* *Apologetico*
tybis. Semen est sanguis Christianorum *Excursus.*
 id verum esse nostra tempestate declara-
 uit, cum Socij in vltimas vsque Indiarum
 terras Euangelium intulere. Accipite nunc
 breui vndequadraginta Sociorum necem,
 dum in Brasiliam, fidei propagandae, quae
 Occidentis Indiae pars est ampla, & po-
 tens, proficiscuntur. Miserat FRANCIS-
 CVS Portu Calensi eam in oram Igna-
 tium Azeuedum Lusitanum, vt genere, sic
 & pietate insignem; vt Sociorum illic obi-
 ret Collegia, quaeque opus essent, ampli-
 ficando regno CHRISTI, & Euangelicae
 praedicationi, diligenter inspiceret. Qua
 in re fidem, industriamque facile omnibus
 probavit: cuius vt ratio FRANCISCO,
 tanquam Societatis capiti, constaret, Ro-
 mam versus proficiscitur. Hic segetem
 quidem magnam esse bene narrat, & ad-
 messem albam, operarios vero paucos. Igi-
 tur FRANCISCVS iubet provinciae illius
 praefectum eo redire, & ex Hispania co-
 mites colligere, ac trajcere in Indiam, qui
 se sponte offerrent. Permissum item tiro-
 nes aliquot Societatis candidatos, qui ad
 eam se expeditionem vltro darent, in So-
 cietatem transcriberet, secumque duceret.
 Compertum enim adolescentes pietati ad-

170 DE VITA FRANC. BORGIAE
dictos, linguis perdiscendis aptiores: caeli
item, solique genio, & alimentis melius
affluere. Collectis igitur ad vnde septua-
ginta Sociis, tribus eos nauibus diuisit,
quod vna omnes simul vehi, incommo-
dum videretur. Quattuor supra quadra-
ginta secum Ignatius praetoriae imposuit.
Alteram Petrus Dias sacerdos cum aliquot
Sociis conscendit: tertiam item reliqua
Classi, septem onerariis nauibus intru-
ctae, praerat Ludouicus Vasconcelus,
nobilis Lusitanus, manu promptus, & stre-
nuus, cum imperio in Brasiliam missus:
laetus vehementer tot, tantorumque So-
ciorum contubernio. Illic enim quiescere, non
fecus atque in Collegiis, & amicis agita-
bant. Domesticas pietatis exercitationes,
orandi, seipsos excutiendi, & legendi reli-
giose seruabant: ad nauales Socios, nau-
tasque, & milites, is quoque fructus redun-
dauit. Informati enim ad pietatem: sinistris
verbis abstinere iussi sunt: libri item impu-
dici, & otiosae fabulae manibus excussae;
pro his pij libelli repositi, & piaculares or-
biculi, & Agni caelestis effigies. Ventum
tandem est in Materiam Insulam. Hic praet-
oria nauis, quam Ignatius conscenderat,
ab aliis deflexit, Palmamque in Insulam,
vnam e Fortunatis, cucurrit. Discessuros
primum

primum ad se Ignatius Socios vocat, auguratusque, quod euenit, fore; vt in haereticorum Piratarum manus incidere, optionem omnibus dedit, vt si quis ex eo numero mortem pro CHRISTO oppetere decrederet, in Materia Insula maneret. Qui constantes perdurarent, Sacramentis Ecclesiae muniti, sese morti compararent. Quattuor dumtaxat cesserunt metu, non satis ad mortem parati. Quadraginta confessione rite expiati, sumptoque pane caelesti, peruigilio Principum Apostolorum, ministrante Ignatio, qui & Agni cereas imagines, Sanctorumque reliquias, Roma allatas, diuisit, hilares conscendunt: amplexi inter se alios, qui cum Petro Dias altera naui uehebantur: quasi praefagientes fore, vt postremum inter se completerentur. Fortunatis iam insulis digressis, vnus, & frequens de martyrio sermo erat, vt eam mortem votis exoptasse viderentur: vt hoc tanquam ceuomate prouecti Socij, non procul Palmensi portu conspecti quinque piratici myoparones, quos Iacobus Soria nobilis pirata ductabat: qui Calviniana labe aspersus, in Catholicos infestissimo odio incurrebat. Rostrata statim inuectus accurrit, armata probe omni genere tormentorum aeneorum. Ignatius vero,

vero, quod animo praefagisset, suggerente
 DEO, verum esse mortis periculum com-
 perit. Adhortatus itaque ad pugnam om-
 nes, constantiamque vectores, victores
 fore pollicetur, siue morte occumberent
 ab haereticis trucidati, siue vincerent ho-
 stes. Imaginem itaque B. Virginis Roma
 allatam ea forma, qua S. Lucas pinxisse
 creditur, manum tenens, ad Sociosque con-
 uersus, (qui Sanctorum litanias cum lacry-
 mis recitabant, opemque diuinam, mor-
 tem oppetere parati, implorabant) sic forti
 animo postremum appellat. *Hodie omnes,
 fratres dilectissimi, ita mihi cor salite, vita migrabi-
 mus, diuinisque in caelo epulis persruemur cum*
CHRISTO, & B. VIRGINE, ceterisque cae-
 lestibus. Praeclarum certe nobiscum agetur, caeli,
 quam Brasiliae portum tenentibus. Oratori itaque
 intenti, ad mortem nos comparemus, quando hunc
 nobis postremum illuxisse diem credo. Interea praec-
 toriam Lusitanam pirata oppugnata, non
 tamen suorum sine sanguine, inuadit: co-
 gnito Iesuitas (sic enim nostros plerique
 vocant) nauis portari, ad unum omnes con-
 trucidari iubet. *Pereant, inquit, pereant Papi-
 stae, qui falsam Brasiliae doctrinam important.*
 Quamuis paulo ante sacerdotibus, & B.
 Francisci monachis captis, vitam condon-
 nasset, (sic enim Piratae loquuntur, quoties
 a caede

a caede temperant, quam per vim, nefasq;
grassando inferre possent) Socius tamen
minime pepercit, licet tironibus adhuc
plerisque, & adolescentibus. Propius cum
accessisset, vocem intendens: *Præcipitentur,*
inquit, *in mare omnes illi Iesuitae, Papistae, hostes*
nostri acerrimi. Nec mora: milites duci non
dissimiles, & haeretici, Socios inuadunt,
tritis vestibus exspoliant, vulnera pugioni-
bus infligunt, iis primum qui raso vertice
sacerdotes agnosceretur. Plerique in mare
praecipites dati, brachiis manibusque, ne
qua enatandi spes esset, truncatis. Ignarius,
quod animum singulis adderet hortando,
& urgendo, in capite vulnus accipit, vt
fissum dissiliret. Hic immotus mortem ope-
riens, tribus confossus lanceis vociferando
cadit. *Testes, inquit, appello mortales, & Angelos,*
me pro fidei Catholicae Romanae professione occum-
bere: a qua ne latum quidem vnguem resiliendum
puto. Sociosque respiciens: *Filioli,* inquit,
mortem ne expanseate. Imaginem Deiparae
manibus eripere haeretici frustra conati
sunt. Benedictus Castrus, imaginem & ipse
CHRISTI de Cruce pendentis, dextera
praefrens, tribus glandibus ictus nondum
concidit. Igitur ferro punctim, caesimque
confodiunt, & semiuivum naui deturbant.
Emmanuelem item Alvarum in facie vul-
nerant,

174 DE VITA FRANC. BORGIAE
nerant, tabulato affigunt, brachia, curaque
confringunt, ossa collidunt: utque lentius,
& diuturnius mortis genus esset, extin-
ctum nolunt. Mox animam agens in mari
fluctus praeceps datus. Ceteris ad imagi-
nem genibus flexis, in rabiem acti haereti-
ci, gladiatorum capulos capiti Blasij Ribe-
rae illidunt. Quo ex vulnere consternatus,
perit. Petro vero Fonsecae miles os pu-
gione confodit, maxillamque solvens in-
terimit. Didacū Andradam presbyterum,
qui Ignatio succenturiatus erat, confellio-
nibus aures dantem, Sociosque hortantem,
pugionibus confossum in pelagus praecipit-
tant: cum diceret: *Pugnemus, Socj, fortiter,
sanguinis prodigi: CHRISTI enim sanguine
redempti sumus.* Haec dum strages fieret, lau-
guebant ex morbo, taedioque navigationis
Gregorius Scribanus, & Alvarus Mendez.
fallere itaque, & latere potuissent aegroti,
si animo libitum fuisset. At occasionem,
palmamque martyrij minime praetermit-
tendam rati, in pedes ultro defiliunt, inie-
ctaque veste seminudos se, iugulumque offe-
runt. Simon a Costa, quod corporis digni-
tate, generis quandam nobilitatem prae se
ferret, archipiratae a militibus oblatus,
interrogatusque a Soria, Iesuita ne esset?
quamvis inficiando effugere, & dilabi po-
tuisset,

tuisset, mori tamen, licet nuper admodum Societati nomen dedisset, pro Religione maiorum maluit, quam desertor videri. Indignatus pirata in oculis iugulari, & in mare proijci praecepit. Nouem igitur, & triginta Soeij sic occubuere, feliciter, Idib. Quint. anni CLO. IO. LXX. Singulorum nomina recensēbo. Ignatius Azeuerus Prouinciae praefectus, Didacus Andrada, Antonius Suarez, Benedictus Castrus, Ioannes Ferdinandus Olyssiponenſis, Franciscus Aluarus Couillius, Dominicus Ferdinandes, Emmanuel Aluarus, Ioannes Mayorga Aragonius, Alfonsus Vaena Tolletanus, Gonzalus Henricus Diaconus, Ioannes Ferdinandus Bracarenſis, Alexius Delgadus, Ludouicus Correa Eborensis, Emmanuel Rodericus Alcorchetius, Simon Lopez, Emmanuel Ferdinandes, Aluarus Mendez, Petrus Munnos, Franciscus Magalunius, Nicolaus Dinyus Brigantinus, Ga'par Aluarus, Blasius Ribera Bracarenſis, Antonius Ferdinandus Montis Maioris, Emmanuel Pachecus, Petrus Pontauereus, Simon a Costa, Andreas Gonzalvus Vianius, Amatus Vasquius, Didacus Perez Miscus, Ioannes Baëza, Marcus Caldera, Antonius Correa Portuentis, Ferdinandus Sanches Castellanus, Gregorius Scriba-

Scribanus Logrunensis, Franciscus Perez Godoi Torrichius, Ioannes Zaureus Tolctanus, Ioannes S. Martini Illescanus, Stephanus Zuraire Cantaber: qui simplicitate morum, & candore singulari cum esset, Placentia Hispaniae digressurus, sacerdoti nostro: *Lacto, inquit, proficiscor animo, certus de martyrio.* Interrogatusque, vnde tam constanter id assereret: a DEO, qui ipsa Veritas est, reuelatum sibi respondit. Vnus Ioannes Sanchius periculum sic euasit. Dum vetores a Sociis pirata separat, & manus cuiusque, vestesque contemplatur, hunc vt pannosum, manibusq; callofis intuitus: *Tunc, inquit, coquus es Iesuitarum?* Affirmavit ille nihil perterritus: tamen quod iuuenis admodum esset, breuiorique veste incederet, & sibi coquendo vsui fore putarent, lanienae eripitur: delatusque cum illis in Aquitaniam: mox in fugam se domum versus dedit: DEO nimirum ita iubente, vt maiore fide, tanquam oculatus testis, rem gestam referret: quamquam non defuere & alij, qui fuga elapsi, eadem enarrant. Verum ne integro quadraginta Sociorum numero vnus deesset, DEI benignitate, veluti Felici olim Martyri Adauetus quidam, qui in Ioannis Sanchij locum successit, eiusdem paene nomé induit, Sanctus Ioannes

Ioannes vulgo appellatus, classis Lusitaniae Praefecti cognatus. Hic Sociis adscriptus non erat ab Ignatio: optabat tamen candidatus vehementer: quare ab illius latere nunquam discessit, Socios in omnibus piis exercitationibus imitatus, cum orando, tum meditando assidue. Hic ad caedem similiter destinatus, nihil tergiversatus, emori maluit, quam ut salutis aeternae opportunitatem amisisse videretur. Iugulatus itaque, & in mare deturbatus. Sic & quadraginta Martyribus, Sebaste, sub Imp. *9. Martij.* Licinio, quos Basilius, eiusque frater Nysenus Gregorius, disertis sermonibus laudarunt, accessit vnus satellitum, custodiae adhibitus: ne quadraginta coronis in caelo spectatis vna deesset. Vectores hic omnes Soria liberos abire permisit, exspoliasse contentus: in Socios vero saeuit, non exspolians solum, verum etiam innocentes trucidans: quod & a puero haereticam immanitatem imbibisset. Ingenium enim Sectariorum est, eorum praesertim, qui se Calvinianos, & Puritanos iactant, ut in pios omnes Catholicos grassentur.

CAPVT XI.

Duodecim rursum Socij ab haereticis iugulati.

NEC ceteri huius nauigationis Socij a caede, periculisq; immunes fuerunt: qui Petrum Diaz sacerdotem secuti, Materia in insula remanserant. Omitto caecia longae nauigationis, quindecim amplius mensium, atque pericula: de exitu agamus. Ad insulas maris Atlantici delati Badouentum, hinc ad S. Dominicum, mox Cubam, variis, foedisque iactati tempestatibus, ad Tertiam insulam tandem appellunt. Hic iactis anchoris, quatuordecim Socij, qui Petro Diaz commissi fuerant, conscenderunt praetoriam Ludouici Vasconceli. Is ceteras naues exarmatas relinquere coactus, vt male compactas, rimasque agentes, quod plerique aut fuga dilapsi essent vectores, aut morte obita desiderarentur, vnam instruxit, oramque soluit Tercera, in Brasiliam versus, postridie Nonas Septemb. anno CLD. ID. LXXI. Octiduum fere ventis ex voto spirantibus, longiusque prouectis, apparent vela myoparonum quinque. Ex his quattuor Gallus ducebat Ioannes Cadouilius, haeretica perfidia, & animo in Socios, piisque omnes, Iacobo Soria nihilo inferior. Vna Britanni piratae erant.

erant. Ludouicus, vt erat nauigandi peritus, cognito, id quod erat, periclitari omnes, ad pugnam hortatur: signoque dato classicum cani, arma expediri iubet, & in verba sua sacramento adigit: vt se quique, Fidem, Religionemque maiorum, armis ab haereticorum incurſu tueatur. Socij quoque blandis verbis ſuadent, ſi feliciter in hoſtem pugnare vellent, cum DEO prius in gratiam rite conſeſſi redirent, a quo auxilium ſperare iuberentur. Primus Ludouicus paruit, mox Nauarchus, ceterique ordine milites: datumque tempus ſui colligendi. Nox enim, & tenebrae pugnam impediabant. Poſtridie eius diei vix dum illuxerat, praetoriam grauer myoparonibus oppugnant, cinguntque obſidione. Obſiſtunt fortiter Luſitani, glandes mittunt; globos, & lapides in hoſtem iaciunt, manus conſerunt, vi geritur res: vt multo ſanguine ſteterit victoria, interemptis aliquot piratis. Coruis tandem nauem comprehenſam conſcendunt, captamque inuadunt. Ludouicus fortiffimi Ducis functus officio, qua hortando, qua pugnando, binis plumbeis glandibus ictus, vulneribusque cominus conſoſſus, concidit. Irrumpunt hoſtes magna vi: ignotum exuunt, praecipitantque in mare. Reliqui vectores, ho-

180 DE VITA FRANC. BORGIAE
stium potiti sunt. Mox cellam ingressi,
Franciscum Castrium, sacerdotem, qui
Nauarcho e vulnere animam agenti ad-
erat, auresque confitenti dabat, reperitum,
multis ferri ictibus confodiunt, rabie agi-
tati: quod Paenitentiae Sacramentum in-
festo animo excordes oderint. Petrum
item Diaz iisdem occupatum officis, qui
ad Castrium collegam laborantem aduo-
larat, cum Gaspare Goezio admodum ado-
lescente, qui a senis latere non discedebat,
immaniter iugulant. Undecim, qui resti-
terant, Socij, inter se hortari, animosque
addere, ad fortiter pro CHRISTI nomine,
& orthodoxa fide occumbendum. Rapti
igitur pugnis, vulneribus, & contumeliis
affecti innumeris, tandem vincis post ter-
ga manibus, cellulae inclusi, addita etiam
militum custodia. Michaellem Aragonium,
quod accepto secundum brachium vulne-
re, dum vincula nectuntur arctius, inge-
muisset, apprehensum, vna cum Francisco
Paulo, qui latus claudebat, in altum detur-
bant. Nouem superstites noctem in vincu-
lis agunt, eorumque aures flagellant inte-
rim contumeliis, blasphemisq; in DEVM,
eiusque sponsam Ecclesiam. Lucescebat
iam, primaeque preces haereticorum in
auroa fusae, vt morti Socios addicerent,
tanquam

tanquam suos, vt pleno ore pronuncia-
 bant, hostes lesutas. Igitur indicta causa,
 lataque mortis sententia, antennis primum
 suspendere constituerant: post, avaritia
 ducti, quod magnam auri vim e Lusitania
 portari, templis in Brasilia aedificandis,
 putarent, cunctandum rati: vbi nihil re-
 pertum, hiantes, ac praedae spe decepti,
 immani, & plusquam barbara crudelitate
 innoxios pulant, calcibus petunt, pedibus
 humi conculcant: canes adhaec, latrones,
 Papistas, DEIQUE hostes nominant. Socij
 vero, sicut oues ad lanienam ducti, ne
 verbum quidem contra hircere, sed pa-
 tienter ferre. In altum tandem praecipiti-
 tantur. Duo natandi ignari, fluctibus ilico
 merguntur, quinque natandi periti invicem
 adhortantes, iuuantesque, aliquandiu dura-
 runt. illa tandem oratione ad DEVM iusa,
Tibi sola peccavi, tres fundum petierunt. Dida- *Psal. 50.*
 cus vero Ferdinandus, scapha piscatoria
 adnatando exceptus, naufragium euasit.
 Sebastianus Lopez, & ipse conspecto in
 obscura nocte lumine, nauigium accessit,
 sed frustra fuit: verbis contumeliosis ab
 haereticis acceptus, & in malam rem abire
 iussus; vt sunt haereticorum ingenia: re-
 ceptus alia tandem nauicula, hominis paul-
 lo humanioris, & angulo, vesteque tectus.

Hi rem, uti gesta est, oculis inspectam nar-
 rarunt, periculis defuncti. Nomina vero
 duodecim Sociorum ex Annalibus recen-
 sebo. Sacerdotes quidem duo gregem du-
 cebant: Petrus Diaz, & Franciscus Castrus.
 Fratres vero, Altonsus Ferdinandus, Ga-
 spar Goes, Andreas Pais, Ioannes Aluarus,
 Petrus Diaz, alter Ferdinandus Aluarus,
 Michael Aragonius, Franciscus Paulus,
 Petrus Ferdinandus, & Didacus Gondi-
 saluus. Neque hic furor substitit, atque
 immanitas. Nam & in DEVM, Diuosque
 impij, non contenti Socios feris obiecisse,
 monstrisque marinis, reliquias etiam om-
 nes Sanctorum, & imagines, cereasque
 Agni caelestis effigies, & piaculares orbi-
 culos in fluctus spargunt, atque dissemi-
 nant: quibus adminiculis Socij barbaras
 illas, & incultas Brasiliae gentes, delinire,
 & ad CHRISTVM allicere cupiebant.
 Quorum excessum idcirco retuli copio-
 sius, cum ut consolationi mors sit piorum,
 & exemplum superstitionibus existet: tum ut
 fidem maiorum hodieque etiam sanguine,
 qui clamat ad DEVM, ut sanguis Abel,
 stabiliri, quisquis haec leget, vel audiet,
 intelligat. Interim FRANCISCVS, ut ubi
 de digressi sumus, eodem reuertamur, ac-
 cepto hoc tristi nuncio, mortem Sociorum
 grati-

gratulatus, qui fortiter, constanterque occubuisse, Indorum vicem miseratus est, qui talibus verbis ministris, haereticorum opera, ac beneficio, privati essent. Sanguinem itaque fufum DEO acceptum libens referre, venerantque precari, eundem sibi, ceterisque Sociis animum, mentemque daret. Felices etiam saepe numero appellavit, qui bona, caput, omnia denique CHRISTO impendentes, hinc emigrassent, vitaeque miserae calamitates effugissent, feliciter.

CAPVT XII.

Collegia Societatis passim aedificata.

ET hi quidem Socij sanguine viam sibi ad immortalitatem munierunt: eorum caedes adeo alios non deterruit, vt plures etiam in dies Socij id ipsum votis expeterent. Nec Sociorum duntaxat numerus creuit, sed & Collegiorum magna eo ipso tempore facta accessio est. Nos ordine pleraque, locorum & temporum, quoad eius fieri potest, habita ratione referemus. Igitur apud Lusitanos, vt ab vltimis terrae finibus auspiciemur, Reges illi singulari in Societatem studio, & beneuolentia, (quam & recens ortam munifice complexi sunt, & e patrio solo, Indiarum in remotas re-

184 DE VITA FRANC. BORGIAE
giones transfulerunt) insulis Martiae, &
Tertiae Collegia Sociorum, magno insu-
lanorum commodo, excitauerunt. Optabant
enim pij Reges non tam suum, quam
CHRISTI Regnum proferre: suoque, de-
pulsis iam errorum tenebris, Christianae
Religionis praeceptis imbui, vnaque cum
nutricis lacte imbibere pietatem. Anno
itaque opinor CLO. IO. LXX. in Mate-
riam Rector cum Sociis aliquot consecen-
dit Emmanuel Sequeyra. Angram vero,
quae metropolis est vnius insularum Ter-
tiae, primus proficiscitur Ludouicus Va-
sconcelus. Rex e publico stipendium alen-
dis Sociis, quod satis esset, assignauit.

1570.
Eo ipso tempore in Baetica Collegium
Baëzanum his ortum principijs. Eluira
Auila, matrona nobilis, testamento sua
legauit alendis Sociis. His accessit, Collegij
S. Iacobi, a Compostellano diuersi, reditus,
quod a Didaco Carillo Carnacalio non sa-
tis fundatum, non habitabatur. Patrono-
rum itaque voluntate, vt vltima testatoris
rata voluntas esset, Pontifex supplici libello
rogatus, Societati attribuit. In Toletana
Prouincia per idem tempus Huertense Col-
legium habitari coeptum, triennio quidem
ante inchoatum: quo anno Stephanus Or-
tizus, Sacerdos diues, patrique commodi
in gri-

in primis studiosus, moriens sua, Sociorum
 alimento, incolarum beneficio, reliquerat.
 Apud Siculos item Calataerone (id oppi-
 dum insulae umbilicum tenet, opulentia
 clarum, & frugum messe) Socij acciti do-
 micilium habere coeperunt, & ex aerario
 ali, fructum animarum tanquam manipu-
 los relaturi. Redeo in Hispaniam; in Ca-
 stellana prouincia, Legionense Collegium
 instituit, dotauitque Ioannes Sancti Aemi-
 liani cognomento, eius urbis Episcopus,
 singulari vir & castimonia, & vitae au-
 steritate. Propositum enim Praesuli inno-
 centissimo, ex Tridentinae Synodi iussu,
 egenos alumnos ad Sacerdotij dignitatem
 informare, qui iam natu grandiores, in
 Domini vinea colenda, laboris in partem
 venirent. Quae spes cum non fefellit. Dicitur
 enim vix potest quanto studio, sopita illis
 locis ingenia, extinctosque igniculos, So-
 cij docendo, & concionando, excitarint.
 Malacitanum Collegium Baeticae Pro-
 uinciae, eo ipso anno coeptum, liberalitate
 Francisci Blanci, Episcopi. Hic olim Ori-
 tanus Episcopus, Montis regalis Colle-
 gium Sociorum Prouinciae Castellanae,
 alimentis auxerat: nec his contentus fuit.
 Archiepiscopus enim creatus Compostel-
 lanus, Socius ibidem domum sua pecunia

186 DE VITA FRANC. BORGIAE
exaedificauit : Sociosque qui Salmanticae
in sacra studia incumberent, liberaliter fo-
uit. Vetus nimirum Sociorum patronus, ex
quo Tridentino e Concilio in Hispaniam
Episcopus reuertit. Villagarziensis domus
Tirones Socios informat, perficit vetera-
nos. Hanc nobilis, vereque generosa ma-
trona Magdalena Vlloa, a fundamentis
ingenti sumptu aedificandam curauit: par-
tim auctoritatem secuta coniugis morien-
tis, Ludouici Quixadae, qui Praeses Indici
Senatus, dum vixit, fuit, & a consiliis inti-
mis Philippo Regi Catholico, eiusque op-
pidi dominus: partim vt incolarum liberos
optimis disciplinis, Sociorum opera, mo-
ribusque imbueret. Id quidem vltimum
Collegium FRANCISCVS in Hispanica
protectione, qua de infra dicetur commo-
dius, admisit, probauitque. Illa vero matro-
na, summo pietatis studio, alterum Oue-
tense Collegium Sociis exstrui iussit: eo
solum consilio, quod omnem illam Astu-
rum regionem cultura, litterisque indi-
gere audiuisset. FRANCISCVS in ea ipsa
Hispanica legatione, anno, qui fuit ei vlti-
mus, CIO. IO. & LXXII. in Gallia, Bur-
digalense Collegium ciuitatis sumptibus
exstrui permisit, Sociosque missurum se
recepit. Alterum item Niuernense, bene-
ficio

ficio coeptum Ludouici Gonzagae, eius
ditionis Reguli. Ea tempestate in Lotha-
ringia Collegium Mulsipontanum institu-
tum, liberalitate Caroli Lotharingi, Cardi-
nalis amplissimi, hominis summa pruden-
tia, antiqua fide, egregia doctrina, prope
singulari eloquentia excellentis: quibus
artibus egregie Catholicam fidem semper
defendit: omnique adco familiae Lotha-
ringicae, & Guisiae, laus ea propria, ac
paene singularis, (sanguinis enim prodigi
semper extiterunt) ut orbi testatum reli-
querunt. Multum sane viderat prudens ille
vir, Gymnasium hoc, tanquam molem,
murumque obijci oportere, haeretico-
rum audaciae, atque tumultibus. In Ger-
mania, Rhenana in Prouincia, Fuldense
inchoatum Collegium Societati Abbatis,
Principisque Imperij Balthasaris sumptu
aedificatum. In Polonia quoque tum Po-
snaniense ab vrbis Antistite institutum. In
Austria Prouincia, Brunae, quae in Mora-
uia sita vrbis est, tironibus Sociis e publico
domus data. In Italia vero, in Prouincia
Insubrum, altera tironum domus Aronae
attributa a Carolo Borromeo, Cardinali
sanctissimae vitae, qui & Mediolanensis
Collegij auctor existit: quod quidem do-
micilium, cum ad sancti Fidelis aedem
sacram

188 DE VITA FRANC. BORGIAE
facram esset, vertit in domum Professo-
rum Sociorum. Collegiumq; inde, Brera-
num in templum tranlit. Humiliatorum
olim ea sedes fuerat; quam Religionem
Pius V. ea fere tempestate existinxerat, So-
ciorumque vsui attribuit: hodieque possi-
detur magna ciuium voluntate simul &
fructu. Et haec quidem triennio condita a
FRANCISCO Collegia memoria repto,
nisi forte, vt sunt res humanae, quaedam
nos fugerunt.

CAPVT XIII.

Summo se magistratu abdicare conatur

FRANCISCVS.

HIS fere occupatus, magno Ecclesiae
commodo, & Societatis, FRANCIS-
CVS tenebatur: tamen, qua erat animi
demissione, atque modestia, cum ceteris
satisfaceret omnibus, sibi ipsi nunquam
magistratu abire, seque abdicare decreuit:
sperans fore, vt si eadem alter potestate
polleret, maiores Sociis fructus adferret.
Tum se annis fessum, labore fractum, &
morbis variis obnoxium. Onus sibi ad haec
gravius in dies magis, magisque impende-
re, & in tanta Collegiorum Societatis ac-
cessione auctum iri laborem. Molestum &
illud, negociis se quasi immersum quotidie
emer-

emergere non posse, ac veluti Euripi aestu abripi, variaque in partes diltrahi: quo fieret, ut orationi sacrae, in his temporis angustis, operam dare commode non posset: qua una mentis exercitatione, diuinoque alloquio, nihil esset illi aut antiquius, aut iucundius. Memoria repetebat, qui eundem magistratum antea gessissent, Ignatium, atque Laynem, idem olim tentasse. Ignatium etiam optionem alterius Praepositi Generalis creandi Sociis dedisse. Illi, inquit, praestantissimi viri, tot, tantisque dotibus a DEO ornati, vitae innocentia, & sanctitate praestantes, cum lenius adhuc munus hoc esset, administrandae Societatis, (quorum tamen ne umbram quidem consequi, etsi maxime coner, possum) idem tentarunt: itaque & mihi longe illis inferiori, hoc praesertim tempore, quo nimium quantum hic labor excreuit, forsitan ex voto succedet, quod opto. His fere rationibus in eam sententiam ingressus FRANCISCVS, re diu multumque deliberata, DEOque sacrificiis, & orationibus consulto, Patres, qui assistere in deliberationibus solerent, conuocat: quid cogitasset, fixumque haberet, aperit. Propositum est, inquit, Societatis conuentum indicere, de nouo generali Praeposito deligendo: senex enim iam, sessaque aetate, & infirmo corpore, laboribus item fractus, rebus gerendis publicis non satis idoneus videor.

videor: neque puto hoc a me diutius ferri onus posse, magnum, sane, & graue. Vel Romana negotia satis sunt, quibus obeundis succumbam. Quod si sanctissimis viris, Ignatio, & Layni, quibus cum ego nullo modo conferendus, idipsum attentare licuit; quanto aequius mihi concedi, quem corporis iam, animoque vires deficiunt. Rem igitur arduam, aequa lance expensam, DEO que authori commendatam, quod vertat bene, nunc etiam vobis, Patres, proponere libuit. Qua in re vt auctores sitis, etiam, atque etiam oro. Quo fiet, vt iam defessis nobis, im eger succedat, qui & velit, & possit communem Societatis rem tractare. Erit sane id e re Sociorum omnium, & per mihi gratum, ad DEI que maiorem gloriam. Equidem tempus colligendi mei, affecta hac aetate, iam postulo, vt morti, quae vestigijs imminet nostris, liber a curis, atque negocijs, rectius me comparem. Si ille Patres contra sermonem refutare: hac de re, quae Societati fraudi esset, silere iubent: studium quidem laudant colligendi sui, re tamen exequi velle, id damnant; nec DEO, hominibusque volentibus futurum, quibus ille auctoritatem dedisset, quosque iuuisset plurimum, magno Societatis incremento. Hi vero administrandi etiam formam, rationemque, illius, quem elegerint praepositum, vehementer ad eam diem probarent, in oculis ferrent, & obseruarent. De orationis studio, & ad mor-

tem

tem praeparatione, sic haberet, plus illi meriti accessurum, si DEVM orans, plurimorum etiam commodis inuigilaret, quam si in vnam precationem priuatus incumberet. Mortem ad haec recte factis, plurimisque bene de aliis merendo officis, tutius expectari. Et vero Imperatoris iniussu, militi de statione decedere non licere: DEO itaque pareret. Ad exempla quod attinet, Ignatium quidem, & Laynen optasse idem potius, quam sperasse. Neutrum itaque conuentum Sociis publicum ea causa indixisse. Persuasum enim illis, damno id Societati fore, & sumptui: denique quod peterent, non impetraturos. Idem denunciare nunc sese illi: animo itaque securo esse iubent, nunquam ipsum effecturum, vt quorum in illum vnum tot vota conspirarunt, iidem magistratu eundem abire sinant: pergeret porro constanter, vt adhuc, rectum clauum tenere. His rationibus, quod frustra obniti se animaduerteret, in praesens acquieuit.

CAPVT XIV.

Profectio in Hispaniam, Galliamque Pij Quinti Pont. iussu suscepta.

DVM curis solui petit FRANCISCVS,
non modo excutere iugum non potuit;

192 DE VITA FRANC. BORGIAE
tuit; sed etiam pondus suscepit nihilo le-
uius, certe grauissimum. Iussus enim est a
Pontifice Pio V. comitem se dare Alexan-
drino Cardinali, agnato, in Hispaniam,
Galliamque ad Reges legationem obeunt.
Selimus enim Turcarum Imp. Venetis ea
tempestate bello indicto, Cypri regnum
arcta classium obsidione cinxerat; expu-
gnataque vi metropoli Famaugusta, & Ni-
cosia, quarum illa *Salamine*, vel *Tamassus* ve-
terum putatur, Venetorum duces contra
fidem datam, usitata ei genti barbarie, con-
trucidarat: quod fortiter se, remque publi-
cam armis defendissent. His victoris ho-
stis, ut sit, elatus, Europae inhiare, iugulisque;
omnium imminere videbatur. Terror sane
omnes peruaserat. Pontifex, ut vere pa-
rens, & aduigilans gregi Pastor, Veneto-
rum precibus adductus, ad opem laboranti
reipub Christianae ferendam animum ap-
pulit. Quare in foedera concordiae Reges,
atque dynastas Europae vocandos conluit:
ne quid Respub. detrimenti caperet. Le-
gatum itaque Alexandrinum Cardinalem,
vna cum FRANCISCO Borgia, qui con-
siliorum particeps esset, quod & prudentia
polleret, Regesque affari, animosque tra-
ctare nosset, quam maturrime misit in
Hispaniam, ut Philippum Regem Catho-
licum

licum, Gallorum Regem Carolum Nonum, Venetae, Pontificiaeque classi, belli foedere sociarent: quo coniunctis copiis, perpetuum, immanemque Christiani nominis hostem Turcam arcere, atque repellere, & a vi prohibere possent. Omnes enim servituti Christianos addixisse insolens victor dicebatur. Foedus (vt paullulum via deflectam) non ita multo post ictum, conductae copiae, & instructa classis est. Imperator dictus Ioannes Austriacus, qui & regiae tum classi in Italia praecerat. Pugnatum est Non. Octob. ad Echinadas insulas, & Naupactum, ad sinus Corinthiaci fauces, non procul ab Actio promontorio: vbi Antonium cum Cleopatra Augustus superavit. Turca ad internecionem caesus, paucis fuga dilapsis triremibus, vt mare etiam sanguine tinctum ruberet. In hanc ipsam belli navalis expeditionem, Socios complures Pontifex misit, quibus praefuit Christophorus Rodericus, doctus Theologus. Hi praeclaram in tempore navalibus sociis, militibusque operam navarunt, qua hortando, qua aegros consolando. Collectis iam, & iter ingressuris, illud admirandum accidit. Cum Pij pedes osculantes, benedictionem postularent, sic appellavit: *Ite, & redite felices. Ioanni Austriaco, summo classis*

imperatori, laetum hunc meis verbis portate mun-
 cium. Multe animi, magne iuuenis: & fortiter in
 hostem pugnare, manusq; conserere ne dubites, neve
 cunctando ductes bellum, & bene gerendae rei occa-
 sionem omittas. Cauere volo, absit libido a clasiarum,
 & in aleam ludendi cupiditas. Pugnandum est Duce,
 atque auspice CHRISTO. Sic te victorem vi-
 deam, DEI exercituum benignitate. Respon-
 dit optimi Pontificis vaticinationi euentus.
 Patta, non sine sanguine, victoria est, vi-
 ctrixque classis ouans rediit, hostium spo-
 liis, in ipso hostilis maris sinu detractis,
 ditior. Signa adempta domum relata, tem-
 plorum tholis appensa, hodieque spectan-
 tur. Sed haecenus digressi, ad nostrum
 institutum reuertamur. FRANCISCVM
 Pius accitum, amice compellat: se opera
 illius vti Reip. commodo velle. Posset ne
 integra valetudine in Hispaniam iter ha-
 bere? Vnum illum comitem Alexandrino
 Cardinali destinasse; vt Legatum re, con-
 silioque iuuaret. Dein, quae cum Regibus
 Galliae, Hispaniae, & Lusitaniae agi cupiat,
 ordine exponit: beneque proficiscenti vo-
 ce, crucisq; signo precatus, ex A. D. quinct.
 Kalend. Quinctil. dimittit. Sextil. vero
 exeunte Hispaniam salui attigerunt, anno
 MD. LXXI. Ad Legatum in Gotha-
 lania, Regis Philippi nomine, salutandi
 gratia,

gratia, missus Ferdinandus Borgia, FRANCISCI filius, regiasque patris haec litteras obtulit: *Ferdinandum Borgia ad Legatum Pontificis missurus, sciendum putavi, ut ad te quoque litteras darem: quibus certior fieres, tuas mihi redditas, postridie Kal. Quintiles datas. De duodecim Sociis in novam Indiarum Hispaniam ad disseminandum Evangelium mittendis, per mihi gratum fuit, & habeo gratiam. Laetus & ille mihi nuncius accidit, qui saluum te venisse in Hispaniam attulit & videbo libens. Cetera Ferdinandus tuus a me referet, quem ad te etiam allegavit, cum salute, quam & abs te exspecto. Ex D. Laurentij aede A. D. M. D. LXXI. Kal. Septemb. CIO. IO. LXXI. Eodem fere argumento, paulo tamen copiosius, alteras dedit Didacus Spinosa, Episcopus Seguntinus, Consilij Regij Praefes, & Quaestorum fidei princeps, Regi tum Catholico in paucis carus, acceptusque. Barcinone Valentiam profectus, occurrit Carolus Borgia, Gandiae Dux, filius natu maximus, magna clientum manu. Hunc proxime secutus Franciscus Borgia nepos, Valentinae nobilitatis flore stipatus. Genibus uterque accidens, ad Legatum a parente missus est: a quo solemni more benedictionem accepere. Vetores ad haec familiae clientes, domini memores, incredibili gaudio post tot annos aspiciebant.*

Ille vero paucis Sociis, quos itineris comites habuit, salutantium turba digressus, & pompam declinans, furtim se subduxit, Valentiamque clam ingressus in Collegium Sociorum se recepit. Patriarcha mox Ioannes Ribera Archiepiscopus Valentinus, honoris gratia, FRANCISCVM inuisit, & licet quatrimum tantum ibi morari per negocia liceret, templi tamen suggestum vt ascenderet, ad populumque verba faceret, rogat. Mos gerendus erat honesta petenti, quamuis colligendi sui tempus non haberet. Huc tantus hominum concursus fuit, tanquam ad Panegyrim, & ad inusitatum spectaculum, Ducem verbi DEI Ecclesiasten agere. Aegre sane ad pulpitem perumpere potuit: & incredibile, quanto studio in patrio solo audire fuerit; vt & Gandia ad illum audiendum, videndamq; frequentes confluerint. Madritum versus profectus, paululum via deflectens, Villaregiense Societatis Tirocinium adiit. Hic laete expectateque acceptus a Sociis, a Collegij item auctoribus, Ioanne Silua, ditionis domino, & Hieronyma Mendoza coniuge; utrosque alloquitur, piisque sermonibus delectauit. Madritum Carpetanorum vbi ventum est, Legato Rex honorifice obuiam de more procef-

processit: FRANCISCVM etiam humaniter complexus, & vt consiliorum socium Legato additum, libenter audiuit, omnibusque deliberationibus adhibuit. Re tota mox facile ex animi sententia gesta: Regi enim vere Catholico, rem per se necessariam, vt illa tempora erant, persuadere difficile non fuit. Priusquam Lusitaniam versus discederet FRANCISCVS, Regi Catholico, per Marchionem Dianij, generum suum, dono misit Crucis CHRISTI fragmentum: addita hac epistola. *Mitto ad te, magne Rex, muneri particulam illius Crucis, de qua DEI filius, redimendo generi humano, pendit. Reliquiarum haec praecipua augustissimo templo digna visa, quod nunc aedificandum curas DEO Opt. Max, eiusque Martyri fortissimo Laurentio. Deinde ad subleuandos Crucis labores, quos fers quotidie, tot regnis administrandis. Equidem peccator magni loco beneficij duxero, si me sacerdotum, ministrorumque tuorum aliquo esse in numero patiaris, deprecantem quotidie DEVM pro tua incolumitate. Sic ille quam diutissime superesse te velis Reip Christianae, vt tandem caeli beatitudine, vita, laboribusque defunctus perfruaris. Mirifica Rex laetitia perfusus, & cum osculo Crucem veneratus, sua manu gratias FRANCISCO egit. Reddidit tibi gener tuus, Marchio Dianij, Crucis Dominicae particulam. Quam vero*

libenter acceperim, noli quaerere: cum per se: quid enim ligno illo preciosius? tum quia ipse, si quis mortalium, maxime indigeo Crucis praesidio, ut recte mones. Denique quia abs te profectum munus est, cuius in manibus maiores fructus referret, in meis haud scio quid futurum sit. Faxit ille DEVS, Crucis ut meritis non indignus videar. Tamen si non dubito, te cum Sociis omnibus, pro salute Regia quotidie, ut scribis, sacris operatum, deprecari eum, qui Crucis affixus nos redemit a tyrannide mortis aeternae, tamen ut idem constanter agas, iterum, atque iterum rogo: idque eo frequentius, quo magis necessarias mihi, Reip. administrandae, piorum precum cognoris. Salue, & Vale.

Tabulis vero actuariorum, & tabellionum testificatione, ostensum erat, verum id esse Crucis Dominicae lignum: Rex tamen FRANCISCVM subscribere iussit, idem sibi videri: cuius testimonium instar esset omnium testium. In aula regia, tot, tamque frequentes Principum salutationes fuere, ut ne respirare quidem integrum esset. Prouinciarum item Societatis Praefecti quamprimum aduolarunt: ut in commune consulere, & de re Societatis publica agerent: quos, dum, temporis angustiae patiebantur, audiuit, hilaresque dimisit. Collegia vero, qua iter haberet, libenter inuisit, ut Socios praesens

sens consolaretur, animosque diuinis sermonibus reficeret: hortareturque ad reliquum vitae curriculum conficiendum, donec e carceribus ad calcem peruentum esset, feliciter.

CAPVT XV.

In Lusitaniam, post in Galliam proficiscitur.

HINC in Lusitaniam magnis itineribus, rei gerundae gratia, Legatus contendit. Occurrit in finibus, a Rege missus Theodosij Ducis Brigantini frater Constantinus: qui in Orientis Indiae regnis regia auctoritate Praetor fuerat: nobilis iuxta ac pius, singularique in Socios, quae propria eius familiae laus est, beneuolentia. Sebastianus Rex ad Oceani litus Legato obuiam processit, Dynastis omnibus stipatus, & equitibus, quo nimirum studio Pontificis Legatos accipere maiores soliti erant. FRANCISCVM quoque comiter habuit: Catherina item auia illius, & Henricus regni Princeps Cardinalis. Hic exposita legatione publica, priuata quaedam FRANCISCVS negocia, Pontificis, & Philippi Regis mandato gessit, ad exitumque perduxit. Madritum mox reuertuntur: paucosque dies ibi morati, in Galliam per Pyrenaeos properant, stipante, Regis iussu,

200 DE VITA FRANC. BORGIAE
Ferdinando Borgia, FRANCISCI filio:
vt qui gratulatum aduentum regia voce
venerat, idem etiam discedentes profe-
queretur. In regni limite Vale postremum
dicturus, parentis manibus, facta re diuina,
panem Angelorum edit: quod enim do-
num a patre maius mortali in vita accipere
filius potuit? Verbis deinde, lacrymisque
appellat. DEVM, *fili mi, time, & ama: in quo
sunt omnia. Virtutem amplectere, & vitia, vt colu-
bri faciem, fugito. Diuino honori potissimum consu-
lito: cedant huic inanes mundi spes, atque deliciae.*
Galliam mox ingressis, non perinde tu-
tum, quietumque iter oblatum. Militaribus
copiis plena Aquitania, factionibus haere-
ticorum, qui arma Regem contra ferrent.
Cernebant hic inuiti, vt lacrymas non te-
nerent, templa diruta, altaria profanata,
coenobia solo aequata: faciem denique
Reipub. deformatam. Catholicos ab haere-
ticiis vi oppressos, vel patrio solo exactos
audiebant. Vt vno verbo dicam, ardebat
regnum olim florentissimum flamma bel-
lorum ciuiliu. Spectanti haec FRANCIS-
SCO, animoque quotidie versanti, eo maiori
in dies dolori erant, quo magis zelo domus
Domini ardebat. Et quia, vt a sapientissimis
hominibus traditum accepimus, animus
aeger, corpus quoque; & contra, corpus
animu

animum afficere solet: morbo tentari coepit FRANCISCVS, cui incommodo accessit & alterum: re enim diuina facta in templo semivoto, ventus languidum corpus vrgebat, cetera debilitatum longinqui itineris taedio: cum non satis firma prudens valetudine vteretur. Delati tandem aliquando, incunte verno ieiuniorum tempore, Blesum, vbi Carolum eius nominis nonum, Regem Gallorum, Legatus reperit, & matrem Catherinam Medicam. Vterque etiam FRANCISCVM humaniter accepit, libenterque audiuit, hortantem summa animi contentione, vt si regnum, olim florentissimum, cum esset idem & Christianissimum, saluum vellent, pro Catholica Religione omni ope ac viribus niterentur: cuius comes esset Pietas in DEVM, & Regum obedientia. Recens itaque exortas opiniones, tanquam incendium, statim exstinguerent. Alia id genus addidit, quae eodem tamen reciderent. Illi gratias agere, facturos se pro virili polliciti: orare interim, DEVM precetur FRANCISCVS, vt intestinum bellum, caelestis irae signum, a regno depellat. Rebus gestis, domum in Italiam reditum adornant. Mox in pagum incidunt postridie Kal. Februar. festo Purificationis die, qui B. VIRGINI

202 DE VITA FRANC. BORGIAE
facere est, & a Graecis Hypopante appella-
tur. Sacris itaque procurandis templum
ingressis, parietibus, tectoque nudum ap-
paret, & aram duntaxat lapideam super-
esse Missae vero sacrificio carere FRAN-
CISCUS nolebat. Hic grassante vento,
laesum est infirmum per se corpus: vique
tempestas frigida erat, frigore corripitur.
Mox ardenti febri ad languorem datus: &
animus assiduo moerore est victus, moleste
ferens DEI cultum, sponsamque Eccle-
siam neglectam iacere. Secum enim idem
Regij illud Vatis repetebat: DEVS,
Psal. 78. venerunt Gentes in haereditatem tuam: polluerunt
3. Reg. 19. templum sanctum tuum. Et cum Elia Prophe-
ta querimoniam instituit, Domine, reliquerunt
pactum tuum filij Israel: altaria tua destruxerunt,
& Prophetas tuos occiderunt gladio. Hanc ipsam
auitae Fidei calamitatem decennio ante
praedixerat FRANCISCUS, datis litte-
ris ad Petrum Ribadeneyram, Societatis
presbyterum, de Gallis iam tum turbanti-
bus, resque novas molientibus.

CAPVT XVI.

Morbis FRANCISCI, & iter Romam versus.

MORBO correptus, cum pedibus in-
sistere FRANCISCUS non posset,
in Allobrogum fines prope delatus, in
loan-

Ioannis Morani oppido, vi morbi oppres-
sus, haesit diutius. Regulus Allobrogum
medicum statim cum aulicis allegavit, qui
laboranti adessent, Augustamque Tauri-
norum aegrotum deportarent. Difficile id
eo anni tempore fuit, quod Cottiarum al-
pium asperitas, vulgo *mons Cenisius*, superan-
da esset; effectum tamen. Hic omni pietatis
officio habitus, ut prae verecundia, impe-
trare a se ipse non posset, quin, nulla habita
aegritudinis ratione, quamprimū euolare
vellet. Missionem itaque flagitavit, extor-
sitque ab inuitis, & repugnantibus. Vectus
secundo Padi flumine, navigio Ducis sum-
ptibus instructo. Lectulo affixus, rem divi-
nam quotidie audiebat, paneq; caelesti pa-
scebatur. Octavus iam dies abierat, eodem
flumine Ferrariensium fines attigit. Hic
Alfonsus Estensis, Ferrariensium Dux,
cuestigio omnia, quae opus videretur, sub-
misit. In urbem hinc delatus, vi morbi co-
actus, qui nihil remitteret, cresceret etiam
magis, magisque, substitit inuitus: diesque
complures moratus, omni officiorum, co-
mitatisque genere acceptus domi est: ut
parentis loco ducere FRANGISCVM vi-
derentur. Nec tantum pharmaca undique
conquisita, publice ad omnia Divorum
templa etiam vota concipi Dux iubet, sup-
plica-

204 DE VITA FRANC. BORGIAE
plicationesque pro salute FRANCISCI in-
dicat. Pie haec omnia, & officiose: cum quia
sanguinis vinculo coniunctus erat: tum opi-
nionē sanctitatis. Euolare & hinc quam-
primum, tanti impatiens officij, satagebat,
constanterque Romam portari postulabat:
cessit tamen Ducis precibus, & medico-
rum, Sociorumq; consiliis. Mortem animo
praesagiens, Ducem, Sociosque obnixius
rogat iterum, Romam quamprimum de-
ferendū curarent, vt in Vrbe Sancta, Pro-
fessorumque Sociorum domo, vbi maiores
suos, Ignatium atque Laynem, exspirasse
sciret, vita decederet. Victi tandem FRAN-
CISCI precibus & ipsi cesserunt, praeser-
tim cum & de salute medici desperarent.
Igitur lectulo impositum, lectica Romam
versus gestant. Illinc Lauretanā in aedem
sacram infertur: sic enim moribundus pos-
tularat, vt Virgini Deiparae abeuntem
animam commendaret, cuius visceribus
DEI filius carnem induens in hanc vitam
prodiisset. Mox crebra agitatione Romam
festinans, noctes, diesque lecticae inclusis;
tandem vbi Urbem se Romam ingressum
cognouit, tendens in caelum manus, &
oculos, laetus exclamat: *Nunc dimittis seruum
tuum Domine.* Laetus, vitam sibi in Aposto-
licae sedis obsequio, & legatione amissam.

CAPVT XVII.

FRANCISCI *obitus.*

PIVS V. Pont. Legationis auctor, & foederis, vita prius abierat, quam domum FRANCISCVS reuertisset, sedemq; Apostolicam vacuam alteri reliquerat, qui Hugo Boncompagnius, post Gregorius XIII. est dictus. Quo factum, vt multa Pij consilia, de quibus cum Rege Catholico, Regisque ministris conuenerat, infecta permanerint. Accessit & illud incommodi, FRANCISCVM, ad desperationem medicorum laborantem, Romam venisse, paene depositum, animamque agentem. Vix enim biduum Romae fuerat, cum animam exhalauit. Optabat ille quidem, rei gestae in Legatione rationem Gregorio reddere; sed is Tiburi erat, duodeuicesimo ab Vrbe lapide. Ludouicum itaque Mendozium, Societatis presbyterum, ad Pontificem FRANCISCVS mittit, qui benedictionem moribundo, peccatorumque anteactae vitae veniam suppliciter postularet. Ille vero ac libenter indulgit, & ex thesauris Ecclesiae liberaliter hoc addito elogio, miserari se Ecclesiae Catholicae vicem. Magnam enim morte FRANCISCI iacturam facere, quae tali, tantoque ministro orba-

206 DE VITA FRANC. BORGIAE
orbaretur. Cardinales aliquot, & Regum,
Principumq; Legati salutatum officij gra-
tia, gratulatumque de aduentu accesserant.
At modeste ille: intempestivam hunc vi-
deri. Darent itaque hanc veniam. Vni enim
DEO, vitae, mortisque arbitro, dandam
esse operam. Sacramentis Ecclesiae omni-
bus rite munitus, dum oleo sacro, de more,
migraturus inungitur, Litaniaeque recitan-
tur, ad singula ipse respondit pietate sin-
gulari. Patres a consiliis assistere soliti, illud
postremum rogare, vnum e corpore So-
cietatis, qui vices, interregni tempore,
digne sustineret, ex animi sententia pro-
nunciaret. Is renuit: quod neutrum eorum
qui antecesserant, Ignatium, & Laynem,
morti vicinum nominare voluisse memi-
nisset. Mox quietis avidus, orationi se dedit,
ac meditationi: ductisque imo e pectore
suspiciis, spiritum DEO reddidit, pridie
Kal. Octob. qui dies B. Hieronymo an-
niuersario ritu sacer est; anno CLX. LXXII.
paullo ante terram noctis vigi-
liam: annos natus cum esset duos fere, &
sexaginta. Conditus est in aede sacra ve-
teri domus Professorum: compositus cum
Patribus, qui eadem dignitate antecesser-
ant. Magna sane, multaue exstant merita
FRANCISCI in Societatem, siue priuatis
adhuc,

adhuc, siue cū imperio ageret. In Hispania enim, patrio solo, simul atque abdicatis bonis omnibus, & honoribus, Societati sese addixit, incredibile dictu est, quem de se virtutis odorem, pietatisque solidae effuderit, aliisque afflirit. Exinde enim Societas ibi cognosci magis coepit, adeoque amari, vt certatim principes, Societatis sacerdotes euocandos, excitandaque Collegia curarent. Septem vero annis, quibus commissae illi ab Ignatio Hispaniae Prouinciae omnes, & Orientis Indiarū, plurima Collegia illi accepta referenda. Hic enim fundus, auctorque exstitit. Cum vero Generalis familiam dixit, in Atlantici maris remotas insulas, Materiam, Tertiamque; in Perum item, nouamque Hispaniam Indiarum, Socios primus tanquam in coloniam misit. Ex his etiam, magno post addito Collegiorum numero, locis adeo vastis, duae Prouinciae factae. Hinc igitur apparet, si recte rationem subducas, Ignatium ad Superos migrantem, duodecim Societatis Prouincias constitutas reliquisse: qui magistratum proxime excepit, Laynem, quinque adiectas stabilivisse: duas denique FRANCISCVM addidisse: vt vnde viginti in vniuersum Prouincias viderit.

CAPVT XIII.

Corporis forma, & mores.

ELEGANS in eo forma, corporisque dignitas imperio digna. Statura procerus erat, facie oblonga, candore simul & rubore temperata. Membrorum ei decens habitudo, corpusque compactum. Frons ampla maiestatem addebat: nalis item aquilinus, & longus: oculorum orbis grandiores, colore glauco: genae, & labia rubicunda. Adolefcens obeso admodum, & crasso fuit corpore: verum post assiduis ieiuniis, ciborumque abstinentia a cena temperans, adeo se ipse maceravit, vt ventris cutem duplicaret, & togae instar pellem, quo velleret, referret: vtrem esse dixisset inanem. Ceterum etsi integris viribus, firmoque corpore esset, & sanguine abundaret, ea ipsa inedia, qua macilentior factus, ventriculum etiam debilitarat, valetudinemque laeserat. Quod humi prostratus horas aliquot plerumque oraret, humore hausto e terra, dentes illi vacillantes exciderunt, osque laesum. Inedia etiam cacostomachos vixit, dum saepe rejiceret cibos, & cruditate laboraret, ructus ederet assiduos, non sine dolore stomachi, & medicorum admiratione, qui morbi genus

insolentem ignorarent. Et vero quamuis corporis vires afflixerat nimia ciborum abstinentia, morum tamen facilitatem, candorem, animique hilaritatem auxerat. Ingenium viuidum quidem illi, sed maturum, quietumque: mens perspicax, propere quae vollet, suggerebat. Iudicium temperatum: memoria, thesauri instar, tenax. Honestis iam inde a puero, castisque moribus, ut leues homines fugeret facile, vitaretque parasitos, & assentatores. Sermo illi modicus, & breuis, de necessariis tantum. Oderat officiosa verba eorum, qui aliud pectore clausum, aliud ore promptum gerunt. Si quis illum coram laudaret, sermonem mature abrumpere, sed prudenter solitus, quasi aliud agens. Tametsi vero bene de omnibus sentiret, praedicaretque, paucis tamen arcana credidit: paucioribus diuinitus visa, sensusque animi, extra eum, qui a confessionibus erat, detegebat. Quorum autem fidem longo usu, experimentisque probasset, his fidere suetus, & multa indulgere. Falli, quam male de aliis, & inique suspicari; accipere item iniuriam, quam facere malebat. Ingenij bonitate, supra mediocritatem litteras est adeptus, praesertim sacras, quibus, ut par est, delectabatur impensius: partim studio, diligentiaque,

210 DE VITA FRANC. BORGIAE
tiaque, partim oratione pia, meditatio-
neque rerum aeternarum.

CAPVT XIX.

De scriptis ab eo editis.

SCRIPSIT, Ducis munus etiamnum
Sustinens, libellos sex ad pietatem ex-
colendam: non infugiferos iis, qui ad per-
fectae vitae metam contenderent: qui
Latine in vulgus editi, Alphonso Deca,
Compluti Societatis Theologo, interpre-
te, circumferuntur. Singula nunc recen-
sebo. Primum Concio est habita in illud
Lucae Cap. XIX. *Vt appropinquavit IESVS,*
videns civitatem, fleuit super illam. Si etulum
item operum Christiani hominis. Colly-
rium spirituale: quo docet se quemque
nosse oportere. Dehinc est Praeparatio ad
Eucharistiam digne sumendam: item Spi-
ritus exercitationes, ad sui cognitionem.
Sextus est, Hymni illius decantari Expla-
natio, *Benedicite omnia opera Domini Domino.*
Haec tantum edita, pro legitimis scriptor
agnovit. Commentatus tamen est, non in-
fictior, & alia quaedam, sed rudia, & impo-
lita cum essent, lucem nondum aspexe-
runt: excepto libello de *Evangelica praedica-
tione, seu de Ecclesiastae officio.* In his erant de
perfectionibus animae Christi a conceptu,
ad viti-

ad vltimum vsque, in Cruce, spiritum.
Threnorum Hieremiae Explanatio, quam
in Pintiana, & Complutensi Academia di-
ctavit. Meditationes item de morte CHRIS-
TI Saluatoris, in horas diurnas, ac no-
cturnas distributae. Denique Meditationes
in Euangelia Adventus, Quadragenarij ie-
iunij, Dominicorum, festorumq; dierum;
profectae ab oratione potius ad DEVM
fusa, quam ex libris acute, & subtiliter hau-
stae. Quibus, tanquam iaculis diuinis, au-
ditorum mentes, ad bonam frugem reuo-
cando, suaviter vulnerabat, vt ad virtutis
studium inflammaret, a vitiis deterreret.

DE VITA
FRANCISCI
BORGIAE

Societatis IESU Praepositi Ge-
neralis ab Ignatio Tertij

LIBER QVARTVS

ANDREA SCHOTTO Societatis
eiusdem interprete.

Exemplorum, & Apophthegmatum.

LIBET, FRANCISCI
vita ad exitum adducta,
virturū exempla, & scite
dicta sciungere: quod, vt
fapiens ille Stoicus ait,
longū sit iter, praeceptis
mores informare; breue
vero, & efficax, per Exempla. Cetera vero
dicta, factaque praeclare, quae per histo-
riam sparsa sunt, quod ad haec Capita re-
uocari queant, minime iteranda duxi.

*Seneca
Epist. 6. ad
Lucill.*

CAPVT

CAPVT I.

Animi demissio, atque modestia.

AB Humilitate, quae parens cetera-
rum, custosque virtutum est, initium
ducam: quod virtus ea CHRISTI propria
sit, & Christianorum. Philosophi enim ve-
teres, mundique sapientes, eius ne nomen
quidem, ne dum rem sunt consecuti: qui
tamen in veritatis, virtutumque inuestiga-
tione studij multum, operaeque posuerunt:
vt magnum aliquid, naturae vi, adepti vi-
deantur. Quorum factum DEI filius auer-
satus, eam virtutem summam, verbo, atque
exemplo docuit: *Discite, inquit, a me quia mi-*
tis sum, & humilis corde. Matt. 23. Ea sane virtus, vt
Augustinus ait, homines Angelis adiungit;
vt contra elationis, ex Angelis Daemones
effecit. Non fugiebant haec FRANCIS-
CVM, quando studiose in animi sub-
missionem incubuit: & quoniam ad Hu-
militatem viam munire Humiliationem
Bernardus aiebat, curabat sedulo, vt rerum
omnium conditarum puderet, pigeretque,
vbi se ipse perfecte nosse coepit. Hinc pre-
cationum omnium exordia ducebat: haec
fere materia de rebus piis, officiisque disse-
rentis fuit. In hac assidue occupatus, incre-
dibiles breui progressus fecit.

2. Itaque simulatque se Ducis titulis sponte abdicauit, subscribere sua manu literis coepit: FRANCISCVS peccator: testans, credo, quod de se ipse sentiebat, imitatusq; Ilidorum, aliosque innocentia vitae claros, quos sic subscribere solitos accepimus. Ignatius tamen, ne sermonem aliis daret, neue in re mutata secius loquendi ansam praeberet, abstinere iussit, vt FRANCISCVS, praeterea nihil, subiceret.
3. Pintiae Sociorum Collegio, rei gerundae, egressus, Bustamantio comite, solito tristior incedere visus, & causam interrogatus; ab Inferni meditatione se tum iurxisse affirmabat: omnesque videri in se, tamquam ab inferis existentem, intueri, circumfusosque irridere, iactis hisce vocibus: *Hunc ab inferis reducem petamus.* Ex qua quidem a poenarum apud inferos meditatione, illud se commodi accipere aiebat, vt CHRISTI amore flagraret ardentius, cuius morte mortis chirographum deletum est. In qua, dum vita suppetit, acquiescendum cogitatione iudicabat: ne mortui, iis addicti poenis, vramur; Vatis illud Regij vsurpans: *Descendant in infernum viuentes.*
4. Quo die hebdomadis sanctioris, CHRISTVM discipulorum pedes lauantein Ecclesia recolit, ad tirones verba faciens:

Nullum,

Nullum, inquit, hodie in mundo locum reperi. Sextum enim iam annum, ad Iudae pedes illum mihi fugebam, nunc diem CHRISTVM attente considero, ut aduolutum, lauare, tergere, & osculari, nullum mihi, uide expulso, relictum video locum.

Pinnam primum ingressus, abdicatis 5. iam Ognati in Cantabria titulis, bonisque omnibus, accurrentibus vicatim, vilendi gratia, tamquam ad nouae rei spectaculum ciuibus, Bustamantio comiti ait: *Feram, credo, e cauea emissam, belluamque spectatum venerunt. Equidem quavis bellua immansior essem, sine ope DEI, qui me in religiosam familiam suam acciuit.*

Precibus intentus, duas minimum horas 6. quotidie impendebat sui cognitioni: quaeque legeret, audiret, videret, eo omnia refererebat, ut erudirent, demissionem, pudoremque sibi incuterent, DEO frequenter gratias agens, quod saepe delinquenti sibi, ad eam diem pepercisset: neue desereret, aut in quae vulgus impingere se crimina pateretur, orabat.

Occupato de more in hac suae vilitatis meditatione, dum se rebus a DEO conditis indignum reputat, ea vox est audita: *Pudeat te mei. Quam ubi Daemonis esse comperit: Recte, inquit, mones: vnus superbiae cogitatae vitio ardes, ardebisque aeternis ignibus;*

Ego vero toties DEVM offendi, non tamen flammis addictus crucior.

7. Oraturus sensit Daemonis opera turbari cubiculum: quem his dictis abegit. *Nam mirum, te a me ne latum quidem unguem discedere, aut fugere: pridem enim communi vsti mensa, tabo que sumus.*
8. In Xenodochio versans, visum ab illo ferunt humana specie Cacodaemonem superbe sic appellansem: *Quid tibi hic negotium? Tantus cum sis, in hominum faece versari qui poteris?* Retudit factum FRANCISCUS: *Equidem miror magis, te tam superbo praeditum ingenio, miserum me, atque peccatorem appellare dignatum.* Sic ille fumi instar evanuit.
9. Oblatus ei Energumenus, a quo Daemonem alij exorcismo pellere frustra tentarant; rogatusque, ut pro illo DEVM precari, & Marci Evangelium recitare se recusaret: cum ad ea verba, *In nomine meo daemones eycient*, manus imposuisset, cessit subito, fugitque Daemon, & laetus ille dimissus est. Qui aderant spectatores, orationi illius acceptum retulerunt. Ille vero, quae erat modestia, verecundia ductus: *Quid mirum, inquit, si Daemon me fugit? Nam & veteri verbo dicitur, Figulus figulum. Cumq; aliis ego olim offendiculo fuerim, ni mirum, si me ille oderit. Solent enim isdem artibus dediti, aemulatione qua-*
dam

nam inter se odisse. Post Methymnae Campi, dum praesente illo forte res gesta referretur, pudore erubuit, illud addens: Demus verum esse, quod narratis: ecquid mirum, cum ego saepe numero Daemone morem gesserim, semel illum mihi paruisse. Et quamquam depellere fastum, & inuidiae fascinum arcere posset, si sacri Euangelij verbis eam vim merito tribuisset, hic tamen rubore suffundi maluit. Nihil ferebat, audiebatq; molestius, quam se coram laudari, Sanctumque appellari. Rogatus causam, cur ea re adeo angere-tur, subiecit: Equidem rationem extremi iudicij, morte obita, valde formido: quae nimiam quantum a praeposteris hominum iudiciis discrepat.

Manus abluenti frater illius Thomas 10. Borgia officiosius, & ambitu aulico linteum porrigebat. Ille vultu iram prae se tulit, vetera illa aulica officia, quibus nuncium pridem remisisset, odisse se testatus. Montelano in Collegio, locum illi editionem imprudenter collocarant: ille quasi Daemonem cerneret, Crucis sese signo muniebat. Defugiebat itaque libenter intempestiuas honorum occasiones, negligi, & ignorari malebat: vt vel eo nomine saepe via decesserit, ad aliud diuersorium, incommodo & valetudinis, & itineris, ne honos illi putide, vt fit, haberetur.

11. De se demisse, abiectaque & sentire, & praedicare semper solitus. Facilitate idcirco vsus est singulari: aliquem e plebe diceres. Porro inuitus praeteriti temporis memoriam, quod tamen senum est vitium, recolebat. Sin necessitas extorqueret, ita sermonem temperare, vt quibus non omnino rudis facile intelligeret, nihil sibi eo nomine placere. Numquam auditum vel excidisse illi haec passim obuia; *Cum Marbio, Dux, vel Prorex essem.* Nobiles viros ita comiter appellabat, vt se illis inferiorem, superiorē nemine, facile declararet. Hanc enim virtutem didicerat esse piorum hominum propriam, vt, quo maior quisque sit, eo se submissius gerat.
12. Olyssiponē ingresso Francisco, Ioannes III. Rex miserat e domesticis nobilem, qui eum salutaret. Qui cum, *Fessusne de via esset,* interrogasset, iteraretq; identidem *Domini* nomen: FRANCISCVS lepide illi respondit: *Fessus quidē de via accessi, sed magis Domini, qua me oneras potius, quam honoras, appellatione.*
13. Tribus potissimum de causis, Ducis titulum vtilem sibi fuisse praedicabat. Primo, quod mortuorum iam in numero haberetur, vt Religiosi viri solent; & Gandiensi in ditione, defunctis Ducibus, annuatim sacra quotidie peragantur. Deinde cum

cum candidatos aegre in Societatem ad-
 ptari animaduerteret, dicere solitum acce-
 pinus: *Hoc mihi commodi Ducis titulus attulit:*
statim enim Socius adscriptus sum. Ceteroqu岸, ee-
quae (amabo) in me ingenij, doctrineque dores,
Pontificique summo gratiam habeo, qui hunc mihi
pontem fecit, viamque munivit, in suam familiam,
domumque migrandi. Denique cum iter faci-
ciens aliquo diuertisset, remque diuinam,
vt solebat, quotidie facere vellet, detre-
ctarentq; Parochi, licet Societatis tabulas
proferret, Socio urbane in aurem insusur-
rat: Nunc per me licet, pristinos titulos nomines.
Ciuili hic iure agendum est.

Ex hoc ipso fonte moestitia fluxit, qua 14.
 incredibiliter angebatur, cum in Cardina-
 lium Collegium adsciscere inuitum vel-
 lent, vt libro secundo narrare memini. *Lib. 2. cap.*
 Certe maiori nemo vmquam ambitionis 5.
 studio honores expetiuit, quam FRAN-
 CISCVS repudiavit: ratus indignum se
 honoribus esse, & inopiam Religioni vt-
 lissimam. Philippum Regem, iam tum Hi-
 spanicae iuuentutis Principem, litteris sup-
 plex rogauit, daret hoc amicitiae, & si qua
 exstarent officia, ne sacris iam iniatum,
 Ecclesiastica vmquam dignitate oneraret.
 Priuatum se viuere malle, atque inglo-
 rium:

rium: & eo se cōsilio titulis abdicasse. Nec defugisse titulos satis habebat, sui etiam vilitatem, contemptumque studiose, ut ante dixi, quaerebat. Demissionis exempla *Lib. 2. c. 2.* eodem iplo libro attulimus. Vicatim, sacculo humeris imposito, eleemosynam, stipemque corrogasse. Pueros, tintinnabulo accitos, Catechismo erudire solitum. Coquo domi operam dedisse, mensis ministrasse: pedes singulorum & frequenter osculari consueuisse.

15. Conimbricense Gymnasium ingressus, commissa iam illi ab Ignatio vniuersa Hispaniae Prouincia Societatis: e Praefecto studiorum, viam, rationemque studiose quaesivit pueros docendi prima Latinae linguae rudimenta: quod hoc munus, ut minus honorificum, & valde laboriosum, ita meriti maioris, obire serio vellet. Effectum id Cordubae dedisset, ni Socij valde repugnassent: qui hac sola arte dissuadere poterant, quod dicerent, non satis eum quidem vel ad hoc munus obeundum idoneum videri, & Societati dedecus allaturum. Destitit itaque, ratus vera dicere, alioque animum conuertit.

16. Eborae, sexta feria aggregatis Sociis, ut, more Patrum antiquorum, Collationes de rebus diuinis haberent, dicturus FRAN-

CISCVS sententiam, hoc tantum: *Opera, inquit, verbis praestant.* Assurgens itaque omnium ordine pedes humi exosculatus, Socios ad lacrymas, & admirationē excitavit.

Calensi in Collegio Lusitaniae, quod 17.
Oppidum vulgo *Portum* appellant, ostiarij *Lib. 2. cap.*
officio, arreptis clauibus, perfunctus, cum 18.
porcum iugulatum, eleemosynae vice,
obtulissent, humeris sublatum tacitus in
superiorem domus partem, per gradus non
sine labore portavit: mirantibus Sociis, fa-
cti commendationem sic elusit: *Quid mi-
rum, inquit, si porcum porcus commode tulerit?*
Non dissimile nimirum, quod de Carlo-
manno Casini montis Annales referunt. *Iann. Nau-
cleus gene-
rat. 25. &
Hieronym.
Platus lib.
2. de bono
Statu Re-
ligiosi, cap.
26.*
Hic Imperio abdicato, regno Pipino fratri
relieto, Romam, Zacharia Pontifice Ma-
ximo clauum tenente, veniens, in Casino
monte Benedicti Sodalibus se adiunxerat.
Oves, Abbatis iussu, forte pascens, clau-
dicantem vnam, quod gregem consequi
non posset, humeris sustulit, summa cum
animi voluptate. Et vero id genus officia,
quibus antea despiciatui ducerentur, reli-
giosis viris perhonorifica sunt: eoque illu-
striora, quo maiore olim dignitate, ceteris
praestiterunt.

In eo ipso Collegio, dum clauis ostij ge- 18.
stat, quidam Societatis candidatus Hispali
adue-

222 DE VITA FRANC. BORGIAE
aduenerat, cum bona spe fore, ut a FRAN-
CISCO ceteris adscriberetur, cui tum
commiffa Prouincia erat. Videt FRAN-
CISCVS cubiculum proximum plenum
fordibus: Age, inquit, ne otiemur, purgemus hoc
conclauē. Sumptisque impigre scopis, cum
illo pariter cubiculū verrit, sordes extulit:
adeo se vincere, atque submittere studuit.

19. Religiosos viros, quoties occurreret, sa-
lutare, & iisdem affurgere solebat: hono-
rifice etiam de illis sentire, & praedicare.
Honorare autem se in Monachorum ha-
bitu aiebat obsequium, quod CHRISTO,
eiusque Sponsae Ecclesiae praestarent: &
tamquam diuersorum quidem signorū mi-
lites, vnius tamen legionis omnes colebat.

20. Acceperat impostorem quendam tre-
mibus addictum, quod se FRANCISCVM
Borgiam simulasset, iactassetque. Mirari se
dicebat exstitisse adeo excordem, qui pec-
catoris summi personam induisset. Si ille,
inquit, tremibus officium nauat, quod nomen
meum sibi vindicarit, quid me fieri par est, qui non
inane nomen porro Peccatoris, sed & criminibus
repletus sum, quae aeternam poenam mereantur?

21. Occurrenti forte nobilissimo dynastae
Hispaniae, querentique vicem illius, quod
inops, attrita veste ambularet, seq. ipse, &
valetudinem negligeret, acute respondit:

In me recipio fore vt mihi caueam. Iter enim dum facio, prodromos duos praemittere soleo, tamquam exploratores, & structores, qui hospitium, mensamq; adornent. Interrogatus iterū, quinam essent, quod nusquam apparerent: Mei, inquit, cognitio, & poenarum apud inferos, quas merui, contemplatio. Quo sit, vt quod tandem cumque in diuersorium deferat, tametsi desint omnia, in lucto deputem, & tamquam in immerentem collata beneficia interpreter.

Septimancae (oppidum id hodie *Simancas* 22. incolae nominant) appositum illi edulium intestinis veruecinis, semicrudum, maleque conditum. Gustatum reposuit: ad haec in aurem Bustamantius insusurravit. Si bene coctus cibus esset, non reijceres. Bene habet, respondit. Bustamantius vero cum item gustasset, edi posse negabat. Cui FRANCISCVS, Quid sit, Pater, inferorum cibus, quod DEVS auertat, gustares?

CAPVT II.

Paupertatis studium.

DEMISSI animi socius, comesque Paupertatis amor est: quam virtutem, incredibile dictu est, quo studio coluerit FRANCISCVS. Instar enim boni negociatoris, inuenta hac pretiosa margarita, dedit omnia sua, & comparauit eam. Didicerat, persuasumque

224 DE VITA FRANC. BORGIAE
sumque habebat, verum esse CHRIS-
STI illud oraculum, pauperes spiritu bea-
tos fore.

Matth. 5.

1. B. Franciscū puer, vt nomine, sic & mo-
Lib. 1. cap. ribus referre coepit. Propriam, familiae
15. & lib. illius inopiam admirabundus adamauit: &
2. cap. 13. simul atque se Societati votis astringit, pec-
cuniam exinde non contrectauit: quodque
mirere magis in homine adeo opulento,
argenti, aurique pretium ignorabat.

2. Enituit isthaec rebus in omnibus virtus,
in victu, cultuque corporis, lecto, cubicu-
lo, ceterisque: vt in papyro, qua conciones
suas excipiebat: in foco denique, dum fri-
gus vrgeret, intruendo. Calceos novos in-
duere detrectabat, biennio vix atterens.
Caligas item, licet pannosas, ruptasque
haberet, non mutabat. Montellano in Col-
legio versanti, femoralia noua muneri ob-
lata, quae furtim noctu apposuit lectulo
Socius, subductis laceris. At Pater experre-
ctus, dolo comperto, vetera repetit, no-
uaque reddi domino iussit.

3. Stipem cum viciatim mendicus cogeret,
panis frustula oblata libentius, quam appo-
sitos panes integros gustabat. Tot itinera
ingressus, adduci numquam potuit, vt vel
sindonem mundam, valetudinis gratia,
circumferre comitem pateretur, ne quid in
Pauper-

Paupertatis iura peccasse videretur. Nar-
rant Socij se vidisse super stramine saepe-
numero cubantem sub dio, aut tenui recto,
ventis hac illac spirantibus, & frigefcente
maxime caelo: ille tamen eam prae se hi-
laritatem tulit, suis vt admirationi esset,
pudoremque incuteret. Sago in itinere, aut
chlamyde non alia vsus, siue hyberni, siue
aestiuu temporis hora esset, quam pallio
quotidiano: quod inuertere, duplicareque
solebat, ne luto inquinatum deterius fieret.
Ocreas pedibus vt induceret, impetrari ab
eo non poterat. Petasum vnum satis esse
aiebat, arcendis caeli iniuriis, siue sol arde-
ret, siue imber decideret, ventique flarent.
Fessus, fractusque de via, & largis imbri-
bus perfusus, tum demum incredibiliter
gaudebat, si in hospitium delatus esset, cui
deessent, quibus refocillari viatores solent,
ignis, victusque corporis.

De lectulo, & conclaui nihil laborabat. 4.
Nullum ibi velum, appendi nedum peri-
petasmata patiebatur, quin & stoream, seu
tegetem parieti ad cervical affigi, moleste
ferebat: id genus commoda fugienda prae-
dicans, quod mortis germanus, somnus
appellaretur. Sitos vero in sepulcro, breuis
vrna, minimeque sumptuosa caperet. Sci-
licet factum ab illo diligenter, vt CHRIS-

226 DE VITA FRANC. BORGIAE
STVM duabus his potissimum artibus, de-
missionis, atque inopiae, quoad posset, imi-
taretur: qui, ut Apostolus ait, *Propter nos
egenus factus est, cum esset dives, ut inopia illius nos
diuites effemus.* Quod eius exemplum aemu-
lati non pauci Societati se addixerunt.

2. Cor. 8.

5. Quin & in ipsis Societatis exordiis, co-
dem Inopiae studio imbutus enituit. An-
guste enim habitare exoptabat, qui amplas
prius, & magnificas aedes occupasset. Eius
etiā hodie vestigia apparent in Ognat-
tensi aedicula, ab illo fabricata, & tirocinij
domo Septimancensi. Quae quidem virtus
eo magis clara, quo plura ille Fortunae
bona libens, volensque abiecerat: quaeque
in aliis auaritiae, fordiumque nomine re-
prehendi queant, ea laudi FRANCISCO
vertebant: cognito, Paupertatis fuisse sem-
per studiosum: ut in CHRISTI adeo
inopis, ut quo in loco caput reclinarer non
habuerit, vestigiis pedem viuus, moriensque
poneret.

Lucas 9

6. Prudenti Romae apud Catholici Regis
Legatum, mimus quidam aretalogus inie-
cit: *O miserum te, & inopem FRANCISCVM,*
*qui tantis te bonis abdicaris, nisi morte obita, caelo
potiaris.* Ad Oratorem FRANCISCVS con-
uersus: *Vera, inquit, narrat: sed maiora iam tuam,
quam reliquis, bona sum consecutus.* Animi tran-
quilli-

quillitatem significans, & illud CHRISTI dictum respiciens: *Centuplum accipietis, &c. Matth. 8.*

CAPVT III.

Singularis Obedientiae documenta.

EX ea ipsa Humilitatis radice, nata in FRANCISCO virtus est obediendi DEO, & homini, quem ille sibi praefecisset. Obedientiam itaque tutum appellabat nauigium, quo tanquam per vitae procellas, portum Religiosi viri capiant, rideantq; tempestates, & dies, noctesque securi nauigent. Cum igitur in omnibus CHRISTVM sibi ad imitandum proposuisset, in conspectuque eius ambularet, vbi expressa illius vestigia cerneret: tum vero praecipue Obedientiae virtutem in eo mirabatur: qui caeli terraeque cum esset Dominus, subditus tamen parentibus fuit: quam virtutem ne omitteret, inquit Bernardus, mori maluit: *Factus obediens vsque ad mortem, Philip. 2. mortem autem Crucis.*

Praefectos Societatis vsque eo vereri solebat, vt licet potestate iam abiissent, eodem, quo antea, habito respectu, coleret.

Litterae ab Ignatio datae, cum redditae illi in Hispania essent, flexis genibus precabatur DEVM, vt parendi facultatem largiretur iis, quae mandarentur; & veluti

228 DE VITA FRANC. BORGIAE
missam caelo vocem interpretabatur, ser-
uabatque religiose.

4. Nec fugit Ignatium, quam prompte, & alacriter iussa exsequeretur Non itaque sic imperabat: *Haec ita curabis, sed modeste: Nobis haec ita visa, tu pro tua prudētia, rei, opportunitate, quando abes propius, arbitrato tuo rem gere.* Nihilominus, ne latum quidem vnguem ab Ignatij iussis discedebat, sed accuratissime exhauriebat, quae mandasset: nisi, si quid esset, quod absentem fugisset Ignatium.
5. Recreatus a lento morbo, cum liberalem animi, honestamque relaxationem, valetudini corroborandae, adhiberet, a sacerdote auditit: *Ignatium eiusmodi relaxationibus minus delectari.* E vestigio igitur abstinuit, nefas ducens, ab illo, quem in oculis ferret ad eam diem, moribus, sententiaque discedere.
6. Si quae superiorum iussa asperiora viderentur, quam ut aequo animo alij ferrent, ita temperabat, ne quis esset querimoniae relictus locus.
7. Prius quam commissae illi Hispanicae Prouinciae essent, Collegium de via ingressus, concionandi, qua uti poterat, auctoritatem sibi vindicare noluit, nisi si Rectori aequum, bonum videretur, inberetue. Imperari enim sibi, quam rogari, quae
erat

erat animi demissione, atque obedientia, malebat.

Valetudinis tuendae gratia, comitem 8.
illi Ignatius addiderat, cui Michaeli Marco
nomen. In se enim seuerus plus aequo, &
rigidus; in alios blandus iuxta ac benignus:
nihil remisse, magno valetudinis incom-
modo, agebat. Huic Socio FRANCISCVS
paruit, non secus ac si impositus cum au-
ctoritate esset: nec in victus tantum ratio-
ne, sed in omni tuenda corporis valetudine
consulebat eum, quid facto opus esset. Ci-
bo itaque appposito, interrogare solebat,
Marcus ne edi iussisset. Qui frater si domo
negotij causa diutius abesset, alteri nego-
cium dabat. *Haec illi, inquit, meis verbis impera.*
securus nimirum fore, ut religiose pareret.

Olyssipone Catherina Regina, negotio- 9.
rum causa, in aulam acciuerat FRANCIS-
SCVM. Ille Marcum consuluit, quid facto
esset opus. Huic visum non satis firmum
corpore, valentemque esse. Postridie ita-
que venturum se esse respondit. Quo nun-
cio mox aulicus domum reuertit.

Non dissimili studio coquo domi ope- 10.
ram dabat. Euocato iterum Pintiae a Ioan-
na Lusitaniae Principe, schedulam ostia-
rius attulit, cui ille: *A coquo, inquit, veniam*
poscas licet, cui nunc pareo. Ad haec ille: *Vade*

pater; at reditum matuta: opus enim mihi adhuc opera tua. Principi itaque narra, te coquo domi operam dare; quo facilius missionem impetres. Eadem ille animi simplicitate dicto audiens fuit, retulitque imperium. Princeps quoque libenter assensa, missum fecit: admirantibus, laudantibusque cunctis, promptam in FRANCISCO parendi vel coquo voluntatem.

21. Coqus item lebetes aeneos duos adferre cum iusserat, hausta e cisterna aqua. Ex corporis imbecillitate, & lassitudine, quieuit nonnihil. Occurrit forte Socius, qui sponte operam obtulit. At ille reculare: id enim sibi negocij coquam, cui tum pareret, dedisse. Cumque ille rogando instaret, alterum saltem ferre pateretur; ne hoc quidem permisit. Simul enim ferre coquis duos lebetes iusserat.
22. Dicere solitum accepimus, sperare se fore, ut Societas, DEO bene iuvante, vigeret, immo cresceret in maius, tribus
1. potissimum de causis: Orationis in primis studio, frequentique vsu Sacramentorum.
 2. Dehinc, si a multis Societatis innocentia oppugnaretur. Obedientiae denique
 3. bono. Causam rogatus: In promptu, inquit, est. Oratio enim DEO nos conciliat, atque coniungit: alterum a saeculi amore abducit; nec enim
- salus.

salus, fidesque in hominibus est. Tertium vero inter nos arctissimo fraterni amoris vinculo colligatos, ut membra capiti, adnectit.

Cum omnibus sese libenter subijceret, 13.
 tum vero maxime Pontifici summo, ut
 CHRISTI in terris vices gerenti. Morti
 enim iam vicinus, illud sibi animam agenti
 laetitiam adferre incredibilem, solatiumq;
 praedicabat, quod sedi Apostolicae, sulce-
 pra cum valetudinis incommodo in Hispa-
 niam legatione, quod bene verteret, ad
 extremum vsque spiritum paruisset.

Quin & Principibus libenter obsecun- 14.
 dabat, DEVM in illis contemplatus: pro
 incolumitate eorū quotidie precari solitus.
 Idem & liberos, affinesque suos, tanquam
 per manus traditum, docuit: praesto ut
 Regibus essent, proque eorum, Princi-
 pumque salute, assidue vota & nuncupa-
 rent, & persoluerent, precati DEVM, in
 cuius manu cor Regum esset: vnde & po- *Prover. 21.*
 testas omnis manaret: cui qui resistat, *Rom. 13.*
 DEI haud dubie ordinationi resistere.

Illud demum incertū, Obedientiaene, an 15.
 patientiae, vel vtrique potius tribuam, con-
 stanter illum in Ognatenſi secessu potuisse
 Superiori parere, qui in se ipse rigidus cum
 esset, ac laboriosus, talis etiam FRANCI-
 SCO existit. Fraena itaque in tirocinio

232 DE VITA FRANC. BORGIAE
versanti, non modo non reduxit, (ne, ut
fit initio, in spiritus fervore, nimium in se
ipse saeviret) sed etiam habenas laxavit, &
calcaria subiecit: lapides, calcem, lignaque
aedi construendae, ferre eum iubens. Pa-
ruit ille libenter, & expedite, quasi Angeli
vocem exaudiret. Hac enim via ad Pieta-
tem a DEO est informatus, singulare ut
nobis obedientiae exemplum existeret:
Bernardum credo imitatus, qui morosi ho-
minis, atque difficilis, se imperiis eo cupi-
dius subdidit, quo maiora, valetudinis in-
commodo mandabat.

*Lib. 2. vitae
D. Bernar-
di cap. 7.*

CAPVT IV.

Orandi frequens studium, & Praedictiones.

CVM esset inops, atque obediens, quid
mirum, si & precandi eum studio
DEVS exornarit? Quae vna virtus, radix, &
quasi fons est vberimus ceterarum.

1. Prima FRANCISCO cura in cordis pu-
ritate paranda, quo divinae cognitionis
radios purius acciperet. Mundos enim cor-
de beatos pronunciarum, DEVMQUE VISUROS.
Quotidie itaque, & quidem crebrius, sin-
gulis horis diurnis se ipse ad vnguem ex-
cutiens, exploransque, memoria repetebat
dicta, facta, ac praetermissa: inquirens in
se grauter. Bisque in die rite confessus,
sacris

Matth. 5.

facris in aurora operaturus, & vesperi quieti se comparans, nullum diem abire patiebatur, quo non suo se pede metiretur, actique temporis rationem subduceret, si forte reddenda summo Iudici esset: neue mors, vt solet, ante diem, & imparatum opprimeret. Vix qui illi aures confitenti dabant, quod reprehenderent, expiandumque putarent, reperiebant. At ille caelesti lumine acutius videbat, semperque pauidus vixit: omnia metuens, ac paene trepidās. Iudicia enim DEI viuētis, ac videntis omnia, longe a mortaliū iudicio discrepare aiebat: timeret itaque, quisquis saperet, DEVM.

Orandi assiduitate, hoc commodi acceperat, vt DEVM vbique praesentem circumferret. Quo fiebat vt vel frequens locus, atque negocium, templi, solitudinisque vicem ei praeberet, materiamque adeo suppeditaret, ac segetem precandi.

Primam S. Thomae Aquinatis Summae 3. partem dum euoluit, veluti Litaniam ex singulis articulorum capitibus, doctrinae, memoriaeque simul & pietatis gratia, concinnarat.

Iter ingressō, etsi corporis lassitudine 4. incommoda ceperat, animo tamen illud praecclare euenire dicebat, liberum sibi in via ab interpellatoribus, vacuumq; tempus

234 DE VITA FRANC. BORGIAE
precandi dari. Montes enim, filvas, flumi-
na, & apricos campos, herbis, vitibus, &
arboribus vestitos, ad orandum invitare,
praeconisque vocem emittere: DEVM vt
mortalis agnoscat, agnitum amet, amatum
renum conditarum gratia laudet assidue. &
laudato, tandem aliquando, morte obita,
feliciter perfruatur.

5. Si colloquium inuito esset cum exteris
hominibus, quibus non saperet CHRIS-
TVS, sermonem illis tacitus relinquebat:
ipse colligere sese, vt in secessu versari,
locoque abdito videretur: animo DEVM
praesentem appellabat, rogabatque. Disce-
dentes vero interrogabat; *Num quid vellent?*
cum tamen multa iam ab illo postulassent,
quae diuinis cogitationibus intus, minus
intellexisset.

6. Cum ita interdum assidue ferme DEVM
precaretur, tum vero tranquille maxime, &
libere precari, post mediam noctis hora so-
litus: quo tempore extra se rapti videbatur, vt
quinque, sexue horas, momenti instar iudi-
caret, surgeretq; ignibus quasi inflamatus.

7. Michaeli Marco, vt retuli, dicto audiens
vixit: precationi tamen intentus, cum diu-
tius aequo moraretur, interpellaretque ille;
valetudinis gratia, finem orandi faceret:
*Plurescsum, inquit, temporis da, Marce frater, mox
adiero.*

aduro. Tantam orando voluptatem capere solitus, vt cum DEO luctari, velut alter Isaac, nec sine benedictione dimitti velle, videretur. *Gen. 32.*

Extra se non raro positus videbatur; vt 8. corpore quidem praesens, animo vero in caelis versaretur. Si qui altiore voce contenderent, nihil mouebatur: atque adeo a re, qua de ageretur, alienas interdum ingerbar, praesertim si profanus sermo, deque nihili re iniectus esset. Admonitus itaque a Socio, praeter rem respondere nonnunquam solitum: *Malo, inquit, rudis, & hebes videri, quam garrulus; & temporis iacturam fecisse.* Omne enim perire tempus existimabar, quod non aut DEO, aut rebus ad DEVM pertinentibus, transigeretur. Placentinus Episcopus, salutandi gratia FRANCISCVM inniserat. Hic in medio sermonis cursu assurrexit, & quasi honoris gratia deduceret, descendebat. Episcopus vero cum Antonio Araoz, qui tum forte aderat, relictus, facile quod res erat, mente diuina agitari FRANCISCVM, observabat.

Orandi, & in se inquirendi studiosos 9. amabat, & consuetudine illorum diu delectatus, Collegiorum his curam Societatis mandabat, vt eam ipsam Socios, fidei suae creditos, virtutem docerent.

Nego-

10. *Negociis diurnis, quoad eius fieri poterat, subducere se solitus, ut in orationis montem secederet. Eucharistiae Sacramentum assidue, cupideque coram adorabat: domoque egressus, templa hoc nomine libentius intrabat, nictantibus assidue oculis spectans, siue luminis ingenti splendore praestingueretur, siue attendere animum, reuerenterque adesse ea ratione iuberet.*
11. *Huius quidem panis caelestis usque co deliciis capiebatur, ut nemo unquam gulae deditus, cupediis magis. Quo fiebat, ut dum vita excederet, nullum abire diem sineret, ut alibi monui, quin rem diuinam faceret. Immo & ipso Parasceues die, & Sabbato insequenti, cum alias canendo, sacris operari non soleret, ne iis ipsis diebus diuino illo careret bono, Liturgiam peragebat.*
12. *Iter faciens, quo sacrificium Missae facere liceret, vel ad duo miliaria via decedere non dubitabat: & diuersorij incommoda libenter ferre, dum sacris operari postridie liceret.*
13. *Eborae in Lusitania grauiter aegrotans, & lethargico morbo captus, euigilare per vim, medicorum influ, cogebatur. At allata Eucharistia, tanquam somno, ut erat, grati, & veterno experrectus, agilis, alacerque apparuit: ut licet infirmum corpus haberet,*
Spiritus

spiritus tamen promptus, bonique summi appetens esset.

Sacris vero operaturus, horas aliquot ^{14.} precationi impendere, seque probe excutere solebat. Quotidie item, ut iam retuli, rite confessus, rem diuinam faciebat. In media Liturgiae parte, lacrymas illi vberim fluere solitas obseruatum. Post, gratias diutius agere, quod velut in Zachaci do- ^{Lucae 19.} mum diuertisset: ut non nisi aegre ad prandium, & cum suspiriis, Iobi, atque Bernardi ^{Iob 1.} exemplo, duceretur.

Altari summo in Professorum aede Ro- ^{15.} mae, imminentem cellulam frequenter adibat, quoties a negociis se publicis eripere, partemque demere posset. Ceteris item in Collegiis Societatis, orationis sedem vicinam arae summae exstruendam curauit.

Cubitu surgens, terram, communem ^{16.} omnium parentem, hoc consilio ter quotidie osculari solebat. Primo, ut se ex humo conditum, recensque natum, eam contigisse meminisset. Deinde ut CHRISTO, qui in terram e caelo, genus humanum liberaturus, descendit, gratias ageret. Denique ut a terris abductum, in caelum, tanquam ab exilio transcriberet DEVS, precabatur.

Sancto-

17. Sanctorum reliquias, imaginesque religiose venerabatur, splendideque adornari curabat: nusquam affirmans gemmas, aurum, argentumque, dignius impendi, veritique, quam in auctoris DEI, Divorumque cultum. Cum manibus eas tractaret, summa animi voluptate in has voces erumpebat. *Salvete pignora, nobis in hoc exsilio, lacrymarumque valle degentibus, a DEO relicta, atque deposita: Salvete salutis nostrae spes, atque solatium: Erit, erit dies illa, cum decorem induiti cineres, hospites nunc beati, aeterna illa luce perfruemini: Et animae Sole candidiores, aethronusque vester supra firmamentum clarescent.*

18. Ex hoc ipso fonte manavit pia, solemnisque Societatis consuetudo, ut singulis mensibus Sanctorum nomina sorte e titula educantur, distribuanturque singulatim. Quo die, votis conceptis, religioseque persolutis, opem sui quique Divi implorant. Didicerat id in gentilitia Borgiae familia FRANCISCUS: in qua illum olim morem *Lib. 1. c. 1.* viguisset docui. Ognati quoque idem servavit; multa Sociis indulgens, quo die Divi nomen sorte illis obtigisset: ipse ad haec precationi plus etiam temporis tribuere solitus.

19. Divorum cultum ut excitaret, augetque, (contra atque haeretici solent, qui
in San-

in Sanctorum imagines, vt olim Iconomachi, grassantur) Romae FRANCISCVS in aes graphice incisas, & affabre sculptas imagines, in omnes Prouincias misit. Quin & archetypa donauit Sociis, atque distribuit.

Visitur Romae in aede sacra B. Mariae 20. maioris, illius effigies a Luca Euangelista, vt pie creditur, depicta; religiose etiam a piis frequentatur. Hanc imaginem, cum per se, tum ob antiquitatem, pietatemque, tum ob pingentis fidem venerabatur FRANCISCVS. Laborandum itaque sibi existimauit, vt ad archetypum depingere alteram, bona cum Caroli Borromaei, Cardinalis innocentissimi, venia liceret. Obtinuit tandem, quamuis aegre, & euicit singulare pietatis in illo studium: humique in ara collocauit, suoque arbitrato exemplaria eduxit, misitque ad Hispaniae dynastas aliquot, Societatisque Collegia, vt Virginis cultus merito cresceret, quia mortaliu[m] patrociniu[m] gerit.

Interpellare orantem Daemoni studium 21. saepe fuit, nunc simij specie subsannando, nunc gigantis instar, forma supra humanam maiore, spectrisque territando. Pintiae cubiculo digressus, Crucis se signo muniens: *Videsne*, inquit, *Mlarce frater, nigrum,*
Et aspe-

& aspectu formidandum cacodaemonem, passum obambulanti? Quo dicto acquieuit FRANCISCVS, animoque non nihil sedato, erubuit: quod metum eius prae se tulisset spiritus, qui ne capillo quidem capitis detracto, nocere homini, nisi DEO concedente, queat. Interrogatus aliquando a Socio, num metuisset, obambulare viso Daemone noctu per conclauē, membrumque domus: demissis ille oculis modestè respondit. Illud, frater, certe constat, DEO permittente, apparere interdum Daemones: improbis quidem, vt a flagitiis territi abstineant, vel puniantur; bonis vero, vt ad pietatem exerceantur, & merita meritis cumulent.

22. Precāti summo animi ardore ad Eucharistiae aram, incidit forte lignea columella e gradibus. Nihil ille territus orare perrexit, quoad eam, qui aderant, sustulerunt.
23. Ea erat vultus hilaritas, decus, atque maturitas, vt Socij, etiam auctoritate summa praediti, cum pietatis calorem refrixisse sentirent, vel aspectu illius, ad pristinum ardorem redirent.
24. Methymnae Campi orantis conclauē ingressus Hieronymus Ruisius Portilius, Collegij Rector, qui post primus Peruanae Indiarum Prouinciae Praefectus fuit, FRANCISCVM lumine splendere, faciemque

ciemque, Solis instar, radios emittere deprehendit.

Idem in Berlangae vico, Ayalae Doctori Societatis vsu venisse comperi. Hic intempesta nocte cubiculum FRANCISCI, consilij gratia, ingressus, summis in tenebris splendere omnia, non secus atque si faces arderent, vidit: vultu item oculos praestingui obseruauit.

Templa de more ingressus, incredibili sagacitate nouerat, essetne, & in quo altari seruaretur Eucharistiae panis ille caelestis: vt raro aberrarit aiens, vel negans: licet lampas incensa arae appenderetur.

Ognati versanti, anno CLD. ID. LII. litteras a Carolo Gandiae Duce datas reddidit vetus, & domesticus familiae cliens Sampson. Nunciabant laete, avum esse factum, natumq; primogenitum sibi FRANCISCVM nomine, qui post Gandiae Dux. Nondum resignatis litteris, FRANCISCVS vaticinans, sic tabellarium appellauit: *Exspectate aduenit, Sampson: valetne Franciscus recens natus?* Obstupuit ille, miratusque quis se cursor veredarius anteuertisset, qui nullum currendi finem fecisset, *Mercedem equidem, ait, laeti nuncij abs te exigere cogitabam.* Ad haec ille: *Ea te priuare nolo: ter tibi Anglicam salutationem recitabo, litterisque negotium*

Duci filio dabo, tui vt rationem habeat, quaeque donauerit, mibi expensum ferat.

28. Aegrotabat grauiter Franciscus Briones, e Societate, nondum sacris initiatus, comes aliquot annos peregrinationum FRANCISCI. Iam depositum paene, ac deploratum inuisit: animumque addens confidere iubet: *Non hic, inquit, ad mortem te morbus dabit, sed breui conualesces.* Idem rursus in itinere laboranti sibi accidisse narravit Briones.
29. Segobiae, ad eundem modum Ferdinandus Soler, doctor Theologus, tertiana laborans, dum noxium diem, morbumque imminere sensit, interrogatus a FRANCISCO: *Satin' saluae res? Vt vales? Quomodo visum est DEO,* respondit ille: *Febrim exspecto. Cur exspectas?* ait. *Tu Pater, inquit ille, impetra, ne accedat, ne exspectare cogar.* Fecit vt rogatus erat, imperauitque morbo. Lectulo inde laetus, valensque se subduxit.
30. Ex Hispania cum Alexandrino Cardinale Romam per Gallias reuertens, comitem Ioannem Suarez habuit, Mirandam vsque; qui ad Iberum est Aragoniae vicus. Hic discessione facta, Ioanni de se praedixit fore, vt Romam vix salutis rediret: illum vero Castellanae Prouinciae Praefectum iterum creatum iri: certe vtramque
- veram

veram praedictionem fuisse, res ipsa declaravit.

Morti vicinus, cum fere cygneam vocem emitti Sapientes homines affirmant, Marco fratri praedixit fore, vt in Indiam adnavigaret, itaque euenit, cum ne Marco quidem tum id venisset in mentem.

Regulus quidam Hispaniae, a filio dissentiens grauiter, segregarat se, vt ne aspectum quidem eius aequo animo ferret.

FRANCISCVS, qua erat pietate, ad concordiam reuocare alloquiis studens, hortatur, parentem se esse meminisset. Filium ad se recipiendo, quod se dignum esset, facturum. Ille indignabundus vultu terrebat, missum faceret illum sermonem. Igitur verbis FRANCISCVS repulsus, ad summum parentem DEVM confugiendum ratus, pacem venerans precatur. Venatum ille mox abiit, & ardente correptus feбри, lectulo affixus iacuit. Post in mentem venit, morbo se iuste puniri, quod sana pij hominis consilia repulisset. FRANCISCVM euestigio arcessit, veniam obtestatur; illiusque se fidei committit, & cum filio quamprimum in gratiam redit.

Summa illi animarum cura, quae corporibus solutae, purgante igne crimina expiant; vt etiam tum Dux Gandiae affi-

31.

*Plato Phaed.**Aristot. lib.**9. Histor.**Aelian. lib.**2. cap. 32.**hist. anim.**Plin. lib. 10**cap. 23.*

32.

33.

due pro illis orarit, & Liturgias, remque
 diuinam fieri curarit. Cuius officij nomine
 saepe illi animas reduces apparuisse, gra-
 tialque egisse narrant: promississe etiam
 se vicissim pro illo in beatorum sedibus
 DEVM precaturas. Haec candidè ille, vt
 omnia, Hieronymo Natali, sacerdoti opti-
 mo, narrare solitus: quem bis in Hispaniam
 ab Ignatio missum, commissasque illi So-
 cietatis prouincias, diximus. Plura equi-
 dem, fateor, commemorare praedictio-
 num, visorumque genera poteram, testesq;
 omni exceptione maiores laudare, quo-
 rum plerique etiam superstites: verum
 haec satis esse duxi; eo consilio a me allata,
 vt precationis effecta in FRANCISCO
 cognoscantur: cum praesertim propositum
 sit virtutes potius, quam id genus signa lau-
 dare. Admiranda enim opera, quae sancti
 homines patrarunt, miranda quidem: at
 solida, incorruptaque virtus, imitanda
 etiam est. Illa immensam DEI erga mor-
 tales bonitatem ostendunt: haec etiam ad
 imitationem exstimulant.

Lib. 8. c. 7.

CAPVT V.

De Paenitentiae effectis, sui que victoria.

RECTE in Asceticis iudicant homines
 pij, suspectum videri orandi studium,
 nisi

nisi & sui victoria comes accedat. Sic enim appello, quam vulgo *Mortificationem*: quae domandas esse animi perturbationes, affectionesq; doceat. Sic Plato Philosophiam, mortis meditatione, animum a corpore abducendo, definiisse videtur. Non fugit caelestis haec Philosophia FRANCISCVM, diu, multumque in ea exercitatum; cuius & multa passim exempla retuli, & nunc pauca colligam.

Audito se praesente laudari quempiam 1. de vitae sanctitate, atque innocentia, respondere solitus erat: *Talis erit, si se ipse vincere norit.*

Corpus, carnemque hostem capitalem 2. appellabat. Qui cum pacisci, induciasque facere perpetuo recusauit: quin & domare magis indies, magisque studuit. Qua in re, quaecumque opem ferre solerent, amicos, sociosque appellabat. In solis ardoribus, summoque aut aestu, aut frigore, & imbribus iter faciens, dicere solitus: *Quam belle me iurant amici!*

In morbis summa semper adhibita patientia, dolores constanter ferebat, quin & augere illos studebat, quo meriti vberior leges colligeretur. Pharmaca aegrotans, quamuis amara, sorbendo hauriebat, vt amaritiae diutius cruciaretur. Catapotia quoque

quoque dentibus, eadem de causa, mandere solitus: ut qui ministri voluptatis olim fuerant, idem paena torquerent. Causam aliquando rogatus, modeste respondit: *Beluam istam* (sic enim corpus nominabat) *piorare iubeo: ut quam delicias voluptatem cepi palatum, eandem abstinendo amittat, expletque. Meminerim & ego, CHRISTVM Saluatorem sel in Cruce gustasse.*

4. Septimanicae Societatis tiro coqui officio functus, FRANCISCO condire cibos gustari iucundos studebat. Collectis itaque in viridario herbis, absinthium amarum herbam ignarus decerptam collegit, & iusculum Patri apponens: *Ede, inquit, Pater, ius mea manu conditum.* Edit, & vero libenter, tametsi amarum. Rogatus vero ecquid placuisset: *Nihil vnquam edi in vita me dignius,* respondit. Gustarunt, quod reliquum erat Socij, ruboremque re comperta coquo intutiunt. Ille genibus mox accidens, veniam precatur imprudentiae. At ille: *Dominus tibi benedicat, faciatque benigne. Vnus tu de tot fratribus sensum meum nosti, quaque potissimum re indigeam, percalles.*

5. De via fessus, diuenterat in hospitium, humilemq; casam cum Bustamancio, pro lecto in stramine diuersi accubant. Tussi hic laborans, tota nocte conspuuit imprudens

dens FRANCISCVM, faciem etiam non raro foedans. At ille nihil turbatus, tacitusque transegit noctem, sputo deformatus, vix vt agnosci posset. Vbi diluxit, comperto quod res erat, veniam Bustamantius precatur. Ad haec ille: *Non est, Pater, quod ea re Labores: nec enim vsquam me dignior locus in cubiculo sputo aspergi debuit.*

In Hispaniam cum Alexandrino Cardinale reuersus, germanae sorori Ioannae Crucis, quae lacris Diuae Clarae virginibus Madriti praeerat, dicere solebat: *Nostrum est, qui religiosae nos vitae consecrauimus, quater, & vices quotidie morti nos comparare, vt ex eorum de quibus Apostolus ait, Mortui estis, numero sumus. De me quidem affirmare liquet, Quotidie morior.* Colof. 3.

De purgantis ignis paenis aiebat, non tam paenarum nomine metuere se, quam quod nullus ibi, vt in mortali hac vita, meritis, operibus bonis, ac paenitentiae, relictus locus sit. *Alioqui, inquit, pridem a D E O poposcissem.*

Moestitiae sibi fore affirmabat, si quando forte imparatum se, nullaque sui, sensuumque victoria mors opprimeret. Aduigilabat itaque sedulo, perpetuumque cum corpore bellum gerebat. Quod vt maxime tegeret, celatumque cuperet, manabat

248 DE VITA FRANC. BORGIAE
tamen foras. Capillos enim ipsum sibi vel-
lisse deprehensum. Scrupulos, lapillosque,
& arenam calceis iniiciebat, vt pondere
ambulanti, asperitateque molestiam adfer-
rent. In diuersis, ne noctu in se flagellis
sacire audiretur, ad artes confugit, quibus
sanguinem sibi excuteret, vellicaretque se,
ac pungeret. Sole ardente, pedetentim am-
bulare: niues item hyeme lente calcare, &
id genus alia adhibere, quo se ipse vinceret.

9. Gothalaniam dum Prorex teneret, &
Societatis post Generalis Praepositus, ci-
licia, atque flagella clauibus occlusa, pan-
nosque quibus sanguinem detergeret, ha-
bebat. Cilicia etiam vsque eo camelorum
pilis horrida erant, vt vel spectanti terro-
rem incuterent.

10. DEVM orans, humum ore diu contin-
gebat: ex quo molares dentes amisit, atque
igni labia succensa: vt propius factum sit
nihil, quam vt eo morbo periclitatus, vita
decederet, ni tempori cauisset.

11. Flagellis humeros, lumbosque discide-
rat, vt putrescere viderentur quae res reli-
gionem illi iniicit. Fidere tamen se aiebat,
beneque sperare, fore, vt DEVS sui miser-
tus ignosceret, si quando modum excessis-
set: quod pio id studio factum esset: memi-
nissetque idem aliis prius vsu venisse.

Dicere

Dicere solitum ferunt, Paenitentia viam 12.
 in caelum muniri. Urgebant Ognatae sacer-
 dotes aliquot Societatis, longe illi ca-
 rissimi, de sui victoria, ne eos perpetuo
 celaret. *Equidem quando ita vultis, inquit, acerbam mihi vitam, cibumque amarum duxero, quo die non me ipse flagellis cecidero.* Qua in re, nihil remisse agere: vt Socij interdum octingentos ictus, verberaque numerarint. Nec satis erat poppysmo, seu complofis vola manibus, vt solet, signum datum, vt a caedendo temperaret.

Dicebat & illud, ne se deliciis delinitum 13.
 lautius acciperent, donec a DEO quae vellet impetrauisset. Poscebat enim assiduis precibus, vt deliciae in cruciatum vertent; dolores contra voluptati essent. Filiam itaque Lermae Comitem, cum moestam, aegramque videret, & quiritantem, his alloquiis solatur, *Dolores nolenti DEVS immittit, postulanti negat.*

Cum in Principum aulas diuertere in- 14.
 titus cogeretur, ea duntaxat edulia, quae domi in triclinio, frugali in mensa, edebat. Si mollis, vt fir, lectulus stratus esset, sine arbitris, culcitram vnā, fulcris subductam, humi collocabat, hic somnum capiebat, mane vero reponebat.

Paenitentiae quantum in FRANCISCO 15.

250 DE VITA FRANC. BORGIAE
studium fuerit, vel illud argumento est.
Rogatus aliquando Septimantiae a Busta-
mantio, ut ea illi a DEO postularer, quae
sibi ipse exposcere soleret. Ternae vix ho-
rae abierant, ecce tibi ardentissima contic-
tus febrī Bustamantius, cum capitis do-
lore, ut in rabiem agi videretur. Didicit
nimirum illud esse quod FRANCISCVM
rogarat, maioresque se spiritus, quam vires
gerere, neque cum FRANCISCO esse
comparandum. Optatis itaque liberari,
tanquam voto, cupiebat. Precaretur ita-
que rursus DEVM, ut morbum depelle-
ret. FRANCISCVS bono esse animo
imperat: nec enim pati DEVM tentari nos
supra id quod possumus. Precibus iterum
fufis, abiit continuo morbus: remque dein-
ceps non sine rubore narrare Bustaman-
tius consuevit: audaciam, sui que confidenti-
am auersatus, maioresque gigantis esse,
quam pumilionis vires fatebatur.

16. Abstinentiae immodicae causa, dolo-
rumque ventriculi imbecillioris, morbiq;
cardiaci, viginti fere annos a piscium esu
abstinere medici cum iubebant, quadra-
genarij ieiunij tempore, nisi si in discrimen caput, vitamque adducere veller.
Quibus quidem non parere, durum vide-
batur, atque incommodum: euicit tamen
preca-

precatione, animique celsitudine. Audito enim Pium Quintum Pont. Max. aetate maiorem, annua ieiunia religioſe ſeruare, nulla aetatis feſſae, atque decrepitaе habitatione; idem ſibi vel capitis discrimine tentandum putauit. Quod cum bene, feliciterque eueniſſet, abique valetudinis detrimento, diuturna illa verni temporis ieiunia, & quattuor anni partium, atque Aduentus, ſeruare perrexit: mirantibus, qui corpusculi imbecillitatem noſſent, ſed a DEO vires, quod res erat, celfo animo ſuppeditari exiſtimabant.

E morbo decumbentem conſolaturi qui 17.
acceſſerant, in cubitum erigi ſolitum obſeruarunt, dum diuinis de rebus verba facerent, ſive cupiditate ſacra audiendi, ſive diſcendi ſtudio. Quin & identidem tunc in haec Hieremiae verba erumpere ſolitum:
*Deſolatione deſolata eſt terra, quia nullus eſt qui Hier. 12.
recogitet corde.*

CAPVT VI.

Aſſinium amorem quatenus reſtinxerit.

VICERAT ſe ipſe FRANCISCVS, non paenitentiis duntaxat corpus ſpiritu; verum etiam animi perturbationes ſubigendo. Ex his qui aequo maiorem erga propinquos affectione vicerit, nae ille alias
animi

animi perturbationes, motusque, non perinde violentos, superabit. Sunt enim plerique, inquit Gregorius, qui non solum aliena non appetunt, verum etiam cuncta quae possederant in mundo derelinquunt, semetipsos despiciunt, nullam praesentis vitae gloriam requirunt, ab huiusce mundi actibus separant, & paene quicquid prosperitatis attulerit, calcant; sed tamen adhuc vinculo carnalis cognationis alligati, dum amoris propinquitatis nimis seruiunt, ad ea saepe per affectum cognationum redeunt, quae iam & cum proprio despectu subegerant.

Lib. 7. in
Job. cap. 14
& Hem.
17.

Psal. 44.

1. At FRANCISCUS postquam vocatus a DEO est, nihil habuit antiquius, quam obliuisci populum suum, & domum patris sui: ut iam inde a puero in Religionis secessu educatus videretur. Immo ne in sermone quidem deprehendi cognatorum, affiniumque; vllum amorem passus est. Mirabantur id alij, agnati etiam indignabantur; vtrique tamen, quod domi discerent, habebant. FRANCISCUM tam felici memoria praeditum, oblitum tamen propinquorum fuisse, ut ne minimum quidem de illis cogitaret. At qui recta rem ratione expendere soliti, facile animaduertere, eum cognatorum amorem caelesti mutasse: & conditorem, opificemque vniuersi, rebus conditis iure optimo practulisse. Litteris itaque

Antonij

Antonij Araosij Roma ea de re missis, constanter respondit: *Meos equidem amare non desij: DEVMque quotidie venerans precor, saluos, incolumesque esse iubeat. Et forsitan gratior DEO precatio, quae quam minimum carnis, & sanguinis habeat admistum. Pereat ille amor, ut viuat, quem quaero, caelestis.*

In oppido, quod *Reginae casam* appellari ^{1.} diximus, agenti, Dorotheam filiam obiisse ^{Lib. 1. c. 6.} diuinitus nunciatum, eo ipso quo migravit horae momento, ad Diuae Clarae Gaudiae: sed nihil mutatus, animoque turbatus, quasi ad se nihil attineret. Verum non perinde mirandum, in filiae morte moestum non fuisse, quae iam inde a pueritia virginitatem DEO consecrarat, propterea quod exsiliij sui terminum, ut pridem optarat, nacta esset: illud plerique magis mirabantur, Isabellam filiam, Lermae Comitum, singulari matronam virtute, dotibusque naturae praeditam, non luxisse. Pintiae enim aulam Principis ingressurus, obuium habuit, qui tristem, subitumque filiae interitum nunciaret. Paululum itaque clausis oculis, aperta vero ad DEVM mente orans, beneque mortuae precatus, perrexit. Rebus in aula gestis discessurus, Principi dominae dixit: *Ora, quaeso, pro anima famulae tuae Isabellae, quam nunc morbo minime lento, sed repentino*

254 DE VITA FRANC. BORGIAE
 pentino existintiam audiri. Ad haec illa: Itane
 tam tristem nuncium obiter a discedente numerari
 mihi oportuit? nihilne parentem, tali filiae uari
 mouet amplius? Deposita, inquit, acceptam: re-
 perit Dominus. Reddamus itaque, ut par est, ala-
 criter; quodque tam diu usuram eius dederit, grati
 testimonium animi demus. Igitur non lugendum,
 praesertim cum his vitae miseris, & corporis uin-
 culis soluta emergerit in Beatorumque sedes, DEI
 clementia, ut spero, & opo, commigrarit. Domum
 ubi reuertit, facis pro illa operatus, aliam
 luctus significationem nullam dedit. Eo
 ipso die allaturus consolationem alloquii
 accessit Comes-stabilis: cumq; nihil moe-
 stum in vultu animaduertisset, indigna-
 bundus: Tene, inquit, tali filia amissa, nihil mo-
 ueri? Modeste subiecit ille: Ex quo me tempore
 DEO dedicauis, sic cor illi meum libens, volensque
 obtuli, nihil ut in rebus humanis turbare illud possit.
 Cum itaque acerba incidissent, duo tere
 dicere solitum ferunt: Res humanas, ut quae
 Is. 50. & nihil ad nos attinent in minimis pono. Et illud: An
 59. abrenata est manus Domini, ut saluare nequeat?
 Rom. 8. quid igitur timeamus? Si DEVS pro nobis, qui
 contra nos?

3. Rem diuinam faciebat in aedibus filiae,
 Lermac Comitum. Gener arae imposuit
 effigiem coniugis eius Leonorae, sed B.
 Catherinae nomine insignitam. Ille nihil
 muta-

mutatus, sed obfirmato animo fuit: peracto demum sacrificio, rogatus a Socio, cuius ea imago esset. Leonorae, inquit. Verum nihil nos mouit, nisi vt DEVM pro ea precarer ardentius. Addidit & illud: Comiti meis verbis manda, effigiem in cubiculo habeat licet: altari post hac ne imponat, etsi ex Leonora Catherinam fecerit.

Caesar Carolus, cum secundo in suum ad Iusti secessum euocasset FRANCISCVM, periculum facere voluit, verane essent, quae inaudierat, liberos iam ex senatos nihil curare. Iniecta itaque de filii mentione, de natu maximo Carolo, Gandiae Duce, conquestum apud se narrat Sanctium Cardonam, Ammirantium, vt nominat, Aragoniae, quod ditionem illius, in Gandiensi agro, Regiam nomine, contra ius teneret. Quid hic facto opus iudicas? & vter eius ius cader? Ad haec FRANCISCVS: *A quo stat ratio, iusque, non habeo dicere. Illud tantum maiorem in modum peto abs te, Caesar, vt Sanctio Cardonae non ius duntaxat sartum tectum reddatur, verum etiam illi gratificeris potius, quam filio meo. Itane, inquit Caesar, tuorum liberorum causam agis? nonne praestit eam liberis tuis gratiam tribuere? Rursum FRANCISCVS, Cardona fortassis ea magis gratia, quam filius meus, indiget. Mirifice Caesar hominis con-*
stantia

256 DE VITA FRANC. BORGIAE
stantia delectatus, collaudavit: nec temere
esse, quod vulgo iactarent, illum carnis se,
& sanguinis amore omnino spoliasse.

5. Miratus & Pontifex Pius quartus ean-
dem in FRANCISCO virtutem. Romae
enim illo versante, filius Alvarus Borgia,
bona Pontificis venia, atque indulto, du-
cere domum Ioannam Aragoniam, sororis
suae filiam, optabat: quae iam Marchiona-
tus Alcanisij hereditatem adierat. Cognito
Pontifex FRANCISCI filium Alvarum
esse, miratur, cur non a se beneficij loco
postulasset FRANCISCVS; de quo bene-
merendi occasionem vndique captaret.
Accitum itaque illum, nihilque cogitan-
tem quidnam vellet Pontifex, interrogat,
Alvariumne filium haberes. Annuit ille. Ad haec
Pius: *Cur ne verbū quidem adhuc ea de te apud me
fecisti? gnarus quantum tua, tuorumque, causa cupiam.*
Subiecit FRANCISCVS: *Multis equidē, be-
atissime pater, vndique arietibus ex Hispania oppu-
gnabat, vrgebarque precibus, vt Alvaro filio id bene-
ficiū abs te impetrarem: verum, vt quod res est,
dicam, vt ad hanc diem id abs te postularem, impe-
rare mihi non potui. Nam si eius, aequumque postulat
filius, me nihil opus apud te deprecatore: sin petit
iniquum, rogare meum est, ne secundum illum sen-
tentiam pronuncies, neue indulgenter cum illo agas.
vt & in praesens etiam, atque etiam rogo. Si enim
ii sum,*

issum, qui esse debeo, maiorem rationem religionis, tuarque dignitatis habeam necesse est, huiusque adeo Apostolicae Sedis existimationis, quam priuati emolumenti: quod quidem publico cedat, communique bono, oportet. Recreatus incredibiliter Pius prudente FRANCISCI responso, iudicium, mentemque laudauit. Quid igitur faciendum censes? inquit. Hic FRANCISCVS: Duo eandem ambiunt sponsam, eodem cognationis vinculo astricti: alter matris, patris alter frater; vterque a Sede Pontificia gratiam supplex postulat. Et quoniam iudicium requiris meum, equidem in ea sum sententia, e re sponsae fore, liberam illi optionem relinquere, ut vtri nubere mallet, pace tua, nubat in Domino. Quo fiet ut vtrique faciat satis, & illa quem elegerit, coniugem nanciscatur. Obstupuit ad haec Pontifex, hominis prudentiam praedicans: dissensit hic tamen ab illo; secundum Aluarum ex aequo, & bono pronuncians, uti bona cum venia sororis filiam in matrimonio haberet: hoc addito elogio: Sede pontificia dignum videri, ut qui praeclearam ei operam adhuc nauasset, eius ratio haberetur: quique DEI amore, titulis sese omnibus, liberorumque adeo amore, & cura abdicasset, eius tutelam Pontifex susciperet. Profuit itaque durus is parentis animus Alvaro amplius, DEO ita iubente, quam si parens supplex id postulasset.

R

Nobis

258 DE VITA FRANC. BORGIAE
Nobis item, qui in eadem familia sumus,
domesticum reliquit exemplum, oportere
nos, a rerum humanarum sollicitudine
liberos, in DEVM, cui cura est, eritque de
nobis, amorem traducere.

CAPVT VII.

De pietate, morumque facilitate.

*Epist. 4. ad
Rust. Mo-
nachum.*

RECTE laudat D. Hieronymus Exfu-
perium Tololae Tectolagum Episco-
pum, quod ieiunaret ipse, ciboq, de mensa
suo, suum defraudans genium vnciatim
parceret, vt alios famelicos aleret: crucia-
returque aliorum potius, quam sua inedia.
Idem FRANCISCO vsu venit, qui in se
rigidus erat, & senerus; in alios blandus, ac
facilis: nihil vt sibi ignosceret, aliis omnia.
Parentum caritatem, vt diximus, non ex-
stinxerat; sed carnis, & sanguinis amorem,
diuino illo, & caelesti permutarat. Minus
quidem erga affines blanditiis utebatur,
tamen si quid, salua Religione postula-
rent, qua consolando, qua re, consilioque
iuuando, benignū parentem, experti sunt:
vri frustra nunquam eius operam deside-
rarint. Eximia vero illius in aegrotos pietas
extirrit, nihil vt deesse illis eorum, quae
medici requirerent, pateretur. Socij om-
nes probe norant, tuto in illius aures, &
finum

finum deponi omnia, quae cruciarent: moestitiamque derergerere libenter solere, siue corporis morbis, siue animi, laborarent. Neque importunos se futuros, aut molestos metuebant. Nec, ut plerique solent, de temporis angustiis exoptulaturum.

Ex hac morum facilitate mos illi natus, 1. ut nihil asperere imperaret, *Hoc facito*: vel, *Illud cura*: sed hisce blanditiis delinitos sic appellabat: *Fat, quaeso, illud DE I causa. & amore adductus. Auderesne illo, valetudine salua, proficisci? Valesne, ut in missionem Evangelicam pergere queas? Commodumne tibi erit doctoris titulum tueri, huius, vel illius artis? vel sic: In mentem mihi venit, hoc tibi munus imponere: sed animi tui sensum explorare prius libuit.* Id genus officiis promptos, alacresque expertus est magis. Si quem angere animo, cruciarique comperisset, omnes ingenij nervos intendere, quare potissimum in partem laborum veniret, onus subleuaret, consolationemque posset pius parens adferre.

Si quis humanitus lapsus, impegisset in 2. re leui, nihil acerbius eloqui solitus; hoc tantum, *Ignoscat tibi DEVS, sic te sanctum videam frater: quomodo dictum, factumue illud abs te?* Sin grauius deliquisset, ad se arcessitum blande compellare, nihil tamen impunitum relinquere: parentis optimi simul &

260 DE VITA FRANC. BORGIAE
medici functus officio. Crimen itaque re-
ferre, petere vt paenitentia ductus resipis-
cat. Paratum sese in paenae partem, licet
culpae affinis non esset, venire; vt libro
secundo demonstratum est. Hoc caritatis
signo, pietatisque, quod sibi propositum
erat, facile consequebatur, vt ad melio-
rem frugem suos ab erratis reuocaret; illud
identidem vsurpans: *Facilitate nihil esse homini
melius, atque clementia. &, Omnia prius consilio
experiri, quam armis, sapientem oportere.* Postea
vero si mores, ingeniumq; mutasset in me-
lius qui deliquerat, summa praeteritorum
erratorum obliuio erat. Qua etiam virtute
Ignatium ceteris praestitisse accepimus.

3. Dicere solebat, qui DEVM ducem se-
queretur, cum oportere non vnum sibi ca-
put, binos oculos, manusque attribuere,
sed plurima membra cum ceteris habere
communis. *Amicorum enim communis, aiunt,
esse omnia.* Quo fieret, vt in communi cala-
mitate, sensum doloris ad se quoque perti-
nere existimaret. Sic fore, vt vnus omnes
corporis membra essent: &, quod de se

2. Cor. 11. Apostolus ait: *Quis infirmatur, & ego non infir-
mor? Quis scandalizatur, & ego non vror?* Iter in-
gressurus, comiti negocium dabat, vt de
tenui viatico, quemuis mendicum obuium,
indonatum abire ne sineret: ea tamen
mode-

moderatione adhibita, vt a mendico etiam profectam eleemosynam, appareret: nisi si quae grauior incideret necessitas, quae lege circūscribi non deberet. Si nihil quod aliis largiretur suppeteret, animo laetus, quod sponte inopiam esset amplexus, mente haec agitabat, ferebatque: *Si esset, quam libenter tibi donarem!* Haec vero grauior DEO, qui corda scrutans hominum, donantis animo munera metitur, eleemosyna est: cum quis inops a rebus, animo tamen hilaris, ac beneficio, dare paratus est amplissima, quam si diues donum, frigide tamen, offerat.

Cum singulari omnes caritate comple- 4-
 teretur, tum eo, potissimum, qui de fama illius calumniando detraherent. Illos enim bene de se mereri affirmabat, quod ne quid prudens admittēret reprehensione dignum, redderent cautiorem. Sic enim Sa- Plutarch.
de vitiosat.
ex hostibus,
 pientes olim homines iudicarunt, magnas ex inimicis utilitates capi & posse, & debere. De his ipsis nunquam minus honorifice loqui auditus est; immo honorifice de ipsis sentire, & praedicare solitus. Quin & detrahi de illorum existimatione praesens, si adesset, nunquam sinebat: illa fere familiariter adhibens. *Recte ille a se factum existimat. Zelus non est improbandus. Vei sic: Maiora*
 R 3 *deben-*

debeantur peccatis meis supplicia. Si quid erant,
 veniam illis a DEO precor. Incredibile vero
 memoratu est, fronte quam serena appa-
 reret, cum male aliorum, non suo vitio,
 audiret, vt quasi media in tempestate por-
 tum tenere videretur. Nec verbis tantum
 erga inimicos officiosus erat, sed & bene-
 ficus, cum res daret, illos frequenter ob-
 strinxit. Eius rei exempla colligere plura
 queam, sed ne quem laedere prudens vi-
 deat, neue nominare cogar eos, qui ho-
 stiliter in eum incurserunt, calumniisque
 vexarunt, superfedabo.

5. Lis illi erat, non de tribus capellis, Ducis
 etiamnum titulum gestanti, cum Francis-
 sca Nouerca: quam litem persequi, salua
 religione, ne bonis heredes fraudasse igna-
 via videretur, & iure experiri coactus, lite
 tandem cadens, tantum absuit, vt moleste
 FRANCISCO vs. tulerit, rem sibi abiudica-
 tam, vt etiam hilari fronte, summam animi
 constantiam, atque adeo laetitiam osten-
 derit: & vt amicae narrabat, gratiam inde
 quibus habuerit. Nouercae enim consultum
 potius quod eam coleret, quam sibi cupier-
 bat. Tali, tantaque iudicij praestantia iu-
 uentis adhuc, nullis sacris iniuriatus, fuit, vt
 caritatem, tranquillitate moe animi, For-
 tunae bonis omnibus anteferet.

Laynes Praepositus generalis, ad omnes 6.
 Hispaniae Prouincias litteras dederat, nomina perscriberent, quibus eam DEVS mentem daret, ut, vel apud Indos, vitam in Euangelij praedicatione profunderere parati essent: vel in Europa, prima Latinae linguae elementa pueros docere, non erubescerent. FRANCISCVS, cui tum commissa Hispania, etsi legibus istis solutus esset, sua tamen manu Layni scripsit hanc animi testificationem, tabulis consignatam, optare sese pro CHRISTI nomine apud Indos sanguinem fundere, caputque periculis obijcere. Orare itaque bona illius venialiceret in eam expeditionem proficisci, precibusque ad DEVM fusis, hanc illi voluntatem promoueret.

CAPVT VIII.

De Prudentia eiusdem.

DIVINAE, non humanae Prudentiae vnum instar omnium argumentum hoc est: excelso FRANCISCVM animo bonis Fortunae, titulisque omnibus nuncio remisso, sponte Christianam inopiam esse sectatum. Prudenter nimirum iudicabat, caduca haec, atque inania, quae sub aspectum cadunt, pro nihilo ducenda, libenterque aeternis permutanda. Quam
 R 4 quidem

264 DE VITA FRANC. BORGIAE
quidem caelestē sapientiam, mens homi-
nis, caligine hebetata, & tenebris obducta,
nisi fidei lumen, DEI munere concessum,
accedat, perspicere minime potest.

Si qui Societati nomen dare vellent, mi-
i. nimirumque rebus, ut sit initio, vrgerentur,
quo minus se totos addicerent, largiri illis
minuta, funemque concedere, salua tamen
religione, & commodi spe maioris, sole-
bat: gnarus futurum, ut tempore ipso exi-
lia illa, & parua, (quae, tamquam moles
immentas, obijcere Daemon mentibus so-
leat, ut salutis res minus procedat,) veluti
nebulae sole, dissiparentur. Huius rei do-
cumenta haec habeo. Nobilis illustri loco
in Hispania natus, a DEO quidem vocatum
se, ut Societati aggregaretur, ad FRAN-
CISCVM retulit; vna tamen re impediri,
ac deterreri, quod sine famulo, qui ve-
stibus, calceisque eum spoliaret, indue-
retque, se commode viuere posse negaret.
Ad haec FRANCISCVS: Si nihil moratur
aliud, recipio daturum vnum e Sociis, qui
seruiat, & quidem promptius, quam mer-
cede conducti. Vix octauum iam diem
opera illius vsus, facti paenitens, erubuit:
Sociis ministrare ipse coepit, pedes oscu-
lari, & veniam precari, seruum se omnium
appellans.

Alter

Alter item domi nobilis, vnam sibi rem 2.
 in Societate arduam ratus, recens, vt con-
 fuerat, quotidie indusium non mutare.
 Annuit FRANCISCVS. *Indusium, inquit,
 cum voles, accipies, ne ea te res & perfectae vitae
 cursu impediat.* Nec longius factum est,
 erubuit & ipse, tactique puduit, quod ina-
 nia illa in deliciis habuisset. Mox molle
 indusium, cilicij asperitate mutavit, & ad
 extremum vsque duravit diem.

Sacerdos item, non vulgari eruditione, 3.
 cum belle domi suae agitarer, ampleque
 habitaret, Septimancae Sociorum numero
 adscriptus, angustas tironum cellulas con-
 templatus, animo angi, ac debilitari coe-
 pit. Cognito FRANCISCVS, quod res erat,
 amplissimum Collegij domicilium illi at-
 tribuit: hoc amplius, domestica supelle-
 ctile vti cum passus est: sic breui angustum
 hominis animum superavit. Consilij enim
 post non diu puduit, piguitque, cubiculoq;
 digressus, cellam occupauit angustam; pau-
 pertatemque praecipue religiose seruauit.

Illud in primis studiose cauit FRAN- 4.
 CISCVS, ne missiones susceperent Euan-
 gelicae praedicationis, Collegijque funda-
 menta iacerent, nisi quorum singularis
 esset, probataque pietas. Vt enim aedium
 fundamenta, ita & rerum omnium princi-

pia, in quibus sint reliqua, permagni inter-
esse aiebat, a quibus iacerentur. Dicere
itaque solitum ferunt, eas demum millio-
nes sibi placere, quae moerorem adfer-
rent; quod familiaritate tum privaretur
optimorum Sociorum. Vtrisque vero illud
in primis negotij dabat, vt quot, quantaque
negocia vigerent, orandi tamen studio
nonquam abstinere: neue precationem,
animi paltum, scientes, prudentes omit-
terent.

5. Ad studia quod attinet, commune hoc
illatum Ignatio iudicium fuit, nemini So-
ciorum eas esse, nouas, peregrinasque sen-
tentias tueri. Neque id in Theologia, opti-
marum artium regina, duntaxat cauendum,
vbi maiore animorum periculo peccatur,
sed etiam in philosophandi ratione tenen-
dum existimabat. Qui enim hic auderent
inaudita, praeterque omnium opinionem
sententias defendere, eos in grauioribus
disciplinis idem ausuros aiebat.

6. Concionatoribus Sociis auctor idem
existit, scriptoque consilium mandauit,
spiritum in concionando adhiberent, di-
cendique vim, & audientium corda per-
mouerent. Non ad inanem pompam, in-
genique ostentationem orationem com-
ponerent. Sacrorum Antistites, & Principes

caute,

caute, prudenterque tangerent. Si quid reprehendere necesse haberent, dolore se id facere coactos, non ira, aut odio adductos, ostenderent: illo enim vel ferreum animum molliri; his etiam irritari auditores. Suo id exemplo confirmabat: *Cum enim acriter vitia reprehenderem, inquit, me ipse oburgare videbar. Quo fiebat, vt maiori impetu dicerem, & ad misericordiam alios incitarem.*

¶ Pestilentia grassante in aliquot Italiae, 7. atque Hispaniae Provinciis, consultus a Societatis Patribus FRANCISCVS, quid, tanto in communi discrimine, facto opus videretur, vt & caritatis ratio haberetur, nec iunditus morte Collegia exhaurirentur. Hanc ipse rationem inuit, excogitavitq; salutarem. Nomina ad Rectores singulos referrent ij, qui communi se reipub. commo deuouerent. Ex his, delectu habito, ij tanquam in statione milites praesidio relinquenterentur, qui & vitae sanctitate praesarent, firmaeque essent valetudine, animaeque celsiore praediti: minore ad haec Societatis iactura periculis obijcerentur. Hora ceteris segregatos, proximorum salutem incumbere, voluit. Quo factum, vt multi perdurarint, operamque nauarint gnauiter in Hesperiae vtriusque Prouincijs, vbi pestis vrbes tum populabatur:

magna

268 DE VITA FRANC. BORGIAE
magna laboris patientia, civium etiam ad-
miratione, & Sociorum, qui interierunt,
non exiguo praemio. Martyrum enim in
numero etiam habitos, qui caritatis hoc
munus recte obirent, in Romanis Marty-
rum Fastis, & Eusebio legimus.

Martyrol.
28. Febr.
Euseb. lib.
7. cap. 20.

8. Fratres, quos *Coadiutores* vulgo appella-
mus, *DEI sapientes FRANCISCUS* appel-
lare consuevit, qui morum simplicitate,
humilique obedientia, & pie orarent, &
domestica officia probe obirent. *GNARUS*
DEVM precantibus illis ea suggerere ple-
rumque solere, quae mundi sapientes e
libris haurire non possent.

9. Qui ceteris praecessent, dicebat non vna
omnes qui parerent, regula metiri oportere:
sed bonos milites imitari, qui pro
fistulae captu machinam illam bellicam
sulphureo pulvere implent, ne dissiliat.

10. Cum humanitas lapsum aliquem narra-
rent, de quo minimum metuebatur, se ipse
tacite explorans, & imbecillitatis humanae
consciens, vulgatum illud in ore habebat:
Homo sum, humani a me nihil alienum puto.

11. Consultus a Patribus Collegij, qui etiam
elemosynis alerentur, a diuite quidem
illo, sed qui male audiret, rectene accipe-
rent. Ad haec ille: *Eliam Propheram, &*
Paulum Anachoretam a corvo quotidie
alimen-

3. Reg. 17.

alimentum accepisse: ne dubitarent igitur sese a DEO pasci, corui opera. His enim eleemosynis, & precibus, vt solet, a DEO bonam illi ad resipiscendum mentem datum in: vt e coruo, carniuoraque aue, columba tandem euaderet.

Mirabatur eos, qui quantum aliis de honore in salutando detraxerint, tantum sibi arrogent, vindicentque: eaque re magni videri velint, cum ieiunc alios appellarint, quibuscum certare officiis oporteret. Hinc odia, rixaeque existant, detractio oritur, violatur amicitia. Modum itaque titulis statuendum, ne tot odia nascerentur; vt meritis preciam in bene constitutis rebus publicis solet; iudicauit. Ipse vero minime restrictus in titulis dandis fuit, immo perliberalis, & benignus, si quem his palatij sumis delectari intelligeret. *Si peccandum, inquit, alterutram in partem est, in exsuperantia, quam si quid detrahatur, offendere malo.*

Socius quidam imprudenter triclinium nudus ingressus erat, vt in se ipse flagellis saeuiret, Beati Francisci exemplum, credo, imitari studens. Noster, non iniuria, moleste tulit, paenamque irrogauit; Cassiani illud reperens: *Sanctorum quaedam miranda esse facta, non imitanda.*

In praef. &
Collat. 2.

Dicere solebat, Religiosorum hominum

270 DE VITA FRANC. BORGIAE
num vitam, Crucem esse perpetuam, atque
Martyrium: quod vincere quotidie seipſe
neceſſe habeat, & perpetuo obtemperare
ex voto debeat. Viderent itaque maiores,
onera temperarent, ſubleuarentque: ne
noua excogitarent, pro viribus cuiusque,
onus imponerent.

85. Sacerdoti adminiſtrandi Collegij, ad
tempus, negocium dederat. Qui cum re-
miſſe ageret, ratus breue id tempus fore:
non admodum itaque laborandum. Indi-
gnatus FRANCISCVS acriter reprehendi-
dit. Sic, inquit, *vel paucis diebus Societatis res geri
debet, quaſi perpetuum munus eſſet. Nocet enim, qui
frigide res adminiſtrat, vt vel temporis momento
per negligentiam amittatur, quod multis retro an-
nis, ſudoribusque partum eſt. Vel militia verum
id eſſe docet, amiſſis breui vrbibus, quae
longa obſidione captae, in poteſtatem
venerunt.*

CAPVT IX.

De animi candore, ceteriſque virtutibus.

IVRE Ambroſius pro funere laudauit in
Satyro fratre Prudentiam, ſed ingenij
candore, morumque ſimplicitate eximiam:
qui de aliis nihil ſiniſtrum ſuſpicaretur.
Eadem FRANCISCI laus propria, qui
ſerpentis prudentiae, columbae ſimplici-
tatem

eatem ex CHRISTI praecepto, adiecit: *fa-* *Matth. 10*
 cilitatemque grauitate temperauit. Non
 illum fugiebat, aliter mundi sapientes iudi-
 care solitos: calliditate nimirum Pruden-
 tiam consistere. Praestantior tamen ea vir-
 tus, atque perfectior, quae candore simul
 & simplicitate conditur.

Ne quid igitur secius de aliis suspicaren-
 tur, animo iuo imperarat, impetraratque.
 Irrepere itaque fallum de quoquam iudi-
 cium non sinebat. Abditos esse hominis
 recessus, atque latentes: proinde difficile
 animum cuiusque cognosci, & temere
 plerumque damnari. Quare non facile de
 aliis iudicium ferendum. Falli enim nos
 saepe, errare, ac decipi iudicando. Tutissi-
 mum videri, bene de omnibus existimare,
 ac loqui: errata vero aliorum in bonam
 parte non accipere, & quoad liceat, excusare.

Affirmabat, falli se aliorum opera mal-
 le, quam temere suspicari: quo fiebat, vt
 fallerent eum non raro, qui fictam Pietatis
 speciem prae se ferrent. Quae quidem vir-
 tus eo magis in FRANCISCO admiranda:
 cum, quod in aula, vbi callide omnia ge-
 rantur, compositaeque dicuntur, a puero
 educatus fuerit; tum, quod magistratus ges-
 serit, & Prorex iudicia tractarit, probeque
 nosset filiorum saeculi huius dolos. Cando-

Euseb.

rem tamen vsque eo retinuit, vt vera placerent omnia, falsa displicerent. Dicere solebat & illud Tragicis, *Veritatis simplicem esse orationem*; non fucatam, non ad gratiam compositam, artisque idcirco expertem: fallere nolle, sed ex suo animo virum bonum candide omnia metiri. FRANCISCI talis erat oratio, vt cum re ipsa, aiens, negansque consentiret; & ficum, vt veteri verbo dici solet, ficum appellaret. Longum esset, taediique plenum, ire per singula virtutum genera. Nam de Castitate quid attinet dicere? cum adolescens etiamnum, matronas nobiles officij gratia inuulnus, cilicij lorica corpus munire consueuerit, & illibatum virginitatis florem ad matrimonium, vt libro primo demonstratum est, attulerit. Post Societati iam adscriptus, nunquam se a mulieribus, ne a filia quidem Lermæ Comite, cum forte in eius aedibus articulari morbo decumberet, tumentes pedes contrectari passus est. Seueritatem, facilitatemque ita temperauit, vt seueritas facilis; & contra, facilitas seuera, cum res posceret, videretur. Taceo in consiliis dandis maturitatem, & prudentiam: tolerantiam in aduersis: in negotiis susceptis constantiam: animi denique in contemptu rerum humanarum magnitudinem:

cetera

ceterasque virtutes plane heroicas. Vnum hoc addam, gratum, memoremque diuini beneficij semper vixisse, quod in Societatis familiam aggregatus esset, cuius nomine, quotidie DEO gratias agebat: illud etiam interdum vsurpans: *Si, vt vina gustatu, ita & Religiosorum status probari posset, quiuis dynasta, dulcedine liquoris diuini ebrius, Religiosorum se in familias cupide daret; sed quia gustari suauitas non nisi longo post tempore queat, eo fit, vt plerique, asperitate territi, resugiant.* Atque haec fere de FRANCISCI BORGIAE vita dicenda existimaui. Faxit ille animorum parens, vt hoc vitae, virtutumque Exemplar, nobis ad imitandum propositum, moribus constanter exprimamus.

FINIS.

S INDEX

INDEX RERVM
MEMORABILIVM
VITAE
FRANCISCI BORGIAE.

Romanus numerus librum, Arabicus
vero caput designat.

A.

A BSTINENTIA ciborum Francisci	j. 9. 16.
18. ij. 10. ij. 18.	
<i>Aegrotorum cura senatus Romano</i>	ij. 8
<i>Aethiopia premit Socios</i>	ij. 3
<i>Africa recipit Socios à Francisco</i>	ij. 6
<i>Alciatus Cardinalis ad Franciscum mittitur à Pio v.</i>	ij. 4
<i>Aleae ludi fuga</i>	j. 3. 5
<i>Alexandrinus Cardinalis</i>	ij. 14
<i>Alexander Farnesius aedificat templum domus Professus</i>	
<i>Romanae</i>	ij. 2
<i>Alexius Delgadus occiditur</i>	ij. 10
<i>Alfonso Salmeron Tridentum mittitur</i>	ij. 20
<i>a Francisco appellatur de fuga Generalatus</i>	ij. 1
<i>Ecclesiasten Pontificis agit</i>	ij. 4
<i>Alfonso Daza, Societas Theologus</i>	ij. 19
<i>interpret opusculorum Borgiae</i>	ibid.
<i>Alfonso Ferdinandus occiditur</i>	ij. 11
<i>Alfonso Vaena occiditur</i>	ij. 10
<i>Alonso Ducea Ferrariae studium in Franciscum</i>	ij. 6
<i>Alvarus Francisci filius</i>	j. 4. iv. 6
<i>Alvarus de Anlezuma occiditur</i>	ij. 10
	Analezuma

INDEXI

<i>Andreas Onetensis, Patriarcha Aethiopiae</i>	iiij. 3
<i>Andreas Gonsalvus Viannus occiditur</i>	iiij. 10
<i>Andreas P'au occiditur</i>	iiij. 11
<i>Antonius Corduba Francisco, ac Societati se aggregat</i>	ij. 4
<i>primum sacris operatur</i>	ij. 6
<i>Antonius Suarez occiditur</i>	iiij. 10
<i>Antonius Ferdinandus Montis maioris occiditur</i>	ibid.
<i>Antonius Correa Portuensis occiditur</i>	iiij. 10
<i>Amatus Vasquius occiditur</i>	iiij. 10
<i>Amorem suorum ut exuerit Franciscus</i>	j. 6. iv. 6
<i>Angelicæ voces auditæ in funero Mariæ Gabrielæ</i>	j. 6
<i>Ascetici libelli, vulgo Exercitia spiritualia</i>	j. 13
<i>Affidua Francisci Borgiae meditatio</i>	iv. 4
<i>eiusdem attentio</i>	iv. 5
<i>Asturum regio qualis</i>	ij. 16
<i>Asturum ingenia subagrestia</i>	ij. 16
<i>equi vero optimi</i>	ibid.
<i>Auenionense Collegium erigitur</i>	iiij. 9
<i>Augustæ Tauromorum Collegium</i>	iiij. 9
<i>Aulicorum morum osor Franciscus</i>	iv. 1

B.

B <i>AZZA Granatensis regni oppidum</i>	j. 2
<i>Baezanum Collegium</i>	iiij. 12
<i>Balthasar Abbas, ac Princeps Fuldensis</i>	iiij. 12
<i>Baptista Segura occiditur</i>	iiij. 6
<i>Bartholomæus Bustamantis Societatem ingreditur</i>	ij. 4
<i>liberatur e periculo</i>	ij. 7
<i>Novitiorum curam suscipit</i>	ij. 12
<i>Bartholomæus Martyrum collegium exstruit</i>	ii. 17
<i>relicto Episcopatu coenobio se reddit</i>	ibid.
<i>Bartholomæus Torresius, Episcopus Canariensis</i>	iiij. 6
<i>Benedictus Castrus occiditur</i>	iiij. 10
<i>Benedictus Palmius, Ecclesiastes Papæ</i>	iiij. 4
<i>Benignitas Francisci</i>	iv. 7
<i>Bernardinus Cardenas vocat Franciscum</i>	ij. 2

INDEX,

<i>Blasius Ribera occiditur</i>	iii. 10
<i>Borgiae familiae pietas, cura pauperum</i>	j. 1
<i>Brasiliensi navigatione occisi Socij 12.</i>	ii. 11
<i>Brixiae Venetorum Collegium.</i>	iii. 9

C.

C AROLI Caesaris Italiam petit Franciscus	j. 3
in Franciscum studium	j. 4
auspicii amor	j. 5
familiaritas cum Francisco	ibid.
legat Franciscum ad Augustam	ibid.
funeris Isabella curam committit Francisco	j. 7
Proregem facit Franciscum, ac donat Crucis S. Iacobi	j. 8
Ganiliam redeundi potestatem facit	j. 11
ad Franciscum litterae	j. 20
promovere conatur Franciscum ad Cardinalatum	ij. 5
eidem mutatae vitae rationem reddat Franciscus	ij. 11
probat Franciscum	iv. 6
abducato imperio, Hieronymianis se iungit	ij. 12
in Lusitaniam mittit Franciscum	ij. 13
moritur, ac pro concione laudatur a Francisco	ij. 14
Carolus Borromaeus, summus Paenitentiarum	iii. 4
Collegium Mediolani erigit	ii. 12
Carolus Francisci filius	j. 4
eius prudentia j. 4 uxorem ducit	j. 16
Carolus Lotharing. Card. Missipōci Collegium erigit	ii. 12
Carolus IX. Galliae Regem adit Franciscus	iii. 15
Carlomanus, Pipini Regis frater, monachus Casini	iv. 1.
montis	ibid.
Carlomanus oves pascit	ibid.
Cardinalium multi Francisco Romam ingredienti obviam	
missi	j. 18
Cardinalatum fugit Franciscus	j. 19. ii. 5
Cardinalatum posthabito, Societati se adiungit Antonius	
Corduba	ij. 4
Catechesin docet Franciscus	ij. 1. 12. 18
	Cate-

INDEX.

Catechistae missi in Asturiam	ij. 16
Carchesium docet Bartholomaeus Torrefus	ij. 6
Christophorus Rodericus mittitur in regnum Neapolitanum adversus Valdenses	iii. 4
Christophorus Rotundus occiditur	iii. 6
in Cibo patientiae exercendae ratio Francisci	iv. 5
Coenoby D. Clarae Gandiae auctor Franciscus	ij. 8
Collegium Gandiense à Francisco	j. 13.
Romanum à Gregorio XIII.	j. 18
Methymnae Campi	ij. 6
Eborensis ab Henrico Cardinale Lusitano	ij. 7
Placentinum a Guterio Carnualio	ij. 10
Hispalensis	ibid.
Bracarense a Bartholomaeo Martyrum	ij. 17
Portuensis	ij. 18
Bransbergense a Stanisla'o Hefio	iii. 3
Pulcininum a Sigismundo Poloniae Regis	ibid.
Vilnensis	ibid.
Iaroslaviensis	ibid.
Posnaniensis	ii. 8. 12
Rigensis	ii. 8
Marchataniensis a Maria Toletana	ii. 9
Pintianum a Maiore Biveroae	ibid.
Caranacensis a Michaele Reyno	ibid.
Avenionensis	ibid.
Vitodunensis	ibid.
Canberiensis,	ibid.
Olomucensis a D. Guilielmo Episcopo	ibid.
Spirensis	ibid.
Herbipolensis a Frederico Episcopo	ibid.
Halenensis a filiabus Ferdinandi Caesaris	ibid.
Augustinae Taurinorum	ibid.
Brixienensis	ibid.
Baëzanum ab Elmira Auila	ii. 12
Huetensis a Stephano Ortisio	ibid.
Calatruenenensis a Repub.	ibid.

INDEX.

Legionense a Ioanne Sanctis Acmiliano	iij. 12
Malucitanum a Francisco Blanco	iud.
Compostellanum ab eodem	ibid.
Quetenſe a Magdalena Ylles	ibid.
Burdigalense a Repub.	ibid.
Nuernense a Ludouico Gonzaga	ibid.
Muffipontanum a Carolo Leibaringo Cardinale	ibid.
Fuldaense a Balthasare Abbate, ac Principe	ibid.
Mediolanense a Carolo Borromaeo Carminale	ibid.
Collegia in insulis Materis, & Teritiae	iij. 12
Toletanum in domum Professorum transit	iij. 9
Humanitatis Collegia in singulis Prouincijs instituta ſit Franciscus	iij. 2
Comitas in salutando moderanda	iij. 1
Concionandi ratio Francisci	ij. 8. 37
Concionum Francisci frequentia	ij. 20. iij. 14
Concio Francisci edita	iij. 19
Confessionis assiduitas Francisci	iv. 4
Confidentia in Deo Francisci	ij. 10
Contaminis ut interfuit Franciscus	i. 9
Corporis castigatio eiusdem	j. 9. ij. 9. 12
Conscientiae puritas eiusdem	iv. 4
Coquo inseruit Franciscus	ij. 1. 12. iv. 3
Crucis sanctae partem Franciscus mittit Philippo Hispaniae Regi.	iij. 14

D.

D IDACVS Ferdinandus mortem euadit	iij. 11
Didacus Andrada sacerdos occiditur	iij. 10
Didacus Pereſites Miſcenus occiditur	ibid.
Didacus Gondisaluis occiditur	iij. 11
Dacmon illudis Francisco	iv. 1
expellitur a Francisco iv. 1 orantem interpellat	iv. 4.
Domini nomen nimis iteratum	iv. 1
Domini appellatio moleſta Francisco	iv. 1
Dominicus Ferdinandus occiditur	iij. 10

Domus

INDEX.

Domus Olyssiponenſis Profeſſorum	ij. 7
Nominum ſum ſeptimanæ	ij. 12
Pœnitentiætorium Romanæ	ij. 4
Toletana, ac Punitiana iii. 9 Aronenſis	ij. 12
Dorothea Franciſci filia, Deo ſacra virgo	j. 4
Dux iſtulus quid commodis Franciſco	iv. 1

E.

E LIVIA Auila Baëxani Collegij auctor	ij. 12
Elemoſynas largitur Franciſci mater	i. 1
Elemoſynas mendicat Franciſcus	ij. 1. iv. 1
accipit a Carolo Caefare	ij. 11
largitur pauperibus	iv. 7
Emmanuel Aluarnus, Emmanuel Rodericus Alcorcheſinus,	
Emman. Ferdinandes, Emman. Pachecus pro fide	
occiduntur	ij. 10
Emman. Sequeyra cum Sociis ingrediuntur inſulam Ma-	
terium	ij. 12
Epiftola Franciſci ad Ignatium	j. 10. 15
ad Carolum Caefarem	j. 19
ad Ludovicum Principem Luſitaniæ	ij. 3
ad Pontificem Maximum	ij. 5
ad Catherinam Luſitaniæ Reginam	ij. 13
ad Philippum Hiſpaniæ Regem	ij. 14
Epiftola Ignatij ad Franciſcum	j. 10. 15. ij. 9
Caroli Caefaris ad Franciſcum	j. 20
Ludovici Principis Luſitaniæ ad Franciſcum	ij. 3
Henrici Cardinatis, Regis Luſitaniæ, ad Franciſc.	ij. 17
Catherinæ Reginae ad Franciſcum	ij. 18
Philippi Regis Hiſpaniæ ad Franciſcum	ij. 6. 14
Epiftola ſubſcribendis ratio Franciſci, ac cur prohibita	iv. 1
Euchariftia vitatur frequenter Franciſcus	j. 9. 10. ij. 16
de eiuſdem frequentia conſultat Ignatium	j. 10
Euchariftiæ veneratio Ioannis Ducis Gandiæ	j. 11
Euchariftiam manu tenens exhortatur alios Franciſcus	ij. 18
Euchariftia peſto infecta data a Soc. iſ	iii. 5

INDEX.

<i>Eucharistiae adorandae studiosus Franciscus</i>	iv. 4
<i>Exemplo Francisci multi se bonis abdicant</i>	ii. 4. 6
<i>Exemplo domesticus cum Franciscus</i>	ii. 12
<i>Exemplo suo docet Franciscus</i>	iv. 1
<i>Exercitia spiritualia a Basilio Mag. Ascetica dicuntur</i>	1. 13

F.

F AMAE suae detrahentes amat Franciscus	iv. 7
<i>Fam augusta, Cypri urbs, olim Salamina</i>	iii. 14
<i>Ferdinandus Alvarus occiditur</i>	iii. 11
<i>Ferdinandus Sanchez Castellanus occiditur</i>	iii. 10
<i>Ferdinandus Rex Catholicus</i>	1. 1
<i>Ferdinandi Valdesij in Societatem studium</i>	ii. 15
<i>Floridam insulam ingrediuntur Socij</i>	iii. 6
<i>Floridanorum in Socios crudelitas, ac eorum punitio</i>	ibid.
FRANCISCI BORGIAE Natales, patria, ortus	1. 1
<i>quae ortum praecesserunt</i>	ibid.
<i>unde nomen acquisivit</i>	ibid.
<i>educatio puerilis, imoles, traditur magister</i>	ibid.
<i>in matrem morientem pietas</i>	ibid.
<i>fuga in Paevinsulam</i>	1. 2
<i>Caesaraugustae litteris incumbit</i>	ibid.
<i>in pueritia animus ad Religionem</i>	ibid.
<i>aegrotat adolescens</i>	ibid.
<i>Catherinae servit</i>	ibid.
<i>animi cultus, mores casti</i>	ibid.
<i>Phuam in Caesaris anam proficiscitur</i>	1. 3
<i>aleae ac vitii suis interdicit</i>	ibid.
<i>quorum usu delectatus</i>	ibid.
<i>corpus cilicio castigat</i>	ibid.
<i>in matrimonio continentia</i>	ibid.
<i>corporis exercitatio, ac ludi</i>	1. 3. 5
<i>ducit uxorem Leonoram</i>	1. 4
<i>fit Marchio, ac Praefectus stabuli regij</i>	ibid.
<i>in matrimonio concordia, & liberi</i>	ibid.
<i>familiae eius institutio</i>	1. 5

INDEX.

<i>musicae gnarus componit canticiones</i>	<i>ibid.</i>
<i>meditationes eius in variationibus, ac sui victoria</i>	<i>ibid.</i>
<i>Mathefi deditus</i>	<i>ibid.</i>
<i>familiaritas cum Caesare</i>	<i>ibid.</i>
<i>febri laborantis meditationes</i>	<i>ibid.</i>
<i>in defunctos pietas</i>	<i>ibid.</i>
<i>laborans propter usus</i>	<i>ibid.</i>
<i>arma tractat, angina laborat</i>	<i>ibid.</i>
<i>luget mortem Mariae Gabrielae auiae</i>	<i>ibid.</i>
<i>Isabellae Augustinae funus curat</i>	j. 7
<i>ex Augustae mortuae aspectu, eius mutatio, & exclamatio</i>	<i>ibid.</i>
<i>consultit Ioan. Auilã de vitae emendandae proposito</i>	<i>ibid.</i>
<i>Prorex Gothalanine creatur</i>	j. 8
<i>Crucem D. Iacobi a Carolo accipit</i>	<i>ibid.</i>
<i>latrones bello persequitur, ac eorũ receptatores punit</i>	<i>ibid.</i>
<i>in morte damnatos pietas</i>	<i>ibid.</i>
<i>in omnes acquitas</i>	<i>ibid.</i>
<i>in litterarum doctores liberalitas</i>	<i>ibid.</i>
<i>Barthome pater Patriae appellatur</i>	<i>ibid.</i>
<i>in horarum lectione meditatior</i>	j. 9
<i>orandi tempus, cibi abstinentia</i>	<i>ibid.</i>
<i>de Eucharistiae usu consultit Ignatium</i>	j. 10
<i>mori parentis ipsius</i>	j. 11
<i>Praefectus curiae Philippi</i>	<i>ibid.</i>
<i>xenodochiũ ac coenobium Dominicanorũ instituit</i>	<i>ibid.</i>
<i>uxor moritur</i>	j. 12
<i>Collegium Societati aedificat</i>	j. 13
<i>a Philippo Hispaniae Principe vocatur</i>	<i>ibid.</i>
<i>pro vna ac si atus mutatione preces aliorũ deposcit</i>	j. 14
<i>de familia religiosa eligenda deliberat ac consultit</i>	<i>ibid.</i>
<i>Religionis votis se adstringit</i>	j. 15
<i>Theologiae operam dat</i>	j. 16
<i>Romam proficiscens, suis valedicit</i>	j. 17
<i>inuisit Ferrariae ac Etruriae Duces</i>	j. 18
<i>Romae excipitur, inuisit Pontificem, Cardinales, templa,</i>	

INDEX.

<i>pla, constitetur de tota vita</i>	j. 18
<i>de abdicandis rebus ad Carolum Caesarem scribit</i>	j. 19
<i>fugiens Cardinalatum Roma discedit</i>	ibid.
<i>impetrata potestate abdicandi se bonis, gratias agit Deo</i>	j. 20
<i>sacerdotio inauguratur</i>	ij. 1
<i>primis sacris operatur, concionatur</i>	ibid.
<i>invisitur à multis</i>	ij. 2
<i>proficiscitur Pompeionam</i>	ibid.
<i>Cardinalatum rejicit</i>	ij. 3
<i>vocatur à variis</i>	ij. 7
<i>in Lusitaniam proficiscitur</i>	ij. 7. 13. 17
<i>D. Clarae coenobium in Castellae regno eius opera erigitur</i>	ij. 8
<i>praeficitur quinque Provinciis Hispaniae</i>	ij. 9
<i>Placentiam vidit, & Hispalim</i>	ij. 10
<i>Caesari Carolo rationem reddidit mutatque vitam</i>	ij. 11
<i>salvationes inanes excludit</i>	ij. 12
<i>Eborac aegrotat, periculis liberatur</i>	ij. 13
<i>lapsum tecti praenidit</i>	ibid.
<i>ultima voluntate à Caesari excoctor nominatur</i>	ij. 14
<i>Portum proficiscitur</i>	ij. 15
<i>Romam revocatur à Pio IV.</i>	ij. 19
<i>Lauretanam ad m. mittit</i>	ibid.
<i>Præpositi generalis Vicarius</i>	ij. 20
<i>inducit congregationem generalem</i>	ibid.
<i>consilium fugandi officij Generalatus</i>	ij. 1
<i>eligitur Generalis</i>	ibid.
<i>Oratio ad congregationis Patres</i>	ibid.
<i>deprecatur curam domus Paenitentiae in Vaticano</i>	ij. 4
<i>lue Romae grassante quid egerit</i>	ij. 5
<i>Socios mittit in Indiam Occidentis, & in Africanam</i>	ij. 6
<i>in Peruanam Indiam</i>	ij. 7
<i>in Brasiliam</i>	ij. 10
<i>moritur Romae: Vicepraepositus à nominare renuit: cuius in</i>	
<i>Societas à beneficiis: Provincias quos adiunxerit</i>	ij. 17

INDEX.

<i>mores ac corporis forma</i>	iij. 18
<i>scripta ac libelli editi</i>	iij. 19
<i>de abdicando Generalatus consilium</i>	iij. 13
<i>cum Alexandrino Cardinali mittitur a Pio v. ad foedera inveniendam contra Turcas</i>	iij. 14
<i>quid Ducis titulus ipsi attulerit</i>	iv. 1
<i>idem docendi pueros munus accepit</i>	iv. 1
<i>idem unitorum agit</i>	iv. 1
<i>Francisci Borgiae personam quidam fingens triransibem addidit</i>	iv. 1
<i>Francisci iter agentis prodrami</i>	ibid.
<i>eiusdem erga Superiores reverentia</i>	iv. 3
<i>quibus Franciscus aliorum curam commiserit</i>	iv. 4
<i>Francisco honoris causae à variis obuiam itum</i>	iij. 14
<i>Franciscum quanti fecerit Philippus Hispaniae Rex</i>	ibid.
<i>Francisci supremi morbi quae causae</i>	iij. 15
<i>adit Carolum IX. Galliae Regem</i>	ibid.
<i>Franciscus aegrotus Romam deferitur, ac moritur</i>	iij. 16. 17
<i>quatuor erga sanguine iunctos</i>	iv. 6
<i>in Indiam profectorem petit</i>	iv. 7
<i>D. Francisci familiam amat</i>	j. 14. ij. 11. iv. 2
<i>Franciscus Toletus, e Pontificio Ecclesiae Cardinalis</i>	iij. 4
<i>Theologus, & eius obitus</i>	ibid.
<i>Franciscus Iesu, amicitiae Francisci, visio</i>	j. 7
<i>Franciscus Lopez a Materni occiditur</i>	iij. 6
<i>Francisci Commendantis, in Polonia Legati, indicium de Societate</i>	iij. 2
<i>Franciscus Borgia, Francisci nepos, occurrit Francisco</i>	iij. 14
<i>Franciscus Blancus Episcopus Collegium Malacianum, ac Compollellanum fundat, auget Monachis regalibus</i>	iij. 12
<i>Franciscus Alvarus Cosullius occiditur</i>	iij. 10
<i>Franciscus Magalunius occiditur</i>	ibid.
<i>Franciscus Perezinus, Godoi Torrubius occiditur</i>	ibid.
<i>Franciscus Casirrus occiditur</i>	iij. 11
<i>Franciscus Paulus occiditur</i>	ibid.
<i>Fredericus Episcopus Herbipolensis Collegium erigit</i>	iij. 9

INDEX.

I.

JACOBUS Laines in Galliam mittitur, moritur	ij. 20
Jacobus Laines quot Prouincias moriens Societati adinu- xerit	iiij. 17
D. Jacobus Hispaniae tutelaris	j. 8
D. Jacobi ordo in Hispania	ibid.
D. Jacobi Crucem, ac ordinem suscipit Franciscus	ibid.
Jacobi Seriae in Socios crudelitas	iiij. 10
Ianitorum Collegij agit Franciscus	iv. 1
Ignem purgantem cur timuerit Franciscus	iv. 5
Ignatius consulitur a Francisco de vsu frequenti Eucha- ristiae	j. 10
Ignatius Franciscum in Societatem admittit	j. 15
Ignatius Romae excipit Franciscum	j. 18
Ignaty patriae, ac natiuitatis loco honorem exhibet Fran- ciscus	j. 19. ij. 1
Ignatius agit pro Francisco, ne Cardinalis fiat	ij. 5
Ignatius iubet Franciscum solitudinem egredi	ij. 6
Ignatius Franciscum praeficit Prouinciis Hispaniae	ij. 9
Ignatius moriens quot reliquerit Prouincias	iiij. 17
Ignatius Azevedus Socios in Indiam ducit	iiij. 10
eiusdem ad martyrium exhortatio, ac mors	ibid.
Inferni paenarum meditatio	iv. 1
Imaginum Sanctorum studiosus Franciscus	iv. 4
Imperandi aliis Francisci ratio	iv. 7
Ioannis Auilae funebris oratio Francisco stimulos addit	j. 7
praescribit vitia in aula fugienda	ibid.
Ioannes Borgia, Francisci pater	j. 1
idem in pauperes liberalis, in Eucharistiam pius	j. 11
idem moritur	ibid.
Ioannes Borgia, Francisci filius, Legatus in Lusitaniam, ac Germaniam	j. 4
Ioannes Niconesus, Patriarcha Aethiopiae, moritur	iiij. 3
Ioannis Cadouelij in Socios crudelitas	iiij. 11
Ioannes S. Aemilianis Societati Collegium fundat	iiij. 12
Ioannes	

INDEX.

<i>Ioannes Austriacus, Dux exercitus Christiani</i>	ii. 74
<i>Ioannes Baptista Mendefius occiditur</i>	ii. 6
<i>Ioannes Ferdinandus Olyffronenfis occiditur</i>	ii. 79
<i>Ioannes Mayorga Aragonus occiditur</i>	ibid.
<i>Ioannes Ferdinandus Bracarenfis occiditur</i>	ibid.
<i>Ioannes Baëza occiditur</i>	ibid.
<i>Ioannes Zaurens Toletanus occiditur</i>	ibid.
<i>Ioannes S. Martini Illescanus occiditur</i>	ibid.
<i>Ioannes Aluarus occiditur</i>	ii. 11
<i>Ioannes Ribera, Archiep. Valentim., inuisit Francis.</i>	ii. 14
<i>Ioannes Silua Villarogienfis Nouitiatus auctor</i>	ii. 14
<i>Ioanna Aragonia Francisci filia nubit</i>	j. 16
<i>Ioanna Hispaniae Regina Caroli mater</i>	ii. 6
<i>Ioanna Lusitaniae Princeps vocat Franciscum</i>	ii. 6
<i> eodem Madriti D. Clarae coenobium erigit</i>	ii. 8
<i> eiusdem liberalitas in Asturos</i>	ii. 16
<i>Ioanna Aragonia Romae Nouitiatum fundat</i>	ii. 2
<i>Ioanna Crucis, Francisci soror</i>	ii. 5
<i>Isabella Francisci filia</i>	j. 4. ii. 6
<i> eodem nubit Francisco Rogio</i>	j. 16
<i>Isabella Caroli Caesaris uxor moritur, funus illiberim</i>	j. 7
<i> deducitur</i>	ibid.
<i> eiusdem verecundia</i>	ibid.
<i>Indicia varia de Francisci uitae mutatione</i>	ii. 2
<i>Julianam Angelam inuisit Franciscus</i>	ii. 6

L.

L AVDARI indigne fers Franciscus	ii. 1
<i>S. Laurentij templum</i>	ii. 14
<i>Lauretana D. Virg. de aedem inuisit</i>	ii. 19. ii. 16
<i>Leonora nubit Francisco</i>	j. 3. 4
<i> eodem est a cubiculis Mariae Philippi Hispani</i>	j. 11
<i> eiusdem pietas in Deum, ac mors</i>	j. 12
<i>Leonora Castri, nobilis Lusitana, Francisci uxor</i>	j. 3. 4
<i> eius laus, & obitus</i>	j. 12
<i>Librorum piarum utilitas</i>	j. 5
	Libel.

INDEX.

<i>Uellus Exertitionū spiritualium Ignatij probatur a Paulo</i>	j. 13
iii. opera Francisci	j. 13
<i>Ubi a Francisco scripti</i>	iij. 19
<i>Ubi honoratiore fugit idem</i>	iv. 1
<i>Ludouicus Gonzaga Nimeron Collegium facit</i>	iij. 12
<i>Ludouici Principis Lusitanise litterae ad Franciscum</i>	ij. 3
idem Societatem petit, uotis se adstringit	ij. 7
eiusdem pietas ac uitae ratio	ibid.
<i>Ludouici Floridani perfidia</i>	iij. 6
<i>Ludouicus Vasconcelus cum imperio in Brasiliam mittitur</i>	ij. 10
idem ingreditur Tertiam Insulam	iij. 12
idem a pirata occiditur	iij. 11
<i>Ludouicus Quiras occiditur</i>	iij. 6
<i>Ludouicus Correa Eborensis occiditur</i>	iij. 10
<i>Ludus aene quid incommodi</i>	j. 5
<i>Ludis quibus delectatus Franciscus</i>	ibid.
<i>Ludic quomodo adfuit Franciscus</i>	j. 9
<i>Lusitaniae Rex vocat ad se Franciscum</i>	ij. 7
idem domum Professorum Olyssipone erigit	ibid.
eiusdem de Francisco elogium	ibid.
<i>Lusitaniae Rex Ioannes moritur</i>	ij. 13
in Lusitaniam proficiscitur Franciscus	ij. 7. iij. 15
<i>Lusitanorum Regum in Societatem liberalitas, in remota</i>	ij. 15
gentes pietas	ij. 15

M.

<i>M^AGDALENA Villa aedificat Nonitatum Villagar-</i>	
zensem, & Collegium Ometense	iij. 12
<i>Magdalena, & Helena, Ferdinandi Caesaris filiae, Helenae</i>	
Collegium institunt	iij. 9
<i>Malacitanum Collegium</i>	iij. 12
<i>Maria Toletana Collegium aedificat</i>	iij. 9
<i>Maria Gabrielt, auis Francisci</i>	j. 5. 6
eandem D. Clarae coenobium ingreditur	j. 6
eiusdem de Francisco, ac de filia sua uaticinia	j. 6
eiusdem	iij. 15

INDEX.

<i>eiusdem tunc sua filia, Abbatissa, sua de veste attrita contentio</i>	j. 6
<i>in ipsius funere Angelicae voces auditae</i>	<i>ibid.</i>
<i>Marchenatense Collegium</i>	ii. 9
<i>Margareta Austriaca, Maximiliani Caesaris filia, D. Clarae coenobium ingreditur</i>	ii. 8
<i>Martyres quid in Ecclesia</i>	ii. 10
<i>Martyrium relatio ad quid utile</i>	ii. 11
<i>Martyrio afficiuntur Socij</i>	ii. 6. 10. 11
<i>Marcus Caldera occiditur</i>	ii. 10
<i>Materiam in insulam ingrediuntur Socij</i>	ii. 10. 12
<i>Mediolanense Collegium</i>	ii. 12
<i>Meditationes piae Francisci in aucupio, & venatione</i>	j. 5
<i>Methynnæ Campi Collegium</i>	ii. 6
<i>Melchior Carnerus, Patriarcha Aethiopiae, in Iaponia moritur</i>	ii. 3
<i>Michael Aragonius occiditur</i>	ii. 11
<i>Michael Reynus bona omnia Societati legat</i>	ii. 9
<i>Michaëli Marco traditur cura Francisci</i>	iv. 3
<i>Morbos pellit Franciscus orando</i>	iv. 4
<i>Mores aulicos auersatur Franciscus</i>	iv. 1
<i>Mors Mariae Gabriellæ ad pietatem incitat Franciscum</i>	j. 5
<i>Mortem ac martyrium euadit Didacus Ferdinandus, & Sebastianus Lopezius</i>	ii. 11
<i>Morienti Francisco quid consolationi</i>	iv. 3
<i>Mortem suorum ut tulit Franciscus</i>	iv. 6
<i>in Mortuos Francisci pietas</i>	j. 8. iv. 4. 6
<i>Montelanum Collegium</i>	iv. 1
<i>Missipontanum Collegium</i>	ii. 12

N.

N <i>ICOLAUS Dinyus Brigantinus occiditur</i>	ii. 10
<i>Nicosia, Cypri oppidum, olim Tamassus</i>	ii. 14
<i>Niuernense Collegium</i>	ii. 12
<i>Nobilitas pietate clarescit</i>	j. 1
<i>Nouitiatus utilitas</i>	ii. 12
<i>Nou-</i>	<i>Nou-</i>

INDEX.

Notitiorum magistris <i>Basilianensis</i>	ij. 12
Notitias <i>Romanas</i> quorum opera factus	ij. 2
Notitiam <i>medicini Septimancae Franciscus</i>	ij. 12
in <i>Notitias faciliat Franciscus</i>	iv. 3
Notitias <i>Nomillvinae a Comitiibus erigitur</i>	ij. 9
Notitias <i>Villegarziensis</i>	ij. 12
Notitias <i>Bruncensis a Repub.</i>	ibid.
Notitias <i>Aronensis a Burromaco Cardinale</i>	ibid.
Notitias ad <i>Indicant profectioem aptiores</i>	ij. 10
Notitias <i>Villaregiensis a Iovanne Sabia</i>	ij. 14

O.

O BEDIENTIA <i>Francisci</i>	iv. 3
<i>Occulta cognoscit Franciscus</i>	iv. 4
<i>Olovincense Collegium</i>	ij. 9
<i>Oracium in Africam in ffr. Socij</i>	ij. 6
<i>Orationis studiosus Franciscus</i>	j. 9. 16. 18. ij. 1. ij. 11. 18 iv. 1. 4. 5.
<i>Orationis studio crescit Societas</i> LEXV	iv. 3
<i>Orationum Franciscus</i>	iv. 4. 5
<i>Ouetense Collegium</i>	ij. 12

P.

P AENITENTIAE <i>studiosus Franciscus</i>	j. 9. iv. 3. 5
<i>Poenitentiarj Pontificij e Socis electi</i>	ij. 4
<i>Palmensem ad portum Socij 39. accessi</i>	ij. 10
<i>Patientia Francisci</i>	ij. 6. 12. iv. 5
<i>Patientia Sociorum in obitu morte</i>	ij. 6. 10. 11
<i>Paupertatis ut studiosus Franciscus</i>	ij. 1. ij. 6. l. 10. iv. 2
<i>Pauperum curam habet familia Morgia</i>	j. 1
<i>Pauperum curam suscipit Franciscus</i>	j. 8. iv. 7
<i>Pauperum Religiosorum curam gerit</i>	j. 11
<i>in Peccantes mansuetudo Francisci</i>	iv. 7
<i>Pestilentiae Romae origo</i>	ij. 5
<i>Pestilentiae tempore Sociorum caritas</i>	ij. 5. iv. 8
<i>Petrus Martinus in Florida insula occiditur</i>	ij. 6

T

Petrus

INDEX.

<i>Petrus Ludovic. Borgia in Africâ cum potestate missus</i>	ii. 6
<i>Petrus Domenicus Grassum in Africam missus</i>	ii. 6
<i>Petrus Faber, ad Tridentinum Concilium missus, salutem Franciscum, dat exercitia spiritalia</i>	i. 17
<i>Petrus Fonseca occiditur</i>	iii. 10
<i>Petrus Mimososus occiditur</i>	ibid.
<i>Petrus Pontificus occiditur</i>	ibid.
<i>Petrus Diaz, occiditur</i>	iii. 11
<i>Petrus Ferdinandus occiditur</i>	ibid.
<i>Philippus Hispaniæ Rex Franciscum in Cardinalem promote laborat</i>	ii. 5
<i>idem commendat, & excipit Franciscum</i>	ii. 5. iii. 14
<i>idem valedicit Franciscum</i>	ii. 19
<i>idem petit a Francisco Socios in Indiâ Occidentali</i>	iii. 6
<i>idem in Africam mittit Petrum Ludovicum Borg.</i>	iii. 6
<i>idem petit Socios in Perum</i>	iii. 7
<i>a Philippo Hispaniæ petit Franciscus, ne se oneret dignitate Ecclesiastica</i>	iv. 1
<i>idem Crucis sanctæ partem mittit Franciscus</i>	iii. 14
<i>eiusdem litteras ad Franciscum</i>	ibid.
<i>Pietas Francisci</i>	iv. 7
<i>Perum insulam ingreditur Societas</i>	iii. 7
<i>Pius V. creatur Pontifex</i>	iii. 3
<i>idem Socios in Poloniam mitti iubet</i>	iii. 8
<i>idem Ordinem Humiliatorum tollit</i>	iii. 12
<i>idem foedus componit contra Turcam</i>	ii. 14
<i>eiusdem ad Iohannem Austriacum exhortatio</i>	ibid.
<i>idem Paenitentiariorum munus Societati unumgit</i>	ii. 4
<i>idem examinandi Clericos officium Sociis confert</i>	iii. 4
<i>idem utitur familiariter Francisco</i>	iii. 3
<i>mittit Christophorum Rodericum in Neapolitanum regnum ad Valdenses hæreticos</i>	iii. 4
<i>idem commendat Societatem Principibus</i>	ibid.
<i>idem declarat Societatem Ordinem Mendicantium</i>	ibid.
<i>idem Societati ipsius eligendi Conservatorem facit</i>	ibid.
<i>eiusdem in aegros liberalitas</i>	iii. 5
	Pius

INDEX.

<i>Pius IV. vocat Franciscum Romanum</i>	ij. 19
<i>idem miratur Francisci prudentiam</i>	iv. 6
<i>infula de Francisci in Generali electione iudicium</i>	ij. 1
<i>eiusdem iussu Socij cum exercitu Alexia missi sunt</i>	ij. 1
<i>idem moritur</i>	iii. 3
<i>Poloniae regnum ingreditur Societas</i>	iii. 8
<i>Priegas Marchio ad se vocat Franciscum</i>	ij. 6
<i>Principum curam habet Franciscus</i>	iv. 3
<i>Provincias quot relinquunt Societati Ignatius, Loynes, Franciscus</i>	iii. 17
<i>Prudentia Franciscæ</i>	iv. 6. 8. 9

R.

R EGINAL Casa, oppidum Hispanias	ij. 6. iv. 6
<i>Rodericus Moya Societati bona sua legat</i>	iii. 9
<i>Religiosorum hominum vita qualis</i>	iv. 8
<i>Rosary mysteriorum meditationis utilitas</i>	i. 9

S.

S ACERDOTIO inauguratur Franciscus	ij. 1
<i>Sacerdotio inauguratur Antonius Corduba</i>	ij. 6
<i>Sacerdoti moderandus traditur Franciscus</i>	ij. 9
<i>Sacerdotum quorundam injuriam</i>	iii. 9
<i>Sanctorum quot mensibus fortius in Societatem inducia</i>	j. 1. iv. 4.
<i>Sanctus Ioannes occiditur</i>	iii. 10
<i>Sanctorum reliquæ studiosus Franciscus</i>	iv. 4
<i>Sanguis Martyrum semen est Christianorum, dicitur Ter- tulliani</i>	iii. 10
<i>Sebastianus Lopezius mortem ac martyrium curat</i>	ij. 11
<i>Sebastianus Moralis Episcopus in Japoniam missus, Goue moritur</i>	ij. 5
<i>Señorio in Hispania</i>	j. 2
<i>Servi unde honorem mutuuntur</i>	j. 3. 5
<i>Sigismundi Poloniae Regis de Societate IESU opinio</i>	iii. 8
<i>idem Collegia Societatis erigit</i>	ibid.

INDEX.

<i>Simon a Costa occiditur</i>	ii. 19
<i>Simon Lopez occiditur</i>	ibid.
<i>Societatem IESV, precibus Mariae Gabrielae, ingressus Franciscus</i>	1-6
<i>Societatis sacerdotes consulis libenter Franciscus</i>	1-10
<i>Societatis aedificat Collegium Franciscus</i>	1-11
<i>Societatem cur elegerit Franciscus</i>	1-14
<i>Societatem petis ab Ignatio Franciscus</i>	1-15
<i>Societatem, posthabito Cardinalatu, eligit Antoninus Cer- duba</i>	1-4
<i>Societati se adiungunt multi exemplo Francisci</i>	1-12
<i>Societate honores ac dignitates excludit Ignatius</i>	1-5
<i>Societati qui aptiores</i>	ii. 12
<i>Societatis falso aspersa infamia</i>	ii. 15
<i>Societatis Vicarius bis Franciscus</i>	ii. 20
<i>Societatis Generalis eligitur Franciscus</i>	iii. 1
<i>Societatis templum Romae aequitium</i>	iii. 2
<i>Societatis precibus se commendans multi</i>	ibid.
<i>de Societate IESV Pij v. Pont. Max. iudicium</i>	iii. 3-4
<i>Societatis Paenitentiariorum Pontificiorum officium de- mandatur</i>	iii. 4
<i>de Societate Pontificius Ecclesiastes petitur</i>	iii. 4
<i>Societas a Pio v. Principibus commendatur</i>	ibid.
<i>Societas Mendicantium Ordo declaratur</i>	ibid.
<i>Societati potestas fit eligendi Conservatorem</i>	ibid.
<i>de Societate varij missi in Indiam</i>	iii. 6. 10-13
<i>Socij in Indiam Occidentis quando, & quoties missi</i>	ii. 6-7
<i>Societas quibus rebus crescit</i>	iv. 3
<i>Socij qui ad missiones apti</i>	iv. 8
<i>Sociorum nomina qui pro fide occisi sunt</i>	
<i>Alvarus Mendezus</i>	iii. 10
<i>Antonius Suarez</i>	ibid.
<i>Alfonfus Vaena Toletanus</i>	ibid.
<i>Antonius Ferdinandus Montis Maioris</i>	ibid.
<i>Andreas Gonsalvus Vianus</i>	ibid.
<i>Amatus Vasquius</i>	ibid.

INDEX.

<i>Antonius Correa Portuensis</i>	<i>ibid.</i>
<i>Alexius Delgado</i>	ii. 10
<i>Alfonso Ferdinandus</i>	ii. 11
<i>Andreas Pais</i>	<i>ibid.</i>
<i>Baptista Segura</i>	iii. 6
<i>Benedictus Castrus</i>	ii. 10
<i>Blasius Rabera</i>	<i>ibid.</i>
<i>Christophorus Retonius</i>	ii. 6
<i>Didacus Andrada</i>	ii. 10
<i>Dominicus Ferdinandus</i>	<i>ibid.</i>
<i>Didacus Peregrinus Miscens</i>	<i>ibid.</i>
<i>Didacus Gondisalvus</i>	ii. 11
<i>Emmanuel Alvarus</i>	ii. 10
<i>Emmanuel Ferdinandus</i>	<i>ibid.</i>
<i>Emmanuel Pachecus</i>	<i>ibid.</i>
<i>Emmanuel Rodericus</i>	<i>ibid.</i>
<i>Ferdinandus Alvarus</i>	ii. 11
<i>Ferdinandus Sanchez Castellanus</i>	ii. 10
<i>Franciscus Lopez</i>	ii. 6
<i>Franciscus Alvarus Ceullinus</i>	ii. 10
<i>Franciscus Peregrinus Gadoi Torrichinus</i>	<i>ibid.</i>
<i>Franciscus Castrus</i>	ii. 11
<i>Franciscus Patulus</i>	<i>ibid.</i>
<i>Franciscus Magalumnus</i>	iii. 10
<i>Gabriel Gomezus</i>	ii. 6
<i>Gregorius Scribanus Logronnensis</i>	ii. 10
<i>Gonzalus Henricus Diaconus</i>	<i>ibid.</i>
<i>Gaspard Alvarus</i>	<i>ibid.</i>
<i>Gaspard Govesus</i>	ii. 11
<i>Ignatius Azeuerus Lusitanus</i>	iii. 10
<i>Ioannes Ferdinandus Olyssiponensis</i>	<i>ibid.</i>
<i>Ioannes Mayorga Aragonus</i>	<i>ibid.</i>
<i>Ioannes Ferdinandus Bracarensis</i>	<i>ibid.</i>
<i>Ioannes Baptista Mendezus</i>	ii. 6
<i>Ioannes Baeza</i>	ii. 10
<i>Ioannes Zaireus Toletanus</i>	<i>ibid.</i>

INDEX.

<i>Ioannes S. Marini Illustissimus</i>	iii. 10
<i>Ioannes Aluarus</i>	ii. 11
<i>Ludovicus Quirós</i>	ii. 6
<i>Ludovicus Correa Ebovensis</i>	ii. 10
<i>Marcus Caldera</i>	ii. 10
<i>Michaël Aragonus</i>	ii. 11
<i>Nicolaus Dinyus Brigantinus</i>	ii. 10
<i>Petrus Martinesius</i>	ii. 6
<i>Petrus Fonseca</i>	ii. 10
<i>Petrus Minosius</i>	ibid.
<i>Petri Pontanensis</i>	ibid.
<i>Petrus Diaz</i>	ii. 11
<i>Petrus Diaz, Sacerdos</i>	ibid.
<i>Petrus Ferdinandus</i>	ibid.
<i>Simon a Costa</i>	ii. 10
<i>Simon Lopsius</i>	ibid.
<i>Stephanus Zuraira Cantaber</i>	ibid.
<i>Sanchius Ioannes</i>	ibid.
<i>Telito Carpetanus</i>	ii. 6
<i>Solimanus Turcarum Imperatoris crudelitas</i>	ii. 14
<i>Solitudinis amans Franciscus</i>	j. 1. 12. ii. 9
<i>Stanslaus Hofius praeiit Tridentinae Synodo</i>	iii. 8
<i>idem Societati Braunshergae Collegium erigit</i>	ibid.
<i>Stephanus Orsivus Societatis patrimonium legat</i>	ii. 12
<i>Stephanus Zuraira Cantaber occiditur</i>	ibid.
<i>Studiosos Societatis quales velint esse Franciscus</i>	iv. 8
<i>Superiores quales esse debeant</i>	iv. 8
<i>a Suspicionibus ut alienus Franciscus</i>	iv. 9

T.

T EMPLUM S. Laurentij	ii. 14
<i>Temporis studiosus Franciscus</i>	iv. 4
<i>Terraemotus in Hispania</i>	j. 2
<i>Terranus insulam ingrediens ter Socij</i>	ii. 11
<i>Terram, surgens lecto, osculatur ter Franciscus</i>	iv. 4
<i>Theodosius Dux Brigantinus misit Franciscum</i>	ii. 7. 17
<i>S. The-</i>	

INDEX.

S. Thomae Aquinati ut studuerit Franciscus	iv. 4
Tales Carpetanus occiditur	lij. 6

V.

V ENATIO Chvillimo homine digna	i. 5
Vestitus cura ac ratio Francisci	iv. 1
Villarigiansem Nouitiatum inuifit Franciscus	iij. 14
Vindobonense Collegium	iij. 9
Vires religiofos honorat Franciscus	iv. 1
Vultus hilaritas Francisci	iv. 4

FINIS.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
1875

PIA OPUSCULA

EIVSDEM

FRANCISCI

BORGIAE

GANDIAE

DVCIS.

OPVSCVLORVM INDEX.

- I. SERMO in illud Euangelium Dominicae IX. post Pentecosten, Vt appropinquavit IESVS, videns Ciuitatem, fleuit super illam, dicens: Si cognouisses & tu, &c. Luc. XIX. cap.
 - II. OPERVM Christiani hominis Speculum.
 - III. COLLYRIVM Spirituale.
 - IV. PRAEPARATIO ad sacram Eucharistiam.
 - V. EXERCITATIO Spirituales, ad finem cuiusque cognitionem.
 - VI. IN CANTICVM trium puerorum, Benedicite omnia opera Domini Domino, interprete Alphonso Desq., Theologo Societatis IESV Compluti.
- Accessit nunc primum, DE RATIONE CONCIONANDI, seu De Praedicatione Euangelica libellus, simplici stylo ab AND. SCHOTTO eiusdem Societatis Sacerdote Latine redditus.

ILLVSTRISSIMO,
 AC REVERENDISSIMO
 D. Gaspari Quiroguae, Ar-
 chiepiscopo Toletano, sum-
 moq; Consilij sanctae Inqui-
 sitionis Praesidi, Alphonsus
 Deça, Theologus Societatis
 IESV, S. P. D.

FRANCISCVS Borgia Dux
 Gandiæ, antequam se
 ad nostram Societatem
 adiungeret, libellos quosdam ad
 sui profectum scripsit, rudimen-
 ta continentes ea, in quibus se
 ipse adhuc tiro exercebat ad pie-
 tatem. Qui cum amicis nonnul-
 lis communicati, quod essent &
 fan-

sanctissimis documentis pleni, & a viro illo profecti, qui genere esset, atque vitae splendore clarissimus, magnam in primis admirationem habuerunt. Nam cum Francisco proauorum sanguine illustrissimo, & multis, magnisq; per amplae familiae, ac proprii dominatus negotijs implicato, & in aula Regū, & gratia educato a puero, de canibus, de equis, de accipitribus, Principū virorum more, non de moribus, atque virtutibus, deque orandi, meditandique ratione tractationes congruae viderentur; & ab illo ciuilia potius quam religiosa, militaria magis expectarent homines quam spiritalia, & ea quae
specie

specie sua fallaci perstringunt imperitorum oculos, non ea quae, depulsa animis offusa caligine, pectora nostra complent clarissima luce, & ad bene, beateque viuendum iuuant: haec ab ipso sapienter conscripta (quod praeter opinionem hominum accidissent) admirabilia multis sane sunt visa. Itaque Francisco ipso inscio, atque inuito, libelli in vulgus editi Hispanice, typisque etiam excusi sunt. Intellexerunt nimirum homines, non esse angustis DEI gratiam finibus circumscriptam, neque cultu corporis tantummodo, & habitu virtutum pondera aestimanda. Nam ut sub vili palliolo latet saepe sapientia;

piencia; sic sub holosericis interdum, atque aureis vestibibus humilitas, sui que contēptio inclusa est, atque humanarum rerum despicientia. Quod si vnquam alias, in Francisco certe nostris temporibus vidimus: qui aetate florens, Regia stirpe natus, opibus, copijs, liberis, amicitijs, clientelis abundans, magna Regis sui, & hominum laude publicis muneribus honorifice perfunctus, rebus denique omnibus, quae in bonis vulgo numerantur, ad voluntatem fluentibus, quae ipsi fuerant lucra, haec arbitratus est propter Christum detrimenta; mundi que in inanitate reiecta, paupertatem diui-

ditiis, asperitatē delicijs praetulit; aulico splendori humilem squallorem, potentiae sui ludibrium longe anteposuit: & nudus nudum Christum sequutus, in eo se abiectiōnis statu collocavit, in quo docuit gravissimo exemplo pictis, & adūbratis vera, & solida, caducis sempiterna infinitis partibus antecellere; caelestia terrenis, humanis diuina. Praeterit enim vere figura huius mundi, ut ait Paulus: & id quod 1. Cor. 7. in praesenti est (ut idem scribit) 2. Cor. 4. momentaneum, & leue tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeternū gloriae pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quae videntur,

tur,

tur, sed quae non videntur: quae enim videntur, temporalia sunt; quae autem non videtur, aeterna sunt. Franciscus itaque aspiciens in auctorem fidei, & consummatorem IESUM, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucē, confusione contempta, maiores diuitias aestimans thesauro Aegyptiorum improprium Christi; exiuit extra castra illud portans, praeclarissimum nobis ad imitationem, posterisque omnibus exemplum relinquens. Huius igitur viri libellos (quos supra commemoravi) vere Catholicos, vere pios, de Hispano sermone in Latinum conuersos de nouo in lucem emittimus. Primum

Hebr. 12.

Hebr. 11.

Hebr. 13.

mum quidem, ne tanti viri me-
 moria temporum vetustate ob-
 solescat: deinde, vt constet qui-
 bus quasi gradibus ad tantam
 virtutum excellentiam peruene-
 rit: postremo, vt quibus praelu-
 xit vitae exemplo, eos quoque
 doctrina instruat, & non solum
 praesentibus prosit, sed etiam
 futuris. Habent enim multa, ex
 quibus, si studium diligens, &
 assidua exercitatio accesserit, ma-
 gna percipi possit utilitas. Lati-
 na autem haec opuscula euulga-
 mus, quo fructus latius eorum
 pateat, & non tantum ad Hispa-
 norum, sed ad exterorum etiam
 manus perueniant. Tibi autem,
 Praesul illustrissime, haec dica-
 mus,

V mus,

mus, tum quoniam in ista quasi
vigilia fidei Catholicae tuendae
praesides, & truculentam cir-
cumfrentium haereticorū ra-
biem, qui sub ouina pelle lupos
tegunt, a nostris regionibus pro-
cul arces; & ne quid Apostolicae
atque auitae Religionis cando-
rem obscuret, aut inficiat, neue
contagione serpat, pro officio
tibi diuinitus dato, summa vigi-
lantia, atque sapientia prouides:
(& iustissimū sane est, vt te om-
nes grata animi pietate colant, in
quos tantum, tam turbulentis, &
calamitosis temporibus, tamque
eximium abs te confertur bene-
ficium) tum etiam propter singu-
larem meam in te obseruantiam,
aura V eamq;

eamq; excitatam virtutum tuarum admiratione, & summa tua in nos beneuolentia, & perpetua nostrae Religionis defensione, quam, ex quo primū ferme coepit, peramanter suscepisti. Itaque non magis mihi propria est, quā cōmunis cum omnibus nostrae Societatis hominibus. Sed quoniam omnibus singulatim hoc facere non licet, ego & meo, & eorum omnium nomine, hoc munusculo testari volui, quantum tibi in Christo & debeamus omnes, & cupiamus. Vale.

Compluti.

AVRELIJ VRSI Romani.

CVM prope regali potuisses vivere luxu,
 Et fluere Hispanis, BORGIA, deliciis;
 Pauperis ante pedes nudum te sternis IESV,
 Et capis, aeternum quis potiaris, opes.
 Nunc vere es dives, dum nil cupis, & capis illud
 Quod, FRANCISCE, tibi sufficit, omne bonū.

TRACTATUS PRIMVS.

Luc. 19.

Vr appropinquauit **I E S V S**,
videns Ciuitatem, fleuit super
illam, dicens, Si cognouisses
& tu, &c.

SI CAPILLI nostri omnes
DEO numerati sunt, quem-
admodū in Euangelio legimus, *Luc. 12.*
quanto magis **CHRISTI**,
hoc est, sapientiae **DEI** verba
numerata esse credendum est!

quantis porro haec ab Angelis
laudibus efferrī putandum! quanti ab hominibus
ferri debent, in quorū utilitatem dicta sunt! Si neg-
ligamus certe, aut si non ea attentissime confide-
remus, magna reprehensione digni simus necesse est,
quando omnia **CHRISTI** Domini nostri facta,
& dicta, nostra sunt instructio. Caeterum, cum ad
eam rem humanae vires non sufficiant, eos imitari
opus est, qui artem aliquam perfecte addiscere cu-
pientes, ad perfectissimum eius artis magistrum sese
conferūt, vs videlicet praeceptoris sapientia discipulū

imperitiam suppleat, & reformet. Cum ergo de re-
 bus quatuor, quae sub praesato themate continentur,
 tractaturi simus, eiusmodi aliquem praecceptorē ad-
 ire oportet, cuius praesidio ignorantiae nostrae tene-
 brae depellantur. Et quidem in verbis thematis, quod
 appropinquauit Dominus, quod vidit ciuitatē, quod
 fleuit super eam, postremo, quod locutus est, legimus:
 quibus quasi quatuor gradibus ad illud quod sequi-
 tur, Si cognouisses & tu, hoc est, ad hostri ipsorum
 cognitionem peruenire in promptu est, modo diligen-
 tia adhibeatut. Necesse primum est vt appropinquet
I E S V S: si enim ab eius gratia & lumine longe
 sumus, nec nos ipsi poterimus, nec illum cognoscere.
 Nec minus opus est vt videamus: sic enim docet
 Isa. 42. *Isaias, dicens. Caeci intuemini, & videte. Nam*
 de tertio, quam scilicet necessariae sint lacrymae,
 illud satis indicat, quod per Prophetam dicit Domi-
 nus: *Expergiscimini ebrii, & flete, inuidi-
 tates enim huius vitae, mentem inebriare solent, &
 de gradu rationis, & dignitate deicere. Denique,
 fuisse locutum Dominum videmus, vt inteligeremus
 nobis etiam loquentem esse, ne ob taciturnitatis ma-
 lum nobis contingat, quod Dauid, cum dixit: Quo-
 niam tacui, inuolerauerunt ossa mea, &c.
 Quae omnia vt addiscere, & complecti mente, &
 sermone possimus praecceptor aliquis quacūque nobis
 est, quod paulo superius dicebamus: nec vter per-
 tior inueniri potest Domini matre, quae D E V M
 mente per fidem concepit, voluntate autem per
 chari-*

Isa. 42.

Ioel. 1.

Psal. 37.

charitatem, suis denique ad nostram redemptionem
 visceribus induit. Quis enim ita aspiceret non ut
 illa, quae vni habuit, quo minus respiceret Do- *Luc. 1.*
 minus humilitatem ancillae suae? & quis
 unquam ita stetit ut ea, cuius animam doloris *Luc. 2.*
 gladius pertransiit? quis postremo tam sapien-
 ter locutus est ut quae dixit magnificat anima *Luc. 1.*
 mea Dominum, ob magna videlicet ab eo acce-
 pra beneficia? quaeque vbi dixisset, Frat mihi ie- *Luc. 1.*
 cundum verbum tuum, facta est Patris filia,
 Filii mater, & Spiritus sancti sponsa? Non abscon-
 ditur praeceptorem quaerimus, quando in puris
 creaturis et similem inuenire non possumus; sed huic
 humiliter supplicemus, nobis ut faciat, quo possimus
 ea intelligere, & facere quae in themate proposita
 sunt, mente pia dicentes: Ave Maria.

Ut appropinquavit, &c.

NON minus necessarium est DEVM cognos-
 cere cupienti, ut appropinquet Domino, quam ut qui
 videre volunt, ad lucem accedere: cumque vera lux
 sit CHRISTVS Dominus noster, qui vident so-
 Sancti in caelo, & iusti in terra, ante omnia opus est
 ut appropinquet CHRISTVS: Ex quo illud facile
 conicere licet, quod nondum eam cognitionem sumus
 adepti, quam cupimus in causa esse, quia nondum
 appropinquavit CHRISTVS: aut non adeo sumus
 ei propinqui, si forte iam appropinquavit, nos tamen
 ut conspiceret in eo, eiusque ope possimus. Id quod cum
 nobis admodum sit necessarium, debemus certe ei

- Iacob. 4.* appropinquare, quo & ipse etiam nobis appropin-
 quei, sic enim scriptum est: Appropinquate Deo,
 & appropinquabit vobis, &c. Iam vero, quam
 id necessarium nobis sit ad cognitionem perfectam
 consequendam, illud aperte declarat, quod in Ioseph
Genes. 41. velut in figura expressum est. Ille enim cum in Aegy-
 pro degeret, nondum a fratribus suis agnitus, dixit
 illis, Accedite ad me: & cum accessissent prope,
 Ego sum, ait, frater vester, quem vendi-
 didistis in Aegypto. Quae quidem verba, nobis non
 certe ostendunt, qui simus: nosler enim Ioseph, no-
 stler, inquam, frater, bonumque nostrum, nos, quos
 se videt necdum agnoscere, tam multis ab eo acce-
 pitus beneficiis iubet propius accedere: atque ubi ac-
 cesserimus dicit, Ego sum frater vester, quem
 vendidistis in Aegypto. Iubet itaque, quo eum
 possimus agnoscere, ut propius ad se accedamus: ubi
 vero accessimus, quo nota nobis sit nostra malitia, &
 in eum iniquitas, ait, Ego sum quem vendi-
 didistis in Aegypto. Id vero illi perfectius cognos-
 scunt, qui ei propinquiores sunt: participant enim
 magis eius lumine, quo eis sua apertius miseria de-
 monstratur. Quare nos in hac re Prophetarum consilium
Psal. 33. sequi oportet dicentis: Accedite ad eum, & illu-
 minamini. Atque hoc de primo. Quod vero ad se-
 cundum attinet, ideo vidit CHRISTVS Civitatem,
 ut nobis ostenderet, quantum teneamur inspicere
 animam nostram, quae civitas est quaedam & civis
 eius videlicet opera. Quocirca nihil aliud offerat
 in hoc

inueniri potest medicamentum, illo quo Dominus sa-
 natuſ caecum vſus dicitur in Euangelio: expuit Marc. 8.
 eum in terram, fecit que lutum, & poſuit ſuper ocu-
 lus eius. Ad eandem etiam normam debemus nos, ſi
 ſpiritualiter videre volumus, ponere ſuper oculos no-
 ſtro propriatum miſeriarum lutum, vt conſpicientes
 noſtrum nihil, cognitionem noſtram, quam quaeri-
 mus, conſequamur: conſequemur vero, ſi quod Rex
 Dauid nobis praecinit, attentis auribus audiamus:
 ille enim huius Ciuitatis labores adeo peculiariter
 praecidit, vt ex eius mente poſſimus magnam par-
 tem rerum illarum agnoſcere, quae ipſi conuictio
 videntur, ſic enim ait ille: Vidi iniquitatem, & *Pſal. 14.*
 contradictionem in Ciuitate. O quam aperte
 iniquitas Ciuitatis huius, id eſt, animae noſtrae, ab
 his percipi poteſt, qui conſiderant quod in iniquita- *Pſal. 20.*
 tibus concepti ſumus. Quid vero eſt iniquitas,
 & peccatum aliud quam nihil? nihil ergo eſt origo
 Ciuitatis huius, nihil etiam caetera putari debent,
 quaecumque in omni vita conſequuntur; ait enim idem
 Propheta: Et ſubſtantia mea tanquam nihi- *Pſal. 38.*
 lum ante te. Finem vero eius ſimile eſſe prinſipio
 illud oſtendit: Exhibit ſpiritus eius, & reuertit- *Pſal. 145.*
 tur in terram ſuam, & in illa die peribunt
 omnes cogitationes eorum. Quis ſe exiſtinet
 eſſe aliquid, cum ſuae etiam naturae initium ignoret?
 cum nec intelligat modum quo conditus eſt, quomodo
 genitus, quando moriturus, nec animae ſuae natu-
 ram, nec quid in ea inſit, nec quomodo exiſtat ſatis
 V 5 vnuquam

vnquam cogitatione assequi potuerit: quis non summi
 nihil videat, si miseras corporis, si ceteris corru-
 ptionem, si quam sit fami, frigori, aliisque infirmita-
 tibus obnoxius contēpletur? Nam de pugna mentis,
 & corporis, quid opus est dicere? quis enim arrogan-
 tiam, & superbiam suam non deplorat, si sua opera
 consuleret? si id cogitet, & secum reputet, quantum
 DEI inspirationibus sanctis resistat, quantum in
 bene operando difficultatis sentiat, quemadmodum
 luci a DEO missae rebellis sit, quoties operandi op-
 portunitate oblata, in aliud tamen tempus bonum
 opus differat, causamque negligentiae querat, alias
 quidem prudentiae speciem praetexens, alias vero
 ibi trepidans, ubi non est timor, ut perpetuum boni-
 nis opus est, videatur diruere scilicet bonum quod in
 eo aedificat DEVS, salutique propriae aduersari,
 & libertatem suam attenuare. Haec est nimirum
 contradictio illa, de qua Apostolus ad Romanos: Vi-
 deo, inquit, aliam legem in membris meis,
 repugnantem legi mentis meae, & capti-
 uantem me in lege peccati. Tantam enim
 vim habet eiusmodi contradictio, ut non quod
 volumus bonum agamus, sed quod nolu-
 mus malum. O magnam Civitatis huius calami-
 tatem! sed graniora adhuc idem Propheta in his
 quae sequuntur, plane declarat, dicens: Die ac no-
 cte circumdabit eam super muros eius ini-
 quitas, & in medio eius labor, & inimicitia.
 Nullam namque aliarum civitatum ita hostes pre-
 munt,

Rom. 7.

Ibidem.

Psal. 54.

mori, ut non interdum quiescere sinant: cum enim
 tempus, & temporis diuturnitas, & qui continuus
 esse non potest, armorum usus, nonnullum relinquere
 sicut indutiarum locum. At Cruciatum hanc, de qua
 loquitur, tanquam expertus miles, inquit Pro-
 pheta, die & nocte circumdatus iniquitate.
 Quibus omnibus, patris eius Laborem, & periculum in-
 duat, quippe corpus trinitus, mundus, gelu et, dae-
 mon, & caro, nec labore, nec temporis diuturni-
 tate fatigati, ubi intermittunt oppugnandi tempus
 iugiter, adeo, ut non solum obsideant, sed & super mu-
 ro, eius iniquitatem constituant. Quod quidem nobis
 tum accidit, cum veterem hominem non mortificamus,
 ter, cum iniquitatibus subiectum, adeoque in maiori
 periculo constitutum, & iniquitas: in magno enim
 periculo trinitus, versari solet, cum in eius muro, bo-
 stes ascenderint. Accedit ad haec, quod in medio eius
 dicitur labor esse, & iniustitia: & quidem si ea
 consideremus quae hactenus dicta sunt, vere dici po-
 test, quod sit in medio eius labor: sed quiddam etiam
 grauius forte reperiemus, id vero est, quod cum Ci-
 uitatem oporteret his armis continuo se defendere,
 quibus suos CHRISTVS instruxit in bello, di-
 cens: Vigilate, & orate, armis profecto excellen- Marc. 14.
 tissimis. Quod vel illud ab eodem confirmat, quod eadem
 nocte, cum in duobus gladus factus esse dixisset Domi- Luc. 22.
 nus, ad haec tamen arma commendanda, et ab offe-
 sione surrexit, ut eorum nimirum necessitatem, &
 excellentiam declararet. Cum, inquam, his armis

Ciuitatis

Ciuitati perpetuo vtendum esset, non leuiter deplorandum est, quod eas tam facile alias quidem somno oppressi, alias negligentia, & tepiditate deponimus, atque ita in labore ciuitatem constitutam relinquimus, quippe quam, cum hostes obsideant, defendere negligimus. Quid vero de iniquitate dicemus, nisi quod iniquitate Ciuitas plena est? Et de voluntate quidem, si aduertimus, sensus & superiores animae potentiae ita velut ex postulant es conqueruntur: memoria quidem, quod cum eius sit delectari in Domino, eam tamen obcaecata voluntas propriis passionibus oblitisci DEI faciat, atque in eas miseriae praecipitet, quibus in perpetua amaritudine versetur. intellectus vero, quod ei caelestium & aeternorum considerationem adimat, dum transitoria quaerit, atque terrena. Queruntur oculi quod aspiciere ex concupiscentia cogantur, vnde iure poenas daturi sunt: atque in eum modum reliqui sensus queruntur, vt facile Ciuitatis huius iniquitas appareat. Nec tamen hic dicendi finem facit Propheta, sed addit: Et non deficiet de plateis eius vsura, & dolus. Quod certe non minus, quam ea quae hactenus dicta sunt, dolendum est, quando non solum bono est destituta, sed est in ea & vsura, & dolus. Quod vt intelligi melius possit, aduertendum est, vsuram esse mutuum dare piusquam dederis sperando, adeoque non eius, cui das, causa, sed tua ipsius qui mutuum das. Erit itaque spiritalis vsura, si simili animo quis labores, atque operam suam collocet. Quis autem

Psal. 54.

verbis

verbis consequi possit mille Ciuitatis huius vsura-
 rum modos? Reperies qui eleemosynam det ob vanam
 gloriam; alium qui oret solum ob orationis suauitatem;
 alium denique ieiunantem inferni tantum timore
 perterritum: ita omisso principali fine, quis
DEVS est, omnia in vsuram quandam conuertuntur,
 vt merito his qui ita agunt dicat Dominus: *Math. 6.*
 Receperunt mercedem suam. Quanta vero
 est Ciuitatis huius miseria, quae nec ex laboribus
 suis fructum aliquem capit, nec ea colligit quae seminauit!
 Ad dolos veniamus: qua quidem in re nos potius
 tempus, quam materia, deficiet. Quis enim Ciuitatis
 huius dolos dicere possit? Quoties nos propriae
 passionis decipiunt! quoties tetationes! Quantum
 vero error ille est, quo communiter mortales se
 esse aliquid putant, & suis ipsi viribus ita nituntur,
 quasi in eorum manu propria vita sit! vt mirum non
 sit toties cadere, qui tam misere decipiuntur; neque
 resistere posse, dum infirmitatem propriam non
 cogitant: multa etiam, & magna facere posse
 putant; qui si proprias vires considerarent, longe
 aliter profecto sentirent. Nec solum nos ipsi decipi-
 mus, sed & proximos etiam miris dolis, dum videlicet
 alios honoramus, quo nos ipsi etiam honore prosequantur;
 alios quia timemus, laudamus; alios, aliis de causis
 obsequimur: denique mille dolis, & fraudibus pleni
 sumus. Quamobrem dicit Scriptura: *Ecl. 8.* Vac
 duplici corde. Eoque procedit res haec, *Ecl. 8.*
 vt putent & quidam, **DEVM** se posse fallere.

sic enim

Psal. 92. sic enim in vitijs quidam vitam agunt, vt illud *Psal.*
 qui dicere videantur: Non videbit Dominus,
 nec intelliget DEVS Iacob. Miserum te, qui
Ibidem. DEVM etiam fallere, posse putes, nec videri quod
 paulo post scriptum est: Qui plantat aurum,
 non audiet: aut qui finxit oculum, non con-
 siderat? Vsq; adeo malum inualuit, vt boni etiam
 in hac parte plerumque decipiantur: qui cum meliora
 & perfectiora videant, a sensuum cupiditate retenti
 tamen, aut alias ob causas reuocati, dicere solet. Ni-
Psal. 93. hil hoc est, mortale non est, & non vide-
 bit Dominus, nec intelliget DEVS Iacob.
 Quos ego ita libenter interrogauerim. Si DEVS se
 voluit dici Deum Iacob luctatoris, an non volis vi-
 detur eos aspiciere, qui luctantur? num se videlicet
 sinant prosterne ab hostibus, an contra ipsi eos dep-
 riant strenue illorum illusionibus resistendo? Est alius
 qui spirituales vires insignis error detinet, qui cum
 sentiunt in se paupertatis, obedientiae, & caetera-
 rum virtutum desiderium, in eo sibi placent, & quasi
 a debitore DEO petunt sibi vt faueat, quando eius
 causa pauperes, & obedientes esse cupiunt: nec ad-
 uertunt hi quantum DEO debeant, a quo eiusmodi
 desideria habuerunt. Ita obliti quae via in eum sta-
 tum perducti fuerint, quantaque obligantur DEO
 ea causa deuincti sint, non intelligunt, non sibi noua
 a DEO deberi beneficia, sed pro accepta noua a se
 deberi obsequia. An quisquam coram qui inopem vi-
 tam ducant, si eius filium Rex aliquis deo sibi postu-
 lasset,

lasset, cum ut Regem faceret, Regi se putaret, aud-
 dicere auderet beneficium praestitisse, qui filium non
 negauerit. Quis ergo putare audeat magnam se rem
 facere, qui potenti a se DEO concedat filium, id est,
 voluntatem, quo paupertatis virtute decoratam re-
 gnam faciat. Sequitur enim DEO, regnare est; pau-
 perumque esse spiritum, est esse omnium rerum Domi-
 num; demique obedientem esse, & mansuetum, est
 terram possidere, sic enim scriptum est: Mansueti *Psal. 36.*
 autem haereditabunt terram. Cui, rogo te, obe-
 dire solebas cum viueres in peccato, ut magnum pu-
 tes nunc si DEI legi obedias? Meminisse certe debe-
 res, quam duram vitam viueras cum diues esses: ita
 posses videre quantum ei debeas, qui te ab illis pro-
 priorum affectuum molestiis liberauit. Hi, atque
 eiusmodi alij multi sunt Ciuitatis huius errores,
 quorum non minimus is esse putandus est, quod ex his
 quas in nobis operatur Dominus, cum humiles fieri
 debetemus superbi reddimur: solet enim plerumque
 accidere, ut cum in operando facilitatem aliquam
 experimur, eam nobis temere tribuamus, dum non
 cogitamus de infirmitate nostra, cuius rationem ha-
 bet Dominus, ita solet sanere. Facit enim DEVS
 more peritissimi ducis, qui quos videt esse debiliores
 milites, solet cum his mitius agere, ne si illos durius
 tractet, forte amittat. Haec dum contempletur Hie-
 remias, merito fletus dicit: Quomodo sedet sola *Thren. 2.*
 Ciuitas plena populo? Merito certe flet solam
 esse, quae plena sit populo: flet, vero etiam, quia
 plena

plena est: nisi enim plena esset, sola non esset. Sed de
 Prophetae lacrymis omisissis, nos ad CHRISTI
 lacrymarum considerationem conuertamus, qui vi-
 dens Ciuitatē, fleuit super illam: Soleus quidem
 medici cum deprehenderint grauiorem esse morbum,
 atque in periculo magno constitutionem aegrotum in-
 telllexerint, vultu tristitiam dissimulare, ne sic, si
 tristem medicum viderit, suum quantum sit pericu-
 lum agnoscat: ita is dum letitiam simulat, se aegrotum
 consulere putat. Longe secus vero medicus nollet
 CHRISTVS nobiscum agit, qui cum sciat quantum
 referat, ut proprias infirmitates, nostraque pericula
 agnoscamus, tristitiam vultu prae se fert. Et aegro-
 tum cōspiciens flet, ut iste videlicet ex eo possit morbi
 grauiatē coniecere. Si enim medicus, in cuius manu
 salus est, ob aegritudinem tamen infirmi flet quanto
 arquiū est flere aegrotum! Itaque dicebat filiis Hieru-
 susalem: Nolite flere super me, sed super vos
 ipsas flete; indicans plane, nonnullis lacrymas, quia
 non super se fleant, parum prodesse. Si enim fleuisse
 Esau, sed non super se, sed sua causa: ita nobis saepe
 solet proprius amor lacrymas exprimere, dum no-
 bis laborantibus tenere compatimur. Fleuit autem
 CHRISTVS, quo extergat, depellatque inuitas
 lacrymas ab oculis nostris, iubet vero flere nos super
 nos ipsos: nec enim super CHRISTVM flere
 debemus, quia peccatum non fecit, nec est
 inuentus dolus in ore eius. Possimus quidem
 passionem eius flere, sed super nos solos culpas flere
 debe-

Luc. 19.

Luc. 23.

Gen. 28.

2. Pet. 2.

debemus. Flendum quidem est, quod tam multa passus est CHRISTVS: sed illud non est omittendum, ut super nos ipsos fleamus, qui eius doloris tantae causa fuerimus: idque nobis cogitandum est, quod illum quidem Iudaei comprehensum tenuerunt, sed tenemus nos etiam tanquam comprehensum, dum quo minus in animis nostris regnare possit, imperfectionibus propriis impedimus. Deduxerunt illi CHRISTVM a iudicibus ad iudices: itidem facimus nos, qui tam saepe male de proximis iudicamus, & eorum facta per varia mentis nostrae iudicia traducimus. Vulnerarunt illi CHRISTI iam mortui lateris: nos contra voluntatem regnantis, & in aeternitate viventis, dum aliquid facimus, quid aliud quam eius cor vulneramus? Id quod ille aliquando Paulo conquestus dicebat, Saule, Saule, cur me persequeris? Quanto vero nos Iudaeis crudeliores sumus, qui CHRISTVM in laboribus positum nulla ex parte eleuamus, cum illi CHRISTO laborem, quaesito Simone, qui crucem portaret, nonnihil leuauerim! Bonum quidem est flere, cum CHRISTVM videat opprobrium esse hominum, & abiectionem plebis: sed illud nihil minus utile, si fleas cum te vides tam libenter honores admittere, parumque curare, ut CHRISTI exemplo contemni velis. Flendum quidem est merito, cum CHRISTVM videat adeo a suis derelictum, ut dicat, Confide-
 rabam ad dexteram, & non erat qui cognosceret me: sed illud non minus dolendum, quod

Actor. 9.

Psal. 223

Psal. 248.

tanto neglecto exemplo nunquam nos nec notis, nec
 amicis desitui patimur. Est quidem aequum sentire
 CHRISTI paupertatem: sed illud est nihil minus
 flendum, quod nolumus imitari. Denique pium est
 CHRISTI mortem flere: sed illud etiam pium, si
 gemamus toto pectore, quod nos necdum eius causa
 mortuos sentiamus. Neque (quod petus est) dum vi-
 demus CHRISTVM mortuum, optamus mortem,
 nec nobis vita haec longa esse videtur. Sunt certe tam
 multa cur merito flere debeamus, ut nullis me ea pu-
 tem verbis pro dignitate persequi posse. Ad id igitur
 veniamus, quod est in themate nostro postremum,
 atque id videamus, quam nobis necessarium sit nobis-
 cum loqui. Audiamus vero primum dicentem Isaiam:
 Tacui, semper filii, patiens fui; sicut partu-
 riens loquar, dissipabo, & absorbebo simul.
 Ex his profecto verbis facile potest intelligi, quam
 sit incommodum tacere, & ad sensualitatis nostrae
 impetus conuiuere, quamque sit necessariam par-
 turientis more, id est, vehementer, & ex magno
 dolore loqui: vehementer quidem, ut dissipentur pec-
 cata; dolore vero, quod ea fuerint a nobis commissa.
 Quando vero loqui necesse est, quae aia, obsecro,
 posimus verba dicere, quae tantum aut possint va-
 lere, aut nobis prodesse, quantum ea valent, quibus
 vsus est CHRISTVS, dicens: Si cognouisses
 & tu. Si cognouisses, inquam, memoria, quanti sit
 pretij de DEO ex amore cogitare, non te tam facile
 DEI oblita dispergeres. Si cognouisses, intellectus,
 quan-

Isai. 43.

Luc. 19.

quantum tibi nocuerit in eis non esse quae Patris
 caelestis sunt, multo profecto diligentius duritiae Ci-
 uitati remedium quaereres. Si cognouisses, voluntas,
 quae sis dum terram amas, quae vero dum diligis
 DEVM, facile profecto timorem omnem abijceres,
 vt DEI charitate repleti posses. Si cognouissetis,
 oculi, quam fueritis inuitiles, incaute, brutiorumque
 more circumspicendo, immensam profecto lacryma-
 rum copiam profunderetis. eoz, magis, si perpendere-
 tis, quantum ex creaturarū contemplatione fructum
 percipere potuissetis, quantumque in eius amorem
 excitari, qui eas vobis ex tanto amore concessit: essetis
 videlicet potentiis animae tanquam folles quidam,
 quibus in eis diuini amoris flamma excitata indies
 cresceret. Si cognouissetis, aures, quale fuerit vanis
 fabulis delectari, quale vero sit ea quae per homines
 DEVS loquitur, internoremq, Sponsi vocem auscul-
 tare, de qua scriptum est: Anima mea lique- *Cant. 5.*
 facta est, vt Sponsus loquutus est: certe sur-
 ditatis vestrae duritiam sentiretis. Quod si cum
 perditae quaereres, anima mea, suaves odores, cum
 pari diligentia DEI suauitatem in omnibus quae-
 stuisses (potest enim facile conici e. sole DEI clari-
 tas, fortitudo ex igne, ex melle dulcedo) quantum,
 DEVS bone, quae nullum ex aliis recipisti, hinc
 fructum percepisses! Facile profecto dñi non potest,
 quam fueris DEO ingrata, cui cum debue- is tan-
 quam myrrha electa dare suauitate odoris pro iuauis
 odore foetorem dedisti. Nam de gustu quid dicam

Iob 6.

aliud, quam quod in hunc modum Iob ait: Potest aliquis gustare, quod gustatum afferat mortem? vinam videres quid sit delectari amari, & quod vere dulce est, amarum putare, diceres profecto cum eodem Iob: Quae prius nolebat tangere anima mea, nunc prae angustia cibi mei sunt. Si cognouisses, manus, quanto cum labore, & periculo peccati mortua opera faciobaris, videretis profecto aperte, quam vere illud de vobis scriptum sit:

Psal. 117.

Manus habent, & non palpabunt. Et si diuinas considerationes, quas laborantibus in vinea DEVS afferre solcat, cognosceretis quales sint, diceretis certe cum Propheta: DEVM exquisiui manibus meis, & non sum deceptus.

Psal. 76.

Denique si cognouisses & tu, anima mea, vt facere non possis quin aliquid agas, quanti vero periculi plenum sit si male agas, quanti autem detrimenti si non bene agas, quantum porro in eo lucri, si sis in DEI gratia: quamã, bone DEVS, in charitatis operibus diligentiam poneres! Nullam, sat scio, bene operandi inermisionem faceres: nec vllum, quo plura semper posses opera facere, somnũ dares oculis tuis. O te beatam si te cognouisses, si te, inquam, aliqua posses ratione cognoscere! Quid dicam tandem de me, aut quid aliud peccator sum, quam clauis, quam flagella, quam crux, quam hasta, postremo quam mors CHRISTI redemptoris nostri? Nam nec clauis, nec crux illa in culpa fuerunt, nec CHRISTO potissima doloris causa. Quin etiam suum ipsae de CHRISTI morte

morte dolorem insensibiles creaturae quod immo-
 testatae sunt. Ego ipse, ego inquit, sum, qui CHRIS-
 TI manus meorum operum nequitia transfixi,
 eius corpori carnis meae infirmitas tanquam flagel-
 lum est. Ego eius latus tanquam hasta aperio, dum
 eius voluntati non pareo: et acetum propino, cum de
 aliis detrabo: postremo, eius ipse mortis causa sum.
 O filij hominum, utique quo graui corde? *Psal. 4.*
 Vide te, o homo, quis sis, & demittes facile alas vani-
 tatis tuae: o si cognouisses & tu, quam aequum sit te,
 qui durus fuisti clauus CHRISTO, esse amarum
 tibi, & cum anima tua duriter agere! qui que fuisti
 crux CHRISTO, esse crucem tibi, negando pro-
 priam voluntatem, eamque tanquam perfidiam pu-
 niendo! qui denique fuisti mors CHRISTO, esse
 saltem mortificationis causam tibi, cum pudore cogi-
 tando, vitam te ab eo accipere, cui tu mortis causa
 fueris! O quam est tibi necessariam, peccator, haec
 non obliuisci, sed in crucifixo CHRISTO, tan-
 quam in speculo, te ipsum conspiceret, in eius manibus
 agnoscere crudelitatem tuam, in capite superbiam,
 in tormentis denique, & laboribus peccati grauita-
 tem! Quod si aeternus pater in filio unigenito tam
 seuerum iustitiae exemplum edidit, quid te futurum
 fuisse putas, si tecum ut iustitia postulabat agere vo-
 luerit? O si diligenter perpenderes, quemadmodum
 tecum DEVS agat, quam clare cognosceres, nemi-
 nem unquam nec tanto amore quempiam dilexisse,
 nec tam multas amandi rationes excogitasse! Nullam

certe reperire est sponsum qui sic sponsam dilaxerit, ut CHRISTVS animam. Nam si solent sponsi eis, quas charissimas habent, sponsis & blandiri, & quibuscunque possunt in rebus placere, facit idem multo magis CHRISTVS cum suis, qui se (modo aduertat) mille modis quo te inueniat, & recteet, praesentem exhibet. Si egrediaris ad sorum, in paupere tibi occurrit. ut ei subueniat, imo vero (ut melius dicam) quo tibi ipse subueniat: petit alias idem tanquam infirmus a te salutem, te ut seruet: alias te in carcere expectat, se ut liberet, te ipse a terriori carcere liberaturus. Quid plura? Consi: non tanquam rudis a te quaerit, ut dum tu ei consilium das, aeterna te ille sapientia donet. iam vero si sponsi sponsa munera mittunt, quanta illa sunt munera, quoad tibi creaturae continentur seruiunt! quod CHRISTVS esse, vitam, & spiritualia dona largitur! Si laetitiam illi, & gaudium sponsis procurant, sepe res id CHRISTVS facit quotidie, caelestia sponsis suis gaudia repraesentans. Quid enim nobis aliud Ecclesiae militantis festorum celebrat es, quam triumphantem Ecclesiam referunt? Quod si sponsi maximam temporis partem cum sponsa traducunt, sponsus hic animarum nostrarum nos nunquam deserit: In eo enim viuimus, mouemur, & iumus. Si gestant quidam sponsarum nomina argento, & auro impressa, CHRISTVS nos, quemadmodum legimus, in manibus suis scriptos habet. Si celebrant illi conuiuia, CHRISTVS suo sanctissimo

Act. 17.

Dissimo corpore suos pascit, suasque dicit delicias Proverb. 8.
 esse cum filis hominum. Demum rationes
 vide, quibus te in sui amorem pertrahere studuit:
 ut enim duritiam tuam in oratione molliret, san-
 guine sudans orauit: ut eius doloribus compaterer-
 is, alligari ad columnam voluit, & flagellari: ut
 te humiliaret, spinis se coronari passus est: denique
 ut amaret, mori voluit. O si cognouisses &
 tu, ex quanto id amore processit! videres certe
 parum esse semel pro illo mortem oppetere, instamq;
 putares, ut omnes in te creaturae conuersae, tuae
 ingratitude a te poenas repeterent; diceres mon-
 tibus, Cadite super me; & collibus, Cooperite Luc. 23.
 me: nihil tibi asperum esse, nullus labor grauis
 videretur: quin eos etiam qui te persequerentur,
 amore prosequereris, quippe quibus in persecu-
 tione tua tecum conueniret: caperes ex lapidibus
 fructum, dum iis pro puluinaribus utereris; ex ve-
 stibus item, dum asperioribus induereris; ex cibis
 denique, dum amarioribus pascereris. Illud iam re-
 liquum est, ut quae diximus quatuor illa opere
 exequamur, quando & necessaria admodum sunt,
 & per gratiam facilia. Quid enim facilius quam
 appropinquare DEO, qui tam prope est? Illud
 est potius difficile, ut ab eo separari possimus:
 nec enim possumus vsquam ire, ubi ipse non sit.
 Itaque mirari debemus eos, qui audent inimicum
 sibi DEVM facere, a quo nec longius abire pos-
 sunt, nec nisi in eius conspectu dormire, & vigilare.

- Psal. 138.* Vnde David: Quo ibo (inquit) a spiritu tuo, & quo a facie tua fugiam? Quod si omnibus tam praesens est, quanto erit his praesentior, qui se quaerunt! Id quod vel ex eo possumus facile intelligere, quod prodigium illum de quo est in Evangelio, cum adhuc longe esset, videns pater ipsius, misericordia motus est, & occurrens cecidit supra collum eius. Rem profecto consideratione dignam, quod a longe adhuc positum pater amplexurus accesserit: indicatur enim infinita DEI bonitas, magnaeque per eam in eo inueniendo facilitas. Erquid esse facilius possit quam eum inuenire qui dicit, Inuentus sum a non quaerentibus me? Quanto putamus hunc facilius ab his posse inueniri, qui se quaerant! Nam quod secundo propositum est, cui sit difficile, nempe videre? quando videndi cupiditate permoti homines, tam longe a patria peregrinari solent, idque ut vanum aliquid videant? Cur ergo, quod sine labore, & periculo per DEVM possunt, non se ipsi vident, quando in se homo multo habet plura, quam mandus, conspectu digna? omnia enim propter hominem creata sunt. Id ergo quaerant homines, etenim scriptum est: Videbunt recti, & laetabuntur. Audiant vero, ut ad lachrymas. (quod erat tertium) excitentur, quid summa veritas promittat, dicens: Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. Postremo ut nobiscum nos ipsi interius loquamur, illud Iob nos moneat: Loquar in tribulatione spiritus, confa-

confabulabor cum amaritudine animae
 meae, & reuelabor loquens mecū in stratu
 meo. Quod si tantus hic vir, tam sanctus, dum esset
 in tribulationibus suis, se ipse interioribus colloquio-
 nibus consolabatur: cur nos tantum remedium neg-
 ligamus? cum praesertim id tantum, tamque verum
 gaudium consequatur? Sic enim scriptum est: Exul- *Prouer. 23.*
 tabunt renes mei, cum locuta fuerint recta
 labia mea. Quaeramus igitur thesaurum cogni-
 tionis nostrae, idq; ea ratione qua quaerendum esse
 ex Euangelij verbis intelleximus: quem nos si inue- *Matth. 13.*
 nerimus, continuo vt agrum hunc possimus emere,
 omnia nostra vendemus. tantū enim est consequi ut
 qui reperit thesaurum hunc, quantum nec argento,
 nec auro emi possit: multo namque maius est gau-
 dium eorum, qui se per DEI gratiam agnoscunt,
 quam si ex teterrimo carcere educti, Orbis totius
 dominium obrinerent. An tibi non videtur sanimae
 esse causa laetitiae, quod se quis sentiat viuere super
 terram, sub quam esse, se videt suis peccatis commo-
 tuisse? An ille laetitia plenus non sit, qui inferni, quas
 meruit, cum Domini claritate & creaturarum pul-
 chritudine quas conspiciat, tenebras confert? An non
 est illius gaudium merito maximum, qui dum con-
 siderat, quemadmodū a daemombus tractari meruit,
 non se ab hominibus male tractari videt? quando-
 quidem si male ab his tractaretur, boni deberet con-
 sultere, & in lucro ponere. Iam vero si cogites quae
 sit illorum vita, de quibus dici potest: Bonum erat *Matth. 14.*
 si natus

si natus non fuisset homo ille: seque videt & DEVM amare, & ei placere posse, illumque Angelorum more laudare: cur hic non maximo gaudio repleatur? Apparet plane illum prudenter agere, qui *Math. 13* pro agro hoc, in quo tantus est thesaurus, id totum dederit, quicquid habet. Sunt tamen nonnulli (quod dolendum est) qui quamuis res suas exterius reliquerint, necdum tamen agrum hunc reperire potuerunt. Cuius rei causam hanc possumus dicere, quod non plene omnia reliquerunt, sed aliquem vel affectum, vel proprietatem adhuc retinent, quae illos, quo minus possint thesaurum hunc cernere, offusis videlicet tenebris impediatur. Quocirca diligens nobis est adhibenda opera in hac re. Argumento autem esse poterit ad id cognoscendum, an videlicet in nobis sit vera nostri cognitio, si nos ipsi odio prosequamur: ut enim se quisque agnoscit maxime, ita se maxime odio habet; quoque minus agnoscit, minus etiam odit. Supplicemus igitur Domino, suae nobis sapientiae lumen infundat, quo Civitatem hanc, id est, animam nostram conspicientes, super eam stemus, atque indes & in DEI cognitione crescere, & in eius amore proficere mereamur. Amen.

TRACTATUS
 SECVNDVS.
 DE
 CHRISTIANIS
 OPERIBVS.

AUCTORIS EPISTOLA AD
Religiosissimam foeminam, Sororem Franciscani Ordinis Sanctae Clarae, Monasterij Gandiensis Abbatissam, suamque amitam, & in CHRISTO Dominam.

VM cuperem, Reuerenda admodum Mater, tibi pro his molestiis aliqua ex parte satisfacere, quarum tibi meis saepe peccatis causa fui, nec me id putarem nisi bonis operibus facere posse, eaque mihi deesse viderem: id consilij cepi, vt. me CHRISTI operibus sanctissimis coniungere assidua
 medi-

meditatione contenderem, sperans futurum, vt eius meritis, atque exemplis, boni aliquid tandem aliquando possem efficere. Ea itaque gratia, in hunc libellum, quod *Speculum Christianorum operum* dici potest, nonnulla congeffi, quae mihi ad eam (de qua supra dixi) satisfactionem commoda videbantur. Ea tibi, Mater obseruandissima, mitto, atque offero, tuamque Reuerentiam oro, vt me suis orationibus adiutare non desinat, quando adeo infirmus sum, vt nec tibi sine ope tua audeam satisfacere. Debes tu quidem hoc si non mihi, at Domino, & praeceptorum tuo CHRISTO, qui in Cruce pro nobis omnibus, vt satisfacere pro peccatis possemus, se patri obtulit. Cum sit (vt est in Psalmo) *redditurus DEVS unicuique secundum opera sua*, illud nos Apostoli consilium amplecti oportet, quo admonet, vt *operemur bonum ad omnes, dum tempus habemus. Veniet enim* (vt est apud Ioannem) *nox, quando nemo potest operari.* Quamobrem simul ac conceptum est aliquod bonum opus, iudicioq; rationis probatum, & a voluntate ita admissum, vt id quod sit ad DEI gloriam, aut utilitatem proximi, aut Scripturae sacrae consentaneum, facere instituerit; diligenter, nullaque interposita mora exequendum est. Si enim bona

cum

Psal. 62.

Galat. 6.

Ioan. 9.

cum possumus operari, negligamus, magnum ex eo accipimus detrimentum, factusque fuerat non deliberasse, quam, ubi deliberaris, non facere quae facienda esse intellexisti. Vulgatum est illud: *infernum esse* Bernardus. *plenum bonis desideriis*. Caeterum nullum ego putarim praesentius esse remedium hominum malis, quam bona opera. Si enim peccatum sit, te, ut peccatum deseras, adiuuant: si vero satisfaciendum sit, non nisi bonis operibus id praestari potest: sin velit quis perseverare, nec id nisi operibus bonis consequi potest. Quia qui operantur in me, non *Eccli. 24.* peccabunt, sicut dicitur in Eccl. Quare imitandus est nobis Esaias Propheta, qui dicit, *Et opus meum cum DEO*: faciendaque nobis *Esai. 49.* in DEO sunt opera, & ad DEI gloriam referenda: ita enim fiet ut sint stabilia, & permaneant. Quia vero nostra opera DEO, nisi per CHRISTVM, placere non possunt: ut & possint esse grata, possintque in eius conspectu consistere, cum CHRISTI operibus ea coniungentes, patri offeramus: ita enim fiet, ut quae per se nullius ad beatitudinem momenti sunt, CHRISTI meritis, & gratia, in DEI conspectum admittantur. Idcirco enim CHRISTVS induit paupertatem nostram, ut suis nos ipse divitiis indueret: itaque voluit ambulare, comedere,

iciu-

ieiunare, dormire, vigilare, atque eius modi alia opera facere, nostrae utilitatis causa; ut ea videlicet patri offerremus, atque ex ea oblatione fructum plurimum referremus. Quamquam vero pro talento sibi credito possit quisque ex hac exercitatione fructum capere, nec sit necesse his esse alligatum quae dicemus: visum est tamen pauca de hac re scribere, quae possent rudioribus saltem prodesse.

ARGVMENTVM.

TRI A sunt, quibus exerceri animam contemnit, ut eius opera in diuinae Maiestatis conspectum ascendere mereantur. Ea vero sunt: *Primum, ut se in singulis rebus confidat: Secundum, ut Deo gratias agat: Tertium, ut aliquid a Deo petat.* Quibus quidem esse in omnibus uti possit, nos tamen ea his solum accommodabimus, quae quotidiana sunt. Tu vero ex his possis facile intelligere, quemadmodum te in reliquis gerere debeas. Ut ergo a primis incipiamus,

Cum te mane vestibus induis.

Confusio. CONFVNDERE quod te induas, cum CHRISTVS in Cruce nudus tua causa sit.

Gratiarum actio. Gratias age quod nostram in te humanitatem pro nobis induit, quos sciebat quam essent beneficio tanto futuri ingrati; quodque nos gratiae, quam saepe lacerauimus, veste induit. Petas autem, ut quando te induens, nudum vestis, sit ei gratū hoc miserum diuini opus,

opu, atque id eum per eam ignominiae vestem ob-
restare, qua ab Herode indui iussus est.

Cum audiendi sacri causa templum adis.

Quod DEVM, imperfectus ipse, laudaturus tem- Confusio.
plum adeas, quem perfecti Angeli perpetuo laudant.

Quod cum ex eius domo peccatis abstractus tam Gratiarum
saepe abieris, reuocat ille tamen toties te, & stans ad actio.
ostium pulsar.

Vt per eam charitatem, qua beatissima Virgo si- Petitio.
lum in templo praesentauit, tu DEO praesentari,
& Spiritus sancti templum effici merearis.

Cum oras.

Confidera tuorum peccatorum multitudinem, & Confusio.
cum Publicano dic. DEVS, propitius esto mihi Luc. 18.
peccatori.

Quod pro te CHRISTVS orarit, idque impe- Gratiarum
trarit, vt, cum tu oras, exaudiaris. actio.

Vt per eam orationem, quam in deserto pro pec- Petitio.
catoribus fudit, ea dignetur dona concedere, quae nos
oratione dominica petere iussit: recitabis vero eam
semel.

Cum sacrum audis.

Quod ad id te negligenter praeparaueris, vt Confusio.
DEO in sacro assisteres, quodque beneficii huius
continuatio, quae te debuit magnopere permonere,
vt id magnificias, (est enim immensae CHRISTI
charitatis argumentum) ipsa negligentem, adeoque
ingratum reddiderit.

Quod te Angelum efficit, si viua cum, quem ado- Gratiarum
ras, actio.

nas, fide confiteris. Est enim Angelorum DEO affi-
stere, eumque sine intermissione laudare.

Petitio.

Vt per illud sacrificium, cuius hoc monumentum
est, sui sanguinis tibi merita impertiat: tibi que huius
sacrificij virtute eam lacrymarum copiam det, qui-
bus peccata abluas, faciat que vt mortuo in te veteri
homine, cum CHRISTO resurgas.

Cum mensae affides.

Confusio.

Quod eius pane vesceris, cui infidelis, & ingra-
tus fueris.

Gratiarum
actio.

Quod te, cum ipsius inimicus esses, haecenus enu-
trierit.

Petitio.

Vt per eum amorem, quo in deserto turbas pau-
cis panibus saturavit, suae gratiae pane te quotidie
pasciat.

In negotijs quae ad nostram, vel proximi
utilitatem pertinent.

Confusio.

Quod nos nostram, vel proximi causam DEVS
agere velit, qui nobis ipsi, atque alijs saepe detri-
menti causa fuerimus: cum praesertim tanti mo-
menti sit proximorum utilitati studere, vt ea causa
CHRISTVS in hunc mundum venerit, vt no-
stram videlicet, & proximorum causam ageret.

Gratiarum
actio.

Quod cum his ipse negotijs nihil indigeat, ita ei
tamen, quasi indigeret, grata sunt.

Petitio.

Vt per eam charitatem qua dixit, in ijs oport-
tere se esse, quae sui patris essent, eam no-
bis gratiam concedat, vt in his semper simas, quae
ad eius gloriam, & honorem pertineant.

Cum

Cum vesperi oras.

Quod DEVM alloqui debeat, quem trementes Confusio,
dominationes, & potestates adorant.

Quod ad orandum animum nobis datus iubet, ut Gratiarum
a se petamus. actio.

Ut per eam voluntatis suae cum Patris voluntate Petitio.
consensionem, qua in horro sanguine sudans Pater
dixit, Non quod ego volo, sed quod tu, dicitur. *Matth. 26.*
nae voluntati conformes & in vita, & in morte esse
mereamur.

Cum caenas.

Ob negligentias eo die commissas: quare dolens Confusio.
comede, & dicit cum Propheta: Fuerunt mihi la- *Isal. 41.*
chrymae meae panes die ac nocte.

Quod de prandii beneficio ingratis caenam prae- Gratiarum
parauerit. actio.

Ut per eam charitatem, qua se in vltima caena Petitio.
in cibum dedit, nos praepararet, ut se humiliter recipia-
mus, eius semper charitatis vincula coniuncti sumus.

Cum oras cubitum iturus.

Quod cum CHRISTVS in cruce tanto & Confusio,
amore, & dolore pro te preces suderit, tu tamen pa-
ram ames parumque doleas.

Quod moritur ille, & tu vitas. Gratiarum
actio.

Ut per eum dolorem quem sensit ipse quidem Petitio.
moriens, eius vero mater morientem afficiens, id
nobis concedat, ut & in morte nostra moris ipsius
& recordemur, & propter ipsius mortem nostra sit
aeterno Patri accepta.

Cum te noctu vestibus exuis.

Confusio. *Quod requiescere in lecto vis, idque exutus vesti-
bus, cum pro te CHRISTVS & indutus vestibus
somnia cepert, & ubi caput reclinaret non habuerit.*

**Gratiarum
actio.** *Quod in quas pro te passus est, tibi veterem ho-
minem exuerit.*

Petitio. *Ut per eum dolorem quem sensit cum vestibus
cruisigendis exueretur, nos malis mentis habitibus,
& moribus exuat, ut nudi rebus terrenis crucem
amplectamur, atque in cruce morientes nuptialem
vestem mereamur, quam praeparauit aeternus Pa-
ter diligentibus se.*

FINIS PRIORIS EXERCITII.

QVIA vero longum esset exercitij
huius formam ad omnia nostra opera ac-
commodare, haec satis sint, ex quibus,
quemadmodum reliqua ad hanc normam
exigenda sint, facile colligi possent. Quod si
cui placet in caeteris etiam exerceri, hac,
quae sequitur, forma uti poterit.

Cum stat.

Meminerit stantis ante iudicem CHRISTI.

Cum sedet.

*Sedentis CHRISTI, cum ei illudentes impij
dicerent: Ave Rex Iudaeorum.*

Cum ambulat.

*Per Samariam transcurrit, itemque in Calua-
riae montem ascendit.*

Cum

Cum defatigatur.

Defatigati ex itinere, & super fontem sedentis.

Cum equo inedit.

Velli asino, atque Hierosolymam ingredientis.

Cum aegros inuisit.

Aegros sanantis.

Cum eius bona opera reprehenduntur.

*Accusationis Iudaeorum, & mormurationis, quod***CHRISTVS** *in Sabbatho curaret.*

Cum ei ab aliquo asperius respondetur.

Eius responsionis, Sic respondes Pontifici eius etiam colaphi, quem in CHRISTI faciem sacratissimam impius iniuste impigit.

Cum fame premitur.

Eius quam in deserto passus est.

Cum friget.

Argentis in praesepio CHRISTI.

Cum sitit.

In cruce sitientis.

Cum excitatur a somno.

A suis discipulis, cum in navi dormiret, excitati.

Cum in aduersis deseritur ab amicis.

A supientibus discipulis destituti.

Cum discedit ab amicis.

A Virgine ad passionem abeuntis.

Cum eius bonis operibus detrahitur.

Detractionis Iudaeorum, cum dicerent: In principe daemuniorum egest daemonia.

Cum publice contumeliam patitur.

Producti ad populum a Pilato, dicere, Ecce homo.

Cum falso accusatur.

Accusati in domo Caiaphae.

Cum iniuria non patitur.

Ad mortem iniquissime condemnari.

Cum dolore aut morbo grauatur.

*Flagellis caesi ad columnam, spiritusque caput tim-
eati, atque in crucem adacti, ubi a planta pedis ad
verticem non erat in eo sanus at*

Denique cum morti propinquus est.

*Mortuus CHRISTI recordetur, atque in Pa-
trū manus spiritum commendantis.*

Atque ita in omnibus CHRISTO, quem simi-
lia aut scisse, aut pati meminuit, sese offerat. Itaque ex
his, & similibus effectibus, magnum, qui se ex chari-
tate hoc modo diligenter exercebit, fructum referre
poterit.

Porro quis haecenus sepe exteriorū rerum exem-
pla posita sunt, de interioribus nonnihil etiam ad-
dendum putauimus: idque in spiritualium praeserim
viriōrum gratiam, qui non tam corporis quam spiri-
tus molestias, & labores sentiunt.

Cum igitur a se datum ex charitate consilium
videt a proximo non recipi: meminerit CHRISTI
etiam consilia fuisse a plerisque spreta.

Cum offendi passum DEVM videns aegre fert:
vehementer commotum CHRISTVM ex templo
vendētes, atque emētes aliquando eiecisse recorderet.

Cum

Cum videt spirituales aliquem amicum virtutis viam deserere: quid CHRISTVS senserit, cum Iudam vidit veritatis viam deserentem.

Cum considerat quam pauci sint pastores in domo DEI, qui suo pro dignitate munere fungantur: quid senserit CHRISTVS cum dixit, Mellis Matib. 9. quidem multa, operarij autem pauci: atque ea causa quantum fleuerit.

Cum dolens ob defectus proprios: vidisse Dominum eos antequam essent, & doluisse.

Cum videt collapsum aliquem ex perfectionis statu quam CHRISTVS aegre tulit casum Petri, qui se antea suisset confessus Filium DEI, & transfiguratum in monte vidisset.

Cum tentationibus preiuratur: quas CHRISTVS tulerit in deserto.

Cum videt malis bonorum societatem displicere: quo animo CHRISTVS fuerit, cum Gerasenos, ad Marc. 5. quos bonitate, & charitate permotus venerat, rogantes videret, ut ab illorum ipse sinibus dycederet. Luc. 8.

Cum dolenter proximi alii vitis peccat: cogitet appropinquantem CHRISTVM Hierosolymorum Luc. 19. Civitatis super eam fleuisse.

Cum imperfectam fidem habere quendam videt: meminerit dicentem CHRISTVM discipulis, qui ob incredulitatem daemones eicere non potuerant: O generatio incredula, viquequo patiar vos?

Cum irident bonos mali: dictum esse CHRI-

S T O in cruce, Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere.

Cum hi qui male vixerant, moriuntur: magno-
pere doluisse CHRISTVM videntem paucos suum
esse sanguinem profuturum.

Cum sibi deuotioris spiritum deesse sensit: dicen-
tem CHRISTVM, DEVS, DEVS meus, vt
quid dereliquisti me?

Cum DEI quis nomen blasphemat: vidisse id
CHRISTVM olim, & doluisse.

Cum se familiaritate DEI priuari sentit, eique
cupit esse quam coniunctissimus, aut cum se huius vi-
tae periculis eripi optat: quanta illa fuerit CHRI-
STI charitas, cum Patrem pro re hac ita oraret:
Pater, pro eis rogo, vt vnum omnes sint, sicut tu Pater
in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint.

Haec (inquam) ita cogitanda, & cum quid acci-
dit, id in mentem reducendum, quod CHRISTVS
in simili statu constitutus senserit, eique quod nos
vel agimus, vel patimur, offerendum. Qua in re se-
culam quique debet operam ponere, nec sibi tantam
saintis occasionem oblatam eripi sinere: alioquin non
solum turpis negligentiae, sed etiam insignis erit in-
gratitudinis nota, si quae tam facile possumus assequi
bona, parui faciamus. Quare te oro, moneo, atque
hortor, o anima, quaecumque es, ne tantum bonum
negligas: sed cogitei quam sit facile, quod a te exigit
DEVS, quanta vero largiri cupiat. Peccit enim ex
te, quae etiam ipso non petente fuerat factura: &

ambu-

ambulandum enim est, & comedendum, & laborandum, & aegrotandum denique, ac moriendum. *Iob 1.*
 Quae tu, & eiusmodi caetera, si tua aut mundi causa agas, vel patiaris, praeterquam quod & laboriosa erunt, nullum ex his fructum referes: si autem CHRISTI amore agas, ac seras, & erit tibi leuior labor, (recreat enim CHRISTVS pro se laborantes) & vbi ipsa transacta erunt, praemium accipies, quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, *1. Cor. 2.*
 nec vlla potest lingua enarrare. Quamobrem committendum nullo modo est, ut tantam culpa nostra felicitatem amittamus: sed in illi potius totis viribus incumbendum, ut CHRISTVM in omnibus imitemur. Ita fiet, ut illa nos subinde verba consoletur: Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lucem vitae: lucem videlicet illam, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, omnesque beatos in vitam aeternae portum feliciter perduxit. *Ioan. 1.*
 Quo nos DEVS gratia sua tandem aliquando perducere dignetur, ut Patrem, Filium, & Spiritum sanctum laudemus, & glorificemus in secula seculorum. Amen.

TRACTATUS
TERTIVS.
COLLYRIVM
SPIRITVALE.

PROLOGVS.

EX damnis quae nobis superbia affert, potest humilitatis fructus agnosci, quae eo in scriptura magis celebratur, quo magis est ad vitam spiritualem inter virtutes ceteras necessaria, quippe quae sit totius aedificij spiritualis fundamentum. Parum enim profuerit, scientiam, aut fortitudinem, aut liberalitatem, aut cuiusmodi virtutes acquisisse, nisi eas quis humilitate cōseruet. Etenim quid prodest Elecmosyna, quam, cum desistitur humilitate, vanae gloriae vitium inficit? Quis porro fructus ea quae fortiter facta putantur sequi potest, si humilitate careant hi qui ea gesserunt? Id quod cum de reliquis virtutibus dici possit, plane apparet magnum esse superbiae detri-

detrimentum: idque vel ex eo cognosci potest, quod haec vna de caelo Luciferum deiecit, & hominem ex eo quo fuerat honore praeditus deturbatum, similem iumentis effecerit. Quod cum ita sit, non puto esse necessarium, humilitatis virtutem magnopere commendare, sine qua, quod altum hominibus esse videtur, abominabile est ante DEVM: tantum itaque ea tradam, in quibus si diligenter versemur, hanc poterimus virtutem facilius consequi: quam nisi diligenter custodiamus, quae est inimicorum nostrorum in oppugnando dexteritas, facile erit amittere. Quare attente quae sequuntur consideranda sunt ei, qui velit tanto hoc praesidio contra omne genus mali uti, de quo scriptum est: *DEVS superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* *1. Pet. 5.* Quod ut studiose facias, amice Lector, id te monere possit, quod cum beatissima Virgo virtutibus omnibus cumulata esset, humilitatis tamen solius videtur meminisse, cum Dominum magnificans dixit: *Reflexit Dominus humilitatem ancillae suae,* *Luc. 1.* ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quod cum ad humilitatis commendationem magnopere facit, tum illud quod Dominus prae caeteris virtutibus humilitatem, & mansuetudinem a se homines

discere vult: quod certe omnes deberet maxime excitare ad diligēter in hac praecipue virtute operam ponendam.

ARGVMENTVM.

CVM hoc vnum praecipue nos soleat in superbiam efferte, quod nobis plus aequo tribuimus: par est, tantum hoc malum, atque animae detrimentum, quod ei sui ignoratio affert, contrario adhibito remedio pelere. Quocirca vt solet aduersarius ea menti offerre, quae hominis cogitationem dissipant, atque a sui cognitione auertunt: ita contra opus est, in his mentem assidue exteeri, eaque considerare, quibus in vera humilitate conseruerit. Quo vero, vbique se possit defendere, quando vndique oppugnatur, Tractatum hunc (quo id institimus docere, quo se quisque pacto in spiritualibus rebus, atque corporalibus, quo etiam in exterioribus, atque interioribus possit cōfundere, id est, de se, vt debet, humiliter sentire, (seque in omnibus humiliter gerere) ita didicimus, vt primo loco dicamus, quemadmodum eorum quae sub terra sunt, possit consideratione confundi: secundo vero, vt ex iis quae sunt super terram, inanimatorum videlicet creaturis, atque iis quae vegetandi, & sentiendi vim habent, ex proximis denique, atque ex se ipso humilitatis fructum possit referre: postremo, vt ex iis quae in caelo sunt, & super caelum, Angelis nimirum, & Sanctis, diuina denique Maiestate, eundem confusions fructum reportet: ita possit anima vbique & humilis esse, & Deo placere.

PRIMA

PRIMA PARS,

QUA TRADITVR, QVEMAD-
modum eorum quae sub terra
sunt, se possit anima confide-
ratione confundere.

MULTA sunt in inferni considera-
tione, quae ad nostram confusionem,
atq; humilitatem plurimum valent.

Confundit
nos infer-
nus.

Primum enim, quem non moveat, quod
cum vno solo peccato in tanta suppli-

cia daemones sint coniecti, se tamen, qui tam multa
commiserint, nec dum vident digna supplicia pati?

Daemones.

Quem, inquam, non confundat, qui in se DEI
patientiam tantam experitur, ut cum tam severus
index fuerit in daemones, ei locum paenitentiae tam
benignus concedat. Quod eo magis permovere vnum-
quemque debet, quod eam soleant homines in per-
suadendo altis peccato diligentiam adhibere, quam
nec a Lucifero factam vsquam legimus: nec enim
verbis tantum homines, solaque, ut Lucifer, signifi-
catione, sed importunus etiam precibus, sed pecunia,
sed honore, sed vita, amittit ut devotus quibuscumque
possunt modis, alios in peccatum impellant: ut homi-
num malitia hac certe in parte Luciferi malitiam
excedere videatur. Quod vel vnum, hominum su-
perbiam eo vsque deberet deprimere, tam atque
hominum

homini confusionem asferre, ut ea, aliqua saltem ex parte, quod in inferno supplicii peccata nostra merentur, compensaretur. Accedit huc, quod eo usque procedit plerumque hominum nequitia, ne dicam insania, ut ipsum etiam daemone[m] soleat ad se tentandum provocare, eique ad sui interitum tanquam arma praeberet: ut tibi in merito facere videantur, qui, cuius ipsi damni causa sunt, in daemone[m] culpam solent rejicere. Quod si qui alios ad crimina pepillerunt, vix pro confusione inter eos consistere possunt ante terrenum iudicem; quanta pars est confusione plenum esse, qui se cum daemone[m] ante CHRISTI tribunal isti consideret! Hae, si quis, qua debet, attentione secum reputet, possit & e quidem, & certe debet, ob propriam malitiam eo usque confundi, dum pleno intelligat quanta non solum in hac vita, sed in ea etiam quae nullum sit finem habitura, suis peccatis supplicia promeruerit: ita fiet, ut leve ei videatur omne quidquid in hac pariter, si cum eis conferat, quae in inferno (si cum eo pro merito actum esset) fuisset passurus. Itaque confusione plenus, & suam miseriam agnoscat, & eam, qua se tamen indignum sentit, misericordiam petat.

Ne vero quisquam eorum, qui se ius de quibus iam diximus) malis liberum putat, existimet, non esse cur se magnopere confundat, quisque secum de hac re sic reputet, nihil esse cur de se minus humiliter sentiat; quin potius eo maiori se confusionis obligatione obstringi, quod una cum tantis malis DEI gratia per
singula

singula ten. porum momenta eripiat: quae nisi homi-
 nibus praesens esset. quis non in peccati foueam cade-
 ret, adeoque aeternis supplicijs dignus esset? Cum vero
 haec DEI misericordia euaserit, quae non ei gratia-
 rum actiones debeat? Magna certe huius se confundendi
 causa inest, qui cum perpetuo DEI misericordiam
 tantam experiantur, tantopere nihilominus sunt in-
 grati, atque eo magis humiliari debent, quo se minus
 DEI gratia dignos agnoscunt: nihilque minus in
 DEI obsequio facere debent, quam, si ex inferno
 educerentur, fuissent facturi. Quam si quisque ob-
 ligationem recte consideret, seque pro beneficiorum
 magnitudine parum posse DEO referre intelligat,
 hic non animum dissondeat, sed illa se Prophetiae
 admonitione consoletur: Ne auertatur humilis *Psal. 79.*
 factus confusus, pauper, & inops laudabunt
 nomen tuum. Denique si coram daemonibus ha- *Damnati.*
 bet homo multa quibus se confundat, nihil se minus
 debet coram reliquis damnatis confundere, quando
 intelligit multos esse ob vnum peccatum tantum con-
 uictos in infernum. Vbi quid sentire aequum est eum,
 qui se tanta, tamque multa peccasse agnoscit? Debet
 certe qui haec consideret, quantum illos peccatis,
 tantum etiam confusione, si potest, superare.

Iam vero si eos qui in limbo sunt consideres, quan- *Limbus.*
 taque te DEVS misericordia a multis quae acci-
 dere solent periculis ereptum, ad baptismi gratiam,
 ne illo caderes, tandem perduxerit, est certe quod plo-
 res, lacrymisque, tantam in gratitudinem diluas: eoque
 magis

magis, quod qui in limbo sunt, nullum unquam mortale peccatum commiserunt, tu vero quoties id commisit, toties fusti infernum promeritus. Quod si illi minori peccato in tam profundum locum deiecti sunt, qua tu fratre audeas super terriam vivere, qui DEVM toties gravissime offendisti? Quibus vero oculis audeas DEI visionem contemplari, qua illi multo minore culpa privati sunt? Haec si recte consideres, nec illos qui in limbo sunt, dum tua cum illorum peccatis conseris, intentis audeas, sat scio, oculis aspicere.

Purgatorium.

At eorum consideratio qui in purgatorio sunt, eos nos debet magis confundere, quod illi quamquam tuto iam loco, tantisque mundi malis erepti, certi praeterea nunquam se amplius DEVM offensuros, in portum denique proecli, in supplicium tamen sunt: nos vero & tempestatibus iactamur, & salutis nostrae incerti, inter astutos admodum, & acerrimos hostes, adeoque in perpetuis periculis versamur. Quod si cuiquam confusionem minuat, quod illos intelligit digna peccatis supplicia pendere, is ita putet, nonnullos fortasse ibi cruciari suo vel exemplo, vel pravis consiliis, vel scandalo, vel denique negligentia in peccatum impulsos: plerosque etiam ibi diutius retineri, quod eius orationibus alii, suffragiis minus adiuventur. Ad ergo istum (quisquis est) confundat, quod eis ut pariantur causa fuerit, opem ut liberentur aut nullam, aut exiguam ferat: propriasque putet eorum culpas, & suas, quia nescit an solo purgatorio igne sint diluendae, eo se magis, magisque confundat.

SECVN-

SECUNDA PARS,

QVA TRADITVR, QVEMAD-
modum eorum quae in terra
conspicimus, consideratione
confundi debeamus.

SI eorum qui noxij sunt comparatione
nocentiores inuenimur, quales coram
innocuis rebus, quaeso, apparebimus?
Etenim si eorum qui peccarunt, con-
sideratio nostram magnopere super-

biam deprimat; quanto nos eorum consideratio hu-
miliare debet, quae nunquam a Creatoris praecepto
vlla in re discesserunt! Inanimes dico creaturas,
quae solum vegetandi, vel sentiendi vim habent, ve-
hementer quidem arguant nostram inobedientiam,
ingratitude, atque inertiam. Terra quidem, quae
fructum profert, nos plane reprehendit, qui infructuosi,
atque steriles sumus. Aqua vero, dum prata irrigat,
sitim sedat, eaque facit, ob quae a DEO data ho-
minibus est, quantum eos arguit, qui eam tunc Crea-
tori negant, cum ipsius nomine petenti pauperi prae-
bere onerant! Tam vero ignis, dum saporas carnes
reddat, quantum eorum crudelitatem condemnat,
qui proximi carnem inclementer tractant! Quan-
tum porro aër, qui nostram perpetuo vitam tuetur,
negligentiam nostram in DEI obsequio, quos vel

Confundit
nos terra.

Aqua.

Ignis.

Aër.

vna haec res maxima DEO seruiendi obligatione
 denuncit. Petrae vero quae in CHRISTI passione,
 quamquam insensiviles, scissae sunt, quantum debe-
 rent nostram duritiem, atque incivilitatem confun-
 dere! Est mel palato dulce, nos vero DEO ama-
 rissimi: suavis est florum odor, at nostrorum quantum
 est peccatorum foetor! Crescunt plantae sursumque
 tendunt: at homo, dum vitia sedatur, se magis, ma-
 gisq; indies deprimat: cui quanto esset consultum vel
 in hac re arbores imitari! quae quo in profundum
 plates radices iaciunt, maiorem ex eis ad ramos vir-
 tutem trahunt: sic enim homo, si profundas humili-
 tatis radices iaceret, magnum virtutum fructum
 reserret. iam vero quem non moveant iumentorum
 servitium cum praesertim iis exhibem, qui se peccati
 iumentis similes reddiderunt? Quanto vero dignior
 est, qui haec male tractat, qui male tractetur! aut
 quis non iure videtur obedire haec illis, qui DEI
 tamen voluntati repugnant? induit se aries pelle, &
 vestit lana suisq; sustentat carnibus: tu vero eis cum
 in DEI gloriam vis deberes, his, atque aliis DEI
 beneficiis abuteris, dumque nullo modo tuae concu-
 piscenciae studeas satisfacere, & creaturis, & DEO
 iniuriam facis. Fatigatum labore leuant supposito
 tergo iumenta, seduloq; in ea re suo, qui eas in hunc
 finem creavit, creatori parent: tu vero nihil minus
 quam finem tuum aut cogitas, aut quaeris, quem
 certe par erat DEO aliquam (si ita dicere licet)
 quietem adferre, quando ex eius creaturis tantum in
 labore

Lapides.

Mel.

Flores.

Plantae.

Iumenta.

Aries.

*labore leuamen capis? Non est quidem quod quiete
 putemus indigere DEVM, qui quidem summa est
 sui, atque omnium felicitas: sed quoscere tamen (quae
 eius est benignitas) putari se vult in istorum ani-
 mis, Deliciasque suas ait esse cum filiis ho-* *Proverb. 8.*
*minum; de quibus tamen in hunc modum merito
 conqueritur: Laboravi sustinens. O quantum* *Esaias 1.*
*verbum hoc ad nostram confusionem valere debet,
 quando nostris DEO operibus laboris causa sumus,
 cum quietis tamen esse deberemus! Itaque non de
 brutis sed hominibus dictum est: Paenitet me fe-* *Genes. 6.*
*cisse hominem. Haec te, o puluis, & cinis, humi-
 lient, haec tibi lachrymas excutiant: idq; praesertim
 cum creaturam seruitio quietem tibi adserre sentis,
 quando non tu similiter erga DEVM te geris. Cum
 vero iumentis tuis pabulum das, ita puta, quanto
 aequius est illis te, quam tibi illa seruire, quae nun-
 quam DEO nec rebellia, nec ingrata fuerunt.*

Serpentium prudentia, qui seruntur admota al- *Serpentesq;*
tera aure terrae, alteram, ne vocem incantatoris *Psal. 57.*
audiant, cauda ocludere; tuae te imprudentiae *Eccli. 12.*
*admoneat, qui ne ad daemonis quidem tentationes
 aures claudere didicisti. Tuam tibi inertiam formica* *Formicae,*
demonstret, ea in aestate praeparans, quae sint ipsi *Prover. 6.*
*in hyeme vsui futura: quod vel vnum plane tuam
 negligentiam arguit, qui non ea, dum vivis, merita
 praeparas, quibus sis post hanc vitam maxime opus
 habiturus.*

Quo vero sit laetior meditandi campus, apes co- *Apost.*

Bovbyces. gita, & bovbyces, & eiusmodi reliqua animalia, ita tibi admiranda multa, quaeque magnam in te excitent confusionem, occurrent: quae nos consulo omitimus, ne prolixiores simus; simul etiam quod nobis id propositum sit, ut rem tantum indicemus, quae sit diligenter ab vnoquoque cogitanda, maiora melioribus ingeniis relinquentes. Hoc vero interim admonemus, magnam in creaturis omnibus suppetere confusionis materiam, si, quoties vna quaelibet occurrit, persuasum habeas, te, quoties Creatorem offendisti, non id meruisse tantum, ut earum obsequio careres, sed ut illae etiam in te DEI iniuriam vlciscerentur. Quod cum esse necdum fecisse vides, sed tibi adhuc seruire, quantas debes, quantaq; cum humilitate, DEI misericordiae laudes! quam saepe porro te ad DEI obsequium paratum offerre!

Sus.

Canis.

Ne vero quenuquam impediatur quorundam brutorum consideratio, dumque vel volutantem se in luto suem conspicis, aut cum resumentē canem; videt quod euomuerat, se illis putet non esse sordidiorum. Utque de rebus iudicet quisque ut par est, sciendum est, nihil per se malum esse, nisi quatenus in conspectu DEI, vel DEI iudicio malum est. Quare cum ea quae de sue, & de cane diximus, (quippe quae sint ea naturalia) non habeantur mala coram DEO, non esse a nobis mala existimanda: sed illud potius cogitandum peccatori quale sit, aut quas mereatur poenas, cum faciat sus secundum naturam, dum voluitur in luto; facit ille contra naturam suam, cum DEVM

nec amat, nec DEO seruit: cumque in peccato quiescit, in quanto sordidior quam sus luto volute- 2. Pet. 2.
tur; quantoque (cum ad relictum peccatum redit) foedius quam canis ad vomitum reuertatur: atque id eum confundat, eoque magis, quod ista intelligit DEO magnopere displicere. Non itaque quenquam veno- cent a confusione quorundam irrationalium anima- lium facta, sed sua quemque male acta confundant, qui iudicio libero praeditus, omne potuit, & debuit malū vitare. Atque haec de iis quae ratione carent.

Sequitur ut dicamus, quemadmodū nos debeat ratio- Rationalia
nalium creaturarum, id est, proximorum nostrorum, cōfundunt
consideratio confundere. Sunt igitur in his superiores nos.
alii, alij aequales, alij vero inferiores: de superioribus Supctiores,
pauca dicam, quando eorum auctoritas, & in te po- testas, tantopere debet mouere ad humilitatem cum praesentes sunt, ut nisi te humillime coram ipsis ge- ras, rationis iudicio carere videri possis, qui non con- sideres quam illi, & qualem personam gerant.

Confundat vero te, magnoque timore cōcutiat, quod cum sint hi ministri DEI, non de te, qui diuinam Maiestatē laeseris, poenas sumant. Itaque si iubeant aliquid si reprehendāt, si castigēt, id tibi, quamquam aliis durum videri possit, debet leue, & suauē videri, siue id cogites quod mereris, siue id memineris quod olim sub daemone potestate faciebas, cum videlicet sub eius vexillo peccato seruire, eiusque in rebus non ferendis iugum ferres: utebatur enim te tan- quam carnifices, cum videlicet te ad perpetrandum o-

pere aut mente homicidium adigebat; te denique tanquam foetidorum & corporum, & animarum vectore, videbatur, cum tuis vel exemplis, vel persuasionibus multi in peccatum cadentes, in infernum tandem praecipites ibant. Hanc tu tam miseram servitutem si tecum repures, dulcia tibi videbuntur omnia superiorum tuorum praecepta, cum te praesertim illi non iubeant facere, nisi quae ad pacificam, quietamque, & fraternae charitatis plenam vitam pertinent: teque indignum iudicabis, qui eos habeas superiores, qui sint ipsi ministri principis pacis, & tibi occasio magna merendi vitam aeternam, atque haec de superioribus sibi facis.

Aequalcs.

Aequalium consideratio ita te confundet, si te indignum putes, qui aequalis dicaris iis, quibus vel dignitate, vel officio minor non sis: debes enim illorum virtutes cogitare, quibus te coram DEO maiores sunt. Quod ut tibi persuasum omnino sit, ita cogita, neminem tibi te ipso in malis notiozem esse: scis enim de te ipso, quam multa & male cogites, & appetas; aliorum vero interiora peccata non tibi perinde certa sunt. Quod cum ita sit, sintque tibi peccata tua certa, aliorum autem incerta, merito te debes peiorem caeteris iudicare, adeoque reliquis inferiorum. Quocirca si quenuquam vides infirmum, cum tu sanus sis, noli efferrri, sed potius humiliter considera, tractari illum a Patre caelesti tanquam dilectum filium; te vero paterna correctione, & amoris plena indignum esse: contra vero si tu aegrotus sis,

Infirmi.

puta

puta te id tuis peccatis meruisse. alios vero, qui prospera utuntur valetudine, id consequutos tanquam quibus non magna pro peccatis satisfactione opus sit.

Si diues sis, illud time, quam difficile qui pecunias Diuites. habent, in regnum DEI introibunt: si proximus, cogita ei, quod fidelis sit dispensator rerum Domini, auctum fuisse talentum.

Si pauper sis, DEI iusto iudicio, & tuis meritis Pauperes. tribue, qui vel spiritualia bona tibi a DEO data dissipaueris, aut egentes proximos te, cum posses, aut orationibus, atque aliis huiusmodi elemosinis non iuueris: si proximus, existima eius a DEO votis satisfactum, magnosq; illum a DEO beneficio cumulatum, qui CHRISTO paupertate similis effectus sit. Ita te si in proximorum rebus geras, deque illis & te sentias, (vt par est) nunquam tibi confusionis materia deerit.

Nec vero putes defuturam in rebus inferiorum: Inferiores. nec enim hi quod sint inferiores officio, contemnendi sunt: sed potius eo pluri sunt faciendi, quod is tanquam fortioribus maiora onera DEVS iniungat, tecum vero tanquam cum imbecilliori clementer agat, qui illorum non possis (quae tua est infirmitas) more viuere: nec enim tantum habes animi, aut virium, vt noctu, diuq; possis tam multa pati. Quod si cogites, quam illorum plerique laeto animo suos seruant labores, quamque paucis in sustentanda vita contenti sint, denique si cum eorum virtute tuam imbecillitatem conferas, magnam humilitatis materiam habebis.

Famuli.

Cum te famuli comitantur, id te confundat, quod cum CHRISTVM deserueris, eique debitum honorem negaueris, illi te sequuntur tamen, & magno honore prosequuntur. Adde quod tibi seruiunt, ad caeleste regnum creati: cogita, cum tu es in peccato, & illi in gratia indignum te esse qui illis seruias. Confundat te illud CHRISTI exemplū, cum discipulorum pedes lauit. Confundat quod dixit: Non veni ministrari, sed ministrare. Confundat te tandem coram omnibus eorum creatio: sunt enim ad imaginem DEI, & similitudinem facti, & tant opere chari aeterno Patri, vt pro eis vnigenitū dederit. Atque id

Infideles.

te debet coram infidelibus confundere, quando & ad eandē imaginē creati sunt, & pro omnibus CHRISTVS mortuus est: eoz, magis coram his debes confundi, quod fidei illi lumine destituti, iisque quibus DEVS solet suos recreationibus consolari, multa tamen, magnaq, patiūtur in ieiuniis, ceremoniis, atque eiusmodi aliis, tu vero Christianus, & Spiritus sancti gratia illustratus, donoz, fortitudinis adiutus, & diuino amore subleuatus, in minimis quibusq, ita fatigaris, vt leuem paenitentiam vel ferre non posse, vel si feras, magnum te aliquid facere putes. Excitent itaque te ad confusionem infideles: tecumque saepe

Matth. 21. id cogita, si fuissent in Tyro & Sidone factae virtutes, quae factae sunt in te, olim in cilicio & cinere paenitentiam egissent: hoc est, si infideles, quod tu, lamen fidei recepissent, quanto DEO, quam tu, gratiores fuissent! Deplora itaque quod tam inutilis

sis.

su, talisque ut coram Iudaeis etiam confundi debeas. Iudaei.

Crucifixerunt illi quidem CHRISTVM, sed semel, sed ignorantes eum: tu vero crucifixisti saepe peccando, quem scires tamen ad dexteram Patris in gloria sedere. Quod si te illi confundunt, quantum putas te confundet quilibet Christianus! Etenim si Angeli imagini honorem deferimus, propter eum quem repraesentat; quanto eum in honore habere par est, qui in se viventis CHRISTI imaginem gerat, & DEVS participatione sit; sicut scriptum est: Ego dixi, dii estis, & filij excelsi omnes. Psal. 81.

Quo vero tandem ea absolvam, quae ad proximos pertinent, aduertendum id est, quod puto magnopere conducere ad confusionis conseruationem: daemonem videlicet exercituum hoc quibuscunque potest rationibus vndique oppugnare, atque ita vehementer, ut magna ei diligentia opus sit, qui ab illo magnum nolit accipere detrimentum. Est itaque necesse, ita eiusmodi veluti habitum acquisisse, ut simul ac cum proximis aliquid agendum sit, eo vnumquemque in honore habeamus, tanquam si nostri essent omnes aut domini, aut praeceptores; eaque vnumquemque attentione audiamus, eorumque consulta sequamur, tanquam si nobis per eos DEVS loqueretur; caueamusque magnopere nostrum illorum iudicio iudicium praeserere. Quae in re duabus de causis peccari solet: altera, quod nemo in causa propria idoneus sit iudex; altera quod aliquando adulatione, saepe vero ex ignorantia pauci de rebus sentiunt ut par est. Itaque non unquam

astuti, & vasi tanquam prudentes laudantur, & qui omnia irrident, sapientes habentur, cum contra tamen de eis sentiendum esset. Quocirca tutum est etiam in bonis tum gratiae, tum naturae, & timere ne decipiamur, & DEO in omnibus, quaecunque in aliis viderimus, gloriam dare, omnisque semper in meliorem partem interpretari. Quod si contingat eos aliquid facere, quod rectum esse non videatur, ne vtrique indicemus, quando nisi nostri non nobis licet iudices esse: sed vel excusemus factum, vel inde mente auersa eorum bene acta consideremus, nostraque cum illorum virtutibus vitia comparemus, ne vllum confusionis gradum (si aliter agimus) amittamus. Itaque si viderimus vel mortaliter peccantes, id cogitemus vel fecisse ex ignorantia, vel iam ad DEI gratiam per paenitentiam redisse, futurumque illis peccatum maioris hinc paenitentiae, adeoque gloriae in caelo perfectioris occasionem. Ne vero quicquam confusioni depereat, advertendum in conuersationibus, vbi maiora solent esse pericula. Vt si de mansuetudine agatur, veniat in mentem irarum tuarum: si de rebus pulchris, tuorum peccatorum societas recorderis: si de magnatum potentia sermo fiat, ad consideres, quam nihili sis, nihilque possis, tum etiam cum maxime aliquid efficere coneris: si de auaritia quis loquitur, tua inordinata desideria, si de humilitate, tuam superbiam memineris: atque ita in reliquis. Cuius mentio sit vitiorum, nostriorum recordemur; cum autem virtutum, eas nobis deesse cogitemus. Ita
 fiet,

In conuer-
 sationibus
 confundūt
 nos,
 Mansuetu-
 do.
 Pulchritu-
 do.
 Potentia.
 Auaritia.
 Humilitas.
 Vitia.
 Virtutes.

fiat, ut confusionis materia nobis semper suppetat; idque in conuersionibus praesertim, ubi maius est confusionis amittendae periculum.

At vero, ut ad eam, quae ex nostrarum rerum consideratione nascitur, confusionem propius accedamus, pauca quaedam attingenda nobis sunt breuiter, nam lectori profundiorum eorum considerationem relinquimus.

Praelatum igitur confundat, quod cum CHRI- Praelati.
STVS dicat, Animam meam pono pro ouibus meis: ipse in pascendis ouibus adeo sit negli- Ioan. 10.
gens, ut ne eas quidem agnoscat omnes.

Si Sacerdos, cum CHRISTVS dicat, Qui Sacerdotes, mihi ministrat, me sequatur: quam ipse viam Ioan. 11.
institerit, quaeque hinc manibus egerit, quibus solet in sacrificio CHRISTVM tenere.

Si concionator est, confundatur quod CHRI- Conciona-
STI officium exerceat, quodque eius quae praedi- tores.
cat exempla non sequatur, neque hisce, quae dicit, consentanea opera faciat: veniat & illud in mentem, Eloquia Domini, eloquia casta videatq; Psal. 11.
si non satis mundum vas sit, quanta sit confusione dignus, illudque timeat: Peccatori dixit DEVS, Psal. 49.
quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Quod si Paulus timebat, ne, cum aliis praedicaret, ipse reprobus efficeretur: quantum debet quisque concionatorum timere, seque magnopere confundere!

Confundantur praeterea Praeceptores, & Docto- Praecepto-

res, ut qui confusione praecipue opus habeant. Ait enim Apostolus: Scientia inflat. Quod si quis ob scientiam extollitur, ea vel maxime causa confundi debet: plus enim in eo sapit quam oporteat sapere.

Discipuli. Confundat discipulos sua ipsorum ignorantia, qui nisi docerentur, brutis animantibus similes essent: simul etiam, quod parum & in litteris proficiant, & sua alius scientia prosint, cum debeant tamen eo magis prodesse multis, quo fuerint sapientiores: denique quod cum addunt scientiam, addunt etiam & dolorem.

Religiosi. Religiosus autem multo magis debet coram infidelibus, & Christianis reliquis confundi: quando ei non solum fidei lumen datum est, CHRISTIQUE iugum dulce impositum, sed & vita omni sollicitudine vacua speciali quodam privilegio concessa. Confundatur quod ex tam multis milibus electus sit, qui si vocati fuissent, multo erant DEO gratiores futuri. Confundatur quod tam negligens, & distractus sit in choro, ubi DEO assistunt Angeli. Confundatur ob servitia fratrum in culina, in valetudinario, atque aliis locis ipsi exhibita, qui neque cui servietur, neque qui seruiat, dignus est. Confundant eum in coenaculo fercula, quae DEVS ipsi sine ullo ipsius labore, aut sollicitudine apponenda curat: vestes etiam quibus induitur, & omnis domestica suppellex in eius usum parata: cunque bis homines, quorum opera agri etiam, quorum cultu omnia denique, quibus tanquam mediis res eae in hunc tandem statum ad eum utilitatem

tatem deuenerunt. Super omnia uero debet eum confundere, quod seruus DEI dicitur, qui ei tamen saepe sit inimicus. Nomen certe id est, de quo Virgo beatissima tanquam gloriabatur, cum se diceret Ancillam DEI, quodque magnopere superbos Luc. 1. quosque confundere debeat.

Confundat praeterea Religiosum magis, magisque Confundat
domus DEI, quam tanquam filius inhabitat: cum nos domus
tamen a Patris caelestis perfectione tam longe absit, Dat.
quot que in ea passus conficit, tot tanquam fluctibus in
confusionis pelago immergatur. Nam si domum psal. 92.
Domini decet sanctitudo, quomodo in ea ini-
quum fert DEVS? aut cur ab orationis domo non
eicitur indeuotus? Si porro eiusmodi est domus Do-
mini, ut magnus & Rex, & Prophetas David eligat psal. 83.
in ea potius, quam alibi habitare, seque in ea con-
temptum, & abiectum esse pro beatitudine ducat:
quanta eius debet esse confusio, qui illic inuitus ma-
neat! aut si manet libenter, tanto tamen est DEI
beneficio ingratus!

Postremo eum omnes Religionis ceremoniae con- Ceremo-
fundant, quando eas vel non intelligit quorsum spe- niae Reli-
dent, aut non aduertit, aut graues esse putat, aut gionis.
sibi demique utiles esse non curat.

Confundatur cum pro amore DEI eleemosynam Piorū elec-
petit; est enim ea res insignis cuiusdam priuilegy: mosynae.
cogitetque quale sit, quod pro ipso DEVS, tanquam
qui indigeat, his qui ei medicanti aliquid dant, se de-
bitorem constituat, eique suum thesaurū crediderit.

Quod

Quod si aliquando quæ ipsi DEI causa data sunt, non in eum, in quem petit, usum iniunxerit, tanquam sacrilegus confundatur, qui DEO auferat, quod ipso petente alij DEO dederunt. Cogitet cum petit tanquam pauper, nisi animo pauper sit falso se nomine petere: si vero petit ex curiositate, adeoque contra quam DEVS vult, deceptor est, & more eorum, qui falsis utuntur diplomatis, numos a proximo surripit.

Angelorum
munus.

Confundatur denique, quod cum DEI nomine petit, Angelorum munere fungitur, qui ab hominibus semper tanquam DEI legati petunt: ab aliis quidem, ut pauperibus subueniant, ab aliis autem, ut iniurias sibi factas remittant; ab aliis vero, ut DEO quam debent gloriam, & honorem dent. Cum vero eleemosynam acceperit, confundatur, quod & danti DEO, & proximo ingratus sit: ita autem fiet, ut cum ei aliquid erit petendum, incipiat confundi, ut qui intelligat, quanta eum eleemosyna obligatione deuinciat: solumque necessaria petat, quando eo maiori obligatione obstrictus est, quo plura acceperit.

Peregrina-
tio.

Cum vero peregrinatur, caueat in eam cogitationem veniat, ut se Apostolicam vitam agere putet: sed illud potius cogitet, eam paenitentiae loco sibi esse vitam attributam. Quod si est e Religiosis inclusus, putet se, tanquam seram indomitam, voluisse Dominum ab hominum conuersatione remouere.

Reges &
Principes.

Si Rex sit, aut Princeps, confundatur, quod in eo statu sit, quem CHRISTVS vitauit, cum eum vellent

videntur Iudaei Regem creare. Mirum vero est, audere Ioan. 6. quinquam id munus assumere, quod CHRISTVS recusavit, nisi forte id pro cruce habeat, & CHRISTI amore subeat.

Confundantur Domini, quod sint in requirendis Domini. redibus valde diligentes, in puniendis autem peccatis publicis admodum negligentes: timeant vero, quod pecunia, aliisque bonis utantur tanquam suis, nec eius soleam meminisse, a quo cuncta acceperunt. Confundantur porro, quod se magnum aliquid facere putant, cum eleemosyna pauperi subveniunt; nec cogitāt se dare aliena, DEO que quae sua ipsius sunt reddere, in eoque, in quo se putant beneficium facere, magno à DEO beneficio cumulari. Quod se vel tum, cum eleemosynā dant, se debēt confundere, quanto magis cum in vanos vsus pecunias expēdunt!

Cogitandum autem est equiti, in Euangely de- Equites. fensionem, adeoque ad promouendū honorem DEI, assumptum sibi fuisse gladium. Quod si huius rei memoriam proprii honoris studium delet, suumque diuino honorem praesert, quid nisi Euangely persecutor est? Confundatur igitur tanquam DEO infidelis, cogitetque se, quanquam ab hominibus honorabilis habetur, esse peccati seruum, adeoque DEI Sanctorum iudicio nullo non modo dignum honore, sed inferni supplicii destinationem.

Commendatary autem, qui in Religione aliqua Commem- professionem fecerunt, de obseruationis votorum datarij. negligentia confundantur: eorū magis, quod sciant, quam

quam aegre ferre soleant sibi ab aliis praestitã fidem non seruari, utque de his, qui sibi aliquid promiserunt, plerumque ob violatam fidem poenas stimant.

Famuli. Confundantur famuli, quod adeo sint solliciti in dominorum gratia incunda: quam si diligentiam in DEI seruitio adhibuissent, quanto citius, quamque veriore gratiam inissent! Seruire enim DEO, regnare est.

Judices. Cogitent indices, quanta seueritate in reos sententiam ferant: confundantur vero, quod DEI

Sapient. 6. iudicium, de quo scriptum est, iudicium durissimum his qui praesunt fiet, nec secum diligenter reputent, nec perhorrescant.

Aduocati. Confundantur aduocati, quod cum alienis causis patrocinium ferant, sint tamen conscientiae propriae magnopere negligentes: nec vero idcirco effertur, quod sua alios videant opera indigere; indiget enim & ipsi multorum auxilio, in his quae ad animam pertinent.

Medici. Confundantur medici, cum cogitant, quemadmodum aegrotos tractent, quando sciunt, cum in morbum ipsi inciderint, quanta velint valetudine suam diligentia procurari. Cogitent etiam animarum suarum vulnera: coque confundantur, quod cum medici appellentur, peritiores tamen sint inducendi in se morbi, quam pellendi.

Mercatores. Confundat mercatores sollicitudo ea, quam in emendo vili, caroque pretio vendendo adhibent: ea propter ignorantes, quod regnum caelorum, quod gratis

gratis datur, comparare nesciunt; emunt vero infernum, quod magno & pretio emitur, & dolore possidentur.

¶ Ut vero etiam ad reipub. artifices veniamus,

Confundantur sartores, qui tantum in conficiendis alienis vestibus studium adhibent, cum sint ipsi tamen innocentiae vestis acceptae in baptismo valde negligentis. Sartores.

Confundantur praeterea sutores, qui cum in durissimum etiam corium acu penetrant, in se tamen diuinas inspirationes penetrare non sinant. Sutores.

Et quis autem possit de seminarum statu pro dignitate differere, his praesertim temporibus, quibus est tantopere vanitas hominum aucta? Feminae.

Confundantur itaque virgines, quod saepe statuerint nubere. Esi enim id licitum est, quanto tamen satius CHRISTO solo sponso esse contentas! atque essent quidem ipsae CHRISTO solo contentae, si eum quanto possent amore diligerent. Virgines.

Confundantur nuptae, quod in ornandis se sint admodum diligentes, eiusque rei causa tam multa insumant; contra vero in eo negligentissimae sunt, ut CHRISTVM induant. Cum se torquibus aureis ornant, meminerint ferreas fuisse CHRISTI catenas, eique ignominiae causa iniectas. Cum autem manus armillis ornant, ligatas CHRISTI manus fuisse recordentur. Cum porro se vestibus albis elegantiae causa induunt, fuisse CHRISTVM alba veste indutum ignominiae causa meminerint. Es Nuptae.
confun-

confundantur non ipsae modo, sed etiam viri, qui cum eiusmodi vestium lauitias ferunt, CHRISTI vituperis gratiam parem non referunt. Quod si illae manuum suarum opera considerent, detrahent, credo, digitis annides, ut iis qui ornamento digni non sunt, cum feminis Christianis opera indigna fecerint.

Viduae.

Confundantur viduae, quae virorum mortem tam aegre ferunt, quod cum ipsis DEVS omnia impedimenta perfecti in se amoris abstulerit, tanto beneficio adeo ingratae sint, ut sibi melius cum creatura fuisse, quam cum Creatore, adeoque DEVM spernere, impatienter lata virorum morte, significare videantur. Conqueruntur enim ereptor sibi viros: sed profecto de illis aequius conqueratur DEVS, qui se ad illis sperni videat. Confundantur ergo illae, audiantque in haec verba conquerentem Dominum:

Hier. 2.

Me dereliquerunt fontem aquae vivae, & foderunt sibi cisternas dissipatas, quae continere non valent aquas. Itemque illud: Quid inveniunt in me iniquitatis, quia elongaverunt se a me?

Hier. 2.

Atque haec de statibus dicta sufficiant, ne propositam brevitatem excedere videamur: simul etiam quod facile sit ex dictis reliqua colligere; & si quis ea quae diximus diligenter cogitet, se conjungendis occasionem semper habere.

Confundat nosmetipsum.

Iam ut ad interiora veniamus, Confundere, o homo, de memoria tua: cum enim hanc admirabilem potentiam tibi scias a Creatore in id esse datam,

ut juis

in suis posses & semper, & suauiter meminisse; tu
 tamen in ea vilia quam plurima reposuisti, hisque
 eam ita occupasti, vt vix eius, qui eam dedit, posses
 recordari: itaque sit vt nulli ipsa minus quam Crea-
 tori seruiat: Confundere igitur, quod ea in Domini
 sui iniuriam abusus sis, quodque cum in mentem tibi
 saepe reducat, ab Ecclesia quidem qui sis, admoto
 quotannis cinere capiti, atque illis verbis additis,
 Memento homo quia puluis es, & in pul- *Genes. 3.*
 uerem reuertes; a scriptura vero, nunc quidem
 suis tuus, cum dicit, Memorare nouissima tua; *Ecclesi. 7.*
 nunc vero ea quae causa tua CHRISTVS passus
 sit, cum dicit, Recordare paupertatis, & trans- *Thren. 3.*
 gressionis meae, absinthij, & fellis; alias
 autem saepe alia; tu tamen nihil minus quam haec,
 & huiusmodi alia meminisse videare: & merito flere
 debeas, & cum Propheta dicere, Renuit cōsolari *Psal. 74.*
 anima mea, memor fui DEI, & delectatus
 sum; eoque magis confundi, quod in DEI aliquando
 oblivione fueris recreata.

Tam vero vt ad intellectum transeamus, quantus *Intellectus,*
 se in eo confusionis campus aperit! qui cum intelligat
 se in eum finem creatum esse, vt summum bonum
 intelligeret, saepe tamē non vana modo, & inuicta,
 & transitoria; sed pessima etiam cogitat, atque in
 eis denique occupatur, quibus intelligit minime de-
 bere esse intentum. Flendum tibi certe est malum
 hoc, & quanta possis confusione deplorandum.

Quid autem de voluntate dicemus, qua cum *Voluntas,*

DEVM super omnia deberes diligere, ea tamen fueris prosequutus, quae vel cogitare pudeat, nedum dicere? Quid tibi, inquam, dicam, o caeca voluntas, quae bonis aeternis sensuum delicias praetulisti? quam cum dulcis DEI charitas in Seraphinorum choro posset caustuere, mundi foedus amor in inferna deiecit. Merito quidem, o anima, tuae te debent potentiae confundere, in quibus tam foedatam vides imaginem DEI: possis tu quidem eas, & debes cum dolore iis verbis reprehendere, Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est, deque eu in hunc modum conqueri: Quis vos, o potentiae, o imago DEI, quis inquam, vos perdidit? quis tibi, o memoria, DEI memoriã abstulit? quis tibi, o intellectus, mentem eripuit? quis te decipit, o voluntas? O quam illud quaebeat in te, o anima: Facti sunt principes eius sicut arietes non inuenientes pascua! More enim arietum cum pascua non inueniunt, potentiae tuae, quasi in DEO pascua non haberent, venenata pascua quaeſerunt: adeoq; ea causa viribus defectae sunt, vt magna debeas confusione confundi.

Ad sensus tranſeamus.

Oculi.

Dedit quidem DEVS oculos, vt creaturarum pulchritudine conspecta, in re omni se amares, ipsiq; pro omnibus gratias ageres: tu vero contra quaecunque vides consumis, aut ira veluti ardēs, aut auaritia concupiscens. Itaque cum oculi tui coram DEO esse deberent, licet oculi ancillae in manibus dominae suae, basilisci (qui quaecunque conspicit, visu

Genes. 3.

2. Paralip.
12.

Psal. 122.

visu interficit) oculis facti sunt. Confundere igitur, quod lumen tibi datum in tenebras verteris: quodq; aures & sanctis inspirationibus claudis, & murmurationibus aperis: quod qua deberes DEVM lingua benedicere, hominibus maledicis: quod cum sollicitus sine quicquam male oleat, graue olens tamen peccatum non sensis: quod denique durum esse videatur, si quid est pro CHRISTO patiendum, suauitero sit quod pro mundo pateris.

Deplora itaque sensuum mala, atque eius rei memoria humiles tibi, & confusionis plenas lachrymas exprimat. Quod si necdum satis haec sunt, te caput tuum confundat, quod spinis pressum non sit: confundat capilli, quod non sint eunisi: manus autem, & pedes, quod non transfixi clauis: reliqua te denique membra confundant, quod cum nisi DEI virtute moueri non possint, fueris tamen tu pedibus CHRISTVM persequutus, manibus autem, atque operibus ipsum vulneraris, & lingua laeseris. Denique si recta ratione rem reputeres, tu tibi magna solus confusionis materia es: nec enim est in te quicquam, de quo si diligenter cogites, non debeas magnopere confundi. Quod si in te sint, quae non intelligas, vel ea causa maxime confundi debes, quod te ipse plene non noveris. Nam vel quae sit anima, aut quid in se habeat, aut corpori quemadmodum vnita sit, denique ut sit a corpore separanda, si ex te ipse queras, scio, non poteris respondere. Quod si in rebus propriis tam es inscius, quam eris, obsecro, in alienis! Illud

interim verum est, & in his quae de te scis, & in his quae ignoras, magnam tibi confusionis materiam suppetere.

Bona.

Quod si mihi quisquam hoc loco obijciat, non in bonis, sed in malis tantum operibus confusionis causam reperiri, id ego negauerim: puto enim in bonis etiam propterea nos debere confundi, quod ad bonum sumus admodum imbecilles, adeo vero proclines in malum, ut magis mirum sit, ex tam corrupta natura boni aliquid prodire, quam ex rosario rosam nasci: est enim id roseto naturale, ut rosam proferat; at perfectum opus non sola hominis natura potest producere: nec enim DEO gratum quicquam sine eius gratia esse potest. Qui ergo miratur inter spinas ortam rosam, multo magis mirari debet boni aliquid a se factum; tantoque magis confundi, quod videt, ut in sterili solo, dignoque quod ob peccata in DEVM maxima sale conspergatur, operetur mira DEVS, atque id excolere perseueret. Quare non de malis tantum operibus nos, sed de bonis etiam confundi possumus, & debemus. Si qua enim facimus bona, DEVS est qui ea in nobis coepit, fecit, atque perfecit: nostrum illud est, ut magis, magisque confundamur, atque humiliemur, qui DEO tam saepe restiterimus, eamque quam meruimus poenam eius clementia euaserimus.

TERTIA

TERTIA PARS,
 QVA TRADITVR QVEM-
 admodum caelestium rerum
 contēplatione possimus con-
 fundi.

IX scio quibus possim verbis de cae-
 lestibus dicere, qui ne in terrenis
 quidem pro dignitate, quanta in his
 confusionis causa sit, potuerim de-
 clarare.

Est quidem certe vel in sola caelestium motuum
 contemplatione, magna confusionis materia, si cum
 tam admirabili ordine, nostrorum actuum inordina-
 tionem conferamus. Iam vero de planetis quid di-
 cam? quos scimus semper & a superioribus recipere,
 & quam receperint virtutem perpetuo inferioribus
 communicare? Vnus ex rebus omnibus homo est, qui
 sibi, quo minus a DEO caelestia bona recipiat im-
 pedimento est; eaque cum receperit, aliu negligit
 impartiri. Cumque caeli omnes, & stellae solis lu-
 mine vestiantur, vnus homo solis iustitiae lumine
 indui recusat magisq; (quemadmodum scriptum est)
 tenebras diligit, quam lucem.

Quod si Angelos contemplemur, quantum eo-
 rum, quaeso, nos puritas atque innocentia confundet?
 quantum id, quod eorum tanta & sapientia, &

Confundit
 nos caeli.

Planetarum.

Stellarum.

Ioan. 1.
 Angeli.

charitate praedictorum consilia tam necessaria negligimus! Desicient me quidem verba, nostram pro dignitate confusionem explicare volentem, siue cum Seraphinorum amore tepiditate nostram, siue cum Cherubinorum scientia nostram ignorantiam comparemus.

Sancti.

Quod si cui sorte videbitur sublimiores esse Angelicos spiritus, quam ut cum his pulvis noster, & cinis debeat comparari, ad Sanctos venimus, qui carne, & sanguine constituerunt: neque eis (quamquam hominibus) humana fragilitas impedimento fuit, quominus pro DEI honore magna quaedam, & admiranda opera perpetrarent. Caelestium itaque hominum, terrenorum facta confundant:

Martyres.

Martyrum quidem in tormentis constantia, & virtus, nostram in propositis inconstantiam, atque infirmitatem; Confessorum vero paenitentia, vitaeque austeritas, nostras delicias; virginum autem puritatem, maximeque nostri Domini, turpitudinem nostram confundat. Atque

Confessores.

Virgines.

Mater DEI.

illud etiam, quod sacratissimae Virgini cum sumus obligatissimi, propter filij educationem, qui esset pro nobis Patri in cruce offerendus gratiam tanto beneficio parem nunquam rependimus: quin etiam summi ingrati, adeo, ut nec ab ea misericordiam petere prae pudore audere deberemus.

Christus.

At vero in CHRISTI consideratione, qui possit pro dignitate confundi? aut quae hic profunditas confusionis satis esse potest, ubi quis considerat CHRISTVM, quod vnicum habet remedium, atque

atque confugium, & spreuisse, ut possit ille merito dicere: *Proiectus sum a facie oculorum tuorum?* *Eius enim pedum vulnere, sequentes tua, & corpori infixit: eius larus tua inobediencia aperuit: manus eius opera tua clam confixerunt: tua illi lingua sel propinavit: postremo, tua eius caput superbia spinis circinxit. Atque, ut vno verbo dicam, nihil est in CHRISTO, quod cum videas, non debeas merito confundi, siquidem scriptum est: Confundantur superbi, quia iniuste iniquitatem fecerunt in me.* *Psal. 30.* *Psal. 118.*

Iam vero quid dicemus de confusione, quam sanctissimae Trinitatis conspectus affert? aut quanta erit coram DEO confusio, si coram daemone tanta fuit! Quibus porro oculis audebis Patrem aeternum aspicere, qui eius unicum filium ab illo missum, ut a te dissipatam haereditatem recuperaret, non solum (ut patet erat) non excepisti, sed in crucem etiam adegisti? Quam reddes DEO pro credita tibi haereditate rationem? Quid vero pro his quae ab eo accepisti & temporalibus, & spiritualibus bonis respondebis? Quid porro dices DEI filio, qui pro te omnia passus est? Potest quidem ille merito hominibus dicere: *Confundantur homines, quod cum ego DEVS a caelo in terras eorum causa descenderim, proque eorum salute homo fieri dignatus sum, noluit illi tamen mea causa peccati sordes relinquere. Confundere, o homo, quando prius ego te dilexi, quam tu me diligeres.* *Sacratissima Trinitas.*

prius ipse seruius tibi, quam mihi seruire. O dura hominum corda! o ferrea pectora! qui cum me alligatum columnae videant, flagellis caesum, & vulneratum amore, alligari peccato malunt, quam mihi adhaerere, meoque mundi amorem honori praepo-
 nunt: nec intelligunt quam saenis a daemone flagelli caedantur, peccatorum vinculis colligati. Dedi ego homini viscera mea, quibus tanquam furnisumae columnae complexu adhaerescat: contemnit ille tamen, eaque sequitur, quae ipsum coram me merito condemnet. O hominum ingratitudinem! o insensatae humanas mentes! mihi seruiunt bruta, vir arbores atque herbae laudant, vnus ex omnibus homo non agnoscit: sed more rabidi canis, qui dominum suum morſu petiit, contra me insurgit, dignus quem terra deliſcens abſumat. Confundere, o homo, pro quo Agnus mansuetus factus sum, & leo esse ferocem tandem aliquando desine. Amplector ego te charitate, tu me cupiditatis flagellis caedis: cumque ego te pretiosis humilitatis margaritis ornem, tu meo superbiae spinac capiti insigis. Intelligant aliquando homines, non arctis includenda, sed in pauperes eroganda bona accepisse. Considerent quanto opere a me diligantur, quos ego, ab ipsis in carcerem coniectus, inferni carcere eripiam: quemque illi non desinunt ingratitude crucifigere, ego charitate in charitatis viam reduco. Confundere, o homo, quem cum aspiciunt Angeli, tam contemptui habent, & decipiunt daemones, atque in conspectu meo condemnant.

Confun-

Confundere, inquam, & iudicium meum time, qui nisi hic confundaris, & peccata tua fletas, magna te manet, & amara confusio. Quem vero non confundat, quod ego DEVS & Dominus venatoris more perpetuo homines insequor, ne mihi qui tanti constiterint forte pereant; illi vero me tanquam venenosum serpentem semper fugiunt? Cur me non timent, & mea iudicia? Cur non vitam mutant, qui mortis nec horam, nec diem sciunt?

Quid autem Spiritui sancto respondebis, aut quo ipsi ore loqui audebis, qui ei toties animae tuae portas occluseris, cumque a te (vt daemonem reciperes) impie, atque impudenter excluseris? Confundimini, o miseri homines, quas cum DEVS creavit, vt essetis filij Patris vestri qui in caelis est, digna tamen caelesti Patre opera vix vnquam faciatis. Est in eo infinita mansuetudo & benignitas, paratusq; semper est peccata remittere: vos vero iniquitate pleni, non solum factas vobis iniurias non condonatis, sed his etiam qui de vobis nihil male meruerunt, iniuriam facitis. Est in eo summa bonitas, qua inimicis etiam, dum eos semper cōseruat, benefacit: vos autem etiam amicis male facitis. Est in illo aeterna sapientia, & prouidentia admirabilis, qua vniuersum moderatur: in vobis autem insigne omnia perdendi studium, modo vt soli regnare possitis. Sed vos per Prophetam DEVS ita reprehendit: Nunquid habitabitis *Esa. 7.* vos soli in terra?

Conclusio operis.

Ne non materia, sed tempus deficit: sint itaque satis haec sapienti lectori, qui possit ex paucis multa colligere, & confusionis fructum consequi; si praesertim assidue, & diligenter in his se exerceat: quod quisque debet eo maiori studio facere, quod in eo maxima spiritualis fructus pars posita sit, ut nostram infirmitatem, & miseriam agnoscamus. Quod qui consequuti sunt, atque eiusmodi fundamento iusto aedificare coeperunt, possunt illi reliquam partem tuto superextruere: nam qui secus opus aedificant, hic cum altius opus surrexerit, solet corruere. Accidit enim, ut orationis consolationes, quae ad virtutes solent conferre, nisi humilitate conseruentur, in falsas, fallacesque consolationes euadant. Ita boni desideria, bona quidem sunt: sed si ea nobis ita tribuamus, ut non DEI esse beneficia agnoscamus, cum magno pere fallimur, tum non possumus, tam infirmo iusto fundamento, quicquam firmum extruere. Quamobrem qui sua vult opera esse perfecta, ea & confusione incipiat, & conseruet, nec nisi confusione comitante progredi quoquam audeat: ita fiet, ut qui confusionem nunquam deserit, a DEO nunquam deseratur. qui cor contritum & humiliatum nunquam despicit, sed cum humilibus libenter conuersatur. Hanc possumus dicere nuptialem vestem, qua qui erit indutus, a nuptiis non excludetur. Hoc est insigne filiorum DEI: hac indui oportet qui CHRISTVM sequi velit, quando ipse ea ita in-

Psal. 50.

ductus

dutus est, ut diceret: Tota die verecundia mea *Psal. 43.*
 contra me est, & confusio faciei meae
 cooperuit me. Quod si etiam CHRISTI fa-
 ciem confusio cooperuit, qui est Angelorum speculum,
 & Sanctorum gloria; cur non ea peccatoris facies
 cooperiatur? aut quis nisi ea indutus in DEI con-
 spicuum venire audeat, cum scriptum sit: Induan- *Psal. 20.*
 tur qui detrahunt mihi pudore, & operian-
 tur sicut diploide confusione sua? Attende
 porro dicentem Dominum: Super quem requie-
 scet spiritus meus, nisi super humilem, &
 contritum spiritu, & tremementem sermones
 meos? Quod si iustos etiam induit DEVS confu-
 sione, non est quod se putet peccator sine ea vivere
 posse: cum praesertim non solum iusti in terra, sed
 etiam in caelo Sancti veste hac induti sint. Quod
 vel ex illis Evangelij verbis intelligi potest, quibus
 CHRISTVM in die iudicij ita alloquuntur:
 Quando te vidimus esurientem, & pau- *Matth. 25.*
 mus te? id enim dicunt tanquam admirati, tam
 parvis operibus, tanta se praecinia meruisse: id quod
 satis Augustinus indicat, cum sic dicentes inducit:
 Domine, cur tantam, & talem nobis gloriam prae-
 parasti? Quod si haec nos humilitas in caelum euehit,
 aequum est eam hic amplecti, etque nos tanquam ta-
 bulae in naufragio credere, neque dubitare futurum,
 ut ei innixi, periculoso miserae huius vitae pelago
 traiecto, in caelestem tandem aliquando portum
 DEI misericordia perueniamus. Amen.

TRACTATUS QUARTVS.

DE PRAEPARATIONE AD SACRAM EVCHA- RISTIAM.

Confessio beneficiorum DEI.

DOMINE DEVS omnipotens, creator omnium, omnia obediunt tibi, & a te sibi praefixum ordinem seruant: soli homines, in quibus ego miserimus sum, a tua voluntate recedimus. Ad quod non solum a me peccatum esse, sed alios etiam volui meae esse voluntati obsequentes, nec homines modo ad imaginem tuam factos, sed etiam elementa valui mihi inservire: adeoque, si secus accidisset quam volebam, aegre tuli, uti si cuncta ipse creassem. Cui quanto fuisset aequius si omnia restitissent, atque in meam cuncta mortem conspirassent, qui tua ipse fuisset mandata transgressus! Sed misericordia tua factio est, ut nec in me illa iniurias tuas ultra sint, nec de me ministri iustitiae tuae, meique hostes daemones poenas

poenas sumpserint. Dissimulasti haecenus, Domine DEVS meus mihiq; paenitentiae tempus bonitate tua immensa concessisti, quo posse videlicet caecitatem meam agnoscere, atque aliter quam antea vitam instituere: eaque causa multum me mirandisque modis, nunc conuisionibus, nunc lectionibus, alias vero inspirationibus saepe admonuisti: quae tamen omnia cum facile oblivioni traderem; nullas in me firmas radices iacebant. Sed cum medicina tua omnia vulnera mea (quamquam maxima) longe superaret, addidisti id etiam, DEVS meus, ut mihi te omnia visibilia praedicarent. Videbam morientes homines: cumque nemini viderem mortem parere, sed vitam nostram aliquo tandem fine concludi, mouebat me quidem res haec, sinemque vitae contemplanti luce quaedam affulgebat: sed, heu, facile inde mens auocata, in solitas facile tenebras recidebat: nec me (quae tua clementia semper fuit) unquam, quamquam id saepe meritum, deseruisti, quam etiam alia subinde, atque alia remedia adhibebas. Cumq; satis tanto malo non essent visibilia haec, tu ipse, Domine, propius accessisti, dormientem excitasti, & ad cor meum dulciter allocutus, ita inuitasti, quasi te nunquam ego offendissem. Quod si ego beneficium, ut par erat, agnouissem, vel id unum me semper in officio continuissem; sed, heu, offendi te saepius, saepiusque necesse fuit subinde cadentem a te leuari. Quodque dolendum mihi magis, magisque est, cum mihi tam saepe explorata benignitas tua humiliare maxime debuis-

debuisset, diuinaque consolatio tua ad id valeret, vt affectiones meas facilius mortificarem: tantis abusus beneficiis, humilitatisque, & mortificationis propriae oblitus, tunc etiam donis efferebar, aliisque eorum me causa praeserebam, quae me magis, magisque humilem reddere debueram. Neque id tibi satis fuit, Domine DEVS meus, cur me desereres, quod in rem meam a te facta, in proprium ego damnam suada conuertebam: sed adiecisti plura, maioriq;ue mecum misericordia vsus, consolationem tuam, quae mihi superbiae causa erat, subtraxisti: vt vel sic agnoscerem tuum esse donum, quod nisi te dante habere non possem, nec te auferente, aliquamdiu etiam retinere. Et (quod mihi reliquis maius videtur) me ita rursus consolari dignatus es, quasi ego, vt me consolatione priuares, non meruissem. Quid retribuam tibi, o Domine, pro omnibus quae retribuisti mihi? Sufficere haec quidem mihi debuerant, vt tuas laudes nunquam intermitterem, sed mea me rursus iniquitas in aliud malum coniecit: cum enim frequenter experiret consolationes tuas, his, tanquam mihi deberentur vti coepi: cum quo noua semper beneficia esse agnoscere debuisssem, atque in singulis consolationibus, charitatem tuam, & misericordiam renouatis laudibus confiteri, cum tu beneficia renouares, nouam ego ingratitude pro gratia reserebam. Vsus es etiam hic, Domine, misericordia tua, lumenque quo malum istud agnoscerem, & agnito morbo remedium quaererem,

conces-

concessisti: quo etiam viderem, quoties ipse mihi impedimento fuisset, tuisque vocationibus resistissem; tu vero meam quanta cum charitate semper salutem quaesisses. Intelligo id iam Domine, me mihi damnationis causam esse, atque id agere ut peream; te vero id velle, atque id quaerere, ut saluus sim. Quod cum ita sit, cur sim tam caecus, tam vero mihi inimicus, ut a me non quam longissime abeam, neque unum sequar, quando ego mihi mortis, tu mihi vitae causa es? iustianque est, ut cum desero voluntatem tuam, meamque facio, me creaturae tuae eo usque persequantur, dum perimant. Nam si tibi obediens sum, omnia mihi scio esse dulcia futura, quando omnia seruiunt tibi, cui velim ego ad mortem usque obedire. O immensa bonitas, & vnicum peccatorum refugium, misereas te miseri huius, quem proprio sanguine redemisti. Scis, Domine, quam infirmus sim, utque satis non fuerit vocasse te, & propria manu cor meum terigisse, sed esse necesse, ut nunquam inspirare intermittas, meque semper mouere, ut faciam voluntatem tuam: alioqui si taceas, ero similis descendentibus in lacum; & simulac deserueris, me ipse perdam. Fac, Domine, agnoscam, quid tibi debeam cum sancta inspiras, quantaque debeam diligentia exequi quod iubes: in eo enim frequenter pecco, quod tuas inspirationes negligo, vel eis remisse admodum obtempero. Agnoscam, inquam, Domine, quantae misericordiae sis quod iubes, quantoque amore iubes.

Psal. 142.

iubes. Agnoscam etiam quam tuis praeceptis obedientiam, & diligentiam debeam: etenim si terrenorum Regum praeceptis tanta cum diligentia obeditur, tantoque honori ducitur eorum iussu parere; quanta par est & obedientia, & solitudine tua iussa capessere, qui es tu Rex Regum, & Dominus dominantium! Agnoscam te, cum inspiras, qui sis, & ego, cui loqueris, qui sim: agnoscam, inquam, te, qui iubes, creatorem esse, me vero, cui iubes, pulverem esse, & cinerem; finem autem praecepti nominis tui sanctificationem, cui gloria omnis, & honor debetur. Intelligam etiam praemium, quod iis qui humiliter, & diligenter tua mandata fuerint executi, in caelis praeparasti. Video quidem, o caelestis Pater, indignum me esse qui exaudiar: sed si respicis Filium tuum unigenitum, per quem id peto, si eius merita, & quod pro me soluit sanguinis pretium attendas, exaudies orationem meam: cum praefertim ille nobis ita promiserit iamiam moriturus, quidquid in nomine eius a te peteremus, nos esse consecuturos. Aequum est itaque, Domine, ut fiat quod ille promisit: cum praefertim, nisi ita fiat, nos, ut debemus, voluntatem tuam facere non possimus.

Deut. 20.

Ioh. 16.

PRAEPARATIO AD SACRAM EUCHARISTIAM.

QUIBUS diuina misericordia concessum est, ut sacrosanctum Sacramentum frequentent, vos tribus ante diebus habitationem tanto hospiti praepa-

praeparare non vigeat. Et primo quidem die supplicandum erit aeterno Patri, ut per eam charitatem, qua sic dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, sic etiam mouit Patrum sanctorum, Patriarcharum, & Prophetarum corda, ut Filij sui charissimi aduentum magnis precibus flagitarent: quippe qui diuino lumine illustrati, intelligerent in illo vno suam esse salutem positam, perque horum etiam merita, lacrymas, & desideria, nostra dignetur ad hoc sacrosanctum sacramentum corda praeparare, quando veritatis ore dictum est: Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui milit me, traxerit eum: atque ad id, vtendum erit sequenti oratione, tempore matutino.

Oratio.

Excita, Domine, corda nostra ad praeparandas Unigeniti tui vias, ut per eius aduentum purificatis tibi mentibus seruire mereamur. Qui tecum viuit, &c.

Excitatorium.

Emitte agnum, Domine, dominatorem terrae, de petra deserti ad montem filiae Sion. Petet autem, cum haec dicit, a Domino augeri sibi sancta desideria, eamque mentis munditiam concedi, qua Filij DEI templum fieri possit.

Aliud Excitatorium.

Quis poterit cogitare diem aduentus eius, & quis stabit ad videndum eum?

Vesperis vero ad Angelorum Reginam eundem
 b erit,

erit, eique flexis genibus supplicandum, nobis praeparationis gratiam impetret: offerendae autem ei nouem Angelicae salutationes.

Prima quidem, commemorando eius desiderium, quo tanquam peccatorum mater Domini aduentum, adeoque humani generis remedium tantopere expectauit: simul etiam supplicando, ut ipsius meritis, & DEI, & salutis animarum seruentia desideria consequamur.

Secunda vero, illam ipsius praeparationem commemorando, quam habuit semper ad diuinam gratiam; simulq; supplicando, ut nobis a DEO dignam ad Sacramentum hoc praeparationem impetret.

Tertiam vero offeremus cum humilitatis eius memoria, qua DEI Filium in incarnatione suscepit: atque ut itidem nos eum humiliter recipiamus supplicabimus.

Quartam autem, in eius amoris memoriam, quo sine dolore natum complexa est, supplicantes ut eum nos itidem charitate amplectamur.

Quinta erit in doloris memoriam, qua de cruce depositum suscepit in gremio: petemus vero, ut cum passionis CHRISTI sensu eum recipiamus.

Sexta vero, in eius fidei memoriam, qua eum, quem resurrecturum sperabat, in sepulchro posuit: petemus vero, ut cum incremento fidei CHRISTVM suscipiamus.

Septimam offeremus, supplicantes ut per praeparationem quam ad Spiritus sancti aduentum pro
se, &

se, & Ecclesia tota fecit, nobis a DEO gratiae incrementum obtineat, quo digne CHRISTVM suscipere valeamus.

Octavam autem, ut per deuotionem, qua CHRISTVM ipsa in Sacramento suscipiebat, nos etiam deuote suscipiamus.

Denique nouam cum offeremus supplicabimus, ut per gaudium & laetiziam, qua a Filio in die Assumptionis recepta est in caelum, nos iudem CHRISTVM cum spiritali gaudio recipiamus.

Dies secundus.

Secundo die supplicandum CHRISTO, ut qua charitate dignatus est in mundum venire, eumque morte aeterna eripere, nos suo aduentu uiuificet: quando ipse dixit, nos, nisi eius carnem manducemus, vitam habere non posse.

Oratio matutina.

Excita, quaesumus, Domine potentiam tuam, & veni: ut ab imminentibus peccatorum nostrorum periculis te mereamur protegente eripi, & te liberante saluari. Qui uiuis, &c.

Toto hoc die in eo ponenda est opera, ut CHRISTI sanguine conscientia nostra mundetur: eaque causa meditandae erunt septem sanguinis CHRISTI effusiones, videndumque quid nobis ornamenti desit, atque id omne a CHRISTO petendū, quem sumus ipsi hospitio suscepturi: supplicandumque ei, ut suis diuitiis, diuinoque cordis sui thesauro pau-

peritati nostrae subueniat. Inde enim expectandum
cuique est, quod ad ornandum domum nostram fue-
rit opportunum. Petemus vero id his verbis, quae
excitatorij loco esse poterunt.

Excitatorium.

*Esai. 28.
Genes. 2.*

O Rex gentium, & desideratus earum,
lapisq; angularis, qui facis vtraque vnum,
veni, salua hominē, quem de limo formasti.

Aliud Excitatorium.

E fursum Agnus mittitur,
Laxare gratis debitum,
Omnes pro indulgentia
Vocem demus cum lachrymis.

Vesperis aduēda erit mater DEI, cuius nobis
manibus hic panis datus est: orandumque vt quando
hoc sacrum conuiuium in crucis mensa apparatus
est, per eos quos sensit ad crucem dolores, nobis hanc
& DEO gratiam impetret, vt Filij sui passionis
participes simus.

Offeremus vero ipsi quinque orationes Domini-
cas, totidemque salutationes Angelicas supplicantes,
efficiat suis precibus apud DEVM, vt CHRISTI
quinque vulnera in cordibus nostris imprimantur.

Dies tertius.

Die tertio supplicandum Spiritui sancto, vt qua
charitate Apostolorum corda & ad se recipiendum
praeparauit, & adueniens die Pentecostes repleuit,
nostra corda inflammet, atque ita praeparet, vt
eum toto corde, totisque viribus amemus, qui se
nobis

nobis ex tanta dedit charitate. Id vero hisce verbis petendum.

Oratio matutina.

Mentes nostras, quæsumus Domine, Paracletus, qui a te procedit, illuminet, & inducat in omnem, sicut tuus promisit Filius, veritatem. Qui tecum vivit, &c.

Hoc die conandum est, ut eo sint ferventiora desideria, vehementioresque affectus, quo propior est solemnitatis dies: eorumque more, qui ostia claudunt, quo possint domum commodius ornare, claudenda erunt sensu, & animæ potentiæ ad interiora revocandæ: vocandus autem hospes sæpe his verbis.

Excitatorium.

Veni creator Spiritus,
Mentes tuorum visita,
Imple superna gratia
Quæ tu creasti pectora.

Aliud Excitatorium.

Hierusalem surge, & stas in excelso, *Barnab. 2.*
& vide iucunditatem, quæ veniet tibi a
DEO tuo.

*Vesperis oranda erit sponsa Spiritus Sancti, & peccatorum mater, perque eam Spiritus sancti gratiam obtestanda, qua templum sanctissimæ Trinitatis facta est, nostræ ut paupertati succurrat, cui ille suum ita aduentum promisit: Si quis diligit *Joan. 14.*
me, sermonem meum iervabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, &*

Recitanda vero septies, Ave Maria, quo dona Spiritus sancti impetremus.

Ne vero post communionem in ingratitudinis vitium incidamus, in gratiarum actione tres item dies consumemus.

Primus dies.

Primo die agendae gratiae Patri aeterno pro creationis beneficio, quod in communionem renouatum est: quos enim sua bonitate ad imaginem, & similitudinem suam creat, eadem nos in Eucharistiae sacramento renouat, suamque, quae in nobis fuerat peccato deformata, imaginem reformat.

Recitabimus autem versus hos nouem, & caelestes creaturas ad patris nostri, qui in caelis est, laudes in hunc modum mutabimus.

Daniel. 3. Benedicite omnia opera Domini Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

Benedicite Angeli Domini Domino, benedicite caeli Domino.

Benedicite aquae omnes quae super caelos sunt Domino, benedicite omnes virtutes Domini Domino.

Benedicite Sol, & Luna Domino, benedicite stellae caeli Domino.

Benedicite imber, & ros Domino, benedicite omnis spiritus Domini Domino.

Benedicite ignis, & aestus Domino, benedicite frigus, & aestas Domino.

Bene-

Benedicite rores, & pruina Domino,
benedicite gelu, & frigus Domino.

Benedicite glacies, & niues Domino,
benedicite noctes, & dies Domino.

Benedicite lux, & tenebrae Domino,
benedicite fulgura, & nubes Domino.

Hoc, inquam, modo creaturas inuitabimus, ut pro nobis DEO gratias agant, pro illis, inquam, beneficiis in Sacramento praestiti, quorum nos vel verba ista Cantici admonent. Fecit enim nos ex hominibus Angelos, ex terrenis caelestes; effusisque in nos gratiae, & lacrymarum aquis, admiranda suae charitatis opera declarauit: illuminauit Sole iustitiae, ut praesentis vitae lunam, id est, inconstantiam contemneremus: conuertit cordis nostri frigus in suae charitatis ardorem, nostrasque luce sua tenebras depulit: grandinem denique, fulgura, & nubes affectuum nostrorum remouit. Ita uersus praedicti, non tantum gratiarum actiones, sed etiam monumenta quaedam erunt beneficiorum DEI in Eucharistiae sacramento acceptorum: si uidelicet per singula uerba, singula DEI beneficia in Sacramento praestita recolamus.

Interdum excitanda mens erit, & hoc subinde exercitium ita remouendum.

Excitatorium.

Benedicimus DEVM caeli, & coram Tob. 22.
omnibus uiuentibus confitebimur ei, quia
fecit nobiscum misericordiam suam.

Psal. 102. Benedic anima mea Domino; & omnia quae intra me sunt, nomini sancto eius. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas.

Vesperis ad Regnam nostram, & DEI Patris filiam adendum, recitataque ter salutatione Angelica, agenda ei gratiae, de praeparatione ipsius ad incarnationis mysterium, quo tanquam medio ad nos caelestis hic panis peruenit: maximum vero id est beneficium, quod quam ederimus caro, & quem bibimus sanguis ex virgine acceptus sit, quodque eius memis, & precibus, & ad CHRISTVM suscipiendum digne praepareremur, & nostranobis a DEO peccata remittantur: quare pro omnibus Virgini agenda sunt gratiae.

Dies secundus.

Diei secundi matutino tempore, CHRISTO DEI Filio, & Domino nostro, de redemptionis beneficio, cuius hoc Sacramentum monumentum est, gratiae agenda: invitandaque terra ad DEI laudem, quam sibi DEI Filius tanta benignitate factus homo coniunxit; dicendumque, Benedicat terra Dominum, laudet, & superexaltet eum in secula. ascendit enim ipse assumpta terra nostra, in Calvariae montem, ut germinaret terra nostra, quae ex se tribulos, & spinas post Adams maledictionem producere nouit.

Benedicite montes, & colles Domino.

Bene-

Benedicite vniuersa germinantia in terra Domino. Benedicite fontes, *id est, lacrymae,* Domino. Benedicite maria, *dolorū ielucet,* & sanguinis flumina Domino, *qui pro nobis tantis cum doloribus sanguinem sudat.* Benedicite cete, *id est, maximi quique Sancti,* & omnia quae mouentur in eiusmodi aquis, *id est, reliqui iusti,* Domino. Benedicite omnes volucres caeli Domino, *id est, contemplaturi, qui in supremo cordu nidificant.* Benedicite omnes bestiae, & pecora, *id est, peccatores,* Domino, *qui eorum peccata remittit.* Benedicite filij hominum Domino, *per quem facti sunt filij DEI.* Hoc, inquam, modo agenda erunt DEO gratiae, recitatis illis quinque versibus Cantici, quorum iam hic fecimus mentionem.

Excitatorium ad DEI laudem.

Benedicimus DEVM caeli, &c. *vt supra.*

Aliud animae Excitatorium.

Benedic anima mea Domino, & noli *Psal. 122.* obliuisci omnis retributionis eius. Qui redimit de interitu vitam tuam, qui coronat te in misericordia, & miserationibus.

Vesperae ad eunda Regina & Domina nostra DEI mater, recitataq, ter Ave Maria, agenda ei gratiae, quod lacte proprio, magni, que laboribus panem hunc nobis ad victum dedit, in crucis ara pro nobis tanquam propositionis panem, atque in altari in nostrum & remedium, & leuamen, aeterno Patri offeren-

offerendum, atque in factario ad solitudinis nostrae consolationem reponendum. De his, inquam, atque aliis nobis in Sacramento eius intercessione collatis beneficiis, erunt Virgini agenda gratiae.

Dies tertius.

Tertio die agenda gratiae de beneficio adoptionis, & regenerationis, eiusque in sacra communione confirmationis. Est enim hic vere panis filiorum, non mittendus canibus, id est, iis qui ad peccatorum vomitum reuertuntur. Est, inquam, panis, quem cum comedimus, augetur in nobis adoptionis spiritus, in quo clamamus, Abba pater. Est etiam fons, in quo renouatur animae, sicut aquilae, iuuentus sua, id est, quam in baptismo accepit pulchritudo, atque innocentia: augetur enim huius panis vigore virtutes, & fides, & dona reliqua, quae animae in baptismo infusae faciunt eam esse Israël.

Benedicat igitur Israël Dominum, laudet, & superexaltet eum in secula. Cumque anima se totam cum hac hostia, & sacrificio, Sacerdotum more DEO offerat, eiusque virtute ex illorum numero serui simus, quibus dicitur: Euge, & intra in gaudium Domini tui (est autem Domini gaudium, se nobis in Eucharistiae sacramento tantopere communicare: sunt enim ipsius deliciae, esse cum filiis hominū.) Benedicite Sacerdotes Domini Domino. Benedicite serui Domini Domino. Benedicite etiam spiri-

Rom. 8.

Ezal. 102.

Matth. 21.

Proverb. 8.

spiritus, & animae iustorum Domino: facit enim hoc Sacramentū veros adoratores, qui DEVM in spiritu, & veritate adorent, vniūque cum DEO sine charitatis vinculo, eorumque animae vt sint sedes sapientiae efficit. Benedicite sancti, & humiles corde Domino, per quem sancti sunt, quique ad ipsos tanta cum humilitate descendit. Benedicite Anania, Azaria, Misael Domino, id est, tres animae potentiae, quas tanquam tres illos pueros ab incendio liberauit suae gratiae rore: intellectum quidem ab ignorantia, & errore; memoriam autem ab ingratitude, & obliuione, à tepiditate vero, & malitia voluntatem. Laudate ergo, & superexaltate eum in secula. Benedicamus Patrem, & Filium, cum sancto Spiritu, laudemus, & superexaltemus eum in secula. Benedictus es Domine in firmamento caeli, & laudabilis, & gloriosus, & superexaltatus in secula.

Excitatorium ad laudem.

Benedicimus DEVM caeli, &c. vt supra.

Excitatorium animae.

Benedicite Domino omnia opera eius, *Psal. 102.*
in omni loco dominationis eius.

Benedic anima mea Domino, qui replet *Psal. 102.*
in bonis desiderium tuum, renouabitur,
vt aquilae, iuuentus tua.

*Vesperae misericordiae Regiam, & Spiritus sancti
sponsam adhibemus: eique recitata ter salutatione*

Ange-

Angelica, gratias agemus, quod charitate maxima, redemptionis nostrae causa, Filium Patri in cruce obtulerit. Quod si homines his quorum opera redempti sunt, & servitute liberati, magna se intelligunt obligatione deinctos; patri huic misericordiae, quae pro libertate nostra carnem suam, suum sanguinem, amorem, vitam, bonum denique omne pro nobis dedit, quantum, quaeso, debemus! aut pro his, atque aliis in nos ab ipsa collatu beneficiis, quas possumus quaeso, grates persolvere? non id quidem opus est nostrae, sed quas possumus tamen (nam quas debemus, non possumus) & sanctissimae Trinitati, & beatissimae Virgini, & Sanctis omnibus referamus. Amen.

TRACTA-

TRACTATUS QVINTVS.

QVO SPIRITVALIS QVAE-
dam exercitatio, ad nostri cognitio-
nem comparandam, in septem dies
hebdomadae distributa continetur.

PROLOGVS.

NE ex illis simus, qui accepe- *Psal. 61.*
runt in vanum animam suam,
duo sunt nobis frequenter
consideranda; quid vide-
licet DEVS erga nos fece-
rit, quid etiam nos erga
DEVM faciamus: vt diu-
turna meditatione istarum rerum ad cor
conuersi, cum vtilitate infirmitatem no-
stram agnoscamus, & ingentia quae quoti-
die a DEO accipimus beneficia, & eundem
Dominum totis viribus, omnique conatu
diligamus in hac vita, vt eodem postea in
perpetua illa perfruamur. Haec exercitatio
in septem partes distribuetur, vt singulis
hebdomadae diebus singulae etiam partes
respondeant. Ad calcem item cuiuscunque
partis,

partis, breuis quaedam oratio proponetur: aliquot praeterea scripturae verba, quorum frequenter memoria reuocata, toto illo die ad meditationem excitemur, illi exercitationi in materiam proposita adiungentur: quae propterea verba, posthac *Excitatore* nuncupabimus. Quae ex re fructum ille sane percipiet, qui in eadem se diu exercebit. Vt enim incalceit qui ad ignem accedit; sic qui ad diuini amoris flammam orando pie, vel meditando accedit, inflammatur necesse est. Age ergo anima deuota, **DEO** excitare: id enim tibi proponitur, quod beatorum Seraphim officium est, hoc est, sine intermissione diligere: id nobis concedat Dominus. Amen.

**PRAEPARATIO ANTE
EXERCITIUM.**

CONFESSIO*NE* interna conscientiam examinet, dolorem peccatorum pro viribus habere studeat, suam confessionem proponat, coniungat orationem Dominicam cum Angelica salutatione: preceturque **CHRISTVM** Dominum, vt diuinae cognitionis lumine, ignisq; sui amoris animam suam ita collustret, atque inflammet, vt suis viribus diffidens, diuina bonitate nitatur & eo etiam quod hanc suam miseriam Redemptori nostro praesentem, & ab illo aeterni Patris oculis oblatae fuisse intelligat.

Et ita

Et ita ad orandum sibi gratiam concedi humiliter
 postulabit his verbis: Quia non possumus co- *2. Cor. 3.*
 gitare aliquid ex nobis tanquam ex nobis,
 sed sufficientia nostra ex DEO est,

Veni creator Spiritus,
 Mentem tuorum visita,
 Imple superna gratia
 Quae tu creasti pectora.

Die Lunae.

Quid DEVS erga nos? perpendam me ante-
 quam essem nihil fuisse, ab eo me fuisse procreatum,
 ab eodem ut essem accepisse.

Quid nos erga DEVM? ut a tanta illa gratiae
 dignitate mea culpa exciderim, & quod ipsius mani-
 bus constructum fuerat, meis destruxerim.

Quid DEVS erga nos? ut me ad suam imagi-
 nem, & similitudinem conformauerit.

Quid nos erga DEVM? ut ipsius imaginem ac
 similitudinem infecerim: utique vili pretio adductus,
 tantae rei fecerim iacturam.

Quid DEVS erga nos? ut quod me creauerit,
 nullum aliud tanti operis pretium a me exigat, quam
 ut se mihi donet.

Quid nos erga DEVM? cum id quod a me ex-
 igit tam sit mihi utile, ego tamen nihil ab eo volui,
 nisi ipsum fugere, ab eodemque discedere, quasi sepa-
 ratus ab eo viuere possem.

Consideratio.

Ultimo loco perpendam eius benignitatem, qui

cum nosset qualis futurus essem, humanam naturam induit, ut mea crimina ipsius sanguine luerentur. Atque ita finem impones meditando hoc incarnationis mysterium, gratias agens pro tanto beneficio.

ORATIO.

Agnoscam, quaeso, Domine, creator caeli & terrae, quam bonus mihi tu, quam malus ego ipse mihi sum: ut videns me destruere quod construis, delere quod in me depingis, eo nomine perpetuas mecum geram inimicitias, quousque tua misericordia me constringat, & ab omni crimine caerceat: sic enim fiet, ut tu omnia in me opereris. Ergo, Domine, cum tu ipse dicas, Pater meus usque modo operatur, & ego operor, operentur, obsecro, in manus tuae, & manus peccatoris non moueat me, ut clarificent te opera tua, & ex illis in caelestis curia Angeli glorificent te.

EXITATOR.

Osae 13. Perditio tua ex te Israël, auxilium autem tuum ex me.

Die Martis.

Psal. 69. Quid DEVS erga nos? ut me ex terra procreauit, quo me puluerem, & cinerem agnoscerem, iustusque essem meae indignitatis aestimator, & ideo vere egenus, & pauper a Domino misericordiam semper efflagitarem.

Quid nos erga DEVM? ut hoc beneficio abusus, consulto a me te indignitatis aspectu oculos remouerim, uiuens quasi immortalis, a meae imbecillitatis

vicino-

memoria animum auocarim: cum tamen ab eius recordatione tantus fructus proueniat.

Quid DEVS erga nos? Quid in meo est capite? quid ex ore, oculis, naribus effluit? stomachus vero quid est, nisi sentina quaedam? quid amaritudo jellis, & vniuersi corporis corruptio, vt haec in isto iudicio aestimem, & meam conditionem agnoscam?

Quid nos erga DEVM? vt capiti puluinos molles subiecerim: hanc mei corporis foeditatem, quam delicate, quam solcite tractauerim, quanta temporis iactura, quo fructu, vt vermibus pararem escas.

Quid DEVS erga nos? quid post mortem futurus sum, vt corpus in foetorem vertetur, vt ab omnibus deseretur. Quae omnia DEVS fecit, ne in re tam vili, & caduca amorem meum collocarem.

Quid nos erga DEVM? iniquus fui, qui pulcherrimam animam male tractauerim, vt foetido corpori indulgerem: quae ex re quibus stimulis in mortis articulo compungi debeo: denique quam male in mortali corpore amorem fixi, & immortalam animam neglexi.

Consideratio.

Perpende tanta hac naturae nostrae foeditate benignissimum DEVM non fuisse deterritum, quo minus eam susciperet, & ad tot labores, & acerbitates nasceretur. Et ita in meditatione mysterij Natiuitatis sinem facies, ob tantum beneficium gratias agendo DEO.

Oratio.

Iob 7.

Domine, quid est homo, quia magnificas eum? aut quid apponis erga eum cor tuum? Si tua beneficia ille non cognouit, quia nec suam miseriam: cognoscat tandem, quaeso, mala quae gessit, quia suae fuit oblitus miseriae. Intellegat se non intellexisse falsi honoris specie deceptum. Quapropter a te, clementissime Domine, peto suppliciter,

Iob 17.

ut, tua ope adiutus, putredini dicam, pater meus es tu, & soror mea vermibus; & vere intelligam, te ipsum mihi adiutorē, te refugium esse, qui caeli, & terrae verum es bonum; cuius manibus opus manuum tuarum me totum committo: ne me, quaeso, despicias, Domine. Fac ut vere possim dicere, Pater meus, & mater mea dereliquerunt me, Dominus autem assumpsit me: cui debetur omnis gloria in secula seculorum, Amen.

Psal. 26.

Excitator.

Iob 13.

Quasi putredo consumendus sum, & quasi vestimentū quod comeditur a tinea.

Die Mercurij.

Quid DEVS erga nos? perpendā quanto amore meam animam tribus potentius distauerit, ut mihi memoriam concesserit, ut tot beneficiorum recordatione ipsum diligere, & tantae bonitatis memoria repetita delectarer.

Quid nos erga DEVM? quibus in rebus meam memoriam versari sum passus: quam sit oblitus suscepti beneficij: quam deberem erubescere, quod res tam turpes

turpes in eam condiderim: quodque tam sum diligens, ut ea in hoc vas stultius inseram, quae mihi post afferant interitum.

Quid DEVS erga nos? ut menti lumen praerulerit, ut veritatis lux tenebras depelleret, semperque diuinae misericordiae immensū pelagus contēplarer.

Quid nos erga Deum? ut defectu cognitionis intellectum excaecauerim, diuino rebellis lumini: ut vere possim cum Dauid dicere: *Comprehenderunt me iniquitates meae, & non potui ut viderem.* *Psal. 39.*

Quid DEVS erga nos? ut voluntati eam facultatem inseruerit, qua percipiebat diuinū amoris dulcedinem: ut ea mihi quasi arrha quaedam sit aeternae felicitatis, & mei arbitrii libertate, ac CHRISTI meritis DEVM amans, DEVS quodammodo fiam.

Quid nos erga DEVM? ut meam voluntatem passus sim esse mancipium rerum, quae tam mihi sunt acerbae, & molestae: & quidem quam vile me ipse vendidi, quid perdidit, quid obtinuit: perdidit vitam, lucrifeci mortem, consors diuinae naturae esse desi, & daemonis feci me vile mancipium.

Consideratio.

Perpendam CHRISTVM voluisse circumcidi, & in tam tenera aetate pretiosissimum sanguinem fundere, propterea quod ego nolui in meis potentis superflua rejecare. Et ita in meditatione istius mysterij sinem imponere orationi debeo.

Oratio.

Quid, Domine, in caducis rebus reperire potuit mea memoria, vt illis tuum locum daret? quid praeter te assequi potuit mea intelligentia dignum, quod intelligeret? quid praeter te voluntas mea reperire potuit dignum, quod amaret? Dolor vere est, non amor, quicquid praeter te diligitur. Ergo quando ex praepostero voluntatis amore, & intellectus obscuratus est, & memoria oblita tui: tu, Domine prop: et te ipsum, amaritudinem, quaeso, infunde omnibus iis quae praeter te diligo, vt sic ea refugiam, teque solum diligam, qui meus amor esse voluisti. Amen.

Excitator.

Psal. 34.

Retribuebant mihi mala pro bonis, & odium pro dilectione.

Die Iouis.

Quid DEVS erga nos? vt mihi oculos dederit, vt ex creaturarum pulchritudine, eius, qui eas donauit, amorem elicerem, eumque in omnibus, quae oculis sese offerunt, perpetuo diligerem.

Quid nos erga DEVM? vt oculis meis hostibus eius aditum patefecerim, & creaturarum pulchritudine abusus, quasi quidam basiliscus aduersus me, & contra proximum meum, habenas concupiscentiae laxauerim.

Quid DEVS erga nos? vt mihi aures concesserit; vt vocis sponsi audita dulcedine, anima mea quodammodo liquefieret.

Psal. 57.

Quid nos erga DEVM? vt tanquam aspis furda

furda cauda aures obstruxerim, ne sanctas inspirationes audirem, quas tamen aures murmuratiombus aperui.

Quid DEVS erga nos? vt mihi odoratum concesserit, quo odorum suauitate, qui afflantur e floribus, excitatus, ipsum laudarem, & in odorem currerem vnguentorum eius: florum suauitas me potius ad terrenas voluptates illexit, & cum peccatoribus dixi: Coronemus nos rosis, antequam marcescant: deserui vestigia pedum Domini, & rerum foetore captus erravi. Sapient. 2.

Quid DEVS erga nos? quanta liberalitate varios, suauissimosque cibos suppeditarit, quorum dulcedine expleto gustu, donatoris amorē cognoscerem, & spiritualiter gustarem quam suavis est Dominus.

Quid nos erga DEVM? immensa gula voracis draconis naturam indui, & tantum beneficium in perniciem meam conuerti: ex quo verum spiritualium rerum gustum amisi, & sel peccatorum melle dulcius sum arbitratus.

Quid DEVS erga nos? dedit manus, vt ea operarer, quae gaudium, atque laetitiam Angelis afferrent, quae in ipsa morte me sequeretur, nec prius desereret, quam in beatorū essem numerum cooptatus.

Quid nos erga DEVM? manus meae foeditatem operatae sunt: tantum abest, vt Angelis gaudio fuerint mea opera, vt iustos potius ingenti affecerint dolore: denique ea sum operatus, quorum consortium vereor, & quae me damnationis reum faciunt.

Perpendam Dominum, ut meorū criminum poenas lueret, in deserto a spiritu ductum, pro mea gula ieiunasse. Et in hoc mysterio meditationem occupabo.

Oratio.

Domine, quid dicā de oculis meis, quibus tanquam follibus cum ex creaturarum aspectu accendere deberem ignem amoris tui, iisdem potius inferni in me ignem accēdi, tot videlicet depravatis cupiditatibus?

Quid dicam de mearum aurium surditate, quas miserorū vocibus patere notui? Considerabo cuius rei gratia concessa sit mihi lingua, & quibus in rebus eadem sum usus. Quomodo recensere poterō, quarum potissimum rerum sanitate me capi permisit? quid dicam de operibus manuum mearum? quid respondebo, cum sim ego ipse qui feci? Quo me vertam nescio: nam licet solus ceciderim, non scio tamen solus exurgere. Vere amici & proximi mei deceperunt, & deseruerūt me, & propterea cor meum conturbatū est, & dereliquit me virtus mea. Respice ergo, Domine, vnicū refugium meum, afflictionem meam, & propter tuam bonitatem ser opem huic miseriae. Conforma, Domine, sensus meos ad tuam voluntatem, tuamque gloriam, ad quam creasti eos. Amen.

Excitator.

Hier. 9.

Ascendit mors per fenestras, ne ambulatis in vanitate sensus.

Die Veneris.

Quid DEVS erga nos? ut mihi peccanti creaturarum

rarum obsequium non ademis: ut vitam, viresque tribuit, quibus ego tamen ipsum offendebam.

Quid nos erga DEVM? non modo non me creaturatum vsq̄ cognoscebam indignū, sed potius si quid deerat conquerebar; nec ad aliā vitam optabam, & vires, quam ut meae indulgerem voluntati: nec mirabar terram meorum scelerum pondus sustinuisse.

Quid DEVS erga nos? sua protectione a visibiliū, & invisibiliū hostium manibus eripuit me, in quo etiam, ut in Caim, suum posuit signum, ne vide- *Genes. 4.* licet daemones ex me tot criminū poenas repeterent.

Quid nos erga DEVM? quos hostes vitare debui, eos ipsos quaesiui: illis me peccando tradidi, quibus mors mea cordi est: in eorum societate securum, in morte demque me vitium arbitrabar.

Quid DEVS erga nos? ut me per amicos admo- nebat, per concionatores docebat, instruebat per Angelos, aliorum funeribus excitabat: illudque vero offerebat, quod ego impetrare votis omnibus nunquam meruissem.

Quid nos erga DEVM? clausi aures amicorum consiliis, cor concionibus, & inspirationibus: oculos a memoria mortis auerti, ut ei parerem tyranno, qui neque aliud potest, neque aliud vult, quam me acerbissimis poenis afficere: & Regem caelestem deserui, qui ut me ab illis liberaret, eas ipse in se per- tulit sponte.

Consideratio.

Perpende DEVM, ut te a morte liberaret,

acerbissimam crucis mortem pertulisse. Et hoc mysterium meditationis materia esto.

Oratio.

Quid, Domine, in te reperi, vt te persequerer? quid in me, vt me diligerem? Quid tu a me, cum peccantem tolerabas; vel quid ego a me sperare poteram, cum te offendebam? Vere infinita est tuae misericordiae multitudo. Haec me, obsecro Domine, ad tuum amorem alliciat: haec mihi vt in tuo obsequio permaneam persuadeat: haec me ad tuas laudes hortetur, vt creatione sum, ita sim totus tua gratia tuus. Amen.

Excitator.

Quid est quod debui vltra facere vineae meae, & non feci? an quod expectaui vt faceret vvas, & fecit labruscas?

Die Sabbati.

Quid fuisset erga me faciendum DEO? Merito memoria, quae DEI oblita est, in inferno esset punianda, vt oblivionem sibi sempiternis poenis luendam fore recordaretur: vt intelligentia toti sceleribus commertit poenam eandem, vt illo misero statu cognosceret remedia, quibus in hac vita se potuisset ab illis poenis liberare: quantus porro voluntatis dolor, quae hic voluit aliqua ex parte mortificari, si se vidisset in inferno penitus, ac sine fine mori.

Quid debuisssem facere erga DEVM? vt metuere deberet memoria, ne vnquam posthac in DEI oblivionem incideret: quam deberet in posterum esse
ad di-

ad diuinum obsequium solers, & perspicax mea intelligentia; quam voluntas in eiusdem amore ardens, & inflammata. me denique, vt cum deberem remedium adhibere, denuo tamen nouis sceleribus, nouis etiam poenis obligatum in inferno collocem.

Quid fuisset erga me faciendum DEO? quam graues oculis meis, & formidabiles tenebrae essent futurae, & aspectus daemionum: quam horribiles auribus gemitus damnatorum: quam intolerabilis naribus inferni foetor: quam amarus gustui calix tormentorum: quam crudelis tactui aeternus ignis.

Quid debuisssem facere erga DEVM? iis ad meam salutem perspectis, de nulla aduersitate, quae occurrat, mirari mei oculi iure poterunt: nullam acres insaniam, aut conuultum; nullum foetorem odoratus respuere; nullam gustus amaritudinem: manus denique hunc nostrum, si opus esset, ignem non extimescerent, vt illum sempiternum vitare possent: sed ego stultus labores omnes in illud tempus reijcio, in quo omnis labor aeternus est.

Quid fuisset erga me faciendum DEO? suae gratiae protectione a peccato me praeseruat, & consequente ab inferno, a quo me singulis momentis liberat. Quoties illi debeo hanc aeternae poenae liberationem! quoties de integro me ipsum mihi reddidi!

Quid debuisssem facere erga DEVM? sollicitus quaero illis me vinculis charitatis exoluere, vt ab illis liber in praeteps ruam. Possum ne ego recensere, aut meminisse quoties hoc a Domino beneficium acceperim?

Consideratio.

Perpente Dominum ad inferos descendisse, ut sanctos Patres inde educeret: eoz, tempore eius corpus in cruce pependisse, sub qua beatissima Virgo manebat. In quo mysterio sine impones meditationi.

Oratio.

Psal. 87. Vere possum, Domine, dicere, quia repleta est malis anima mea, & vita mea inferno appropinquavit. O quoties a mortis me faucibus reuocasti! quoties in easdem me miser induxi! Ergo, Domine, si mea omnia in mecum spectant interitum, si tua omnia mihi vitam afferunt, cognoscam, quaeso, me, ut me ipse fugiam; cognoscam, quaeso, te, ut me totum tibi dedam, cuius sola clementia & me creauit, & toties ab interitu liberauit. Amen.

Excitator.

Psal. 53. Nisi quia Dominus adiuuit me, paulo minus habitasset in inferno anima mea.

Die Dominico.

Mat. 17. Quid DEVS erga nos? ut nobiscum ipse sit, in quo uiuimus, mouemur, & sumus: ut nos dormientes tueatur, ut nullo tempore derelinquat.

Quid nos erga DEVM? quantum mouero me hoc debuit, ut eius paenitentiam susceperem, & eum diligerem, qui tam prope, & perpetuus mihi comes est: & tamen dum haec ipse facit, ego multa admissi scelera, & flagitia.

Quid DEVS erga nos? videt mea crimina is
qui

qui omnia videt, & remedium meis malis quaerit.

Quid nos erga DEVM? oblato remedio non vtor, quin mea cupiditati modis omnibus cupio satisfacere.

Quid DEVS erga nos? post haec tamen omnia suauius disponit: vt virtutes inserat in animum, occasionem capiat.

Quid nos erga DEVM? tanta bonitate, & patientia quod ille plantauerat, ego momento temporis eradicaui, ac perdididi.

Quid DEVS erga nos? ne euellam iterum eas, DEVS conseruat humilitate, & confusione meae vt in eis quasi radicibus nixae virtutes, in me perficiantur, & perseuerent.

Quid nos erga DEVM? licet diuina misericordia eas non eradicauerim, permitto tamē crescere: & tot deprauatis cupiditatibus obruo, vt merito mirari debeam, si quādo eas post tot impedimēta in me reperio.

Quid DEVS erga nos? dum sum in gratia, amore se mihi tradit: & vt charitatem in me aleret sui, sanctissimum Eucharistiae sacramentum instituit: denique in omnibus se mihi donare vult, neque a me aliud exigit, quam vt se recipiam.

Quid nos erga DEVM? tot noxiis distractis rebus, in hanc vnam tam salutarem animum non intendo: ingrato animo Angelorum panem mihi oblatum respuo; vt nihil aliud facere videat, quam impedire bona eius in me collata.

Consideratio.

Perpende ipsum resurrexisse: & quantum debeamus

mus aeterno Patri, quod ea vulnera, quae nos fecimus, ipse glorificauit. Considera item ipsum ad Patrie sedentem dexteram nostris operibus honorari, timendumque esse vehementer eius iudicium, si ea praua sint; permagni autem nostra reserue, si ipsum semper praesentem habeamus. Atque haec meditationis esto materia.

Oratio.

O altitudo infinitae sapientiae, vere in mari uita tua, & semitae tuae in aquis multis, & vestigia tua non cognoscentur. Quam deberem mirari, cum in me bonum aliquod desiderium esse video! multo vero magis cum illud exercere incipio, summe denique si expletum. Mirum est te in tam sterilem terram iacere semina, & ex tam infructuoso solo fructus colligere. O si cognoscerem, Domine, me semen tuum perdere, quod in animam iacis; & cum primum germinat, illud conculcare pedibus; & cum iam albescit, & ad maturitatem peruenit, conuellere! vere in omnibus humiliarer, & ex tuis operibus bonis, quae in me video, summopere confunderer. Da ergo mihi, Domine, propter te ipsum, & propter tuam bonitatem, ut haec agnoscam, ut ex eo sanctissimum nomen tuum glorificetur in secula seculorum. Amen.

Excitator.

In me eras, & ego te non cognoscebam: sero te cognoui, bonitas infinita, sero te cognoui.

August. in
Confession.

TRACTATUS

SEXTVS.

SVPER CANTICO TRIVM
puerorum, cuius initium est:
*Benedicite omnia opera Domini Do-
mino.*

ARGVMENTVM.

MERITO quidem DEVM ob id laudamus, quod creauit caelum, & terram, mare, & omnia quae in eis sunt: sed non minus pro his laudandus est, quae in se homo, tanquam in paruo mundo quodam, continet. Sunt enim, si quis diligenter aduertat, in hominis anima reliquarum creaturarum virtutes, atque operationes spiritualiter. Quamobrem in huius Cantici enarratione id agemus, vt ex animi interioribus eliciamus DEI laudes: non minus, vt speramus, DEO gratas futuras, quam si ex rebus exterioribus, quae nos, quod sint visibiles, facile ad DEI laudes excitat, ipsum laudaremus. Est quidem res haec, quam suscipimus, satis difficilis: nec enim facile est repente in anima dies, & noctes, lucem, & tenebras, caelum denique, & terram: sed nihil minus putamus fructus ex ea ad DEI gloriam, & laudem perceptum iri, si nos modo diuina graua non delinuat.

Bene-

Benedicite omnia opera Do-
mini Domino.

Sufficit, anima mea, bene-
dicere Domino, pro vno solo
eorum, quae in te misericordia
sua operatus est, quomodo possis
cum pro omnibus operibus suis
laudare, de quibus eos qui scri-
bi possent libros nec ipse mundus
capere posset? nec id mirum, quandoquidem operibus
innumeris, innumerae & laudes debentur. Quid
ergo facies, anima mea? aut quomodo tantas res tan-
tula ipsa laudibus persequi possis? Incipe tamen, &
DEVM in quinque saltem operibus lauda, quanto
omnia eius opera laudare pro dignitate non sufficit.
Primum igitur lauda, quod tanta cum perfectione,
tum pulchritudine mundum condiderit, eumque,
quod magis laudare debeas, condiderit tibi; reque,
quod illa beneficia superat, ad imaginem, & simili-
tudinem suam fecerit. Deinde, quod non solum te
tibi dederit ex nihilo creando, sed & se ipse pro te
tanta ex misericordia redimendo tradiderit. Tertio,
propter reconciliationem, sine qua parum reliqua
profuissent, si te, inquam, ubi in peccatum incidisti,
daemonum laqueis non exoluisset, praenemendo
gratia sua, & te mirabiliter liberando. Reputans
igitur tecum, & animo sedulo versans, quoties tibi,
atque aliis peccatoribus eiusmodi beneficium DEVS
praesti-

praestiterit, incipe Canticum, & dic: Benedicite *Daniel. 3.*
 omnia opera Domini Domino. Laudate, &
 superexaltate eum in secula. Vere, ut scri-
 ptum est, Magnificata sunt opera Domini, *Psal. 103.*
 nimis profundae cogitationes eius. Quarto,
 pro amore, quo animam impassibilem quodammodo
 reddere solet. Videre enim est, qui DEVM perfecte
 amant, quantum frigore, calore, laboribus & va-
 riis tribulationibus afflicti, non solum haec usque ad
 mortem passi sint, sed ea omnia magno etiam cura
 desiderio, magna, cum iucunditate tolerant. Pa-
 stremo, pro sanctis desideriis, quibus facit plerumque,
 ut qui martyres se ipsa non sunt, martyrum tamen
 meritum consequantur. Tanta est sanctorum deside-
 riorum vis coram DEO, qui voluntatem quandoque
 acceptam fert sine operibus. Quis igitur possit, aut
 sciat DEI laudes dicere, praesertim in terra alie-
 na, in qua miseri exulamus? quis, inquam, possit ope-
 ra Domini pro dignitate laudare?

Benedicite Angeli Domini Domino.

Angelos possumus dicere superiores animae po-
 tentias, quae reliquis magis sunt ad divinas laudes
 idoneae: ut potentiae in quibus sanctissimae Trini-
 tatis imago sit. Laudet itaque anima mea memoria
 sua DEVM suum, cuius, si quid in rebus dulce esse
 potest, est certe dulcissima recordatio, quemadmodum
 scriptum est: *Renuit consolari anima mea, Psal. 76.*
 memor

memor fui DEI, & delectatus sum. Laudet intellectus relinquendo terrena, & caelestia sedulo quaerendo, ut abscondita sit vita nostra cum CHRISTO, & conuersatio nostra in caelis sit. Laudet voluntas toto corde, totisque viribus: nec enim in aliud creata est, quam ut DEVM amando quaereret, & inuento fruereetur. Id quoties feceris, anima mea, tribusq; his potentis DEVM laudaueris, (ut debes) eris tanquam Angelus DEI. Quod si te a DEO peccato separaueris, (quod tibi magnopere cauendum, & timendum est ne contingat) boni Angeli nomine, & dignitate amissa, in Luciferi societatem transibis, qui nunquam ad amissas DEI laudes est rediturus: tu vero dum viuus in carne, redire potes, merito sanguinis immaculati Agni, qui nobiscum multo aliter, quam cum Angelis, agere in hac parte dignatus est. O quam est aequum, omnes ut Angelos inuites ad DEVM, vel ob hoc vnum admirabile opus, pro quo ei infinitae gratiae debentur, aliqua saltem ex parte laudandum!

Benedicite caeli Domino.

Quos alios dicimus caelos in anima, seu mundo isto minori, quam misericordias Domini? quibus ut caelum terram vndique cingit, & tegit, ita animam ipse protegit, sicut scriptum est: Misericordia Domini plena est terra: & quidem sicut caelos extendit ut pellem, ita in animas nostras, pellibus hisce corporum cinctas, misericordias suas diffundit:

dit: utque cor laetificat, atque dilatat caeli aspectus,
ita confirmat animam, & consolatur memoria mise-
ricordiarum DEI.

Benedicite aquae omnes, quae
super caelos sunt, Domino.

Quaquam sunt multae super terram aquae,
non ascendunt tamen super caelos, nisi iustorum la-
chrymae, divinis amoris calore expressae. Hae sunt
namque quae Angelos laetificant, & de quibus scri-
ptum est: Posuisti lachrymas meas in con- *Psal. 115.*
spectu tuo. Sunt quidem & lachrymae aliae, quae
plerumque excutiunt sensualitatis amor, & terre-
narum rerum affectus, sed istae non modo non ascen-
dunt, sed in infernum usque recta descendunt. Lauda
itaque, anima mea, Dominum, pro aquis his, quibus
iustos tanquam pane cibant, facitque ut ea cuncta
despiciant, pro quibus peccatores flere consueverunt.
Sunt autem illae tanta consolationis causa his, qui
percipiendum a se sperant earum fructum in caelo,
cum absterget DEVS (ut est in Apocalypsi) *Apoc. 7.*
omnem lachrymam ab oculis ipsorum: ut
nec sine eis quietem capiant, nec cibum, aut somnum,
sed eis semper comitati, Dominum benedicentes, in
caelum spiritu ascendant.

Benedicite omnes virtutes Do-
mini Domino.

Ut magnum quiddam est, & admirabile, creasse
d caelos

caelos cum aqua, de quibus diximus; nec minus mirum atque laudabile, vim tantam, & ordinem talem posuisse in eorum motibus: ita nobis laudandus est DEVS pro ea virtute, qua ab ipso accepta, anima amoris affectibus se ipsa mouere potest: utque nobis non solum DEVS caelos dedit, sed & virtutem etiam iis quibus mouerentur; ita animae non tantum aquas dat, sed mouet etiam ut eas a se desideret illa, & petat. Id quod ut intelligas, anima mea, quanti faciendum sit, aduerte, quod ut neminem sanabant aquae pilcinae, de qua est in Euangelio, nisi ab Angelo prius motae, ita nec lachrymis animas sanas reddi, nisi Spiritus sancti virtute illae exprimantur.

Ioan. 5.

Benedicite sol & luna Domino:
benedicite stellae caeli Domino.

Tres videre est in hoc versu claritates, solis nimirum, lunae, & stellarum: quae sunt certe omnes laude dignissimae. Intellige vero tu, anima mea, solis nomine, solis iustitiae IESU CHRISTI Domini nostri splendorem, ac lucem, qua te caecam, nascendo, & moriendo pro te, cognitionis suae luce persudit. Claritatem vero lunae intellige Sanctorum exempla, quae, dum in huius seculi tenebris agerent, nobis clarissima reliquerunt. Ut vero in luna est alia intensior lux, alia vero remissior: ita non omnes eadem luce Sancti resplendent, nam caeteros, tanquam plena luna, beatissima Virgo virtutum magnitudine, atque

atque splendore longe antecellit : estque in caeteris, prout videlicet Dominus illorum quemque illustrare dignatus est, splendor inaequalis. Laudandus praeterea est Dominus in stellis, id est, ea luce, qua peccatores ex inferni tenebris eripit. Multi enim sunt, quos, cum negligenter vixerint, morituros tamen, sua gratia ita illustrare dignatur, ut felices vitam claudant: tanta est DEI pietas erga indignos, quos, cum eorum tamen iniquitas supplicium mereatur, sua misericordia plerumque illustrat. Ut enim a sole isto visibili & luna, & astra reliqua lumen accipiunt: ita a sole iustitiae & iusti omnes, & peccatores etiam illustrantur.

Benedicite imber & ros Domino

Ut gignitur cum imber, ubi in mediam aëris regionem vapores elevati fuerint: ita spirituales aquae tum demum generantur, cum eorum, qui in terris vitam degunt, desideria in caelum conscenderit. Laudabis vero in rore Dominum, qui quemadmodum solet mane rore demisso refrigerare terram, noctis calore depulso; ita post tribulationis noctem, tanquam mane, divinae consolationis rore spiritum, ut possit ascendere in montem Domini, recreat, atque laetificat.

Benedicite omnis spiritus DEI Domino.

Intellige per spiritus hos, id est, ventos, Spiritus sancti dona: sine quibus nec magis vivere poterit

anima: quam sicut respiratione corpus; nec in portum, nisi in flantibus, animae nautae aliquando peruenire. Haec enim audaces iunium animas, cinudas reddunt, faciuntque ex duris pias, sapientes ex rudibus, postremo ex debilibus fortes reddunt.

Benedicite ignis, & aestus Domino.

Luc. 12. Benedicat Domino anima, quam illius ignis flamma incendit, de quo a Domino dictum est: Ignem veni mittere in terram: digni nimis tui amoris ignem. Quod si vel pro scintilla vna summe laudandus est: quantas quaeeso laudes ei debemus, cum fuerit amor vehementissimus, nampe in morte, qua se charitatis vis maxime prodat! Ut aestium hoc loco posimus intelligere vehementissimum charitatis ardorem, quo incensus Lanténus, & reliqui Martyres, ea fecerant, pro quibus a nobis D E V S nunquam satis digne laudari possit.

Benedicite frigus, & aestas Domino.

Ut non solum necessarius est calor ad fructus colligendos, sed & frigore opus est, quo compressa terra eos ferre possit: ita nobis non tantum opus est divino amore, sed illud est interdum necessarium, vi nos frigidus etiam quandoque experiamur, quo non solum magis agnoscamus, quid differat statum vterque, cum primum incalescimus amore, & cum nimio algore frigesce-

frigescent; sed eo diligentius contendamus ad ignem accedere, quo magis frigemus: ut qui intelligamus, eo magis necessariam esse nobis calorem, quo fuerit frigus intensius. Itaque omnipotens Dominus, qui omnia *Sap. 8.* suaviter disponit, & plerumque calorem dat, & interdum etiam frigidus nos esse permittit, idque ad gloriam suam, & rem etiam nostram, ut diximus.

Benedicite rores, & pruina Domino.

De verno rore supra dictum est: nunc de hyemis rore, atque pruina, quae nox (ut pote longior, adeoque frigidior) albiora reddit, dicendum est. Laudemus igitur Dominum, qui, quo est tribulationis longior, & laboriosior nox, eo spiritualem rorem candidiorem efficit, & puriorem. Maius enim est eo meritum, quo fuerit dolor pro CHRISTO acerbior: ut beati merito dicendi sunt, qui pro eo multa passi sunt: sic enim maiora in caelo praemia meruerunt.

Benedicite gelu, & frigus Domino.

Quae rigescent frigore si quidem animalia sunt, moveri non possunt: si vero arboris si uctus, amittunt saporem. Similia patitur a peccato anima, nam & moveri ad bonum non potest, & diuturnarum consolationum suavitatem non percipit. Cum videris ergo, o anima mea, quempiam frigore isto rigentem, laudabis Dominum, cuius nisi te ignis ardor incenderet,

in eodem rigeres. Cum tamen vides proximum tanto frigore premi, eius te misereat, ne, si non compatitur, te simile frigus eodem corripiat. Itaque ad DEI laudes fac ut frigus excitet, & ut te, dum illum sabuentendo quasi calefacis, diuini amoris flammæ corripiant.

Benedicite glacies, & niues
Domino.

Duo sunt glaciæ, & niuis velut propria: alterum, quod sunt valde frigida: alterum, quod post tempestatem tranquillo iam tempore pulcherrima apparent. Simile quiddam reperire possis in peccati frigore: nam cum in id incideris, magna est tanquam oborta tempestas; at ubi humani affectus mitigati fuerint, & velut animæ tempus tranquillum redditum, DEVS bone, quam est pulchrum, & iucundum spectaculum, cum ea velut nix liquefit, diuinitus immisso gratiæ calore! Itaque dicit Propheta: Si fuerint peccata vestra tanquam coccinum, velut nix dealbabuntur.

Esai. 1.

Benedicite noctes, & dies
Domino.

Noctes sunt aduersitatis tempora, prosperitatis autem dies: ut enim in prosperitate splendent omnia, ita in aduersitate contenebescunt. Quod si velis euadere, anima mea, noctis huius pericula, quæ impatientia affert; tum etiam pericula diei vitare, in
quæ

quae solet ingratitude, & superbia conſicere; nullum profecto praesentius remedium inuenies, quam si iustum Iob imitatus, Domini nomen, siue quod ille dederit, seu abstulerit, semper beneducas: ita implebitur in te quod ait Propheta: Per diem non te *Psal. 126.* vret sol, nec luna per noctem.

Benedicite lux, & tenebrae Domino.

Cum te videris, anima mea, aliqua gratiae, vel deuotionis luce perfundi, & DEVM lauda, quando idcirco dat, vt se laudes. & operam da, vt ea quae recepisti, maiora reddas, quo possis magis benedicere Domino: nec cessare tamen debes a laudibus DEI, si te videas in tenebris esse, & velut sensibilis gratia destitutum; tum enim tanquam aurum in fornace probaris, facitque de te Dominus periculum, sis ne ei fidelis seruus, an vero se tantum laudes orationis dulcedine captus. In eiusmodi itaque tenebris posita, confirma fide viua orationem tuam. Et quidem si non animum in ea tribulatione despondes, nec laudes DEI intermittis, nihil est quod dubites futurum, vt de hac nocte dici possit: Nox sicut dies illuminabitur, itaque sicut tenebrae eius, ita & *Psal. 138.* lumen eius.

Benedicite fulgura.

Quae dicimus fulgura, nisi sanctas inspirationes, quae fulgurum more, & ea quae tangunt corda
d 4 veluti

veluti comburunt, & quocumque accedunt, timorem incutiunt? emittuntur enim a DEO, & ad caelestia negotia, tanquam DEI legati, cum animas sanctas conuocant, tum ut possint videre DEVM Deorum in Sion, suauiter disponunt.

Et nubes Domino.

Nubes dicere possumus iustitiae desideria: sic enim sancti Patriarchae, & Prophetae olim a DEO petebant: Pluant nubes iustum. Quoties ergo videris in te, anima mea, eiusmodi nubes, id est, desideria, Dominum lauda, quia scriptum est: Beati qui esuriunt, & siciunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

Esai. 45.

Matth. 5.

Benedicat terra Dominum, laudet,
& superexaltet eum in secula.

O quantum debet benedicere DEO puluis, & cinis, qui in fictilibus vasis tantum thesaurum repone-
re dignatus sit! Considera vero, anima mea, duabus de causis praecipue tam admirandas res in luto nostro Dominum facere voluisse: altera, quo eius magnitudo, potentia, atque clementia magis agnoscerentur, adeoque ei gratiae infinitae haberentur, qui vilitatem nostram respicere dignatus sit: altera, quo nos in humilitate conseruaret, ne videlicet donorum suorum magnitudo, & multitudo extolleret. Nam & ea causa voluit nos terram istam gestare, ut qui agnosceremus quam viles simus, non solum

eum

eum benediceremus, sed & laudaremus etiam, & superexaltaremus in secula.

Benedicite montes, & colles Domino.

Montes intelligamus hoc loco eos, qui perfectionis montes ascenderunt: de his enim scriptum est, quod beneplacitum est DEO habitare in eis. Psal. 67. Laudent tamen etiam colles, id est, qui ascendere desiderant; etenim de iis etiam scriptum est: Beati Psal. 81. qui disponunt ascensiones in cordibus suis. Ut enim collēs sunt quasi montes, ita qui perfectionem (ut par est) desiderant, ab ea non longe absunt.

Benedicite vniuersa germinantia in terra Domino.

Dici non potest, quae, & quanta creauerit Dominus in mundo hoc visibili, nec quae, aut quanta in hominis inuisibilem spiritum soleat infundere. Quis enim dicat spirituales animae flores & fructus, quaeque facit oriri in nobis Dominus, alias quidem amore eliciens, alias vero timore perterritus? aut quis tribulationum, & consolationum fructus? qui merita? quis DEI amorem admirabilem, & eam, quae animas nostras tractat, (quibus cum esse suas dicit delicias) sapientiae profunditatem posuit errare? Quando ergo non sufficit singula persequi, anima mea, benedic (quemadmodum est in Cantico) pro vniuersis Domino.

Benedicite fontes Domino, be-
nedicite maria, & flumina
Domino.

Pfal. 42.

Fontium aquas, eas intellige lachrymas, quas videndi DEVM desiderium vehemens solet exprimere, de quo ait Propheta: Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te DEVS. Mari vero amaras aquas, eas dicere possumus, quas contritio, & de peccatis dolor solet excutere, iuxta illud

Esa. 38.

Prophetæ: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. & illud

Iob 20.

Iob: Loquit in amaritudine animæ meæ. Denique fluminum aquæ Apostoli sunt, & item

Pfal. 92.

Sancti reliqui, de quibus scriptum est: Eleuauerunt flumina vocem suam: quorum exempla imitandi, aut conuersatione, & societate fruendi, cum nos desiderium vehemens accendit, tum vero tertij generis lachrymas effundimus.

Benedicite cete, & omnia quae
mouentur in aquis, Domino.

Admirabile quidem est spectaculum, cum pisces, & cete in mari moueri conspiciuntur. sed non minus est admirandum, si quis ea, quae in contemplationis aquis mouentur, aspiciat. Hic enim non solū malum deserendi, bonumque prosequendi, atque eiusmodi
alia

alia vota multa conspicias, sed & charitatis vehementia quaedam desideria, quibus nec immania cetera conferri possunt. *Is impulsus Moyses dicebat: Aut* *Exod. 32.* *dimitte illis, aut dele me de libro vitae.* Optabat etiam Apostolus anathema esse pro *Rom. 9.* *fratribus suis secundum carnem: & alibi, Quis nos, inquit, separabit a charitate* *DEI?* *tribulatio? an gladius? an mors?* *Lauda ergo, anima mea, Dominum pro his quae moventur in aquis istis, id est, pro amoris affectibus, quos Spiritus sanctus tanquam in aquis devotionis in nobis excitat.* *Rom. 8.*

Benedicite omnes volucres caeli
 Domino.

Admirabilis quidem est avium tam varia multitudo, tantaeque varietas: sed non sunt minus admirabiles considerationes illae virtutum *DEI*, quae avium more solent in contemplatione in caelum ascendere: utque itineris sui nullum aves vestigium derelinquunt, ita plerumque accidere solet illis, qui in contemplatione positi in sublime tolluntur. Fiunt enim adeo extra se spiritus virtute, & considerationis bonitatis *DEI*, sapientiae, potentiae, atque clementiae dulcedine in altum sublatae, ut nullum videantur itineris sui vestigium reliquisse. O quantum debent & benedicere Domino, qui, cum in carne sint, perinde agant, ac si Angeli essent! Benedicant ergo aves caeli Domino, quas nihil dubium est in caelum esse admittendas, quando in se habent eum
 inhabi-

inhabitantem Spiritum, cum quo columbina simplicitate referunt, qui in specie columbae aliquando voluit hominibus apparere.

Benedicite omnes bestiae, & pecora Domino.

Duo bestiarum genera intelligimus in hoc versu, scilicet enim hic mentio domesticarum, & ferarum: domesticas intellige carnis nostrae passiones; inimici enim hominis, domestici eius: feras autem reliquos hominis hostes, mundum nimirum, atque daemonem. Quoties ergo se anima ab his videt divina gratia liberatam, toties benedicat Dominum: eoque vehementius laudet, quo se ab his saepius male tractatam esse meminit. Ne vero iterum in eorum manus incidat, praesentissimum putet esse remedium, assiduam orationem: hac enim & debiles redduntur hostes, & nos efficiuntur fortiores: in hoc item ex consideratione peccatorum nostrorum, quae bestiae merito dici possunt, magnus solet & amoris DEI, & diuinarum laudum fructus percipi ab his, quibus, cum diligant DEVM, omnia cooperantur in bonum. Lauda itaque, anima mea, Dominum, qui te ab his bestis sua misericordia eripuit, & dic cum Propheta: Anima mea licet passer erepta est de laqueo venantium: benedictus Dominus, qui non dedit me in captionem dentibus eorum.

Micb. 7.

Rom. 8.

Psal. 123.

Bene-

Benedicite filij hominum

Domino.

Vbi ventum est ad creaturarum finem, admo-
nentur filij hominum benedicere Domino: quando-
quidem ea causa & creaturae (supradictae creatae
sunt, & quae per illas superius significari diximus,
sunt hominibus a DEO spiritalia dona infusa, ut
laudat his Dominum: quippe qui, ut eius gratia reli-
qua facta sunt, ita est ad DEUM laudes cantantibus
creatus. Unde in Psal. non petit ab homine DEVS Psal. 49.
nec vitulas, nec hircos, sed Laudes potius sacrificium.

O filij hominum, usquequo grati corde? Psal. 4.
cur non advertitis ea causa creaturas omnes vobis
esse a DEO dadas, ut ipsam laudaretis, nec pro tanto
beneficio aliud a vobis postulari, quam id quod est
alio per se dulce, ut & ea se Angeli magnopere ob-
lectent, & Sancti sibi gloriosum dicant: Benedicite
filij hominum Domino, nec committatis, ut vos a
Creatore creaturae abducat: id potius videte, quem-
admodum creaturae reliquae a condicione sua DEO
semper sunt obsecutae. Cur igitur solus homo ingra-
tus sit? & qui tanta est dignitate, ut dictum sit de
hominibus a DEO, *Dij estis, se sumat in hac parte Psal. 81.*
a creaturis reliquiis superari?

Benedic Israel Dominum, lauda,
& superexalta eum in secula.

Israëlis nomine intelligitur, qui DEVM videt:
vident

Matth. 5. vident autem DEVM, qui mundo sunt corde, sicut scriptum est: Beati mundo corde, quoniam ipsi DEVM videbunt: & quidem hi eo magis debent DEVM laudare, quo ab illo maiora beneficia receperunt: tantoque diuinum nomen maiori studio sanctificare, quanto sunt ab eo puriores, sanctioresque effecti. Quod nisi ita faciant, timere debent, ut a quibusvis exacte talenti ratio exigenda.

Benedicite Sacerdotes Domini Domino.

Sacerdotū munus est, DEO sacrificia offerre: qui ergo in se sentiūt eiusmodi desideria, ut se non putent sat iſacere, si se ipsi DEO offerant, nisi etiam alios huc adducant; atq; ponūt in maximo DEI beneficio, si aliorum salutis possunt consulere; benedicant Domino pro tanto munere, atque in eò perseuerent: sunt enim tanquam Angeli, qui in cōspectu DEI incensum adolant, fragrantemq; sacrificiorum odorem in caelum vsque magno Sanctorū gaudio emittunt.

Benedicite serui Domini Domino.

Psal. 133. Quo intelligatur quanta obligatione teneantur benedicere Domino serui eius, legatur quod ait Propheta: Ecce nunc benedicite Domino omnes serui Domini, qui statis in domo Domini: & quidem magnam piis affert consolationem non solum mansio in domo Domini, sed & cogitatio
etiam

etiam eo aliquando tandem perveniendi, sicut scriptum est: Quam dilecta tabernacula tua Domine! Psal. 83. concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini, & alibi, Elegi, inquit idem Psalmista, ibidem. abiectus esse in domo DEI mei magis, quã habitare in tabernaculis peccatorum.

Benedicite spiritus, & animae iustorũ Domino, benedicite sancti, & humiles corde Domino.

In Sapientiae libro scriptum est: iustorum animae in manu DEI sunt: debent ergo iusti benedicere Domino, cuius pretiosi sanguinis merito iustificati sunt: atque iidem facere debent sancti, & humiles. Nam DEVS humilibus dat gratiam, & superbis autem resistit: nec horum ei laudes gratiae sunt, sicut scriptum est: Non est speciosa laus in ore peccatoris. dicitur etiam huic in Psalmo: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Benedicant itaque iusti Domino, rectos enim decet collaudatio.

Benedicite Anania, Azaria, & Misaël Dominum, laudate, & superexaltate eum in secula.

Si consideres, o anima mea, visibiles creaturas, benedices tu quidem Domino: invisibilia enim, & aeter-

Rom. 1.

& aeterna per visibilia cognoscuntur. Nec vero minus, si consideres quid in te spiritualiter, quomodo, & quando operetur DEVS, laudabis eum, & superexaltabis in secula: idq; puritate, fide, & caritate ea, qua benedixerunt Domino tres isti pueri, qui nec minas timentes, nec ignis vim, DEI laudes (ut pat erat) facile rebus ceteris anteposuerunt.

Benedicamus Patrem, & Filium,
 cū sancto Spiritu, laudemus, &
 superexaltemus eum in secula.
 Benedictus es, Domine, in fir-
 mamento caeli, & laudabilis,
 & gloriosus, & superexaltatus
 in secula.

Tu enim es DEVS noster, summisque laudibus dignus, qui creasti propter hominem caelum, & terram: ut que hominem DEVM faceres, homo fieri dignatus es: cui debetur gloria, & honor in secula seculorum. Amen.

FINIS.

EIVSDEM
P. FRANCISCI
BORGIAE
DE RATIONE
CONCIONANDI
SEV
PRAEDICATIONE
EVANGELICA
LIBELLYS.

INDEX CAPITVM.

CAP. I. Praeparatio ad concionandi munus, cum timore, & fiducia
DEI	435
II. Quale studium concioni adhibendum	439
III. De meditatione ante concionem	441
IV. De dispositione concionis	444
V. Quomodo se ipse comparabit, & cum fructu alios iuuabit	449
VI. Suggestum ascensuro quid agendum	452
VII. Concionatoris officium in suggestu	453
VIII. Dimissa concione Concionatori quid agendum	600

P. FRANCISCI BORGIAE

DE

RATIONE CONCIONANDI

LIBELLVS.

CAPVT I.

Praeparatio ad concionandi munus, cum timore, & fiducia DEI.

QVI ex officio, Superiorumque iussu, de superiore loco ad populum de verbo DEI disserere student, & optimo iure cum Propheta dicere possunt, Timor, & tremor venerunt super me. Timor quidem ob numeris magnitudinem; tremor vero, quia me ipse probe explorans, quae doceo eadem re praestare debeo, ne minacem illam vocem audiam: Quare tu enarras iustitias meas, &c. Ex altera parte, si taceo, & talentum a Domino mihi creditum desudio, timor quoque, & tremor erit, ne aliquando ad me quoque pertineat illud: Vae mihi, quia tacui. Nec enim modicae culpae affinis est, qui vbera, & lac doctrinae filijs DEI esurientibus negat. Quod crimen qui committunt, crudeles perinde sunt, atque lamiae, de quibus per Hieremiam Prophetam DEVS sic expostulat:

e 2

Lamiae

Iſaen. 4.

Lamiae nudauerunt mammam, lactauerunt catulos suos, filia populi mei crudelis, quasi struthio in deserto. Si suggestum concionaturus ascendo, vereor, ne negligenter me comparauerim, careamque zelo honoris DEI, & salutis proximorum: timeo ne ambitione peccem, aut inanis gloriae studio: quae vitia vanum hominem, & sui amore occaecationi comitari solent. Si, vt boni Ecclesiastae, seu Concionatorum munus expleam, & diuino Spiritu, gratiaque caelesti opus est: quate nam hoc meum domiciliū est, quod DEI Spiritus inhabitare velit? cum cor hoc meum latronum spelunca sit, nidus serpentium, antrumque daemonum. Si Moyses, &

Exod. 4.

Hierem. 1.

Hieremias se coram DEO purgant, detrectantque legationem, quod se indignos, & ineptos huic muneri,

Isai. 6.

balbos item, & infantes cognoscere: Si Isaias igne indigebat, quo Angeli manu vrerentur, & munda-

Luc. 1.

ventur labia, prius quam caelestē nuntium profferret: Si innocentissimae vitae CHRISTI Praecursor, iam inde a puero paenitentiam sectatus, solitudinis asperitatem amplectitur, vt hic mundi Redemptorem, Agnumque DEI digito melius demonstraret:

Matth. 3.

Si denique Saluator ipse antequam ad Euangelicam praedicationē aggrederetur, baptizari prius in Iordane voluit, & caelos aperiri, vnde potestas docendi a Patre caelesti accepta hac voce, ab omnibus

Matth. 4.

exaudiretur, Ipsum audite: Si desertum ingreditur, ieiunat, pugnat cum daemone, & vincit: quomodo non timebo, qui in desertum non abijt? quomodo

non

non tremam, qui in mundi horto desideo, nec caelos mihi apertos video, sed infernum potius merito peccatorum? neque Patris aeterni vocem parendo audiui, sed daemorum potius sibila auscultavi? neque tentationes superavi, sed illis deditus captivum me tradidi?

Gentium Doct̃or Paulus humo affigitur, & oculorum lamen, ne mundum aspiciat, amittit: DEVS enim Euangelij praedicatorum humiliari vult, atque terrena haec aspiciere prohibet. Quomodo ego superbus, & in terrenis rebus linceus, in caelestibus, & aeternis caecus? qua fronte cathedram Sanctorum ascendam, & eloquar quae non satis intelligo? quomodo docebo, quae ipse non seruo? Humili hac sui cognitione, & pudore vilitatis suae se ipse concionator cognoscat, atque deiciat, magni muneris, quod sustinet, habita ratione. Verum, ne animo deficiat, cavendum, neque ignavus reddatur timore, ut dicendi, ac reprehendendi viribus, & nervis careat: neve amittat sanctam illam libertatem, auctoritatem, & zelum huic officio pernecessaria. Temperandi itaque, & corrigendi timores illi amore, & fiducia DEI: animumque addat suae imbecillitati, atque tristitiae, fortitudine, & gaudio Spiritus sancti necesse est. Quare in mentem illi veniat, quam DEI oculis voluptatem adserant, omnibusque adeo caelibus gaudium, pedes praedicatorum Euangelium, sic enim per Prophetam Spiritus sanctus ait: Quam speciosi pedes evangelizantium pacem,

euangelizantium bona. Diffusus itaque scientiæ, & talento, sistat se DEO; petatq; sapientiam, gratiam, virtutem, & fortitudinem; ducatque humiliter

- Psal. 138.* *Psal. 10.* *Psal. 50.* *Matth. 9.* *Psal. 50.* *Genes. 31.* *Ephes. 6.*
- veritate: Domine, non est sermo in lingua mea: & Domine labia mea aperias, & os meum annuntiabit laudem tuam. Tu si, DEVS, opem fers, vitam emendabo, & per semitas tuas ducam fratres meos; & ante actæ vitæ meæ errata medicinam illis adferent, atque remedium.
- Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur. Et si tu, o DEVS, negas bonum esse, vinum nouum Euangelij tui mittere in vres veteres, & laceros, qualis anima mea tot vitis inquinata digna erit, quam tu manu tua renoues, & adornes; ne in me liquor ille pereat, nec proximi misericordia tua priuentur? Cor mundum crea in me DEVS, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Et quanquam vitio meo manus habeo Esau, erit vox mea Iacob, tractans magnalia tua, & misericordias; & acquiram tibi, & fratribus meis benedictionem tuam. Hac fiducia vade, o Ecclesiastes, gladioque accingere, quod est verbum DEI; & Spiritum sanctum ora, vt se verbu tuis insinuet, cordaque auditorum penetret; qui solus clauis habet, & aperit quando vult; vt detur tibi sermo, quemadmodum Apostolus ait, in apertione oris tui cum fiducia, notum facere mysterium Euangelij, pro quo legatione funderis, ita vt in ipso audeas, prout oportet, loqui.

tionem enim fringeris, siue ex officio, quo teneris, siue ex obedientia, quae tibi hoc munus mandat.

CAPVT II.

Quale studium concioni adhibendum.

HAC praeparatione, oratione, & sui cognitione instructus Euangelium legat, quod explanandum suscepit, factō prius conscientiae examine, quam librum aperiat: puluis enim peccatorum oculos spiritus impedit, quo minus possit a vilibus pretiosa discernere, ut oportet, teste Prophetas, facere illum, qui *Rier. 12.* DEI ore, & lingua loqui uult. Lecto Euangelio, sanctorum Patrum, Ecclesiae Doctorū veterum expositionem consulat, & recentiorum eos, qui ingenio suo magis quadrant: petatque a DEO Spiritum, quem cum illis Sanctis communicauit, in explicando Euangelio. Nam sine illo Spiritu frigide saepe dicet Concionator, & fructum ex auditoribus non colliget. Caueat diligenter Ecclesiastes, ne formulis, & phrasibus haereticorum utatur. Sanctorum Patrum scripta attente legat, nec audacter, quae ab illis dicta sunt, proferat; illi enim saepe, ut tempora tum ferebant, cum scriberēt, & quo sine scribebant, non errarunt: nonnulla dixerunt, quae si in hoc saeculo incidissent, non erant dicturi. Nec illorum uerba citet in suggestu, impugnandi gratia, vel resellendi; id enim esset Sanctorum auctoritati derogare, & populum offendere. Habeat illos potius humili sensu magistrorum loco, usque addictus sit, gaudeatque se instru-

mentum esse gloriae accidentalis Sanctorum, renouando honorifica praedicatione sanctam, quam docuerunt, doctrinam, litterisque mandauerunt ad DEI gloriam, & Euangelij incrementum, animarumque salutem. Vitabit tanquam scopulos, inuenta a se, atque excogitata temere plebi obtrudere: quin potius receptam Scripturae interpretationem libenter amplectatur, optimamque interpretandi rationem existimet, Scripturam per alia Scripturae loca interpretari, & Patrum loca inter se componere. Vulgarum Bibliorum lectionem religiose sequatur, sensum sequentis sanctorum Augustini, Hieronymi, Gregorii, Ambrosii, atque Chrysostomi: Glossam item, quam Interlinearem, & Ordinariam vocant, non fastidiat. Scripturae loca interpretari non audeat, nisi bene intellecta. Tanquam rem sigillo obsignatam reuerenter Scripturam, & humiliter tractet, praemissa precatione, adhibitoque diligenti studio: sic fiet, ut DEVS abdita resignet, & quasi tenebris obducta reuelet. Solet enim quae abscondit sapientibus huius mundi, reuelare ea paruulis; quod curiosi, & superbi non consequuntur, sed humilibus datur. Lectis iam diligenter interpretibus sacris, ruminet accurate, attenteque consideret, atque inuenta disponat. Animum inde sacrarij loco, & adytorum conseruet, haustus tanquam diuitis ex thesauris DEI familiarium sanctorum Patrum. Memnerit eidem DEO clauem tradere, cordisque sui custodiam commendare, tanquam

capsu-

capsulam doctrinae caelestis, uti vere cum Propheta
 Regio dicere queat: In corde meo abscondi *Psal. 118.*
 eloquia tua, ut nunquam peccem tibi. Sic
 itaque munitus si interdum, ut sit humanus, a dae-
 moni laedaris, pudeat te tu, puenite atq; humiliter
 confugiens statum, tanquam ad anchoram, ad Con-
 fessionis sacramentū. Meminerit quoque thesaurum *1. Cor. 4.*
 se portare in vasis fictilibus, quae DEO commendet,
 ut thesaurus ille tutus sit a furto daemonis, & inanis
 gloriae. Quemadmodum fecisse accepimus beatum
 Franciscum, DEVM sic identidem appellando:
 Custodi, Domine, tuos ipsē thesauros; cog-
 noui enim furem me esse; alioqui eos ipse
 vel furto auferam, vel hosti tradam.

CAPVT III.

De meditatione ante concionem.

NEC satis ducat Ecclesiastes, legisse studiumq;
 adhibuisse, memoriaque complexum esse di-
 cendū; verum in mentem illi veniat Filiae Prophetae *3. Reg. 18.*
 exemplam, qui comparatis tuis quae ad sacrificium
 necessaria essent, DEVM orauit, ignem de caelo
 mitteret, quo victima incenderetur: Et cecidit
 ignis Domini, inquit Scriptura, & vorauit ho-
 locaustum, & ligna, & lapides. Idem & ille
 precetur, oratque Dominum cum Hieremia: De *Thron. 1.*
 excelso misit ignem in ossibus meis, &
 erudiuit me. Credat itaque absque hoc igne man-
 surum crudum cibam, & insipidum, ut ne conuinac
 e 5 quidem

Pfal. 38.

quidem concoquere possint. Hic vero ignis precando parari, & meditando solet, ut expertus ille, qui dixit, In meditatione mea exardescet ignis.

Hac meditatione instructus Concionator, ex Evangelio, quod in manibus est, attributa hauriat diuinæ quidem potentiae in miraculis; sapientiae vero in doctrina Praeceptionum, & Consiliorum; bonitatis denique in misericordiae effectibus. Sumat & inde virtutes Fidei, Spei, & Charitatis; humilitatem item, patientiam, fortitudinem, castitatem, misericordiam, & reliquas. Re enim explorata comperiet nullum esse Evangelium, ex quo spiritualis homo, nulla vi allata, non queat haurire id genus excellentiū virtutis. Sententias expendat, & verba; a quo, & ad quem prolata; quo sine, tempore, & occasione dicta: in omnibus enim mysteria reperiet, si DEVS illi clarè intelligentiae Scripturarū dederit. DEVS enim aeternus, qui primum loquutus est in Prophetis, post nobis loquutus est in Filio. Et hic quidem sermo non est in Evangelio mutus, sed iis diserte, qui aures audiendi habent, loquitur.

Hebr. 1.

Fingat se praesentem sermonibus a CHRISTO habitis, & ad vnum auditoribus exprimat, voce potius, quam gestu. Obseruet minas, ad terrorem incutiendum; misericordias vero DEI, & beneficia ad amorem DEI conciliandum. Timor enim animum a vitio deterret, ut contra amor ad virtutem inflammat. Induat Ecclesiastes eas animi affectiones, quas auditorum animis imprimere vult: nec enim
 alios

alios mouet, qui non se prius mouerit, incenderit, atque inflammarit: vnde & quidam olim ait, si vis me flere, dolendum est Primum ipsi tibi. *Horatius in Arte Poet.*

Consolationi erit futuro Concionatori in Laboribus, atque vigiliis considerare CHRISTVM Dominum, cum illa verba, quae interpretanda suscepit, diceret, Patrem in Verbo diuino spectasse, & quasi iam coram esset praedicaturus, quaque attentione auscultarent auditores: animaduertat quoque, CHRISTVM hominem, pro illis se obtulisse, qui illum audirent. Speret itaque, conciones tali patrocinio, ac praeparatione fructum allaturus, DEO que Patri offerat, vt Filius obtulit; rogetque, vt verus infirmorum animorum medicus auditoribus medicinam impertiatur Euangelij, quantum iis opus esse non ignorat. Roget quoque medicum illum Doctrinae panem, quem ad suggestum inops affert, in manibus suis multiplicari patiatur, & auditoribus largiatur. Quod nisi fecerit, neque qui plantat, neque qui rigat, adferent emolumentum; quin potius damnum concionatori adferet praedicatio: quemadmodum imperitus medicus nocet aegrotis, si ignorantiae culpa, aut negligentiae, pharmaca praepostere porrigat. Ad finem meditationis dolorem expendat, quo DEVS offensus angitur; & zelum, quo vri oportet, vt & illius amore, & in omnium salutem mortem non detrectet. Qua quidem in re si se profecisse sentit, argumento est, meditationem bene spiritui suo cessisse: vt Euangelium meditatam

Apocal. 10. in libro Apocalypsis beati Ioannis quod amaritudinem affert ventri, et si in ore tuo videatur dulce tanquam mel. Sciat quanto plures lacrymas effuderit, tanto melius gustare faciet populum myrrhae amaritudinem. Tandem dabit illi Dominus intelligentiae lionem spiritualis; scriptum est enim:

Isa. 118. Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis, modo humili gratiarum actione recipiatur, & donum gratuitum, nulliusq; meriti esse sui agnoscat. Et si nullum alium laborum fructum recipiat e lectione, ante meditationem, illo contentus sit, memor illam etiam esse gratiam, donumque DEI. Certus etiam sit, si his bene utatur, maiora se accepturum. Meminerit praeterea, praecceptorem non solere alteram discipulo lectionem dictare, donec priorem bene teneat. Denique, si in nihil recipiendo humiliare se nouit, non exiguum Concionator fructum capiet.

CAPVT IV.

De dispositione concionis.

QVAE legerit, meditatufq; fuerit Ecclesiastes, ordine digerat necesse est: qui ordo loco libri erit, quo memoriae causa quotidiana notamus. Dici enim non potest, quantum ordo, dispositioque memoriam iuuet: si enim multa collegerit, magnamque rerum copiam in suggestum attulerit, sed rudia omnia, & indigesta; & confuse omnia, perturbateq; dicet, & fastidium auditoribus sine fructu pariet.

Deinde

Deinde aut non intelligit auditor, aut nihil memoria retinet; & rerum permixtio efficit, ut nihil persuadeat, voluntatemque non moueat. In vniuersitatis creatione ordo docetur, & in aedificiis extruendis: ut medijs concionibus Spiritus sanctus in cordibus habitet fidelium. Primo creauit DEVS (ut imaginamur) materiam primam informem: hinc lucem, & terram, ceteraque, quae materiam & illustrarent, & adornarent, donec ad hominem creandum peruentum est; omniaque suo loco collocauit. Idem concionatori sentio faciendum; qui locum primo eligat Topicum, argumentum hinc ducet, materiamque doctrinae, quaeque sermone persuadere populo cupit: deinde conquirit, quid ea de re sancti Patres docuerint, meditabiturque Euangelium; hinc ornabit elegantiori ordine, omniaque locis accommodis disponet, partes digerendo, donec intellectui factum sit satis. Ad haec habeat Locos multos communes in promptu, sententiarumque copiam; auctoritatum vim, rationum momenta, Metaphoras, seu translationes, tropos, & figuras sacrae Scripturae, exempla, historiae, & similitudines: qualia nostra memoria singulis libris collecta, & edita legimus; vtilius tamen suis quisque vigilijs, & lucubrationibus utitur. Caueat tamen, ne quid praeter rem adferat, sciaturque, quae suo loco, & tempore placent, & iuuant; ea si loco suo moueat, neque vtilia sunt, nec persuadent. Prophetarum loca recte explicata docent, & admiratione ipsa mouent, fructumque afferunt, praesertim

sertim cum DEVS expostulat cum hominibus, & eae prophetiae vehementer mouent, quae in lege gratiae impletas videmus. Interdum vile erit Euangelium diei explanare ordine, & ad verbum, hauriendo hinc, inde quae ad mores pertinent: quo potissimum concionantis referri labor debet. Nonnunquam vero, explicato paraphrasi quadam Euangelio, periodum aliquam, vel sententiam Euangelij sumas, quae luminibus illustrata, magnam dicendi, & amplificandi materiam suppeditabunt. Verum tanta in his varietas existit, quanta est ingeniorum, cum non solum quae vni placeant, alteri displiceant, verum etiam plerumque quae nobis hodie probantur, postredie improbantur: ut quae hodie componens sibi placebat, die sequenti reijciat.

Conciones primum calamo scribere, prudentis est hominis, & periculum vitantis: percommodum item sequentibus annis. Verum scribendi rationem variam varij tenent: alij compendio quodam quae dicturi sunt, & summa capita notant: alij tribus, quatuorve solis integram orationem diffuse scribunt; nec audent verba publice facere, nisi prius ea scripserint, memoriaeque de scripto mandarint: quod laboriosum est, & insipientiam, meticulosorum potius, quam in concionandi artem expertum. Et vero his alligari verbis, dicentis vim (spiritum vulgo appellant) continere videtur, & restrenare, quo minus libere audeat Concionator obiurgare, & vehementius, diuino Spiritu suggerente, dicere. Sunt & qui
mediam

mediam viam, quam probo, tenent; ut vna pagina rem, de qua dicturi sint, summam, & methodice complectantur: quin & verba apposita ad rem ipsam adiungunt, ordineque omnia disponunt. Sic fit, ut liberiore, cum res postulat, campo excurrere possint, ad amplificandum sermonem, & eloquentiae vim ostentandam; utque affectus mouere possint, subitavio dicendi impetu. Et haec quidem ratio, mea quidem sententia, tuta est, & frequens.

Phrases, dicendique modus, & verba, cauendum ne affectata adhibeantur, & plus aequo conquisita; haec enim & dicentis animum exsiccant, & audientis. Vitanda contra & verba sordida, rustica, & barbara, & obsoleta: sit itaque sermo castus, quem nemo aestimator aequus facile reprehendat. Descripta iam concione, repetat interdum, ut memoriae non solum insigatur, verum etiam ut decentibus verbis, gestuque, & actione exprimat, priusquam in publicum prodeat; praesertim si non magna dicendi venustate, naturae beneficio, & arte polleat, nec usum concionandi habeat.

Sunt qui memoria locorum vtuntur, & artificiosa, quam ab Oratoribus, adhibitis imaginibus, didicerunt. Sed vidi huius impediri saepenumero magis, quam iuuari. Mediam itaque viam hic quoque tenere iuvat: ut in margine orationis scriptae, sex, vel octo locis praecipuis notas pingat, ut crucis figuras, litteras, & numeros: quibus memoria comprehensis, fidere possit, si sorte, ut saepe accidit, memoria exciderent,

derent, quae didicisset; vel inter concionandum turbaretur: ad quas Notas, tanquam ad anchoras, confugere queat.

Opportunum tempus concionis memoriae mandandae, est pridie vespertinis horis accurate ediscere, priusquam quieti se nocturnae, somnoque necessario tradat, ut a somno euigilans species impressae occurrant; cubitu vero surgens exigat a memoria quae pridie, tanquam deposita, tradidit. Orationem, quoque ad DEVM matutinam ea de re instituire poterit, de qua verba ad populum facturus est, ut sibi ipse persuadeat, quod aliis dicendo persuadere conatur. Facilius enim id consequetur, ut alios in suam sententiam rapiat, qui sibi primam persuaserit, quod ab aliis extorquere nititur.

Neque vero minus studium est adhibendum in iis, quae dicenda non sunt, quam in iis, quae dicenda videbuntur. Verba itaque de re controuersa, & graui expendat, ne quid excidat imprudenti, quod cum Scholastica pugnet Theologia. Et si forte humanitus, ut sit, aliquod verbum imprudenter excidisset, aut sententia, quae in malum sensum capi posset, & periculose sonet; statim ipse, priusquam ad alia pergat, perspicue explicet necesse est: ne quod scandalum, aut offendiculum, quasi secus de religione sentiat Concionator, in auditorum animis relinquatur: nam, ut Propheta ait, Eloquentia Domini, eloquia casta.

Psal. 11.

CAPVT V.

Quomodo se ipse comparabit, & cum
fructu alios iuuabit.

MATER, vt lacte nutriat infantem, se alit
primis, curatque valetudinem, & solidos
cibos mandat, quos in infantis os ingerit. Ad eundem
modum Concionator, vt spiritualem escam populo,
quem filiorum loco habet, commode praebeat, prius
ipse cibum mandat, vt sic in os infantis ingerat.
Quare sacrificet pie, oret, ieiunet, vigilet, lacryme-
tur flagellis se verberet, corpusque paenitentia subi-
gat spiritui, & domet. Sic fiet, vt peccata, quibus
tanquam a daemionibus multi occupantur, citius ex-
pellat; nam, vt CHRISTVS ait, Hoc genus *Math. 17.*
daemionum non eijcitur, nisi per ora-
tionem, & ieiunium. In precando DEVM,
eiusdem Domini exemplum imitetur, qui, cum ad
caelestem Patrem properaret, sic orabat: Pater, *Ioan. 17.*
cum essem cum eis, ego seruabam eos in
nomine tuo; nunc autem ad te venio, serua
eos, &c. Hu tanquam commendatitius litteris, quas
nobis vita abiens reliquit, vsi ad DEVM Patrem
oportet, qui eas precos, haud dubie, libenter accipiet.

Angelorum quoque subsidium imploret, a Sera-
phinis quidem amorem petat, a Cherubinis scien-
tiam, & lumen; de ceteris Hierarchiis sua dona
postulet, quas a DEO acceperunt. Praecipue vero
ab Angelo custode auditorum potestatem sibi fieri
postulet,

postulet, docendi eos, tanquam discipulos, qui eius sunt custodiae commissa. Pudori quoque sit, eos docere ausum, qui tales nacti sint & magistros, & custodes. Quorum si disciplina nihil profecerunt, quomodo tua, qui imperitus sis, & peccator, doctrina proficiet? Roga item, ut inspirando ea suppleant, quae in te desiderantur, vel ob imperitiam, vel negligentiam tuam: vel denique ne ab Angelo tuo illud audias, Medice, cura te ipsum: ipse serva, quam fers legem, & fac ipse prior, quod iubet. Sic ex concionibus utile quid hauries animae tuae commodo. Da itaque operam, ut boni magistri officio fungaris, te ipsa exequendo, quae doces: ut de caelesti illo Doctore accepimus, qui coepit primum facere, quam docere.

Act. 1.

Cum aliquam virtutem persuadere studiosè cupis, eius Sancti auxilium implora, qui in ea excellunt, dum in terris versaretur. Exempli causa, de Patientia verba faciens, commenda te, tuaque D. Iob: si de Paenitentia ages, Magdalenam appella: si de Continentia, & Castitate, Iosephum; si de Caritate, cum discipulum, quem dilexit IESVS: ut horum apud DEVM intercessione singulas illorum virtutes consequaris, & meritis, per DEI misericordiam, ut cum fructu populus & verbum DEI simul audiat, & custodiat.

Verum cum ambitionis aestus oppugnare, atque utinam ne expugnare, concionantes soleat, praesertim si audientium frequens sit concursus: armet se ipse, pugnatiq,

pugnetq; cum hoste illo, qui viperæ instar cor ipsum, & sanguinem bonum, tanquam veneno corrumpere solet. Huic malo hoc esto remedium. Suggestum conscensurus, verecundia ducatur, & pudore; quasi palinodiam canere pergat, & quæ dixit, retractare sit iussus. Re vera enim, si recta rem ratione expendas, hoc agis, dum virtutem laudas, atque commendas; retractas ea, & reuocas, quæ turpiter antea peccando commisisti, cum toties DEVM offendebas. Se itaque, suæque opera accuset, & damnet; ipse sibi præco sit, & carnisex. Quæ cum ita sint, quid, o infelix cinis, si publice palinodiam canis, teque retractas, superbis? si tuam ipse vitam condemnas, cur extolleris? Triduo ante concionem studium sit obsequi tribus Trinitatis personis: primo die DEO Patri memoriam commenda, postero die Filio intellectum, tertio die Spiritui sancto offer voluntatem. Si quid forte memoria excidet, Patrem caelestem appella; si alicuius loci difficultis explanationem, vel arcanum aliquid sacrae Scripturae inuestigas, ad Filium confuge; cum te aridum, & sine deuotione comperies, roga Spiritum sanctum, ut sui amoris ignem in corde tuo accendat: ut sic omnes animæ potentia instrumenti loco sint DEO acceptæ; quo illis bene ad illius laudem, & gloriam utaris.

CAPVT VI.

Suggestum aicensuro quid agendum.

CONSCENSURVS ad dicendum animi puritatem in primis curet, & purae conscientiae examen adhibeat, tanquam mox habita concione, rationem reddere debeat animae, & scilicet se ante tribunal, iudiciumque iusti DEI. Qua de causa in mentem illi veniat, Filium DEI IESUM CHRISTVM suggestum, & cathedram Crucis conscendisse, vt mortem ibi oppeteret. Apostolũ nem sanctum Andream ex Cruce concionatum, eamque miris antea laudibus extulisse, in eaque expirasse. Sic qui nunc verus est CHRISTI crucifixi Concionator, ita in suggestu stare debet, vt praeparatus sit, cruciatu perferre, imo & mortem oppetere, in testimonium, & defensionem verbi DEI, quod concionatur, & Ecclesiae Catholicae Romanae, matris nostrae, & magistrae.

Cogitet etiam Ecclesiastes, se esse instar machinae, seu bombardae bellicae, qua, tanquam ariete, muros superbos Babiloniae quatere vult DEVS, atque prosternere: se vero similem esse pulveri tormentario, & fictilem, & aeris instar grauem, frigidum: pulverem se esse nigrum, sordidum, foetidum, & ad inquinandum alios aptum, quos tetigerit; qui populo, vt finem consequatur suam, ignem illi applicat: necesse est sancti Spiritus, qui illum incendat, vs olim, Pentecostes die, corda Apostolorum ignitis linguis

*linguis inflammavit. Quo dono ut potiaris, & luce,
& igne humiliter, & cum fiducia recites Hymnum:*

Veni creator Spiritus,
Mentes tuorum visita;
Imple superna gratia,
Quae tu creasti pectora. &c.

CAPVT VII.

Concionatoris officium in suggestu.

IN suggestu non turberur animo, neque sibi displiceat, si per paucos ad concionem confluxisse viderit: quin potius mirari oportet, existere vnum aliquem, qui illum audire patienter non recuset. Consideret, tametsi pauci ad audiendum venerint, nihil meriti sibi detractum iri: imo tantum addet lucri, quantum admittit, ne inanis gloriae vitio tangatur. CHRISTVM itaque, magistrũ summum, praesentem habeat, Concionatorem caelestem, qui paucis saepe discipulis, & vni mulierculae insanæ Ioan. 4. & conditionis praedicare non erubuit, summo etiam & labore, & lassitudine longae viae.

Paratus sit etiam silere, dato iam a comite silentij signo, tametsi vix dimidium dixerit eius, quod attulit: praestat enim per obedientiam silere, quam sine illa diserte loqui. Erit tamen prudentiae ista sermonem temperare, ut vna hora absolutus concio queat; neque enim extendi vltimus debet: nec proficit auditor, imo taedio afficitur, nauseamq; concipit etiam de auditu, si horam Concionator excedat.

Gestus, motusque corporis, personae & decoro conveniant, & officio: respondeant vero rei, de qua agitur. Cauendum ne in gesticulando nimius sit, ut Histrionis personam in scena agere videatur; nec contra ita quietus stet, atque immobilis, ut statua, non homo, videatur. Meminerit, actionem, & pronunciationem principem esse Oratoris partem, teste Demosthene, & velut orationis vitam.

In Historiis narrandis vitanda prolixitas: fastidium enim pariet, tempusque, quo docendus potissimum populus est, amittet.

Cum peccatorem reprehendet, cogitet se ipsum reprehendere. Se enim peccatorum maximum aestimet necesse est. Id erit perfacile, quando nullius, imo ne omnium quidem auditorum, tot errata agnoscit, quot ipse se commississe conscius novit. Sic docendo, fructumque auditoribus adferendo, ne ipsa quidem experta eiusdem fructus erit.

Non pigeat, pudeatque sententias, & praeclare dicta ab aliis concionari, licet sint aequales, & sui temporis scriptores: respiciens in exemplum CHRISTI, qui cum Sapientia esset Patris, eadem tamen praedicare non erubuit, quae ante illum Praecursor Iuannes, nimirum de Paenitentia, in deserto concionatus erat. Hinc etiam discat Ecclesiastet, saepe verba facienda publice, privatimque, exhortandumque populum esse ad paenitentiam. Ille enim sensuum ductu, & depravata consuetudine, ruit in delicias, mundi que voluptates. Annaduerat, DEVM per

Hiere-

Hieremiam falsos appellare Prophetas, qui non prædicent paenitentiam. Prophetæ, inquit, tui viderunt tibi falsâ, & stulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, vt te ad paenitentiam prouocarent. *Thren. 2.*

Si concionanti forte quis rumor obstrepat, patienter ferat, neque animo turbetur, vel iracundiam ostendat: ne dum patientiam alios docet, se ipse paulum resollat, quod ea virtute careat. Meminerit, se maiori antea impedimento alius fuisse, quo minus DEI vocem audirent, quam sibi nunc obstrepunt. Siquid dicto opus sit, vt rumor conquiescat, modeste id fiat, absque animi perturbatione, vt auctoritatis simul, & humilitati locus sit.

In reprehendendo moribus, & vitiis prudentiam adhibeat, & modestiam: si enim verba animos offendunt, vel aspere, & acerbe id fiat, manus erit offendiculum, & detrimentum, quam emolumentum, & emendatio Prudentis est medici, catapostia inaurare, vt a debili stomacho suauiter accipiantur: & quamuis inaurata sint, nihilominus operantur. Correctio fraterna sit cum candore, & in caritate; vt facile appareat, proficisci ab animo pio, vereque Christiano, & commiserante, quique eius, qui reprehenditur, salutem quaerat; ostendat item, se neminem improbum existimare, aut notare, tantum cauere velle, ne huiusmodi peccata committantur, vel improbus sit. Verba ita temperabit, vt si quis læsum se suspicetur, molesteque ferat, vere dicere Concio-

nator possit, non eius causa dictum esse. Temperari autem correctio fraterna potest, & mitigari, allato aliquo loco, vel exemplo sacrae Scripturae, vel ex SS. Patribus, quibus eadem vitia reprehenduntur. Ut enim non tu es qui loqueris, sed Spiritus sanctus; ita nec se iure laesos esse doctrina tua conqueri poterunt. Denique reprehensio commiserationem ostendat, non indignationem, aut odium cuiusquam. Habeat & personarum delectum, quas reprehendit: sic

1. Timoth. 3. enim docet, iubetq; Apostolus Paulus, senes ut patres, anus ut matres reprehendat. Incredibile dictu est, quanto studio daemon Euangelico meli sel admiscere in reprehendendo conetur, ut multos hac ratione ab audiendis concionibus deterreat, vel invidiam, & odium zelotis Ecclesiasticis conciliet. Si quando visum erit necessarium saluti, & conseruationi eius, qui corrigitur, ut vulnus detegatur, & cauterium adhibeatur, & oleum etiam suauitatis addendum esse meminerit: sic enim DEVS olim durum Pharaonem accepit, quem & plagis multis affecit; mox flagellum auertit, ut ad se rediens respiceret, morisq; placide emendaret. Si inter concionandum loca occurrant, quae tamen donum non cogitasset, non temere proferat, tanquam non satis matura. Solet enim daemon saepenumero haec suggerere, ut concionantem turbet, vel auocet a re aliqua, de qua agebatur, cogitatione rei non magni momenti: nisi forte spiritus sui robur agnoscat, lumenque ingenij, & ad rem ipsam facere videatur, ut vel silentio rem praeteruisse, scrupulis

pula religionem inire possit. Quod si acciderit, redeat statim ad ea quae domo meditata attulit, habito respectu caelestis doctrinae: ne nimia sui fiducia, ut sit, in errorem labatur.

Haereses, & errores, qui cum Catholica pugnant veritate, ne tamen, & sine delictu tractet in suggestu Concionator: propterea quod eorum rudes, & imperiti, nihil his proficiant; & quamvis doceri possint, praestat tamen non attingere. Scimus enim maiorem esse daemonis astutiam, quam humanam prudentiam, & vigilantiam. Prudentis itaque Ecclesiasticae officium erit, robur addere argumentis Catholicae fidei, & cum ea pugnant mendacium resellere alia via: ut verbi gratia, cum se occasio offeret, confirmabit obedientiam Romanae Ecclesiae debitam; firmabitque Scripturae locis, & rationibus virginitatis donum, caelibatium Sacerdotum: enumerabit fructus Religionum, Religiosorumque hominum: exaggerabit meritum bonorum operum, & poenitentiae: hortabitur ad obedientiam Principum, & Antistitum Ecclesiasticorum, & secularium: item de sanctu indulgentiarum, tam pro vivis, quam pro vita sanctis: & intercessionis utilitatem, & invocationem Sanctorum commendabit, ut & cultum reliquiarum, & memorias illi consecratas. Et haec quidem omnia prudens Ecclesiastes sancto zelo ita temperabit, ut qui novit contrarios esse errores, intelligat qua ratione reselli possunt: qui vero non noverit, in sua permaneat suspitione,

Et se ipse consoletur, habeatque ad manum, si fortis
 intus, exteriusque tentaretur in fide, quo se tuea-
 tur. In provinciis vero haeresei contumacitati, non
 opus est hac cautione, sed aperte, tamen in caritate,
 & visceribus doloris, haereticorum fraudes, caeci-
 tatem, & errores detegat. Quod tamen non ag-
 grediatur in suggestu, nisi omnibus nervis ingenij,
 doctrinae vi, & spiritu, & argumentorum pondere
 adhibito: ne, dum sanare vult, plus noceat, usus in-
 firmis argumentis.

Vitandam & illud, ne in corona hominum in-
 doctorum agat de gradibus perfectionis spiritus, &
 de Orationis & Contemplationis sublimitate: pauci
 enim intelligent, & multi animum in tanta luce
 despondebunt. Si enim videat se scopum non attin-
 gere, qui proponitur, vulgus se errare putat, suaque
 opera bona nullum esse meriti, & quae coeperant,
 modica. Alij vero carnis serui illa irrident, nec facile
 assentiuntur huiusmodi Orationis & Contempla-
 tionis sublimitati. Sic fit, ut & Concionator inanis
 gloriae vitio periclitetur, & auditor vacuum do-
 mum, & aridus redeat. Consultum itaque fuerit,
 ut doctrinam ad auditorum captum temperet, ac
 moderetur.

Vitabit Auxeses, hoc est, exaggerationes nimias,
 & Hyperbolas, & laudes sine exceptione, & com-
 parationes odiosas de praestantia Sanctorum inter
 se: nec virtutes, vel opera, temere ita extollat, ut
 ceteris omnibus anteponat. Nam praeterquam, haec
 sine

sine auditorum fructu dicuntur, si ad examen, & trutinam vocarentur, negocium concionanti facessere posset huiusmodi exaggerationes. Tuius itaque fuerit candidè loqui, & moderate.

Non satis sit virtutes laudasse, & Sanctos, sed & media ostendat, & viam, qua inuitari queant auditores: ostendens interea spinas, quas viam illam ad aeternam salutem impeditam reddūt. Viae, quas ad virtutem patefaciet, multae sunt, & faciles: alij enim alias ingrediuntur.

Quo populum libentius se audire videt, & attentius, atque frequentius, eo audacius veritatem, in iis quae oportet, exponat: vitia item, & abusus non taceat, memor illius Saluatoris nostri, qui quo die ab Hebraei honorificentius cum applausu, & ramis acceptus fuit, cantantibus illis, Benedictus *Matth. 21.* qui venit in nomine Domini, eo ipso die eiecit e templo summa seueritate, & flagellis euentes, & vendentes.

Vitabit & illud, ne humano respectu, aut spe commodi adductus, & lucri, munus exerceat suum: nisi voles lepram peccatorum, quam a populo auferat, in se recipere, vt Geso auaro accidisse legimus, qui lepram in se suscepit, quam Nabamo diuina gratia conuerso abstulerat. *2. Reg. 5.*

CAPVT VIII.

Dimissa concione, Concionatori quid
agendum.

FINITA concione ubi se in cubiculū Ecclesiastes
recepit, gratias ager DEO, quod opera sua
in tam sublimi ministerio, uti que sine, uti voluerit.
Repetat memoria errata, quae concionādo commisit,
ut se ipse humiliet, utq; alias eadem fugiat. Sic fiet,
ut nuntius sit aduersus laudes, & adulationes alio-
rum, & contra cecum sui amorem, & inanem glo-
riam: quae apertis mendaciis fallunt, & excaecant,
nisi spiritus sit humilis, atque subactus. Ut autē se ipse
humiliter cognoscat, suamque miseriam, effugiatque
adulationes, dicat: Summe DEVS, quoties ho-
die contra me miserum peccatorem sen-
tentiam dixi! Quantum inter se pugnant
apud me dicta, & facta! Tepidus ego, &
delicatus, quam in alios seuerus sum ex-
citando, & reprehendendo! contra in me
quam mollis sum, & blandus! Mihi ipse
quam facile ignosco, ceteris vero minime!
Vide quo modo de Euangelica perfectio-
ne differere audeat, qui tam longe ab ea
distat, violator praeceptorum tuorum.
Equidem leoni similis videor, qui cauda
sua pedum vestigia delet: sic ego operibus,
& vitae vestigiis obscurare videor eam,
quam verbo docco, doctrinam.

Si forte

Si forte dicent amici, fructum te concionando referre, dic cum humili Virgine Maria: Magnificat *Luc. 1.* anima mea Dominum. & cum Propheta Regio: Dico ego opera mea Regi. Regis enim *Psal. 44.* caelestis sunt omnia, quae caeli ambitu continentur, ipsique omnis gloria debetur. Et hic quidem fructus est grani in terram cadentis, & mortui, cum ipse *Ioan. 12.* vult, & quantum ei placet. Nos vero terui inutilis sumus: & cum omnia fecerimus, quae oportet, nondum satisfacimus. Si forte contradici inaudieris, nullum ex tuis concionibus fructum apparere satis tibi sit morem gessisse imperanti, quae res non modici quaestus est. Et dicas: Saltem, Domine DEVS, quando nulli rei satis idoneus sum, testis esse possum, & praeco diuinae tuae voluntatis, praedicans legem tuam ore meo hominibus: ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. *Psal. 50.* Illud quoque consolationis sit cogitanti, tametsi fructus non appareant hominibus, saepe tamen DEVM solere clam percipere, corda auditorum mouendo, quae solus ille scrutatur, & videt, sub hominum vero aspectum non cadunt. Memineris & Apostolos, & discipulos IESU CHRISTI Euangelium praedicando per totum terrarum orbem, paucos saepe mouendo, modicum fructum retulisse, quem post mortem illorum, tanquam ex semine natum, colligi DEVS voluit.

Audis fortasse murmur de te natum esse, caesus turberis, si causam non dederis: immo gratias DEO

age, qui audit detractiões & blasphemias, quas & ille concionatus in terra audiuit, postquam & docendo, & aegrotos sanando omni bono de Iudaeis meritus esset. Et quamuis alij per te non profecerint, saltem tibi profuisse videare concionando. Vide quantum te praedicatione Evangelica obstrinxeris, ut eadem quae aliis praeceperis, seruanda tibi esse sciat. Si enim contra atque docueris feceris, similis eris sepulchris dealbatis, foris quidem albis, & ornatis, intus vero osibus, & foetore plenis.

His, & similibus meditationibus humilem se Concionator seruet necesse est: & quanto erit humilior, tanto etiam maiores fructus reportabit, eritque gratior DEO Opt. Max. qui perfectissimus est Evangelicae praedicationis magister, & vnicus humilium Concionatorum Doctor; cui cum Patre, & Spiritu Sancto laus, & gloria in secula seculorum. Amen.

FINIS.

Emendanda in aliquot exemplaribus.

Pagina 261. linea 12. beneficio, lege, benefico.
 pag. 446. lin. 14. componens sibi placebat, lege, compo-
 nenti placebant. lin. 24. insipientium, lege, incipien-
 titum. lin. 25. artem experium, lege, arte experientium.
 pag. 448. lin. 7. cuigilans, lege, cuigilanti.

A D

FRANC. BORGIAM
IOANNES VERZOSA
CAESARAVGVSTANVS.

QVALIS ab arce stuat stellantis gratia caeli
In nostras & quanta animas, cum poscimus, vt nos
Respiciat CHRISTI bonitas, faciaturque beatorum
Exemplum, Francisce, exstas hoc tempore rarum
Borgia: qui donis Fortunae ingentibus auctus,
Et titulis, summiisque opibus mirabilis olim:
Vt tua diuino sunt corda impulsa favore,
Ducebas quae pulchra, fugis; videntemque operosam
Virtute ignota priscis Sapientibus ornas:
Nec gustas quod dulce, nisi alium nomen IESV,
Incuruat citi se omne genus: quam osque libenter
Ponebas in venatu, hippodromoque labores,
Aeterna vnde ferunt victores praemia, ponis:
Nec positos ante esse doles: ex quo tibi rectum
Nosse datum, sansque oculis discernere verum.
Nunc Praeses post Liviolum gregis, atque Lainem,
Tertius electi, lata pietate, seueris
Doctrinis, vitaque rudi ad caelestia tutum
Christicolis ostendis iter, dubiaque in arena
Stare manes vnum contra tres quemlibet hostes.
Certe ego seu te contemplor, seu verba serentem
Ausculto sacra & suggesto: protinus omnis
In partes feror inde tuas, mitoque repente;
Vt vox amotum terris excelsa sub oras
Sublimem leuat aethereas: sic consona factis
Verba tua, & verbis sic sunt tua consona facta.

APPROBATIO.

Libellus hic *De ratione concio-
nandi, & praedicatione Evangelica,*
R^{di} Patris FRANCISCI BORGIAE,
Ducis Gandiae, & Societatis IESU
Praepositi Generalis Tertij, do-
ctus, ac pius est, utilisque futurus
omnibus diuini verbi praeco-
nibus. Quare praelo committi
tuto posse iudico. Datum Ant-
uerpiae, Nonis Nouemb. 1597.

*Siluester Pardo, S. Theologiae Licentiatus,
Cathedralis Ecclesiae Antwerp. Cano-
nicus, librorumque Censor.*

18
CO-
11

